

FVNDAMENTA
IVRIS
ECCLESIASTICI
CATHOLICORVM.

VOL. I.

SEV

PARS I. II. & III.

IN VSVS SCHOLASTICOS CONSCRIPSIT
IOS. ANTON. SAVTER
PHILOS. ET IVR. DOCTOR REG. CELSIT. M. D. BADEN.
CONSIL. AVLIC. IN ACADEMIA FRIBVRGensi BRIS-
GOICA IVR. ECCLES. QVONDAM PROF. P. O.

EDITIO III.

BIBLIOTHECA
CIVITATIS
BABENBERGENSIS.

ROTWILAE,

IN OFFICINA LIBRARIA HERDERIANA.

MDCCCXXV.

LECTORI!

In Conspectu, quem anno elapso de editione tertia huius operis in lucem edidi, pollicitus sum, hac editione speciales leges ecclesiasticas regnorum Bauariae et Wirtembergiae cum generali iure canonico ita coniungere, quomodo clarissimus auctor operi suo specialia Austriaca et Badensia iura suis locis adiunxit, sicque speravi, necessitati non parum subuenire.

Profecto mens mea me non fefellit, nam publicum litterarium et rei canonicae periti argumenta applausus quam plurima dederunt.

Sed dum adiungendis hisce additamenti opus maiori cum praestantia excudere nitebar, oblitus fueram, res ecclesiasticas in Bauaria non omnino, minus vero in regno Wirtembergiae et magno Ducatu Badensi constitutas esse.

Editio ceterum haec tertia tam vnanimiter petebatur, vt completam rerum ecclesiasticarum constitutionem in his regionibus exspectare minime videretur.

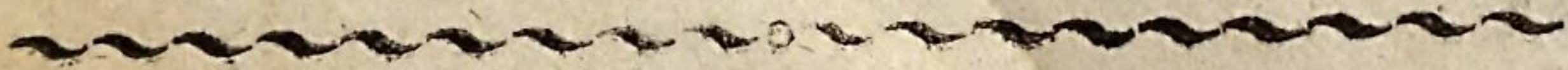
Hac ex causa non nulli viri periti, quibus elaborationem additamentorum contuleram, et in his potissimum Sauteri amicus intimus, -- praestantissimus Academiae Albertinae Professor p. o. Dr. Ruef, qui interea diem suum obiit, mihi consilium dederunt, Sauteri Fundamenta ad verbum excudere, et in partem supplementi, si res ecclesiasticae in dictis regionibus penitus constitutae fuerint, haec specialia necessaria multo completius suis in locis sic addendum curare, ut opus non nisi completum censendum foret.

Si igitur ex his vtut iustissimis rationibus de non seruato promisso Lectoris benevoli veniam imploro, mihi persuasum est, eam eo minus mihi denegaturum esse quemquam, quo maior me intentio urget, supplementi hunc totum tempore breuissimo, si circumstantiae ecclesiasticae praedictarum Germaniae prouinciarum concesserint, in lucem emittendi.

Quod in tempore praesenti fieri nequit, -- eo locupletius in futuro efficietur.

Rotwilae d. 19. Iunii 1825.

I. A. H e r d e r e r
typographus & bibliopola.

P R A E F A T I O.

AD PARTEM PRIMAM EDITIONIS SECUNDÆ.

Et si argumenta huius opusculi trita sunt, et in cœnibus, quæ nostra potissimum ætate in vsum auditorum iuris ecclesiastici prodierunt, institutionibus obuia; de iis tamen plura in medium me allaturum esse confido, quæ ab aliis vel minus aperte et definite, vel omnino non prolata sunt. Id, puto, animaduertent, qui, rebus hisce diligentius perlustratis, quarum haud satis explicata et expedita sit ratio, bene intelligunt, meritoque conqueruntur, permulta, quæ iuris ecclesiastici interpretes fuse lateque, et maxima non raro contentione disputare solent, vagis et ambiguis locutionibus inuoluta esse, quas, tanquam solennes, dicendo quidem repetere, non autem apertius explicare consueuerunt. Illa igitur vt et paucis concluderem, et magis plana magisque definita redderem, omnem certe operam impendi. Et speciatim quidem potestatis ecclesiasticæ atque hierarchiæ cum ordinis tum iurisdictionis naturam et partes, regiminis ecclesiastici formam modumque, et quæ huc pertinent, accuratius euolui; sacramentum porro ordinis, tanquam basin et fundamentum vniuersæ potestatis ecclesiasticæ, successionisque sacerdotum apostolicæ

identidem appellavi, primus, ni fallor, qui hoc argumentum eam in rem diserte adhibuit, eoque implicatos, vt videbantur, nodos facile expediuit. *Principio nempe, vt Aristoteles monet, inuento, facile est augere reliquum.*

Ita fere paucis abhinc annis ad primam huius libelli editionem praefatus eram. Interim, cum eundem auditoribus meis aliquoties recitassem, docendo didici, plura magis perspicue, ordineque magis accommodato dici, non nulla autem loco magis suo reservari potuisse. Vt igitur, quod promiseram, plenius exsoluerem, et auditorum meorum commodis meliori, quo possum, modo inseruirem; singula libelli capita retractavi, iisque adumbrationem historiae iuris ecclesiastici catholicorum, veluti alteram partem addidi, ea iam breuiter tradidisse ratus, quae *iuris ecclesiastici catholicorum uniuersalis*, vbique scilicet et semper, vbiubi ecclesia viget catholica, valituri, specimen exhiberent, quibusque positis apertus et facilis cursus esset ad ea pernoscenda, quae pro rerum adiunctarum ratione superaddita, et iuris ecclesiastici siue *communis* siue *particularis* nomine recepta sunt.

Non ignoro, permultos generaliora illa principia parum curare, et eiusmodi tantum institutionem requirere, quae, vernacula, non latina lingua, quid vsus hodiernus, quid praxis ferat, suppeditet. Sed hi meminerint, inde incomptam naevisque refertam iuris canonici faciem esse; inde praetudicatas errantesque de eo opiniones ortum trahere, quod, vti FRANC. FLORENS in *Diss. de Origine, arte et auctoribus iuris canonici* praeclare obseruat, plerique interpretum insuper habuerunt, *iuris canonici origines*

scrutari, ius vetus a nouo distinguere, vices et mutationes varias obseruare, et, quod in Aristone tantopere laudat Plinius, omiserunt vetera tractare, vt recentia, publica, vt priuata, contenti iure nouissimo, quod usu et tritura receptum putabant. Quod vero ad linguam attinet, illos, puto, qui latinam nesciunt, ad disciplinam hanc peritus percipiendam plane ineptos esse, minimeque oportere, ob hospites parum dignos patriam scientiarum linguam deserere.

Earum profecto rerum, quas praesenti libello illustrare conati sumus, diligens pertractatio cum nunquam non ad veram iuris ecclesiastici scientiam necessaria fuerit, nunc certe tanto magis necessaria, tantoque maiori studio colenda est, quo plures grauiioresque dudum receptum ac tritum hucusque ius canonicum mutationes hac nostra praesertim aetate subiuit, magna scilicet illius parte vel penitus sublata, vel in incerto relictæ. Nunc ergo notionibus certis primisque, quæ ecclesiae nostrae ius nititur, principiis quam maxime opus est, vt et de his, quæ acciderunt, et de illis, quæ futura sunt, cum ratione statuere, et cum vetera, tum recentia ex vero diiudicare possimus, depulsis, quæ magnas rerum conuersiones comitari solent, praeiudiciis.

Caeterum singula quoque iuris ecclesiastici hucusque recepti, tum et recens constituti capita explanare non cunctabimur, cum primum definita fuerint, quorum definitionem ecclesia Germanica auidissime expectat. Dabam Friburgi Brisgouiae die XXVI. Iulii MDCCCIX.

~~~~~

P R A E F A T I O
AD PARTEM TERTIAM EDITIONIS
SECUNDAE.

Qua ratione, ius ecclesiasticum commodissime tradi posse, censeam, in praefatione et prolegomenis ad primam partem, ut par erat, indicaui. Praestructis igitur notionibus cum *dogmaticis* de natura ecclesiae catholicae, tum *historicis* de origine et fati iuris nostri ecclesiastici, eas nunc breuiter *notiones* exponere conatus sum, quas ius sacrum cum aliis iurisprudentiae partibus *communes* habet. Illa quidem, quae siue *communi*, siue *particulari* iure de personis, rebus et iudiciis ecclesiasticis constituta sunt, tum demum enarrare promiseram, cum definita fuerint, quorum definitionem ecclesia Germanica adhuc expectat: Verum et auditorum meorum commoda, et amicorum consilia eo me adduxerunt, ut sine cunctatione ad omnes iuris ecclesiastici *communis* partes elucubrandas animum manumque admouerem, ad singula porro capita, quid *iure patrio* speciatim cautum sit, annotarem. Quapropter tribus hisce partibus statim tres aliae, de *personis* nempe, *rebus* et *iudiciis ecclesiasticis* accedent.

Quodsi hac mea qualicunque opera ad resuscitandum iuris ecclesiastici studium, a plurimis, iisque etiam, qui doctos se putant, vel plane neglectum, vel parui pensum, aliquid contulisse videbor; satis magno me praemio honestatum existimabo. Dabam
Friburgi Brisgouiae die XXVI. Iulii MDCCCX.

IVRIS ECCLES. CATHOLIC.

PARS I.

SVMMA DOCTRINAE DE NATVRA ECCLES. CATHOL.

PROLEGOMENA

DE

IVRE ECCLESIASTICO CATHOLICO- RVM GENERATIM.

---

§. I. Leges ecclesiasticae.

Sicut nulla societas diu salua perstare potest sine certis legibus, quae, quid boni communis causa faciendum omittendumue sit, praescribunt: ita quoque ecclesia Christiana, tanquam societas religionis colendae causa instituta (§. 26.), leges suas habeat, necesse est. Leges hae, quae iura et officia ecclesiae Christianae eiusque membrorum definiunt, *leges ecclesiasticae generatim* dicuntur. Earum summa diuisio est, quod vel *diuinae* sint, vel *humanae*, vel ex utroque genere *mixtae*, quae scilicet diuinitus primum datae, tum humanis quoque sanctionibus munitae sunt.

§. II. Diuinae, naturales et positivae.

Leges ecclesiasticae *diuinae* vel *naturales* sunt, quae ex ecclesiae, ceu societatis religiosae, natura emanant, vel *positivae* (a), cum *scriptae*, tum *traditae* (§. 18.), quibus nempe Christus ecclesiam, a se conditam (§. 25.), speciatim informauit.

(a) Leges ecclesiasticas diuinas positivas sigillatim recenset LAVR. MOSHEIM in *Iur. Eccles. Protest. vniuersali*, lingua patria conscripto, pag. 232. seq. Sed recentiores ex parte Protestantium iuris ecclesiastici interpretes de *legibus ecclesiasticis diuinis positivis* non sine causa prorsus silent; ponunt enim, ecclesiam non a Christo institutam; sed arbitraria coitione, seu, vt loqui amant, *confoederatione* (§. 118.) factam esse.

§. III. Humanae, ecclesiasticae speciatim et seculares.

Leges eccles. *humanae*, ratione potestatis et iuris eas ferendi, vel sunt *ecclesiasticae speciatim*, quas ecclesiae praesules vi potestatis ecclesiasticae condiderunt (§. 35.), vel *seculares*, quae a principibus vi iuris circa sacra constitutae sunt (§. 132.). Adde *quasi mixtas*, quas vel ecclesiae praesules in causis ciuilibus, vel principes in causis ecclesiasticis mutuo consensu aut permissu (§. 150.) promulgarunt.

§. IV. Illarum species ratione auctorum.

Leges ecclesiasticae, speciatim sic dictae, quae nunc *canonum* nomine veniunt (§. 90.), ratione auctorum vel *apostolicae*, vel *synodicae*, vel *pontificiae* dicuntur, prouti vel ab apostolis suo iudicio (a) datae (§. 41.), vel in syno-

dis conditae (§. 76.), vel a Romanis pontificibus (§. 83.) propositae sunt.

(a) *Ego dico, non Dominus.* I. Cor. VII. 12.

§. V. Praeceptiones pontificiae earumque species.

Romani autem pontifices, quo magis eorum auctoritas sensim amplificata, et aucta est (§. 84.), eo frequentius non solum rogati, seu *ad instantiam partium*, sed etiam sua sponte, seu *motu proprio* praecepta ediderunt, variis nominibus insignita, veluti sunt 1. *Epistolae decretales*, seu responsa ad consultationes vel relationes de causis ecclesiasticis data, 2. *Rescripta*, seu litterae ad preces et supplicationes emissae, 3. *Decreta*, seu sententiae iudiciales in causis controuersis, ad sedem Romanam delatis, 4. *Mandata*, seu iussa ecclesiis earumque praefectis descripta, 5. *Decreta*, seu *statuta generalia*, in conciliis, annuente patrum consensu (§. 100.), promulgata, 6. *Edicta*, extra concilium vniuersae ecclesiae proposita. Quanquam vero ipsi pontifices haec nomina saepius confundunt; rectae tamen interpretationis ratio exigit, vt ad diuersas has praeceptorum species animum aduertamus.

§. VI. Leges eccles. non scriptae vel consuetudines vel traditiones.

Si *modum* spectas, quo leges eccles., speciatim sic dictae, prodierunt, eae vel *expressa* antistitum voluntate constitutae, vel moribus et usu introductae sunt: *Illae* rursus vel ab ipsis auctoribus eorumue iussu litteris mandatae

sunt, vel solo sermone, hoc est, per *traditionem* ad posteros peruenerunt (§. 10.). Inde leges eccles. vel *scriptae*, vel *non scriptae*, et hae vel *consuetudines ecclesiasticae* vel *traditiones sacrae humanae* (a), eaeque porro vel *apostolicae* (b), vel *ecclesiasticae speciatim* (c) dicuntur, prout vel apostolorum, vel aliorum ecclesiae praesulum dicta et instituta referunt.

(a) Eodem plane modo traditionem a legibus scriptis, legesque non scriptas in consuetudines et traditiones distinguit CAR. CHRISTOPH. HOFACKER, in *Princip. Iur. Ciu. Rom. Germ.* Tom. I. §. 121. Minus recte G. L. BOEHMER *Princip. Iur. Can.* §. 229. traditionis nomen legibus scriptis et non scriptis tribuit.

(b) Traditioni *apostolicae* adscribi solet sabbathi et paschatis translatio. Alia exempla affert BASILIUS ap. *Gratian.* can. 5. Dist. XI. Obseruandum tamen hic est, traditiones peruetustas saepe apostolicas vocari. *Vnaquaeque prouincia*, vt ait HIERONYMVS ap. *Gratian.* can. 11. Dist. LXXVI., *abundet in suo sensu, et praecepta maiorum leges apostolicas arbitretur.*

(c) Traditiones *ecclesiasticae* sunt anniuersariae oblationes pro defunctis, formatio crucis in fronte, cessatio ieiunii die dominica, et a die paschatis in pentecosten vsque, quas TERTULLIANVS de *Coron.* Cap. 3. 4. memorat. Aliud exemplum est biddum ante pascha, absque sacramentorum celebratione transigendum, de quo *Innocentius I.* ap. *Gratian.* can. 13. Dist. III. de consecrat.

§. VII. Ius eccles. subiectiue et obiectiue spectatum.

Ius Ecclesiasticum, Sacrum, Canonicum, Pontificium, si obiectiue, vt aiunt, spectatur, est *systema*, hoc est, complexio legum ecclesiasticarum, ad regulas artis dispositarum (a); subiectiue autem sumtum, quo sensu *iurisprudentia*

~~~~~

ecclesiastica dicitur, est *scientia*, seu firmis certisque principiis nixa legum ecclesiasticarum cognitio. Qui in ea (*theoria*) penitus percipienda necessariam industriam posuit, non multo labore leges ecclesiasticas speciebus obuenientibus, seu factis scite applicandi dexteritatem (*praxin*) assequetur, ut propterea iuris ecclesiastici et ad respondendum, et ad agendum, et ad iudicandum periti, seu *Canonistae* nomen ex vero mereatur.

(a) *Regulae artis* autem hae sunt praecipuae: 1. Leges eccles. in certas classes pro argumenti varietate distribuuntur. 2. Notiones communes, quae, tanquam principia, latiores ad rationem inueniendam vias aperiunt, constituentur. 3. Ex his singula praecepta ita colligantur, ut eorum cum praestructis principiis congruentia appareat. Conf. PHILIPPI STEINMEYER, philosophiae et matheseos in academia nostra professoris quondam clarissimi, *Regulae methodi scientificae*. Friburgi 1750.

§. VIII. Diuinum et humanum.

A summa legum eccles. diuisione ius ecclesiasticum in *diuinum* et *humanum*, atque illud rursus in *naturale* et *positiuum* distribuimus (a). Sed longe maxima ex parte ius hoc humanum est (b); quandoquidem lex diuina generaliter tantum de ecclesia, eiusque administrandae modo statuit (§. 23.), reliqua explanatius definiendi potestate ecclesiae praesulibus permissa.

(a) Sicut de legibus, ita quoque de iure eccles. *diuino positiuo* Protestantes silent. Cum nihilominus *ius diuinum*, in *sacris litteris propositum*, tanquam fontem iuris eccles. laudant, veluti BOEHMER *Princip. Iur. can.* §. 74., id eo sensu intelligere videntur,

quod sacrarum litterarum de religione et actibus religiosis praescripta *mediate* saltem, et ex consequentia ad ecclesiam pertineant. Ita, ni fallor, G. WIESE in *Comment. Iur. Eccles.*, lingua vernacula a se edito, P. I. §. 39. rem explicauit. (b) Huc pertinent leges *cerimoniales et forenses veteris testamenti*, quatenus quaedam illarum, cum exoleuissent, ab ecclesia receptae sunt (§. 22.). Huc quoque refer praecpta, ab apostolis *suo iudicio* data, quae in noui testamenti libris occurrunt, et quorum plura, tanquam ius humanum, veluti *communio bonorum* Act. II. 44., *interdictio esus sanguinis et suffocati* Act. XV. 29., *Velatio mulierum* I. Cor. XI. 5. 10., in desuetudinem dudum abierunt.

§. IX. Publicum et priuatum.

Ratione *obiecti* ius ecclesiasticum eodem, quo ciuile, sensu vel *publicum* dicitur, quod officia et iura ecclesiae eorumque, qui eidem praesunt, explicat, vel *priuatum*, quod iura et officia membrorum ecclesiae *ut talium*, exhibet. *Illud* denuo in *internum* et *externum* distinguui solet, prout vel ipsam tantum ecclesiam, vel rempublicam ciuilem, aliamue diuersae religionis ecclesiam respicit. Recte autem, qui notiones has consideratius percipiunt, monent, omnia fere iuris ecclesiastici capita ad publicum, paucissima ad priuatum pertinere (a).

(a) Id praeter FRANC. ROYE *Instit. Iur. Can. Lib. I. Tit. 1.*, dudum obseruauit PETR. GIBERT, qui in *Corp. Iur. Can. Tom. I. pag. 8. maxima*, inquit, *canonum pars, quibus constat corpus iuris, ad ius publicum pertinet*. Idem animaduertit Auctor (G. CH. NELLER) *Princ. Iur. eccles. publ. cathol.*, qui in *Introduct. ad §. 3.* ait: *Corpus Iuris canonici in plerisque titulis continet iura publica ecclesiae. Ius quip-*

pe, quod in sacris versatur, sua natura publicum magis est, quam priuatum. Hinc etiam Romani *ius publicum* dixerunt, *quod in sacris, in sacerdotibus, in magistratibus consistit*. L. 1. §. 2. de I. et I., idemque repetit ISIDORVS ap. Gratian. Can. 11. Dist. I., et Iustinianus in L. 23. pr. Cod. de Ss Eccles. *ius sacrum* cum *publico* coniungit, ac vtrumque a *priuato* distinguit.

§. X. Graecum et Latinum.

Sicut ecclesia Graeca a Latina ritibus, lingua aliisque plurimum differt (§. 29.); sic etiam vtraque peculiari iure vtitur; vnde ius ecclesiasticum vel *Graecum* vel *Latinum* appellatur (a). Etsi vero illud nullam ex se apud nos vim habet, vel ideo tamen silentio praetereundum haud est, quod Latini maximam partem suorum canonum Graecis acceptam referunt.

(a) Cap. 11. de Tempor. ordinat.

§. XI. Catholicorum vel Protestantium.

Inter ecclesias a Romano - Catholica alienas in ecclesia Latina maxime notabiles sunt *Protestantium ecclesiae*, tum quod caeteris ampliores, tum quod per Germaniam receptae, et ciuilitate approbatae sunt (§. 114.). Hae, sicut in alias de natura et constitutione ecclesiae sententias abeunt, ita aliis aliisque legibus ecclesiasticis reguntur. Inde ius ecclesiasticum aliud *Catholicorum* (a), aliud *Protestantium* est. Nos illud modo apertius explanare conabimur.

(a) Ius ecclesiasticum Catholicorum a duplici sacrorum genere (§. 27.) vel *internum* vel *externum* esse, BOEHMER loc. cit. §. 72. asserit. Idem repetit GLÜCK in *Praecognit. Iur. Eccles.* §. 11. Sed quan-

quam sunt, qui, leges ecclesiasticas de actibus *mere internis* ferri posse, falso opinantur; neminem tamen nostratum scio, qui de eiusmodi iure ecclesiastico *interno* somniasset. Immo ius ecclesiasticum a theologia *dogmatica* et *moralis* per id distinguimus, quod illud ad sacra *externa*, utraque autem theologia ad *interna* pertineat, siue quod illud *visibilis*, haec *inuisibilis* ecclesiae (§. 28.) curam gerat.

§. XII. Illud vel antiquum vel nouum.

Ius ecclesiasticum, quo ecclesia catholica usque ad dimidium seculi XII. utebatur, per varia volumina dispersum erat, et rudem tantum aliquam artis formam habebat. Tum vero Gratianus, Benedictinus e Camaldulensium familia monachus, systema quoddam canonum, quod *Decretum* vocatur, condidit, Romanorum pontificum constitutionibus, *Decretalium* nomine insignitis, deinceps auctum perpolitumque. Ex eo tempore omnes priores canonum collectiones sensim oblitteratae (a), earumque loco *Decretum* et *Decretales* receptae sunt. Quare ius ecclesiasticum, quod in illis continebatur, *antiquum*, quod autem his comprehensum, iisque posthac additum est, *nouum* appellamus.

(a) *Quarum, etsi iam nullus est usus, notitia tamen necessaria videtur.* ISIDORVS ap. Gratian. can. 2. Dist. VII.

§. XIII. Idque vel vniuersale vel commune vel particulare.

Accurata iuris ecclesiastici noui pertractatio requirit, ut tres illius species, et quasi partes principales distinguamus, ius videlicet *ecclesiasticum* 1. *uniuersale*, quod ex ecclesiae, a

Christo conditae, natura manat, et propterea ad vniuersam ecclesiam pertinet, 2. *commune*, quod in tota ecclesia Latina receptum est, 3. *particulare*, quo ecclesia, regni aut prouinciae cuiusdam finibus conclusa, vtitur. Sicut autem commune vniuersali, ita particulare communi modo addit aliquid, modo detrahit (a).

(a) Vti nempe Icti Romani de iuris ciuilibus ad ius naturale et gentium ratione tradiderunt. L. 6. *de I. et I.* vid. HEINECCII *Pandect* §. 17. ad *tit. de I. et I.* §. XIV. Fontes iuris eccles. noui, et quidem universalis.

Iuris ecclesiastici *vniuersalis* fontes sunt, 1. *Sacra scriptura*, 2. *Traditio diuina*, 3. *ius naturale societatum*, ad cuius rationes vniuersa fere hierarchia conformata est.

§. XV. Fontes iuris eccles. communis.

Ius ecclesiasticum *commune* constituunt 1. *Decretum et Decretales*, seu *Corpus iuris canonici*, 2. *Canones et decreta concilii Tridentini*, 3. *Constitutiones pontificiae*, posthac editae, quatenus generaliter receptae sunt, aut in causis, summo pontifici reservatis, vbique ius faciunt.

§. XVI. Tum etiam germaniae quondam proprii.

Fontes iuris ecclesiastici *particularis* Germaniae erant 1. *Pacta et concordata nationis Germanicae cum sede Romana*, 2. *Pacta et conuenta publica inter Catholicos et Protestantes*, 3. *Leges imperii Germanici*.

§. XVII. Fontes iuris eccles. particularis.

Ius eccles. *particulare* nunc conficiunt 1.

Pacta et Concordata principum cum sede Romana; 2. Constitutiones dioecesanae, ab episcopis siue in synodis, siue extra eas editae; 3. Leges, a principibus vi iurium circa sacra in terris suis promulgatae; 4. Mores et consuetudines, legitime introductae.

§. XVIII. Adminicula iuris eccles. praecipua.

Adminicula et principia quasi secundaria iuris nostri inprimis sunt:

1. *Historia*, et quam maxime *ecclesiastica*. Nam ius canonicum, quo nunc utimur, ex legibus, quas ecclesia quauis aetate, et in quibusvis suis partibus unquam habuit, coagmentatum est. Earum vero intelligentia haberi non potest, nisi, quas spectant, temporum, locorum aliarumque rerum adiunctarum rationes cognitae habeantur. Hinc canonum studiosis maxime commendamus

MATTHIAE DANNENMAYERI *Institutiones Historiae Ecclesiasticae noui testamenti*. Viennae 1806. Addi omnino meretur COSMAE SCHMALFVS *Historia Religionis et Ecclesiae Christianae*. Praegae 1792. 93.

2. *Theologia dogmatica*. Plurima enim et grauissima iuris ecclesiastici catholicorum capita cum fidei dogmatis tam arcte connexa sunt, ut fidus ac felix canonum interpretes esse non possit, nisi haud mediocri dogmatum intelligentia praeditus sit. Eam in rem sunt

ENGELBERTI KLÜPFELII, Theologiae Doctoris, et in academia nostra Professoris celeberrimi, *Institutiones Theologiae dogmaticae*, Vindobonae 1808 denuo editae.

3. *Ius naturae, et Ciuitatis vniuersale.* Vtriusque scilicet notionibus ac praeceptis ius ecclesiasticum nititur. Ecclesia porro ea lege in ciuitate instituta est, vt huius rationibus quam optime respondeat. Has igitur iuris ecclesiastici peritus perspectas habeat, necesse est. Genuinas autem de naturae et vniuersali ciuitatum iure notiones mira perspicuitate et breuitate exhibent

CAROL. ANTON. MARTINI *Positiones de lege naturali.* Viennae 1772. *Positiones de Iure Ciuitatis.* Ibid. 1773.

4. *Ius Ciuile Romanum,* vtpote quod pontifices, iuris ecclesiastici *noui* conditores, pro certo vulgatoque ponunt, identidem laudant, et in rescriptis, decretis edictisque suis ita sequuntur, vt haud magnas in iure canonico progressionem facturum sit, qui Romani iuris notiones et principia ignorat. Necessaria cognitu hac de disciplina referunt

IOAN. GOTTL. HEINECCII *Elementa Iuris ciuilis secundum ordinem Institutionum et Pandectarum,* Lugduni Batauorum, aliisque locis iterum iterumque edita, et recusa.

§. XIX. *Ius eccles. publicum ac priuatum separatim traditum.*

Quanquam ius ecclesiasticum eodem modo, quo ciuile, in publicum et priuatum distingui possit; veteres tamen illius interpretes nec distinctionem hanc adhibere, multo minus publicum a priuato separare, sed vtriusque praecepta promiscue exponere solebant. Inde autem

a dimidio seculi, proxime elapsi, plerique canonum in Germania doctores non solum diuisionem illam celebrare, sed ius ecclesiasticum in publicum et priuatum dissecare, alterumque seorsum ab altero tradere coeperunt (a).

(a) Factum id est, postquam NELLERVS, canonum in academia Treuirensi professor clarissimus, egregium libellum, Francof. et Lipsiae an. 1746. editum, *Principia Iuris Ecclesiastici publici Catholicorum* inscripserat. Etsi hoc libello praeter distinctionem iuris eccles. in publicum et priuatum, verbis valde ambiguis propositam, nihil aliud continetur, nisi quod alii *Principia*, *Prolegomena*, *Introductionem* appellant; mox tamen plures eo, quo nunc diximus, modo iuris ecclesiastici disciplinam in duas partes dissecarunt.

§. XX. Minus apta haec seiunctio.

At vero haud leue incommodum capiunt, qui hanc tradendi viam ingrediuntur. Cum enim omnia fere iuris ecclesiastici capita ad publicum, paucissima ad priuatum ius pertineant; consequens est, vt priuatum vel paucis paginis absoluendum, vel supplementis, ex publico petitis, explendum sit, quo sumto non certa ratione, sed arbitrio et opinione vtriusque fines reguntur (a). Accedit, quod singula fere iuris huius capita pro diuerso respectu nunc publici, nunc priuati iuris rationem habeant; vtriusque porro praecepta ita inter se iuncta et connexa sint, vt, saluis docendi discendique regulis, a se inuicem diuelli, et separatim tradi nequeant (b).

(a) Hinc est, quod vnus in ius eccles. publicum

referat, quod alter in priuato habet; tertius vero prolegomena iuris eccles. vocet, quae apud alios praecipuam publici faciunt. Sic nempe ab ordine systematico, quem anxie quaerunt, identidem deflectere coguntur. (b) *Qui iuris canonici tradendi prouincia rite defuncturus est, ob arctum nexum ius eccles. publicum a priuato haud seiungat.* Ita rectissime monet GLÜCK in *Praecognit. Iur. Eccles.* cap. IV. §. 239.

§. XXI. Aptior pertractationis ratio generalia praestruit.

Quod igitur ad *methodum* tradendi ius ecclesiasticum attinet, eam congruentiorem fore, arbitramur, qua vniuersa canonum doctrina in duas partes ita distribuitur, vt I. *notiones generaliores*, a quibus ecclesiae nostrae ius, eiusque recta cognitio pendet, diligentius enodentur. Eiusmodi autem sunt 1. *notiones dogmaticae* de natura et constitutione ecclesiae catholicae, seu *ius eccles. Catholicorum vniuersale*, 2. *notiones historicae* de origine variaque fortuna eius iuris, quo ecclesia nostra diuersis temporibus vsa est (a).

(a) Praecipue hic commendari merentur IOAN. DOVIAT *Praenotionum Canonicarum Libri quinque, quibus sacri iuris atque vniuersi studii ecclesiastici principia et adminicula enucleantur*, cum notis AVG. FRID. SCHOTT Mitauiae et Lipsiae 1777—79. Item CHRIST. FRID. GLÜCK *Praecognita vniuersae iuris-prudentiae ecclesiasticae vberiora*. Halae 1786.

§. XXII. Tum tria iuris obiecta sequitur.

Praestructis hisce quasi fundamentis, II. Singula iuris ecclesiastici, quod nunc siue *communis*, siue *particularis* nomine apud nos obti-

net, praecepta promiscue, siue *publica* sint, siue *priuata*, ita commodissime tradi posse, putamus, si primum *notiones*, quas ius ecclesiasticum cum aliis iurisprudentiae *positivae* partibus *communes* habet, exponantur: tum *sigillatim* enumerentur praeceptiones, ac leges, quae 1. de *Personis* pro diuerso earum in ecclesia statu, 2. de *Actibus* et *Rebus sacris*, 3. de *Iudiciis ecclesiasticis* constitutae sunt.

C A P V T I.

DE RELIGIONE ET ECCLESIA CHRISTIANA GENERATIM.

§. 1. Religio eiusque notiones communes.

Religio est doctrina de Deo eiusque cultu (a). Notiones, quae omnis, quae quidem hoc nomine digna sit, religio nititur, hae sunt praecipue: 1. *Deum* esse, et esse *unum*: 2. *Deum* nihil esse eorum, quae videntur; sed his aliquid longe sublimius, *mentem* puta *praestantissimam*: 3. *Deum* esse mundi huius rerumque extra se omnium *procreatorem*: 4. *Dei* *prouidentia* non solum *uniuersa*, sed etiam *singula* regi, *aliamque* post hanc vitam *pios*, *aliam* *impios* manere (b).

(a) *Systema* seu *scientia* religionis *Theologia* vocatur. Religionem CICERO de *Nat. Deor.* II. 28. a *relegendo* dictam esse, putat, quod ea, quae ad cul-

tum Dei pertinent; diligenter retractanda, et tanquam relegenda sint. LACTANTIUS vero *Instit. diuin. IV. 28.* originem vocis sic explicat: *Hoc vinculo pietatis obstricti Deo, et religati sumus, unde ipsa religio nomen accepit.* (b) *Credere oportet accedentem ad Deum, quia est, et inquirentibus se remunerator sit.* Hebr. XI. 6. Vid. HUGO GROTIUS de I. B. et P. Lib. II. Cap. 20. §. 45.

§. 2. Cultus Dei eiusque species.

Hae notiones plane postulant, grauiusque vrgent, vt iis conuenienter nos geramus, hoc est, vt Deum colamus. Etenim *cultus Dei* est omnis actio, ad rectas de Deo notiones conformata. Eiusmodi actio vel proxime et *immediate* ad Dei venerationem tendit, vel propter Deum ad nostram aliorumque prosperitatem suscipitur: vnde *cultus Dei* vel *directus* vel *indirectus* vocatur. Vterque vel animo tantum continetur, vel verbis actibusque corporis declaratur, et propterea in *internum* et *externum* distinguitur. Cultus insuper *directus* et *externus* vel *generatim* tantum spectatur, vel prout ratione loci, temporis modique ita definitus est, vt cum aliis communiter obiri possit. Ille *generalis* seu *indefinitus*, hic *ritualis* seu *solenis* dicitur. Facile autem patet, 1. cultus diuini notione, omnia erga Deum, nosmetipsos et alios officia, omnemque adeo virtutem morumque honestatem comprehendere; 2. cultum *directum* et *externum* *interni* cum subsidium esse, tum complementum plane necessarium; 3. cultum *externum*, nisi ab *interno* animetur, *inanem* esse, et *vanam* speciem.

§. 3. Religio naturalis et reuelata.

Religio sic solet distinguere, ut, quae sola ratione nititur, *naturalis*, quae praeter rationem generi humano diuinitus tradita, et patefacta est, *supernaturalis* seu *reuelata* appelletur.

§. 4. Religio res summi omnium momenti.

Etsi, quanti momenti res sit religio, minime lateat, summam tamen hic annotasse iuuabit: 1. Sicut religionis cura et ardor Deo similes nos facit, et caros, hoc est, eam conditionem ponit, quae sola veram felicitatem affert; ita religionis incuria gratiae diuinae expertes, hoc est, miserimos reddit. 2. Sicut porro religionis studium sinceræ virtutis principium est, eoque nos perducit, ut nihil inhoneste, nihil iniuste faciamus, ne si exploratum quidem haberemus, id omnino neminem vnquam suspicaturum; ita, sublato religionis erga Deum officio, vna agendi lex superest, ut cuti cuius suae, quo demum cunque modo fieri id possit, consulat, nihilque iam impedit, quo minus simulatio et fraus sapientiae, vis et praepotentia iuris loco habeatur: quo sumto omnis vitae morumque honestas tollitur, et firmissima societatis humanae vincula soluuntur (a).

(a) Praeclare CICERO de Nat. Deor. I. 2. Cum pietate simul et sanctitatem et religionem tolli, necesse est, quibus sublati perturbatio vitae sequitur, et magna confusio. Atque haud scio, an, pietate aduersus Deos sublata, fides etiam et societas hu-

mani generis, et vna excellentissima virtus, iustitia, tollatur.

§. 5. Rationis humanae in constituenda religione infirmitas.

Equidem recta ratio sicut aliquam Dei notionem facile capit, ita et, cultum quemdam Deo exhibendum esse, mox agnoscit, sicque ad religionem nos adducit; sed in ea planius explicanda, quin et in primis de Deo notionibus (§. 1.) constituendis valde haesitat, dubitat, immo prorsus deficit. Documento sunt omnium aetatum et gentium sapientes, qui hac in re ratione sola ducebantur. In eiusmodi enim de Deo rebusque diuinis opiniones illos discessisse comperimus, quae omnem religionem vel plane tollunt, vel insigniter deformant. Enimvero 1. maxima inter eos de notionem Dei Deorumque semper fuit dissensio, et sententiarum varietas (a): 2. communis omnium error de aeterna, et a Deo haud pendente mundi materia (b): 3. vna omnium confessio, se nihil certi et definiti de immortalitate animi habere (c): 4. eadem omnium in laudandis quibusdam vitiis prauitas (d), in refellendis populi superstitionibus ignauia, turpisque in iisdem obeundis simulatio (e): 5. Summum denique apud omnes silentium de modo gratiam diuinam, scelere perditam, sibi rursus conciliandi.

(a) CICERO *de Nat. Deor.* I. 1. 10 — 15. (b) Inde pantheismus, epicureismus, fatum stoicum aliaque commenta prodiuere. *Creationem mundi ex nihilo*

ne somniauit quidem aliquis veterum philosophorum. (c) CICERO *Tuscul. quaest.* I. 8 — 12. SENECA *Epist.* 63. 65. (d) Ita probauerunt mortem voluntariam, fornicationem, procurationem abortus, liberorum expositionem, odium inimicorum et vindictae cupidinem. (e) *Periculo non caret, vera de rebus diuinis apud vulgus disserere.* PLATO in *Tim.* Non sunt ista (contra Deos) vulgo disputanda, ne susceptas publice religiones disputatio talis extinguat. CICERO apud Lactant. II. 3. Quare hanc religionis normam statuerunt: *Deos colendos esse ex lege cuiusque ciuitatis.* SENECA apud Augustin. *de Ciuit. Dei* IV. 33. VI. 10.

§. 6. Solutio dubii.

Frustra hic laudantur theologiae naturalis, et philosophiae moralis syntagmata, quae ab his, qui doctrinis reuelatis imbuti erant, conscripta sunt (a). Dogmata enim, quae in illis philosophiae partibus, veluti intellectu facilia, et satis certa nunc traduntur, non sola ratione inuenta, sed ex reuelatione desumta esse, inde colligimus, quod rectam eorum firmamque cognitionem nec veterum, qui apud Graecos et Romanos floruerunt, philosophorum vllus, nec aliarum, quae reuelationis lumine carent, gentium vlla perceperit b). Adde, quod inter nostri temporis philosophos, qui, sprete reuelatione, solam rationem inuocant, eadem sit in primis et praecipuis religionis capitibus dissensio, et opinionum peruersitas, eadem religionis incuria, eademque morum licentia, qua veteres illi tantopere laborarunt.

(a) Cuiusmodi inter plura alia praecipue sunt HERM. SAM. REIMARI *Dissertationes de praecipuis*

veritatibus religionis naturalis, patrio sermone conscriptae, et Hamburgi 1781 denuo editae. (b) Apposite MATTH. GESNER *Isag. in Erud. Vniuers.* §. 952. eos, qui theologiam naturalem hic celebrant, *iis similes esse*, dicit, *qui, quae microscopiorum ope viderunt in minutis corporibus, ea sibi deinde videntur nudis etiam oculis potuisse distinguere.*

§. 7. Religionis reuelatae necessitas.

Quare pro certo habemus, ad veram sinceramque religionem inter homines stabilendam praeter lumen rationis, seu *reuelationem naturalem*, peculiari et *supernaturali reuelatione* quam maxime opus esse (a).

(a) Id quod et PLATO vidit in *Epinom.* ita disserens; *maio rem virtutem religione, pietateque in Deum nullam in humano genere inueniri quisquam sibi persuadeat. Hanc igitur principalissimam esse, posseque quam maxime atque optime, si quis doceat, discere. Nemo autem docebit, nisi Deus adiuuerit.*

§. 8. Consectaria.

Huic quasi axiomati sequentes positiones addimus: 1. In vera reuelatione inesse non possunt doctrinae, a sana ratione alienae eique repugnantes (a). 2. Verae reuelationis potius est, rectae rationis monita confirmare, obscura et ambigua eius praescripta certa et definita reddere (b). 3. An, et quales praeterea doctrinas manifestare Deum oporteat, nostrum sane non est definire. 4. Minime dubitamus, quin doctrinae incomprehensae, et *supra rationem* positae, in diuina reuelatione inesse possint. 5. Religio naturalis et reuelata non ve-

luti species, quarum altera sine altera subsistere posset; sed tanquam partes, mente tantum et cogitatione distinctae, considerandae sunt, quae vnā uerā, perfectamque religionem conficiunt, duplici via rationis et reuelationis, inuestigandam.

(a) Huc pertinent illi theologorum canones: 1. Nihil in religione reuelata praeceptum esse potest, quod ratione magistra ab honestate remotum est. 2. Nihil in eadem prohibitum, quod lege naturali praeceptum esse, constat. 3. Quidquid in religione reuelata *plene*, id est, Deo approbante, permissum esse legimus, id etiam legi naturali congruum sit, necesse est. (b) Vt vere dicere queamus: *Tandem animi incertum, confusaque pectora firmat religio.* VALERIUS FLACC. *Argonaut.* I. 78. Huiusmodi autem loca sunt de unitate Dei, creatione mundi, origine mali, de prouidentia diuina, fine hominis, et animi immortalitate, de modo denique Deum placandi, atque spem, peccatorum conscientia turbatam, rursus constituendi.

§. 9. Religio christiana.

Vna haec vera atque perfecta religio est *Religio Christiana*, quae scilicet docet, *IESVM NAZARENVM* esse *Messiam*, *Christum*, hoc est, diuinæ gratiae, e qua genus humanum primorum parentum lapsu exciderat, restitutorem et dispensatorem. Haec religio primis parentibus summatim tradita, et in patriarcharum familiis conseruata, postea per Moysen latius adumbrata, perque prophetas magis magisque illustrata, denique a consilii diuini perfectore, Christo, plenissime reuelata, et per Apostolos promulgata est. Vnde initio *patriarchalis*, tum *Mosaica* dicebatur; nunc

a capite et fundamento suo *Christiana* appellatur (a).

(a) *Omnes enim, qui ab initio seculi fuerunt iusti, caput Christum habent; illum enim venturum esse crediderunt, quem nos venisse iam credimus, et in eius fide et ipsi sanati sunt, in cuius et nos.* *AVGVSTINVS Conc. III. in Psalm. 36.* Inter plurimos, qui veritatem religionis christianae firmissimis argumentis probarunt, eminet *HVGO GROTIVS*, qui libellum *de veritate religionis christianae* conscripsit, breuitate et perspicuitate praestantissimum. *Conf. Clariss. ENGELBERTI KLÜPFELII Instit. Theolog. dogmat. Prolegom. §. 1 — 26.*

§. 10. Traditionis notio et diuisio.

Doctrinae, siue profanae siue religiosae, duplici modo proponi, et ad posteros propagari possunt, scilicet vel *viua voce* soloque sermone, vel *per litteras* et scriptorum ope (a). Vterque docendi, et doctrinas posteris transmittendi modus *Traditio* vocari potest; prior tamen hoc *speciatim* nomine appellari solet. Eodem nomine etiam venit ipsa doctrina, quae ab auctore suo *viua* tantum voce proposita, et deinceps, quin ab ipso auctore eiusue iussu litteris mandata fuerit, propagata est. *Traditio* igitur vel *sacra* seu *religiosa*, vel *profana*, et illa quidem ratione auctoris vel *diuina* vel *humana* esse potest.

(a) Exemplo sunt *Lacedaemonii* et *Athenienses*. *In his enim ciuitatibus ita agi solitum erat, vt Lacedaemonii quidem magis ea, quae pro legibus obseruabant, memoriae mandarent; Athenienses vero ea, quae in legibus scripta comprehendissent, custodirent* §. 10. *Inst. de I. N. G. et C.*

§. 11. Religio christiana initio sola traditione nitebatur.

Quemadmodum diuinae reuelationes, quas primi parentes, et sancti patriarchae acceperant, solo sermone vsuque a parentibus ad filios deriuatae sunt: ita et Christi doctrina initio, et per plures annos solis verbis tradita, et sine litterarum beneficio propagata est. Principio igitur religio Christiana *sola* traditione nitebatur, et ex *sola* traditione constabat.

§. 12. Sacra scriptura veteris et noui testamenti.

Sicut autem Moyses primus omnium doctrinas coelestes, per manus quasi ad sua vsque tempora traditas, litteris mandauit, prophetarum postea scriptis illustratas; ita quoque discipuli Christi doctrinas eius, solius traditionis ope interea conseruatas, memoriae prodiderunt (a). Horum et illorum scripta, Dei utique ductu ac numine exarata (b), *Sacram Scripturam Veteris et Noui Testamenti* appellamus.

(a) Primum, quod est *S. Matthaei*, euangelium post octo demum a Christi in coelum ascensione annos in lucem prodiit; reliqua autem noui testamenti scripta sensim tantum, et *sexaginta trium* circiter annorum progressu accesserunt. (b) Libros, quos *sacrae scripturae* nomine veneramur, non sine diuino numine conscriptos esse, ex eo liquet, quod scripti sint ab his, quorum ministerio vsus est Deus ad religionem humano generi patefaciendam. Hanc enim impertire diuina bonitas ut voluit, ita certe prouidentia effecit, ut ne in errores inciderent coelestis doctrinae internuntii et praecones. Iis, qui libros *noui testamenti* exararunt, Spiritus Sancti praesentiam Christus affirmate promisit Ioan. XIV. 26. XVI. 12. 13.; ipse autem et apostoli libros *veteris*

testamenti identidem appellarunt, eosque tanquam diuinos commendarunt, Luc. XXIV. 44. Act. I. 16. III. 21. Hebr. I. 1. II. Petr. I. 21. Quare libri illi *scriptura Dei, Scripturae sanctae, Sacrae litterae, Eloquia et Oracula Dei, Verbum, Testimonium, Testamentum Dei*, verissime dicuntur. Rom. I. 2. II. Cor. III. 14. Hebr. X. 16. In illorum igitur lectione omnino seruanda est regula, quam AVGVSTINVS ap. GRATIAN. Can. 5. Dist. IX. tradidit.

§. 13. Canon librorum sacrae scripturae.

Canonem, seu indicem librorum vtriusque testamenti, iam pridem a Christi cultoribus receptum probatumque, denuo ediderunt concilii Tridentini patres (a). Libri, hoc canone comprehensi, canonici, et, qui citra vllam dubitationem semper et vbique in librorum diuinorum numero habiti sunt, *protocanonici*; de quorum vero diuina origine a non nullis aliquamdiu dubitatum fuit, *deuterocanonici* vocantur (b). Libri contra *apocryphi* hic audiunt, cum *dubii*, de quibus, diuini sint, nec ne, ad hunc diem ambigitur (c), tum *supposititii* (d), et penitus repudiati.

(a) Sess. IV. de canon. scriptur. (b) *Deuterocanonici* e veteri testamento sunt Tobias, Iudith, Sapientia, Ecclesiasticus, Baruch, Machabaeorum I. et II., item in libro Esther capita septem postrema, et in libro Danielis hymnus trium puerorum, nec non historia Susannae, Belis et Draconis. Ex libris noui testamenti huc pertinent epistola Pauli ad Hebraeos, epistola Iacobi, secunda Petri, secunda et tertia Ioannis, epistola Iudae, et Apocalypsis. (c) *Dubii* sunt oratio Manassae, Esdrae III. et IV., qui libris canonicis appendicis loco adiungi solent. *Protestantes* deuterocanonicos

veteris testamenti eodem loco habent, quo nos du-
bios habemus, eam praecipue ob causam, quod He-
braeorum canone non contineantur. (d) Eius gene-
ris plures notantur in Can. 3. Dist. XV.

§. 14. Translatio eius vulgata.

Libros *veteris* testamenti, si deuterocano-
nicos excipis, *hebraice*, libros autem *noui tes-*
tamenti, exceptis forte evangelio Matthaei et
epistola Pauli ad Hebraeos, *graece* primum con-
scriptos fuisse, satis certum est. Inter plures
translationes *latinas* ab initio mox eminebat,
quae sine nomine auctoris *Itala*, *Vetus*, *Com-*
munis, item et *Vulgata* dicebatur. Postea ex
hac, et illa, quam *Hieronymus* ex hebraeis et
graecis fontibus adornauerat, ea uersio latina,
quae nunc *Vulgata* appellatur, incerto aucto-
re, coagmentata est. Huius dein vsus et auc-
toritas, a *Gregorii M.* temporibus (an 580.)
adeo inualuit, vt concilii *Tridentini* patres sta-
tuerint, eam omnibus latinis editionibus, quae cir-
cumferuntur, anteponendam, et in publicis lectioni-
bus, disputationibus, praedicationibus et expositio-
nibus, veluti *authenticam*, adhibendam esse (a).

(a) Sess. IV. de Edit. et usu sacr. libr. Non, quod
vulgata haec nulla ex parte mendosa sit, et ex ipsis
fontibus emendari haud possit; sed quod nihil in ea
occurrat, quod in praecipuis saltem capitibus, siue
doctrinam, siue historiam, siue vaticinia spectes,
cum fontibus, aut secum ipso pugnaret.

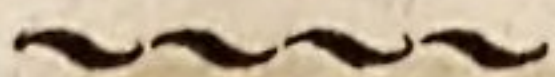
§. 15. Quaestiones de sacra scriptura perpetuae.

Ita quidem sacrae litterae vberimum reli-
gionis christianae fontem exhibent; sed caue,
putes solum et unicum. Cum ratione enim di-

ci haud potest, omnia, quaecunque Christus docuit, sine ullius praetermissione, et ita quidem litteris esse consignata, ut iam ad plenam religionis christianae cognitionem nihil opus sit traditione, principio accepta. Adhuc nempe quaeritur 1. Quinam praecise libri tanquam *Verbum Dei* suscipiendi? 2. Quo sensu obscura, et intellectu difficilia sacrarum litterarum loca intelligenda? 3. An et quid praeterea, veluti diuinitus traditum, tenendum? Quaestiones has ipsa sacra scriptura non soluit; nec auctoritas humana iis certo dissoluendis sufficit; de doctrinis enim quaeritur, potestati humanae nequaquam obnoxiiis.

§. 16. Responsa cuiusque ingenio relinqui non possunt.

Sunt, qui, responsum diligenti cuiusque disquisitioni et ratiocinationi relinquendum esse, contendunt. Sed hi christianae, quin etiam omni aduersus Deum religioni pessime consulunt. Cum enim suum cuiusque ingenium, veluti supremum sacrarum litterarum iudicem et interpretem, constituunt, remoto, qui in sententiarum varietate litem dirimat, arbitro; tot religionis christianae systemata, quot sunt capita, inuehunt, et, siue haec, siue alia pro suo quisque captu dogmata teneat, parum interesse, ponunt, hoc est, re ipsa *Indifferentismum* profitentur. Cum porro non habent, quo de sacris litteris ex suo iudicio statuendi licentiam vtpote quam principii loco temere sumpserunt, cohibeant; eo breui deducuntur, ut,

omnibus dogmatis, quae religioni christianae propria sunt, sensim expunctis, christianismi nomine merum *Naturalismum* tegant (a), qui quam parum ab *Irreligiositate* distet, experientia (§. 6.) cognitum habemus.

(a) Triplicem illam quaestionem suo cuiusque ingenio committere, idem est, ac cuius de dogmate christiano aliquid detrahendi copiam facere. Funestas eius rei consecutiones, VINCENTIUS *Lericens.* (an. 434.) in *Commonit.* Cap. 31. his verbis descripsit: *Si semel admissa fuerit haec impiae fraudis licentia, horreo dicere, quantum exscindendae atque abolendae religionis periculum consequatur. Abdicata enim qualibet parte catholici dogmatis, alia quoque, atque item alia, ac deinceps alia et alia, iam quasi ex more et licito abdicabuntur. Porro autem singulatim partibus repudiatis, quid aliud ad extremum sequetur, nisi ut totum pariter repudietur.* Eximium hunc libellum *Clariss. ENGELBERTVS KLÜPFEL*, praefatione et notis egregie illustravit, Vindobonae novissime (an. 1809.) recusum.

§. 17. Traditio diuina omnino necessaria, eiusque testes sunt sancti patres.

Itaque aliud adhuc, e quo certum responsum peti, cuique certum ac constans religionis christianae systema superstrui possit, principium indagandum est. Atqui aliud praeter traditionem diuinam non datur (a). Hanc certe primitiui christianorum coetus vna cum sacris litteris ab apostolis acceperunt (b); hanc dein legis christianae magistri, ab apostolis constituti, ad posteros transmiserunt: eius igitur testes idonei absque dubio sunt sancti illi patres, qui primis ab aetate apostolorum seculis reli-

gionem christianam publice docuerunt, scriptisque egregie illustrarunt, quadruplici *eminentia clari*, *temporis* nimirum, quod apostolis fuerint viciniore, *dignitatis*, quod fuerint sacrorum antistites, *scientiae*, quod doctiores, et *conscientiae*, quod vitae fuerint magis inculptae (c). Quod ergo hi tanquam diuinitus traditum institutumque praedicant, et inculcant, id ab aliis, qui inde ab initio fuerunt, sacrorum ministris eos accepisse, idemque diuinitus traditum esse, merito putamus (d); certissimum vero traditionis diuinae argumentum infra (§. 72.) proferemus.

(a) Praeter theologos, qui catholicam de traditione doctrinam plenius exponunt, laudandus hic est magister, et antecessor meus, Clar. Ios. ANT. RIEGERVS, qui egregiam dissertationem: *An detur traditio sacra?* conscripsit, eamque *opusculis* suis ad *Hist. et Ius. Eccles. pertinent.*, Friburgi 1773. editis, inseruit. (b) Documento sunt iterata *Pauli* monita: *Itaque fratres state et tenete traditiones, quas didicistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram.* II. Thessal. II. 15. III. 6. Add. II. Tim. I. 13. 14. II. 2. III. 14. (c) Qui ab ipsis apostolis doctrina christiana imbuti, et in eorum familiaritate versati sunt, *Patres apostolici* vocantur, quales inprimis sunt CLEMENS Romanae, IGNATIVS Antiochenae, et POLYCARPVS Smyrnensis ecclesiae episcopus.

Eorum, qui seculo II. et III. his successerunt, praecipui sunt, IVSTINVS philosophus, IRENAEVS Lugdunensis in Gallia, et CYPRIANVS Carthaginensis in Africa episcopus. Eiusdem fere aetatis sunt TERTVLIANVS et ORIGENES, presbyteri, scriptis suis de re christiana optime meriti; sed ob errores in fide sanctorum patrum nomine haud digni.

Seculo IV. et V. summa existimatione floruerunt,

et idcirco *Doctorum* ecclesiae nomen consecuti sunt, et apud *Graecos* quidem ATHANASIUS Alexandriae, BASILIUS Neocaesareae in Cappadocia, GREGORIUS Nazianzenus Sasimorum primo, tum Constantinopolis, et IOANNES CHRYSOSTOMUS Constantinopolis pariter episcopus. Apud *Latinos* eundem honorem obtinuerunt, AMBROSIVS, Mediolanensis episcopus, HIERONYMUS presbyter, et AVRELIVS AVGVSTINVS Hipponensis in Africa episcopus, quibus e seculo VI. additus est GREGORIUS I., Romanus episcopus, Magni nomine insignitus.

(d) *Nam quod hi omnes vt Christi dogma agnoscunt, id omnino pro tali habendum est ab aequo rerum iudice, sicut Platoni, Xenophonti, et aliis Socraticis credimus de dogmatibus Socratis, Stoicorum scholae de his, quae Zeno tradidit. HUGO GROTIUS de Ver. relig. christ. II. 18.*

§. 18. Doctrinae religionis Christianae partim scriptae, partim traditae.

Quam ob rem religionis christianae doctrinas a modo, quo propositae, et ad nos usque propagatae sunt, in scriptas, id est, in sacris litteris perspicue et definite expressas, et non scriptas seu traditas distinguimus, quae nempe ab apostolis, tum a Christo, tum a Spiritu sancto edoctis, traditae sunt; sed in novi testamenti libris vel omnino non, vel minus aperte continentur (a). Illas traditiones constitutivas seu mere orales (b), has declarativas seu hermeneuticas (c) appellamus.

(a) Catholicam ea de re doctrinam, a concilio Trid. Sess. IV. de Canon. Script. fundamenti loco positam, egregie illustrat BASILIUS ap. Gratian. can. 6. Dist. XI. Eandem HUGO GROTIUS in additis ad Consultat. Cassand. annot. artic. 2. his verbis comprobavit:

Atque ita stat omne verbum in duobus testibus, in Scriptura et Traditione, quae mutuo sibi facem allucent. (b) Exemplo sunt doctrinae de infantibus baptismo abluendis, de eucharistia paruulis non necessaria, de vi baptismi ab haereticis dati, quae omnium fere Christianorum consensu receptae sunt. Huc quoque pertinent doctrinae de canone librorum diuinorum vtriusque testamenti, quem Concilium Tridentinum (§. 13.) denuo recitauit. Huc insuper refer doctrinas de numero, materia et forma sacramentorum. Vid. Cap. 6. *de Celebrat. Miss.* (c) Ita sensum verborum; *Hoc est corpus meum.* Matth. XXVI. 26., *Pater maior me est.* Ioan. XIV. 28. traditio explicat. Eadem nos docet, *lotionem pedum* Ioan. XIII. 5—18., etsi sacramenti speciem praesefert, non esse sacramentum, item *sanguinis et suffocati esum*, Act. XV. 29. interdictum, *licitum* esse.

§. 19. Vtriusque generis doctrinae vel fidei, vel morum dogmata vel sacramenta.

Vtriusque generis doctrinae, scriptae et traditae, habita ratione *obiecti*, vel *theoreticae* sunt, quae rectas de Deo diuinisque attributis et consiliis notiones exhibent, vel *practicae*, quae, quo cultu et obsequio Deum prosequi oporteat, praescribunt. Illas *fidei*, has *morum dogmata* vocamus; *sacramentorum* autem nomine veneramus ceremonias, a Christo tanquam gratiae diuinae signa et principia, institutas, de quibus breuiter hic annotamus: 1. Sacramenta tum fidei, tum morum dogmatum rationem habent. 2. Partes sacramenti *essentiales* sunt *elementum*, *materia*, id est, actio seu res sensibus subiecta, et *verbum* seu *forma*, id est, certa verborum formula, actionem sacramen-

talem exprimens. 3. Qui hisce adhibitis Christi nomine sacramentum conficit, et dispensat, *minister* eius appellatur.

§. 20. Fidei dogmata triplicis generis.

Fidei dogmata ratione intelligentiae humanae triplicis sunt generis: dogma nempe, quod ratio quodammodo indicat, reuelatio autem plane confirmat, *mixtum*: quod non nisi ex peculiari reuelatione innotescit, *purum*: illud denique, quod, etsi per reuelationem siue naturalem siue supernaturalem datum sit, ratione tamen, quomodo ita sit, comprehendi non potest, *mysterium* vocatur.

§. 21. Leges Mosaicae.

Leges, quas praeter *fidei dogmata* Deus in *veteri testamento* per *Moysen* populo Israelitico dederat, similiter triplicis generis erant, leges nempe 1. *morales*, quae rectae rationis de pietate erga Deum morumque probitate praecepta referunt (a), *cerimoniales*, eaeque perumlitae, quae cultus diuini externi partes, eiusque obeundi modum definiunt, porro 3. *foreses*, *politicae* seu *iudiciales*, quae ad iustitiam ciuilem et rempublicam gubernandam spectant (b). Leges *cerimoniales* eo potissimum collineabant, vt venturi Messiae fides conseruaretur (c), et sanctioris doctrinae, ab eodem promulgandae, typus et figura quaedam exhiberetur (d). Vnde illarum in *typicas* et *mere religiosas* distinctio manauit.

(a. Legum moralium capita et summam *Decalogus*

exhibet. Exod. XX. 1 — 17. Deuter. V. 1 — 21. (b) Trina legum istarum distinctio Deuter. VI. 1. his verbis indicatur: *Haec sunt praecepta, et cerimoniae atque iudicia, quae mandavit Dominus Deus vester.* In aliis locis mandata, cerimoniae et sabbatha, ac iudicia, generatim testimonia vocantur. (c) *Finis enim legis Christus* Rom. X. 4., quem scripsit Moyses in lege et prophetae Ioan. I. 45. (d) *Omnia in figuris contingebant eis.* I. Cor. X. 11. *Umbram habens lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum.* Hebr. X. 1. *Quae (festa, sabbatha, sacrificia) sunt umbra futurorum, corpus autem Christus.* Coloss. II. 17.

§. 22. Doctrina euangelica.

Sed noui testamenti conditor *Christus*, rem ipsam, in veteri testamento adumbratam, daturus, 1. *fidei dogmata* plenius exposuit; 2. *leges morales*, hoc est, si certum sabbathi diem excipis, *naturales*, maximopere confirmauit, et planissime explicuit; 3. *noua sacramenta*, *virtute maiora, actu facilia, et numero pauciora* (a) instituit; 4. legum denique *cerimonialium et forensium* cessationem indixit (b), sollenniter postea ab apostolis promulgatam (c). Inde celebratum illud apud theologos axioma: *Nullum in lege euangelica contineri praeceptum, quod non sit naturale, exceptis his, quae ad fidem et ad sacramenta pertinent.*

(a) *AVGVSTINVS Contr. Faust. XIX. 13.* (b) *Matth. XXIV. 2. Luc. XIX. 43. 44. XXI. 24.* (c) *Act. XV. 5—29.* *Leges typicae* ita sunt abolitae, ut iam nefas sit, eas seruare, aut imitari. I. Cor. V. 7. Gal. V. 6. Nihil autem obstat, quo minus *mere religiosae*, quatenus ad sacra, decentius peragenda, faciunt, adhibeantur, cuius rei exempla sunt dedicationes templorum,

vestitus sacri, lampades, aqua lustralis, incensa, oblationes, ed alia id genus, quibus hodie adhuc vtimur.

§. 23. Lex christiana de cultu Dei externo.

Eiusmodi *praeceptum naturale* est, quod de cultu Dei externo Christus instauravit, cum doctrinam a se traditam, publice doceri (a), eius praedicatoribus aures praeberi (b), sacramenta impertiri, et participari (c), pietatis erga Deum exempla omnibus continuo dari (d), primam porro sumamque curam in seruanda religione poni iussit (e). Equidem, quo praecise modo res haec peragenda, quibusque institutis iuuanda sit, saluator noster non definiuit. Sed, dum cultum Dei externum *generatim*, quin et certos actus externos, quos *sacramenta* vocamus, (§. 19.) *sigillatim* cultoribus suis praescripsit, hoc ipso etiam non obscure illis mandauit, vt aptum in iis obeundis ordinem seruarent, atque ita cultum *ritualem* et *solemnem* (§. 2.) constituerent.

(a) Marc. XVI. 15. (b) Luc. XI. 28. (c) Matth. XXVIII. 19. Luc. XXII. 19. (d) Matth. V. 16. X. 32. 33. (e) Matth. VI. 33.

§. 24. Liturgiae et disciplinae notio.

Regulas de partibus cultus diuini externi rite obeundis, humano iudicio constitutas, *Liturgiae* vocabulo significamus (a), et quidquid praeterea religionis promouendae causa ab hominibus sancitum institutumque est, *Disciplinae* nomine complectimur. Me etiam non mouente, quiuis iam intelliget, legem christia-

nam plane postulare, vt certam liturgiam et disciplinam habeamus (b).

(a) Eo speciatim pertinent *benedictionum* et *consecrationum* ritus, qui ob analogiam quamdam, quam cum sacramentis habent, *sacramentales* vocantur.

(b) Regulas scilicet, quae definiunt, quos *dies festos* celebrare, quibus *precibus* et *hymnis*, tanquam *publicis* et *solennibus*, vti, et quas sacrorum *cerimonias* colere quam maxime conueniat; quibus *dotibus* doctores et ministros sacrorum praeditos esse, quem *gradum* et *ordinem* singulos seruare, quasque *functiones* obire oporteat, et generaliter quinam modus in negotiis omnibus, quae religionis causam attingunt, tenendus sit, vt *omnia honeste, et secundum ordinem* fiant. I. Cor. XIV. 40.

§. 25. Ecclesiae ad religionem christianam ratio.

Neutram vero, nisi compacto mutuoque consensu et consociatione haberi posse, res ipsa loquitur. Sicut ergo religionem christianam amplecti, ita eius seruandae causa societatem inire diuina lege tenemur. Ad sanctam hanc societatem, quam Christus ipse *ecclesiam* nominauit (a), accedunt, quicunque Christi nomen profitentur; re ipsa vero eam faciunt, qui per acceptionem sacri baptismatis eidem se adiunxerunt (b).

(a) *Super hanc petram aedificabo ecclesiam meam.* — *Dic ecclesiae.* Matth. XVI. 18. XVIII. 17. (b) *Qui crediderit, et baptizatus fuerit, saluus erit.* Marc. XVI. 16. Hinc apostoli eos demum, qui baptizati fuerant, tanquam in societatem receptos declararunt. *Baptizati sunt, et appositae sunt in die illa animae circiter tria millia.* Act. II. 41. Ecclesiam christianam eo sensu societatem *voluntariam* esse, quo omnis societas liberum ponit coeuntium consen-

sum, nemo ignorat: ita vero voluntariam esse, vt, salua lege christiana, etiam non iniri, et negligi possit, absona est opinio, a qua tamen non alienus videtur GEORG. WIESE, qui in *Commentar. Iur. Eccles.*, lingua vernacula a se edito, P. I. pag. 51. et 327. fidenter ponit, christianorum arbitrio penitus relictum esse, *an (?) et quomodo* religionis suae causa in societatem coire mallent. Eiusmodi certe praecepta cultoribus suis Christus dedit, quae peculiaris societatis faciendae necessitatem *simpliciter* inducunt; ipse porro sacrae huic ciuitati leges magistratumque dedit, eandemque adeo *immediate*, vt mox (§. 48.) docebimus, instituit.

§. 26. Ecclesiae christianae notio, finis triplex.

Ecclesia Christiana igitur est societas hominum baptizatorum, ad colendam religionem christianam diuinitus conuocata (a). *Finis* eius *proximus* est cultus Dei externus, ex bonae disciplinae et liturgiae regulis obeundus. Hunc, tanquam finis *intermedius*, excipit, fidei morumque dogmatum conseruatio, quae porro efficit, vt, quemcunque vitae cursum fortuna dederit, conscientia tuti reddamur, diuinaque gratia freti salutem posthac aeternam consequi mereamur (b). Quare *summus* ecclesiae finis, ad quem referuntur, et referenda sunt omnia, in *interna seu animi felicitate* consistit.

(a) *Ecclesia*, si verbum verbo reddas, *euocationem* seu *concionem* denotat, et in libris noui testamenti plerumque pro *coetu* et consociatione christianorum sumitur. Act. V. 11. VIII. 1. Aliquando etiam pro *loco* accipitur, in quo christiani sacra celebrant, vti I. Cor. XI. 18. XIV. 34. 35. Ceterum ecclesiae nomen sensu generaliori omnibus societatibus, cuiuscunque demum religionis causa factis, tribui solet,

vnde v. g. ecclesia *ethnica*, *Iudaica*, *Mahumedana* dicitur. (b) *Qui credit in me habet vitam aeternam.* Ioan. VI. 47. *Haec est autem vita aeterna, ut cognoscant te, solum Deum verum, et, quem misisti, Iesum Christum.* Ioan. XVII. 3. *Et non est in alio aliquo salus. Nec enim aliud nomen est sub coelo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri.* Act. IV. 12.

§. 27. *Sacra, interna et externa: religionis et ecclesiae essentialia et accidentalia.*

Sacra dicuntur, quaecunque ad religionem et ecclesiam christianam pertinent: ad eam vero pertinent fidei inprimis et morum dogmata (§. 19.), tum disciplinae quoque et liturgiae praecepta (§. 24.). Illa *sacra interna*, haec *externa* vocantur; illa *finis*, haec *subsidi* rationem habent (§. 26.); illa diuinitus stabilita, nullo pacto mutari vnguam possunt; haec, tanquam res humani arbitrii, mutationi obnoxia sunt. Illa igitur *essentialia*, haec *accidental* religionis et ecclesiae christianae capita constituunt. (a)

(a) *Regula fidei vna omnium est, sola immobilis ac irreformabilis.* TERTULLIAN. Lib. de vel. virgin. Caetera omnia diuersorum locorum diuersis moribus variantur. AVGVSTINVS ap. Gratian. can. 11. 12. Dist. XII.

§. 28. *Ecclesia christiana catholica, vna, et perpetua.*

Sicut autem Christus religionem, a se traditam, ita quoque ecclesiam, illius seruandae causa institutam, cum *catholicam*, tum *vn*am esse voluit, eandemque *perpetuam* fore praedixit. Et quidem *catholicam* seu *vn*iuersalem sic, ut non, veluti Iudaeorum, vnus populi esset, sed ut, per totum orbem diffusa, omnium gen.

tium homines complecteretur (a); *vnam* vero hoc sensu, vt omnia eius membra, etsi diuersa forte liturgia et disciplina vterentur, in fidei tamen morumque dogmatis vndique consentirent (b). Ad haec certiores nos fecit Christus, vnā hanc atque catholicam ecclesiam tam *stabilem*, tam *firmam* esse, vt nec temporis diuturnitate, nec vlla vi aut arte euerti posset (c). Quae cum de ecclesia, hoc est, de consociatione hominum atque communitate praedicantur, oppido patet, non de ecclesia *inuisibili* seu *interna*, quo nomine multitudinem iustorum, soli Deo notam, designant, sed de *visibili* seu *externa*, quam publica eiusdem fidei professio et sacrorum communio aspectabilem facit, intelligenda esse.

(a) *Euntes in mundum vniuersum praedicate euangelium omni creaturae.* Marc. XVI. 15. (b) *Soliciti seruare unitatem spiritus in vinculo pacis, Vnum corpus et vnus spiritus —. Vnus dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus Deus et pater omnium.* Ephes. IV. 3—6. *Obsecro vos, — vt id ipsum dicatis omnes, et non sint in vobis schismata: sitis autem perfecti in eodem sensu, et in eadem sententia.* I. Cor. I. 10. (c) *Super hanc petram aedificabo ecclesiam meam, et portae inferi non praeualebunt aduersus eam.* Matth. XVI. 18.

§. 29. Eius partitio.

Ecclesia, cuius membra sunt singuli Christiani, veluti ecclesia vnius domus, vici aut pagi, *simplex* dici potest (a); *composita* vero, quae plures ecclesias simplices complectitur. Ecclesia composita, quae intra fines regionis

seu prouinciae cuiusdam continetur, *particularis* vocatur; ecclesia autem *uniuersa* est, quae ex omnibus ecclesiis, per totum orbem dispersis, coalescit. Ecclesia porro *uniuersa* ab imperii Romani diuisione, a linguae item, et potissimum disciplinae ac liturgiae diuersitate in *Orientalem* seu *Graecam*, et *Occidentalem* seu *Latinam* distinguitur.

(a) Domos et familias singulas ecclesiarum nomine Paulus Rom. XVI. 3. 5. Coloss. IV. 15. Philem. 2. appellat.

C A P V T II.

DE POTESTATE ECCLESIASTICA EIVSQUE SVBIECTO.

§. 30. Potestatis et regiminis, societatis aequalis et inaequalis imperiique notiones generales.

In natura cuiusque societatis inest ius constituendi et adhibendi apta subsidia, quae finem suum consequatur. Ius hoc *potestas socialis*, eius vsus autem et exercitium *regimen sociale* appellari solet. Potestas socialis vel omnibus societatis membris aequo et pari iure communis, vel in vnum pluresue praeter caeteros translata est; vnde *societas* vel *aequalis*, vel *inaequalis* dicitur, in eaque potestas socialis *imperii* nomine venit. *Imperium* enim generatim

nihil aliud est, quam ius, vnius pluriumue de societate proprium, aliis omnibus, quid boni communis causa facto opus sit, praescribendi, eosque compellendi, vt ad normam praescriptam se componant.

§. 31. Potestatis et regiminis eccles. duae partes praecipuae.

Posita igitur ecclesia, ponenda etiam, eademque tribuenda est *potestas ecclesiastica*, et, quod ex ea emanat, *regimen ecclesiasticum*. Quoniam vero duo sunt summa negotiorum genera (§. 21.), quorum curam observationemque assiduam finis ecclesiae postulat; intelligitur, quid sit, cur duas quoque potestatis ecclesiasticae partes statuamus.

§. 32. Potestas ordinis et iurisdictionis, Regimen internum et externum.

Pars illa, quae *essentialia* religionis capita procurat, *potestas ordinis*, siue *regimen ecclesiasticum internum*, altera, quae *accidentalia*, iustoque arbitratui permissa ecclesiae negotia moderatur, *potestas iurisdictionis*, siue *regimen externum* appellari solet (a). Prior illa ex se nihil constituit; ea tantum, quae diuinitus constituta sunt, adhibet, et subministrat; posterior vero ex suo iudicio agit, legemque, quae antea non fuerat, ponit. Vnde potestas illa *declaratiua* seu *ministerialis*, haec autem *constitutiua* seu *rectoria* dicitur.

(a) Protestantes potestatem, quam nos *Ordinis* dicimus, *ministerium verbi diuini* (die geistliche

Gewalt, das priesterliche Amt) appellant, eique *potestatem ecclesiasticam* (die Kirchengewalt) sic opponunt, vt hoc nomine semper potestatem, quam nos *iurisdictionis* vocamus, intelligant, etsi alias *ministerii* quoque *potestatem* laudent. Vid. G. L. BOEHMERI *Princ. Iur. Can.* §. 10. 12. 85. 103. vbi *potestas ministerii* diserte appellatur.

§. 33. Partes potestatis ordinis.

In potestate ordinis, aut, si mauis, *ministerii* quadruplex munus inesse, ex illius notione apparet. Iis nempe, quibus haec potestas data est, hoc ipso iniunctum est munus 1. Verbum Dei praedicandi, eiusque praeceptis alios imbuendi, 2. Sacramenta conficiendi et dispensandi, 3. in actibus liturgicis antistitem et ministrorum partes agendi (a), 4. dubia et controuersas de fidei et morum dogmatis quaestiones, pro ea certe auctoritate, quae muneri publico debetur, diiudicandi, et decidendi (b).

(a) Quem enim ducem ac ministrum in fidei morumque dogmatis et sacramentis habemus, eodem quoque in ritibus, illorum celebrandorum causa institutis, vtamur, oportet. (b) Hanc auctoritatem Protestantes quoque ministerio sacro adscribunt. *Pastorum et doctorum ecclesiae munus est*, scribit GERHARD *Loc. Theol.* Tom. II. Loc. I. cap. 22., *de controuersiis fidei ex scriptura iudicare.* — *Publicus iudex est ministerium ecclesiasticum.* Id modo in quaestione versatur, quanta sit ecclesiae docentis in hisce rebus vis et auctoritas?

§. 34. Partes potestatis iurisdictionis.

Potestas *iurisdictionis*, seu *potestas ecclesiastica*, *speciatim* sic dicta, quatenus I. disciplinae et liturgiae regulas statuit, *legislatoria*; quate-

nus II. curat et efficit, vt, quae statuta sunt, in actum deducantur, *executoria* vocatur. Sicut ab *illa* ius, vt vocant, *dispensandi*, hoc est, legibus ecclesiasticis soluendi pendet: ita *huius* partes praecipuae sunt 1. Ius munia et officia sacra personis idoneis deferendi. 2. Ius inspiciendi, lustrandi, seu, vt aiunt, *visitandi* ecclesias. 3. *Iurisdictio*, *stricte* sic dicta, seu ius cognoscendi, et decidendi causas, quae ad disciplinam vel liturgiam pertinent. 4. Ius improbos coercendi, eosque bonorum et iurium, quae a communione ecclesiastica pendent, priuatione mulctandi (a).

(a) Easdem plane potestatis ecclesiasticae partes recensent, suisque ecclesiis attribuunt Protestantes, veluti MOSHEIM *loc. cit.* pag. 441. BOEHMER *loc. cit.* §. 8. THEOD. SCHMALZ. *Natürl. Kirchenr.* §. 55. seq. Quodsi vero *iurisditionis* vocabulum sensu *latiori* sumere, eoque omnes potestatis ecclesiasticae, speciatim sic dictae, partes complecti nobis licet, quid est, quod vocabulum illud, usu apud nos receptum, identidem carpant? *Iurisdictio*, aiunt, *sine coactione, sine imperio concipi nequit*. At cur non liceat ius leges de liturgia et disciplina condendi *imperium*, et ius poenas, quae religioni et indoli ecclesiae conueniunt, constituendi, *coactum* appellare? Ergone de nomine lis mouetur?

§. 35. Potestas ecclesiastica a civili plane disiuncta.

Potestatem, sic definitam, ecclesiae, tanquam societati peculiari, propriam, suaeque natura a potestate civili non modo diuersam, sed adeo separatam esse, vt, qui imperium civile tenet, nullam propterea potestatis ecclesiasticae partem habeat, nunc quidem apud omnes fere

in confesso est. Enimvero cuiusvis potestatis iura ex illius fine aestimanda sunt; finis autem reipublicae et imperii civilis a fine ecclesiae et potestatis ecclesiasticae plane diversus est. Et sane, qui ob vitae huius securitatem et tranquillitatem imperio civili se subiecerunt, in illis, quae ad religionis curam pertinent, eidem se obnoxios fecisse, minime censendi sunt; immo, si de iis, quae ad sacra interna (§. 27.) pertinent, quaestio est, humano arbitrio se subiicere ne quidem potuerunt, cum in his suae cuius conscientiae rationes magis, quam alterius praescriptum sequi teneatur.

§. 36. Libertas conscientiae.

Quare etiam nulla subiectio, nulla potestas humana aliter intelligenda est, quam ut eorum, qui se subiiciunt, salva maneat *conscientiae libertas*, ut cuius fidei et morum dogmata, actionesque externae, quae, iis salvis, aliter se habere nequeunt, humano imperio nequaquam obnoxiae sunt. Assensus enim, quo dogmata religionis probamus, sua natura imperio humano solutus est; quod autem ad actiones externas, quae ab illis pendent, attinet, nemo obstringi potest, ut agat id, quod, divinae voluntati contrarium esse, existimat. Vnde nec aberrantes ad veram religionem vi adigendi ius et fas esse potest.

§. 37. Cardo quaestionis de potestate ecclesiastica.

Cum iam de potestate ecclesiastica quaeritur, non de *natura eius et partibus*, non de

vocibus, quibus hic illic appellari solet, sed de *subiecto*, cuius nempe ea sit, disputatur: an scilicet, et quidnam Christus, a cuius utique praescripto tota res pendet, de potestate illa constituerit? An eam multitudini, seu ecclesiae *uniuerse*, tanquam ius omnibus aequaliter *commune* reliquerit; an vero certis quibusdam *sigillatim*, tanquam ius eorum *proprium*, illam assignauerit? Palam est, quaestionem hanc eo redire, num ecclesia christiana societatis *aequalis*, an *inaequalis* (§. 30.) naturam ex institutione diuina habeat?

§. 38. Nostra sententia.

Nos sacris litteris, et perpetua traditione nixi, constanter respondemus, 1. *uniuersam* potestatem ecclesiasticam, iurisdictionis aeque ac ordinis, a Christo apostolis *separatim* et *praeter caeteros* delatam, ab iisque iugiter exercitam fuisse; 2. apostolos potestatem hanc ex mandato Christi in *sacerdotes* ita deriuasse, ut hi eodem nunc, quo quondam apostoli, iure ecclesiae praesint. Inde colligimus, ecclesiam christianam, tanquam societatem *inaequalem*, ab ipso Christo *immediate* institutam esse.

§. 39. Potestas Petro et apostolis generaliter a christo concessa.

Quod ad apostolos attinet, vocari in dubium non potest, quin Christus Dominus, sicut Petro potestatem *clauium*, ligandi et solvendi promisit (a), et, veluti *pastori*, gregis sui curam *speciatim* demandauit (b); ita eandem li-

ibdi

ipq

ipq

ip

ibdi

ibdi

ib

gandi atque soluendi potestatem (c), idemque rem christianam procurandi munus apostolis omnibus generatim detulerit (d).

(a) *Tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo ecclesiam meam. Et tibi dabo claves regni coelorum, et quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum et in coelis, et quodcunque solueris super terram, erit solutum et in coelis.* Matth. XVI. 18. 19. (b) *Pasce agnos meos.* — *Pasce oues meas.* Ioan. XXI. 15 — 17. (c) *Quaecunque alligaueritis super terram, erunt ligata et in coelis, et quaecunque solueritis super terram, erunt soluta et in coelo.* Matth. XVIII. 18. *Sicut misit me pater, et ego mitto vos.* — *Accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt.* Ioan. XX. 21 — 23. (d) *Et locutus est eis, dicens: Data est mihi omnis potestas in coelo et in terra. Euntes ergo docete omnes gentes, — docentes eos seruare omnia, quaecunque mandauit vobis.* Matth. XXVIII. 18. — 20.

§. 40. Petri Primatus.

Etsi enim haec aliaque sacrarum litterarum loca, *Petrum* caeteris apostolis singulari modo praelatum esse, indicant (a), et propterea sancti patres illum vno quasi ore apostolorum verticem, caput et principem appellant, eique primatum et apostolatus principatum diserte tribuunt (b); vna tamen asseueranter tradunt, omnem potestatem, quae *Petro* quidem nominatim, et cum notabili excellentia data est, apostolis omnibus aequa parte concessam esse (c): quod idem est, ac si dicerent, *Petrum* inter pares primum locum obtinuisse.

(a) Vbi nempe apostolorum nomina recensentur,

Petrus non solum primo loco venit, sed *primus* expresse dicitur, quin et seiunctus a caeteris non sine praerogatiuae significatione nominatur. *Duodecim apostolorum nomina sunt haec: primus Simon, qui dicitur Petrus.* Matth. X. 2. *Prosecutus est eum Simon, et qui cum illo erant.* Marc. I. 36. *Ite, dicite discipulis eius et Petro.* Marc. XVI. 7. *Stans Petrus cum undecim.* Act. II. 14. (b) *Primatus Petro datur, ut una Christi ecclesia, et cathedra una monstretur.* CYPRIANVS *de Vnit. Eccles.* cap. 3. *Quis nescit, illum apostolatus principatum cuilibet episcopatui esse praeferendum?* AVGVSTINVS ap. Gratian. Can. 35. II. q. VII. (c) Quare et Paulus de se ipso dicit: *Nihil minus fui ab iis, qui sunt supra modum apostoli.* II. Cor. XII. 11., et glossa in can. 33. II. q. VII. ad verba Pauli Gal. II. 11. *in faciem eius restiti* addit: *Paulus Petrum reprehendit, quod non auderet, nisi se non imparem sciret.* Praeclare CYPRIANVS ap. Gratian. can. 18. XXIV. q. I. *Hec erant utique et caeteri apostoli, quod fuit Petrus, pari consortio praediti et honoris et potestatis.* Idem HIERONYMVS *Lib. I. contr. Iovin.* his verbis tradit: *at dicis super Petrum fundatur ecclesia, licet id ipsum alio in loco super omnes apostolos fiat, et cuncti claves regni coelorum accipiant, et ex aequo super eos ecclesiae fortitudo solidetur.*

§. 41. Potestas apostolis demandata omnes potestatis eccles. partes complectitur.

Ipsi autem apostoli cum iure clauium, ligandi et soluendi, cum potestate pascendi omnem omnino potestatem ecclesiasticam sibi concessam fuisse, certissimis argumentis comprobauerunt (a), utpote qui, diuina hac concessione fulti, non solum ordinis et sacri ministerii (b), sed omnes etiam iurisdictionis partes praeclare

exercuerunt. Nam et *legislatoria* potestate multa de disciplina et liturgia praecepta dederunt (c); suoque iure plura se dare posse, aperte edixerunt (d), et vi potestatis *executoriae* sacrorum ministros et antistites constituerunt (e); ecclesias lustrarunt (f); lites et controuersias composuerunt (g); male morigeros durioribus verbis castigarunt (h); atrociorum criminum reos, et contumaces sacrorum communione priuarunt (i); et, vt generaliter dicam, vniuersae rei christianae administrationem ita gesserunt, vt oppido pateat, eos non tantum *doctorum* et *ministorum*, sed *rectorum* personas auctoritate non a populo, sed a Christo accepta, sustinuisse.

(a) Quidquid Christus apostolis demandauerit, ad *ministerii* tantum potestatem, non ad *iurisdictionem* pertinere, aduersarii contendunt. *Iurisdictio ecclesiastica inconcinne prorsus ex iure clauium et pascendi deducitur: utroque tantum ministerii potestas designatur, non coactiua, et iurisdictionalis.* G. L. BOEHMER. *Princip. Iur. Can.* §. 109. At nos, quam vim habeant verba: *claves, pascere, ligare*, et *solvere* apostolos interpretes habemus, et sequimur, nec aliam potestatem *coactiuam* et *iurisdictionalem* hic intelligimus praeter illam, quam ipsi apostoli exercuerunt, quamque et Protestantes (§. 34.) ecclesiis suis attribuunt. (b) *Sic nos existimet homo, vt ministros Christi, et dispensatores mysteriorum Dei.* I. Cor. IV. 1. (c) *Laudo vos, fratres, quod — sicut tradidi vobis, praecepta mea tenetis.* I. Cor. XI. 2. *Scitis, quae praecepta dederim vobis.* I. Thesal. IV. 2., cuiusmodi inprimis sunt, quae *Paulus* I. Tim. III. 2. seq. de dotibus ministrorum ecclesiae constituit. (d) *Caetera, cum venero, disponam,* I. Cor.

XI. 34. (e) *Et cum* (Paulus et Barnabas) *constituis-*
sent illis per singulas ecclesias presbyteros, — —
commendauerunt eos Domino. Act. XIV. 22. Huius
rei gratia reliqui te Cretae, ut ea, quae desunt,
corrigas, et constituas per ciuitates presbyteros,
sicut et ego disposui tibi. Tit. I. 5. Eodem modo
apostolos alios ecclesiis, a se plantatis, prospexisse,
eiusdem Pauli monita Hebr. XIII. 7. 17. nos docent.
 (f) *Paulus, Syriam et Ciliciam peragrans, praecepit*
custodire praecepta apostolorum et seniorum. Act.
XV. 41. Idem et Timotheus, cum pertransirent ciui-
tates, tradebant eis custodire dogmata, quae erant
decreta ab apostolis et senioribus. Act. XVI. 4. (g)
Aduersus presbyterum accusationem noli recipere,
nisi sub duobus aut tribus testibus. I. Tim. V. 10.
 (h) *Peccantes eorum omnibus argue, ut et caeteri*
timorem habeant. I. Tim. V. 20. Increpa illos dure,
ut sani sint in fide. — — Exhortare et argue cum
omni imperio. Tit. I. 13. II. 15. (i) Hac potestate
Paulus eum, qui incestum fecerat, item alios, qui
in fide lapsi erant, sacrorum communione priuauit.
I. Cor. V. 1 — 7. I. Tim. I. 19. 20.

§. 42. Modus, quo ea vsi sunt.

Equidem apostoli potestate hac moderate, prout a Domino edocti erant (a), vsi sunt, et propterea saepius non suo tantum arbitratu, sed de consilio et consensu aliorum statuerunt (b), eundemque modum constitutis a se praesulibus inculcarunt (c). Inde autem minime sequitur, eos ex populi mandato et consensu magis, quam suo nomine ac iure ecclesiam gubernasse. Sicut enim non semper populi consensum adhibuerunt, sic, eo adhibito, id tantum exemplo suo docuerunt, regimen ecclesiasticum ea moderatione explicandum

esse, vt cum recta agendi ratio, tum praeceptorum aequitas et conuenientia palam eluceat.

(a) *Reges gentium dominantur eorum, et, qui potestatem habent super eos, benefici vocantur. Vos autem non sic; sed, qui maior est in vobis, fiat sicut minor, et, qui praecessor est, sicut ministrator.* Luc. XXII. 25. 26. Matth. XX. 25 — 28. (b) *Veluti in substitutione Matthiae Act. I. 15 — 26., in electione septem diaconorum Act. VI. 2 — 5., et in consultatione de lege Mosaica. Act. XV. 22.* (c) *Pascite, qui in vobis est, gregem Dei, prouidentes non coacte, sed spontance secundum Deum, neque turpis lucri gratia, sed voluntarie, neque vt dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo.* I. Petr. V. 2 — 4.

§. 43. Apostoli potestatem eccles. episcopis et presbyteris tradiderunt.

Aequae certum ac manifestum est, apostolos, non quidem potestatem illam *extraordinariam*, quae ipsis, qua legatis diuinis, ad stabilendam religionem christianam concessa erat (a); sed *ordinariam* (§. 35.), quae ecclesiae, qua societati, propria est, ad eos transtulisse, quos promiscue modo *episcopos*, modo *presbyteros* appellarunt (b), communi posthac *sacerdotum* nomine insignitos. Hos sane veluti nominis et muneris sui socios habuerunt (c); hos cum potestate ecclesiis praefecerunt (d); horum mandata facienda esse, monuerunt (e), iisdemque ecclesiae regendae potestatem diuinitus datam esse, expresse docuerunt (f).

(a) Veluti erant dona linguarum, miraculorum, inspirationis et assistentiae spiritus sancti, ne in docendo vnquam laberentur. Ioan. XIV. 26. XVI. 13

(b) *Episcopos*, si velimus, latine *superintendentes* possumus dicere. AUGUSTINVS ap. Gratian. can. 11. VIII. q. I. *Presbyter* vi nominis *Seniorem*, re ipsa virum, ob doctrinam morumque honestatem ecclesiae praepositum significat. Quod verba latina *Senatus*, *Senatores*, idem graeca *Presbyterium*, *Presbyteri* denotant. Eisdem vero in sacris litteris noui testamenti modo *episcopos*, modo *presbyteros* vocari, eoque sensu, quo haec vocabula ibidem adhibentur, *episcopos* a *presbyteris* haud diuersos esse, luculente ostendit HIERONIMVS ap. Gratian. can. 24. Dist. XCIII. (c) Ipsi apostoli munus suum *episcopatum* vocant. *Et episcopatum eius accipiat alter*. Act. I. 20. Nomen porro *presbyteri* simpliciter sibi tribuunt. *Seniores, qui in vobis sunt, obsecro con- senior, et testis Christi passionum*. I. Petr. V. 1. *Senior Electae dominae — senior Caio charissimo*. II. et III. Ioan. 1. (d) Ideo Paulus Titum Cretae reliquit, *ut, quae desunt, corrigat, et constituat per ciuitates presbyteros*. Tit. I. 5. (e) *Mementote praepositorum vestrorum, qui vobis locuti sunt verbum Dei. — Obedite praepositis vestris, et subiaceite eis. Ipsi enim peruigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri*. Hebr. XIII. 7. 17. (f) Paulus *presbyteros*, quos Miletum euocauerat, his verbis allocutus est: *Attendite vobis et uniuerso gregi, in quo vos spiritus sanctus posuit episcopos regere ecclesiam Dei*. Act. XX. 27. 28.

§ 44. Traditio haec per sacramentum ordinis facta.

Apostoli autem cum *episcopos* et *presbyteros* crearunt, id non *nude plane*, et *solis verbis*, sed *singulari ritu*, *adhibita nimirum manuum impositione et precatione ad Deum*, fecerunt (a), vi cuius *initiati et sacrorum potestatem*, et *gratiam diuinam ad susceptum munus digne et sancte obeundum consequerentur* (b).

Sed in sacro, hoc ritu veri sacramenti, quod *ordo* dicitur, vim inesse, perpetua nos docet vniuersae, cum Graecae tum Latinae, ecclesiae traditio (c). Potestas igitur ecclesiastica, a christo apostolis concessa, ab his per sacramentum ordinis, hoc est, modo diuinitus constituto (§. 20.), aliis delata est, nec alio iam modo deferri potest (d).

(a) *Ieiunantes et orantes imponentesque eis* (Saulo et Barnabae) *manus dimiserunt illos.* Act. XIII. 2. 3. *Manus cito nemini imposueris.* I. Tim. V. 20.

(b) *Noli negligere gratiam, quae data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum presbyterii.* I. Tim. IV. 14. *Admoneo te, ut resuscites gratiam Dei, quae est in te per impositionem manuum mearum.* II. Tim. I. 6. (c) *Concil. Trident. Sess. XXIII. cap. 3. de Ord. et can. 3. de sacram. ord.* Vid. Clariss. Engelbert. KLUPFEL. *Institut. Theolog. dogmat.* P. II. §. 122., ubi animaduertit, Caluinum et Caluianos sacramentum hoc non negare, Lutherumque primum fuisse, qui sacramentum ordinis pernegauerit, quamquam in Apologia Confessionis Augustanae Lutherani a sacramento ordinis profitendo non sint alieni. (d) Plerique omnes, cum sacramentum ordinis definitione explicant, aut de potestate, ab illo pendente, prorsus silent, aut *spiritualem* quamdam potestatem ita laudant, vt, num *ordinis* tantum, an *iurisdictionis* quoque potestatem, num *sacerdotium* tantum, an alios quoque *ordines* intelligant, minime appareat. Rectius et clarius ARNOLD. CORVIN, in *Iur. Canon. Lib. II. Tit. 10.* sic docet: *Ordo est sacramentum ecclesiae, quo superior manum imponens ordinato potestatem ecclesiasticam tribuit.*

§. 45. Consectaria maximi momenti.

Inde sequentes fluunt positiones: 1. Potestatem ecclesiasticam ii tantum habent, sub-

que nomine ac iure exercent, qui sacramento ordinis sunt initiati. Hoc enim illius quasi radix est, et fundamentum. 2. Sacramentum ordinis omnem potestatem tribuit, qua apostoli, tanquam *ordinaria* (§. 43.) vsi sunt; *ordinis* ergo et *iurisdictionis* potestatem (a). 3. Vtraque haec potestas proxime et *immediate* a Deo est, quia vtraque a sacramento ordinis pendet (b). 4. Episcopatus non est sacramentum a sacerdotio distinctum (c); ritus nempe, quo episcopus consecratur, *sacramentalis* (§. 24.) tantum est. 5. Vi ordinis igitur, et primaeuae institutionis *episcopi* et *presbyteri* munere ac dignitate omnino *pares* (d), atque adeo 6. *presbyteri* perinde ac *episcopi apostolorum successores* dicendi sunt (e).

(a) Hinc episcopus, cum sacerdotes consecrat, eorum esse, edicit, non solum *offerre* et *benedicere*, *praedicare* et *baptizare*, sed etiam *praeesse*. Qui sacramentum ordinis profitentur; potestatem vero iurisdictionis non ab eo repetunt, videant, unde derivanda, cuiusque adeo propria illa sit. (b) *Proxime* et *immediate* a Deo illud tantum est, quod Deus ita efficit, ut causa naturalis vel nulla interueniat, vel instrumenti duntaxat instar simul agat; id quod in administratione sacramentorum contingit. *Hic* (Christus) *est, qui baptizat*. Ioan. I. 33. *Remote* et *mediate* autem a Deo esse dicitur, quod vi naturali, veluti humana, effectum redditur, Deo volente et approbante. Hoc sensu principum maiestas a Deo est. *Non est potestas, nisi a Deo: quae autem sunt, a Deo ordinatae sunt*, Rom. XIII. 1. (c) Ita quidem *Theologi* fere omnes, hac addita paraphrasi: *episcopatum esse extensionem duntaxat characteris sacerdotalis ad ampliorem potestatem, eumque substantialiter non distinguere a presbyteratu, sed esse*

partem solum accidentaliter perfectiuam sacerdotii. Quae verba aut nihil, aut hoc significant: scilicet episcopo per ritum consecrationis non nouas facultates, quibus sacerdotium careret, impertiri, sed facultatum quarundam *usum* et *exercitium*, singulis sacerdotibus merito interdictum, permitti; id quod valde probamus. Quod ad *Canonistas* attinet, alii, episcopatum sacramentum esse a sacerdotio distinctum, plane affirmant, vti PICHLER *Candid. Iur. Sacr. Lib. I. Tit. 11. §. 7.*; alii in medio relinquunt, vti, ENGEL *Colleg. Iur. Can. Lib. et Tit. cit. §. I. num 4.* ZECH *Hierarch. §. 149.*; alii, dicendo, ordinationem in quibusdam ordinibus sacramenti rationem habere, nihil dicunt, vti RIEGGER *Instit. Iur. Eccles. P. I, §. 146. P. II. §. 145.* PEHEM *Praelect. Canon. P. I. §. 229. seq. P. II. §. 67.* SCHENKL *Instit. Iur. Eccles. P. II. §. 412.*; alii denique quaestionem hanc, tanquam inutilem, missam faciunt, vti RAVTENSTRAVCH *Instit. Iur. Eccles. §. 400.*, qui tamen §. 403. minus consentaneae sumit, episcopi consecrationem veri nominis sacramentum esse. At vero, quanti momenti quaestio haec sit, lucide iam apparet, magisque deinceps patebit. (d) *Cum apostolus perspicue doceat, eosdem esse presbyteros, quos episcopos. — Olim idem erat presbyter, qui et episcopus.* HIERONYM. ap. Gratian. can. 24. Dist. XCIII. can. 3. Dist. XCV. Quamquam, an episcopatus inter ordines ponendus sit, inter theologos et canonistas non conuenit; conuenit autem inter omnes, olim apostolorum aetate inter episcopos et presbyteros discrimen nullum fuisse, sed postmodum ordinis seruandi, et schismatis euitandi causa episcopum presbyteris fuisse praepositum, cui soli *chirotonia*, id est, ordinandi potestas seruata sit. GEORG. CASSANDER in praecellarissima *Consultat. ad Ferdinand. I. et Maximil. II. Imp. artic. XIV. Coloniae 1577. pag. 99.* (e) Ita sane IGNATIUS *Epist. ad Trall. cap. 2. et ad Magnes. cap. 6. presbyteros loco apostolorum, loco senatus apostolici* esse tradit. Concilium Tridentinum,

antequam in sess. XXIII. cap. 4. *de ord. episcopos, qui in apostolorum locum successerunt*, laudavit, in sess. XIV. *de Poenit. Cap. I. potestatem remittendi et retinendi peccata apostolis, et eorum legitimis successoribus fuisse communicatam*, edixit, atque ita presbyteros quoque apostolorum successores esse, non obscure innuit. Saepius quidem, ubi de successione in loca apostolorum sermo est, episcoporum tantum expressa fit mentio. Sed, uti *Paulus*, cum, nulla *presbyterorum* facta mentione, *Philipp. I. 1. episcopis et diaconis* salutem dicit, et *I. Tim. III. 2—10. Tit. I. 5—7.*, quales *episcopi et diaconi* esse debeant, praescribit, episcoporum nomine *presbyteros* comprehendit, ita et hic, quod de episcopis dicitur, de presbyteris pariter intelligendum est, quia *in episcopo et presbyter continetur*. HIERONYMVS ap. *Gratian. can. 24. cit.*

§. 46. Vulgaris de successoribus apostolorum opinio.

Vulgaris quidem, sed idoneo argumento plane destituta est opinio, solos episcopos apostolorum successores esse; presbyteros autem septuaginta duobus discipulis (a) succedere. Discipulos hos apostolis inferiores, secundi ordinis praeceptores, et minoris gradus fuisse, facile largimur; sed inter episcopos et presbyteros, quos apostoli per manuum impositionem crearunt, eam differentiam fuisse, ut episcopi apostolorum, et presbyteri discipulorum illorum loco essent, minime apparet, siquidem hos et illos eodem plane ritu inaugurarunt, idemque docendi et pascendi, ligandi et solvendi, peccata remittendi et retinendi munus in eos transtulerunt: id quod discipulis illis datum fuisse, nusquam legimus (b). Fabulam narrant, naturae sacramenti ordinis plane contrariam,

qui ponunt, apostolos aliis quidem *integram* sacerorum potestatem, aliis *partem* duntaxat concessisse, aut certe episcopis, a se constitutis, ut id facerent, mandasse, hacque ratione presbyteros in discipulorum loca subrogatos fuisse^(c).

(a) Luc. X. 1. (b) Opinionem, ac si episcopi apostolorum, et presbyteri discipulorum loco essent, *falsus Isidorus* in can. 2. Dist. XXI. ANACLETO affinxit. Eandem praeter multos alios tradunt FLEVRY *Instit. Iur. Eccles. P. I. cap. 9. §. 2.* RAVTENSTRAVCH *loc. cit. §. 607.* SCHENKL *loc. cit. P. I. §. 43.* Georg. RECHBERGER in *Enchirid. Iur. Eccles. Austr. P. I. §. 105.*, lingua vernacula a se edito. (c) Ita vero ponit REHEM *loc. cit. P. I. §. 231.*, ibique BENED. STATTLERI *Demonstrat. Cathol. §. 170.* laudat. Idem innuere videtur FLEVRY *loc. cit. cap. 3. §. 2.*

§. 47. Differentiae inter potestatem ordinis et iurisdictionis maxime notandae.

Quanquam vero utraque potestas, tum *ordinis* tum *iurisdictionis*, eodem fundamento nititur; maxima tamen inter utramque est differentia. Nam potestas *ordinis* ea pertractat, quae auctoritatem et efficientiam humanam transcendunt; *iurisdictio* autem in iis versatur, quae ab humano pendent arbitrio. *Illam* qui exercet, non suo, sed Christi nomine agit, et propterea ipsum Christum operari remque conficere confidimus, homine nudum ministerium praebente (a); *hanc* contra qui explicat, suo nomine agit, quodque suo permissum est arbitratur, constituit. Hinc ista consectoria: 1. Functiones ordinis ab iis solum, qui per sacramentum ordinis ministri Christi facti sunt, peragi, non

ergo *delegari* aliis possunt (b); iurisdictionis autem exercitium aliis quoque committi potest (c). 2. Actus ordinis, modo praescripto suscepti, quo minus valeant, nihil impedit improbitas ministri, nihil lex humana; iurisdictionis contra actus lex humana irritos facere potest (d). 3. Iurdictio ecclesiastica eo sensu *res iuris positiui* dicitur, quatenus sacerdotes eius *usum* hac vel illa conditione, quibus visum fuerit, *permittere* possunt (e).

(a) *Quidquid ad hominum profectum quilibet in ecclesia minister pro officio videtur operari, hoc totum contineri implente diuinitatis effectum.* ANASTASIVS II. ap. Gratian, can. 8. §. 2. Dist. XIX. (b) *Quod alicui suo non licet nomine, nec alieno licebit.* cap. 67. de R. I. in VI. *Baptismum* a quouis *valide*, et in casu necessitatis etiam *licite* dari posse, singulare quid est, et omnino praeter regulam. Neque adeo mirum, baptizandi copiam *diaconis* factam esse. Iisdem quoque euangelium *praedicandi munus* eatenus demandari potuit, quatenus id, quod per praedicationem doctrinae christianae in auditore efficitur, illius nempe cognitio, ex ipso praedicationis actu consequitur: unde facultas in fide christiana alios erudiendi non potest non *communis* esse. Caeterum euangelium praedicandi munus diaconis nunquam aliter datum est, nec aliter dari potuit, quam ut sacerdotum ductu et iussu illud obeant, eorumque *operarios* magis, quam Christi ministros agant. (c) *Potest quis per alium, quod potest facere per se ipsum.* Cap. 68. *ibid.* (d) Qui, ut vulgo, et pro certo traditur, administrationem sacramenti poenitentiae ad actus *iurisdictionis* referunt, et ex huius natura illam aestimant, inepta iurisdictionis in *internam* et *externam* diuisione nituntur. Neque enim similitudo, quam administratio huius sacramenti ad iudicium habet, nec verbum: *iurdictio*, quod hic adhibent, sacra-

menti naturam mutare, eiusque adeo efficaciam arbitrio humano obnoxiam reddere potest. (e) *Neminem, censuris non ligatum, ne quidem feminam, excludit canon ab acquisitione vel exercitio iurisdictionis. — Jurisdictio ecclesiastica est res iurispositiui; ab ecclesia ergo concedi potest, cui vult.* PETR. GIBERT in *Corp. Iur. Can.* Tom. II. pag. 78.

§ 48. Ecclesia christiana tanquam societas inaequalis ab ipso christo immediate instituta.

Quandoquidem Christus, ut ex dictis dilucide apparet, cultoribus suis non solum, ut ecclesiam facerent, praecepit, (§. 25.) et non solum, quod e natura ecclesiae manat, in ea scilicet esse debere sacrorum antistites, generaliter monuit; sed ipse doctores et pastores, hoc est, eos, qui potestatem ecclesiasticam tenebant, nominatim constituit (§. 41.), quin et modum, quo suo deinceps nomine constituendi essent, definiuit (§. 44), aliosque omnes, veluti discipulos, audientes et oves, illorum consilia et monita sequi iussit (a); perspicuum quoque est, ecclesiam ab ipso Christo immediate institutam, atque ita informatam esse, ut societatis inaequalis naturam haberet (§. 38); quo quidem respectu potestas ecclesiastica non inepte imperium sacrum, principatus sacer appellari potest (b).

(a) *Vocavit discipulos suos, et elegit ex ipsis duodecim, quos et apostolos nominavit, — et misit illos praedicare regnum Dei.* Luc. VI. 13. IX. 2. *Et ipse dedit quosdam quidem apostolos, quosdam autem prophetas, alios vero euangelistas, alios autem pastores et doctores, ad consummationem sanctorum in opus ministerii, in aedificationem*

corporis Christi, — quod est ecclesia. Ephes. IV 11. 12. Coloss. I. 24. (b) Qui non negant, ecclesiam societatem inaequalem esse, *imperii* tamen *sacri* seu *ecclesiastici* appellationem vehementer respuunt, vanam de nomine litem mouent. Si enim ius gubernandi ciuitatem imperium *ciuile* recte vocatur, quid est, quod ius gubernandi ecclesiam imperium *ecclesiasticum* appellare haud liceat?

§. 49. Ecclesia docens et discens.

A duplici illo personarum, docentium nempe et discentium, pastorum et ouium, genere ecclesia in *docentem* et *discentem* seu *audientem* distinguitur, et propterea nomen ecclesiae modo doctores tantum et pastores, *ecclesiam docentem* (a), modo discentes solum et oues, *ecclesiam audientem* (b), modo vtramque significat (c). Caeterum ecclesiae natura vtrumque, docentium et discentium, ordinem adeo comprehendit, vt sine pastore ecclesia proprie non intelligatur. Vnde veteres ecclesiam *plebem sacerdoti adunatam*, *gregem pastori suo adhaerentem* (d), appellarunt.

(a) *Dic ecclesiae*, Matth. XVIII. 17., id est, praesulibus et praesidentibus. CHRYSOSTOMVS *Homil. XVI. in Matth.* (b) *Vos spiritus sanctus posuit episcopos regere ecclesiam Dei.* Act. XX. 28. (c) *Ecclesiae Dei, quae est Corinthi cum omnibus sanctis, qui sunt in vniuersa Achaia.* I. Cor. I. 1. (d) CYPRIANVS *Epi t. 69 ad Papian.*

§. 50. Perplexae de potestatis eccles. subiecto loquendi formulae.

Si non plane aberrant, perplexo saltem sermone in errorem inducunt, qui, cum de po-

testatis ecclesiasticae subiecto quaeritur, eiusmodi verborum formulas adhibent veluti — potestatem clauium *toti* ecclesiae datam esse, per episcopos et presbyteros exercendam, — eam in *tota vniuersalitate* ecclesiae *principaliter* residere; — eius *subiectum immediatum* totam ecclesiam esse (a) — quasi vero ipsa potestas penes vniuersitatem, eiusque *exercitium* tantum penes sacerdotes esset, hique ab illa auctoritatem suam accepissent: id quod catholicae de sacramento ordinis doctrinae (§. 40.) prorsus aduersatur. Tradunt vtique sancti patres, estque peruulgata loquendi formula: *claues ecclesiae datas esse; sacerdotes ecclesiae ministros esse*. Sicut autem illi, de ecclesia docente se loqui, aperte indicant; ita facile quiuis percipit, eo sensu eiusmodi dicta accipienda esse, quod scilicet potestas clauium ad totius ecclesiae bonum constituta sit, et ab his, quibus credita est, non nisi ad commune ecclesiae bonum recte administrari possit (b), quo sensu, maiestatem quoque ciuitati datam esse, dicimus, et principes reipublicae administros vocamus.

(a) Ita vero FEBRONIVS *abbreu. et emendat. Cap. I. §. 3.* cum multis aliis ibidem laudatis. Ita quoque Protestantes: *Ecclesiae est potestas clauium, ministrorum earum administratio. Artic. Smalcald. P. III. artic. 7.*, quem hac de re laudat G. L. BOEHMER *loc. cit. §. 315.* (b) Hoc sensu AVGVSTINVS ap. *Gratian. can. 6. XXIV. q. I. Petrus, inquit, quando claues accepit, ecclesiam sanctam significauit. Eodem sensu CONCIL. TRIDENT., claues ecclesiae datas esse, Sess. XIV. de Poenit. can. 15. pronuntiauit.*

CAPUT III.

DE HIERARCHIA.

§. 51. Ratio differentiae inter episcopos et presbyteros introductae.

Quaquam episcopi et presbyteri ex institutione diuina eiusdem ordinis sunt (§. 45.); magna tamen inter eos iam primis ecclesiae temporibus differentia introducta est. Sicut enim cum ipsi apostoli, tum eorum discipuli ac socii ecclesiis, recens natis, earumque presbyteris, a se constitutis, praefuerunt (a): ita illis decedentibus, unitatis rectique ordinis ratio plane postulabat, ut ex presbyteris, in ciuitate quadam eiusque vicinia versantibus, vnus eligeretur, cui praeter praecedendi honorem illae etiam potestatis ecclesiasticae partes reseruantur, quae singulis minus conueniunt, nec permitti commodè possunt (b). Eius autem generis omnino sunt *sacrorum ministrorum creatio* (c), et eorum, quae *iurisdictionis ecclesiasticae* esse dicimus, *procuratio* (d). Ita vero sensim mos obtinuit, ut, cum initio iidem episcopi et presbyteri promiscue dicerentur, nunc praesides presbyterorum *episcopi eximie, principes sacerdotum, summi sacerdotes* (e), reliqui autem *presbyteri, seu sacerdotes simpliciter* appellarentur (f).

(a) Ita TIMOTHEVS Ephesinae I. Tim. V. 19., et TITVS Cretensi ecclesiae Tit. I. 5. praefectus fuit Ita MARCVM Alexandrinae, EVODIVM, et post hunc IGNATIVM Antiochenae, POLYCARPVM Smyrnensi ecclesiae praefuisse, memoriae proditum est. (b) *Olim idem erat presbyter, qui et episcopus. — Postea in toto orbe decretum est, ut vnus de presbyteris electus superponeretur caeteris, ad quem omnis ecclesiae cura pertineret, et schismatum semina tollerentur. — Quod postea vnus electus est, qui caeteris praeponeretur, in schismatis remedium factum est, ne vnusquisque ad se trahens Christi ecclesiam rumperet.* HIERONYMVS ap. Gratian. can. 5. Dist. XCV. can. 24. Dist. XCIII. (c) *Presbyter ab episcopo ordinator, item diaconus et reliqui clerici.* CAN. APOST. 2. Huc pertinet illud HIERONYMI ap. Gratian. can. 24. cit. *Quid facit, excepta ordinatione, episcopus, quod presbyter non faciat?* (d) *Omnia rerum ecclesiasticarum curam episcopus gerito. — Presbyteri et diaconi absque voluntate episcopi nihil peragunto.* CAN. APOST. 37. 38. (e) *Episcopus primus sacerdos est, et princeps sacerdotum.* AMBROSIVS in Ephes. IV. *Quid est episcopus, nisi primus presbyter, id est, summus sacerdos?* AVGVSTINVS Quaest. in V. et N. Testam. quaest. 101. *Episcopi et presbyteri vna ordinatio fuit. Vterque enim sacerdos est, sed episcopus primus est; ut omnis episcopus presbyter est, non omnis presbyter episcopus; hic enim episcopus est, qui inter presbyteros primus est.* HILARIVS Comment. in I. Tim. III. (f) *Sicut ergo presbyteri sciunt, se ex consuetudine ei, qui sibi praepositus fuerit, esse subiectos, ita episcopi nouerint, se magis consuetudine, quam dispensationis dominicae veritate presbyteris esse maiores.* HIERONYMVS ap. Gratian. can. 5. cit. *Quamquam secundum honorum vocabula, quae iam ecclesiae vsus obtinuit, episcopatus maior presbyterio sit, tamen Augustinus in multis rebus Hieronymo minor est.* AVGVSTINVS ap. Gra-

tian. can. 34. II. q. VII. Nomina: *Episcopus*, *Sacerdos*, *Presbyter* egregie interpretatur ISIDORVS ap. *Gratian.* can. 1. §. 8. 9. Dist. XXV.

§. 52. Eius rei illustratio.

Cuius rei magis illustrandae causa annotamus: 1. Ipsum *potestatis*, cum ordinis, tum iurisdictionis, *ius* in sacerdotio inest; sed *usum* iurisdictionis, et quarumdam ordinis partium aliis praeter episcopum sacerdotibus interdicare, res ipsa postulabat. Hi ergo *ius* habent; sed eius *usu* prohibentur, hoc est, *potestatem* habent; sed, quod ad actus interdictos attinet, *regimen* (§. 30.) non habent. 2. Omnes actus *ordinis*, episcopis reservati, presbyteris omnino delegari, ab iisque vi sacerdotii sui perfecte absolui possunt (a). 3. Actus *iurisdictionis* episcopalis non tantum presbyteris, sed aliis quoque permitti possunt (§. 45.). 4. Si iurdictio ecclesiastica iis concessa est, qui sacerdotio, ideoque potestate in *habitu*, vt aiunt, et *facultate* carent, non ipsum iurisdictionis *ius*, sed eius *usum* duntaxat, et exercitium, seu *regimen externum* datum esse intelligimus.

(a) *Nam licet similes actus* (vti consecrationes ecclesiarum, confirmationes baptizatorum, collationes ordinum) *sint reservati episcopis, non tamen reperiuntur iure diuino ita reservati, quin possint etiam ordini sacerdotali committi.* LVD. ENGEL *Colleg. Iur. Can. Lib. I. Tit. XI. num. 12.* De ordinatione presbyteri tantum dubitant, vtrum ea sacerdoti non episcopo delegari possit. *Collationem presbyteratus*, scribit VIT. PICHLER *Cand. Iur. sac. Lib. I. Tit. XI. num. 11., probabiliter non potest indulgere papa sacerdoti non episcopo, vt colligi-*

tur inde, quia nullum extat huius concessionis exemplum. At rectius Glossa in can. 4. Dist. V. de consecrat. dicit: Ex delegatione papae potest quilibet conferre, quod habet. Sicut contra VRBANVS II. ap. Gratian. can. 24. l. q. VII. dicit: Quia, qui nihil habuit, nihil dare potuit ei, cui manus imposuit.

§. 53. Episcopi presbyteris omnino superiores.

Quoniam ea, quae iam inde a primordiis ecclesiae obtinuit, episcoporum praerogatiua et auctoritas ad seruandum rectum ordinem maxime necessaria est, (§. 51.) concilium Tridentinum merito anathema in eos pronuntiauit, qui dictitant, *episcopos non esse superiores presbyteris (a), vel non habere potestatem confirmandi et ordinandi, vel eam, quam habent, illis esse cum presbyteris communem (b).*

(a) Sess. XXIII. can. 7. de sacram. ord. — Sed concilium, monet GIBERT in Corp. Iur. can. Tom. II. pag. 32., non addit: iure diuino, quia hoc definire expediens non iudicauit. Dic, si mauis, episcopos presbyteris superiores esse iure diuino, non quidem immediate, hoc est, vi sacramenti ordinis; sed mediate, quatenus nempe Dei voluntas est, vt omnia honeste, et secundum ordinem fiant, I. Cor. XIV. 40., quod inter plures eiusdem muneris et potestatis sine graduum discrimine et subordinatione fieri non posset. Quare merito etiam AERIUS, qui presbyteros cum episcopis exaequare, horumque auctoritatem subuertere nitebatur, tanquam turbator recti ordinis damnatus, et, testibus EPIPHANIO Haeres, 73. et AVGVSTINO Haeres. 53., in haereticorum numerum relatus est. (b) Potestatem, quam episcopi habent, ratione vsus nempe et exercitii, illis cum presbyteris communem esse, nec dicimus, nec putamus. Concilium Tridentinum intelligendum

est, quod ordinario iure ad episcopos sacrorum ordinum collatio pertineat. LVD. ENGEL loc. cit.

§. 54. Ecclesiae in dioeceses et parochias diuisio.

Insuper regiminis ecclesiastici melius, rectiusque explicandi causa ab ipsis etiam ecclesiae incunabulis placuit singulis episcopis certas regiones, *paroecias* olim, nunc *dioeceses* dictas, assignare, quas vnusquisque definita moderatione regeret; extra eas autem, nisi necessitate urgente, nullam potestatis suae partem exerceret (a). Mox singulis etiam *presbyteris* certae dioecesis partes, *parochias* nunc, et *presbyteros*, iis praepositos, *parochos* appellamus, adscriptae sunt, in quibus unusquisque ductu et mandato episcopi munus suum obiret (b).

(a) *Illa sola quemque (episcopum) pro se tractare oportet, quae ad parochiam eius, et loca, ipsi subdita, attinent. — Episcopus extra terminos suos in ciuitatibus et regionibus, sibi non subiectis, ordinationes facere non praesumit. CAN. APOST. 33. 34. In cuiusque episcopi potestate esse propriam ipsius parochiam, ut eam administret. — Episcopum non debere in alienam irruere ciuitatem, quae illi probatur non esse subiecta. CONCIL. ANTIOCH. (an. 341.) ap. Gratian. can. 6. 7. IX. q. II. can. 2. IX. q. III. (b) Morem hunc iam ante concilium SARDISCENSE (an. 347.) obtinuisse, ex can. 6. huius concilii apparet, quo cautum est, ne episcopi ordinentur in locis, vbi vnus presbyter sufficit. Caeterum Concilium CARTHAG. IV. (an. 398.) ap. Gratian. can. 4. Dist. XCV. *presbyteros, qui per dioeceses ecclesias regunt*, diserte memorat.*

§. 55. Canones antiqui de sedibus episcoporum.

De episcopis antiquissimi canones sigillatim

statuunt 1., eos non in villis, pagis et obscuris oppidis, sed in frequentioribus tantum municipiis, et ciuitatibus constituendos esse (a), 2. cauendum esse, ne sedes episcopales ita disiunctae, et dioeceses adeo amplae atque effusae sint, vt omnes officii episcopalis partes rite exequi vnus nequeat (b).

(a) *Non debere in vicis et villis episcopos ordinari.* CONCIL. LAODIC. (an. 372.) ap. *Gratian.* can. 5. Dist. LXXX. Idem repetit LEO I. (an. 442.) ap. *Eund.* can. 4. Dist. cit.; item Cap. 1. de *Priuileg.*, et *excess. priuileg.* (b) Ideo GREGORIUS M. (an. 603.) ap. *Gratian.* can. 6. Dist. LXXX. inculcat, *vt ipsi episcopi longo interuallo minime disiungantur.* Etsi ratio peculiaris, quam *Gregorius M.* ibi ex can. *Apost.* 1. affert, *episcopi nempe ordinationem sine aggregatis tribus aut quatuor episcopis fieri non debere*, nunc cessat; naturalis tamen, et generalis ratio, hic indicata, semper permanet. Contra vero in ecclesiae Occidentalis partibus, in Germania maxime accidit, vbi omnes dioeceses nimia magnitudine laborant. Vid. FLEVRY *Instit. Iur. eccles. P. I. cap. 14. §. 3.*

§. 56 Diaconorum aliorumque ministrorum origo, Clericorum et Laicorum, Sacerdotii et Ministerii appellatio.

Sicut apostoli muneris sui expeditius obeundi causa adiutores, *Diaconorum* nomine sibi associuerunt (a); ita dein *episcopi* ad munia sacra, digne et prudenter peragenda, plures eiusmodi operarios cooptarunt, videlicet *Subdiaconos*, qui *diaconos* subleuarent; *Acoluthos*, qui vna cum *diaconis* et *subdiaconis* presbytero, sacra facienti, inseruirent; *Exorcistas*, qui cate-

chumenis aliisque manus cum exorcismo imponerent; *Lectores*, qui sacros libros asseruerent, et publice praelegerent; *Ostiariorum*, qui ecclesiae fores custodirent, profanosque arcerent (b). His aequae ac episcopis et presbyteris *Clericorum*, hoc est, sorte electorum, aliis autem *Laicorum* seu *populi* nomen veteres indiderunt (c). Clericis porro omnibus *sacrorum ministrorum* nomen commune euasit, eo tamen discrimine, ut *episcopi* et *presbyteri*, qui ipsas ordinis partes (§. 32.) peragunt, *sacerdotes*, *ministri primarii*, quibus autem hi, tanquam operariis, in subsidium vocatis, utuntur, *ministri* speciatim dicerentur, atque ita *sacerdotium* a *ministerio* distingueretur (d).

(a) *Diaconus* ministrum denotat, estque nomen commune eorum, qui sacra curant. Eleemosynarum dispensatio apostolis occasionem dedit diaconos instituendi. Act. VI. 1 — 6. *Meminisse autem diaconi debent, quoniam apostolos, id est, episcopos et praepositos (presbyteros) Dominus elegit; diaconos autem apostoli sibi constituerunt, episcopatus sui et ecclesiae ministros.* CYPRIANVS ap. *Gratian.* can. 25. Dist. XCIII. (b) Antiquissima esse haec nomina et officia, testis est TERTULLIANVS *de praescript.* Cap. 41. Cum vero episcopi iisdem his administris ad officia charitatis christianae exhibenda, ad varia item ecclesiae negotia gerenda vterentur, mirum haud est, plurimos initio eiusmodi ministros secundarios fuisse. Ritus inaugurandi eos ex concilio CARTHAG. IV. (an. 398.) *Gratianus* can. 11. 15 — 19. Dist. XXIII. refert. (c) Nomina et distinctionem *clericorum* et *laicorum* explicat HIERONYMVS ap. *Gratian.* can. 5. 7. XII. q. I. (d) Ita sacerdotium a ministerio expresse distinguit, CONCIL. CARTHAG.

sit. Diaconus non ad sacerdotium, sed ad ministerium consecratur. ap. Gratian. can. 11. Dist. XXIII.

§. 57. Ratio graduum et dignitatum inter episcopos.

Eadem vnitatis et recti ordinis ratio, ob quam inter plures presbyteros vni principatus, et *episcopi*, eximie sic dicti, nomen obtigit, ad hoc amplius exigebat, i. vt plurium episcoporum vicinorum collegio vnus praeficeretur; 2. vt inter plures eiusmodi praesides vnus denovo primum locum teneret; denique 3. vt vnus esset summus episcopus, qui velut e specula vniuersam ecclesiam obseruaret. Atque hac in re ecclesiarum praesules imperii Romani in prouincias et dioeceses partitionem, vrbiumque dignitatem ac praestantiam ita plerumque respexisse videntur, vt episcopi vrbium, quarum maior in republica ciuili auctoritas erat, hoc ipso reliquis eiusdem prouinciae episcopis antecellerent; praecipuo autem in honore haberentur *ecclesiae apostolicae*, quas nempe apostoli vel plantarunt, vel ad quas litteras dederunt.

§. 58. Metropolitani eorumque iura primaeua.

Hac ratione mos obtinuit, vt episcopus, qui in metropoli prouinciae sedem habebat, *metropolitani* nomine illius prouinciae episcopis praeeset (a), eorumque consilio de causis ecclesiasticis, ad totam prouinciam pertinentibus, statueret (b); in singulos autem omnes potestatis *executoriae* partes (§. 34.) exerceret. Sic metropolitani erat, i. mortuo vel cessante suffraganeo, ecclesiae vacanti prouidere, eiusque

bona et prouentus administrare, 2. electiones suffraganeorum procurare, et dirigere, 3. electos vel nominatos confirmare, et consecrare, 4. dioeceses eorum visitare, 5. appellationes ab eorum iudiciis recipere, 6. causas inter eos controuersas cognoscere, et decidere, 7. delinquentes in iudicium vocare poenisque afficere, et 8. generaliter omnibus maioris momenti negotiis auctoritatem suam interponere (c).

(a) *Cuiusque gentis episcopos oportet scire, quoniam inter ipsos primus sit, habereque ipsum quodammodo pro capite, neque sine illius voluntate quidquam agere insolitum.* CAN. APOST. 33. (b) *Vnde episcopi, metropolitano subiecti, eius suffraganei audiunt.* Can. 10. III. q. VI. (c) *Episcopos, qui in vnaquaque prouincia sunt, nosse oportet, eum, qui metropoli praeest, vniuersae quoque prouinciae curam suscipere, eoquod in metropoli vndique conueniunt omnes, qui negotia habent. Quare placuit, et honore ipsum praecellere, et reliquos episcopos nihil aliud sine ipso facere (secundum veterem, qui vixit, patrum nostrorum canonem), quam ea sola, quaecunque ad cuiusque parochiam pertinent, subiectasque parochiae regiones.* CONCIL. ANTIOCHEN. (an. 341.) ap. Gratian. can. 2. IX. q. III.

§. 59. Exarchae, Archiepiscopi seu Primates praecipui tres.

Similiter episcopi, quorum sedes metropoles dioecesium erant, *Exarcharum, Archiepiscoporum, et Primatum* nomine plurium prouinciarum metropolitanis praeesse coeperunt, iisdem fere iuribus in metropolitanos praediti, quae his in suffraganeos suos concessa erant. Inter illos maxime praecellebant *Romanus, Alexandri-*

nus et *Antiochenus*, quorum auctoritas iam seculi IV. initio more erat confirmata (a). Aequae vetusta est traditio de singulari honore, qui episcopo *Hierosolymitano* habebatur (b).

(a) *Mos antiquus perdurat in Aegypto vel Lybia et Pentapoli, ut Alexandrinus episcopus horum omnium habeat potestatem; quandoquidem et episcopo Romano parilis mos est. Similiter autem et apud Antiochiam caeterasque prouincias honor suus unicuique seruetur ecclesiae.* CONCIL. NICAENVM I. (an. 325.) ap. Gratian. can. 6. Dist. LXV.

(b) *Quoniam mos antiquus obtinuit, et vetusta traditio, ut Aeliae, id est, Hierosolymorum episcopo honor deferatur: habeat consequenter honorem, manente tamen metropolitanae ciuitati propria dignitate.* NICAEN. cit. ap. Eund. can. 7. Dist. cit.

§. 60. Patriarchae.

Eodem adhuc seculo IV. ad finem vergente episcopus Constantinopolitanus primum a Romano pontifice locum occupauit (a), quo non contenti Orientales eidem in Concilio Chalcedonensi (an. 451.) exarchas Ponti, Asiae et Thraciae subiecerunt (b), et, cum in eodem concilio exarcha Antiochenus dioecesis suae partem episcopo Hierosolymitano sponte cessisset; hunc aequae ac Constantinopolitanum, et tres priores exarchas singulari *Patriarcharum* nomine compellare coeperunt (c). Quod postea Graeci in synodo Constantinop. IV. (an. 869.) decreuerant (d), tandem Latini etiam in concilio Lateranensi IV. (an. 1215.) probarunt, ut nempe inter quinque ecclesias patriarchales post Romanam ecclesiam Constantinopolitana primum,

Alexandrina secundum, Antiochena tertium, et Hierosolymitana quartum locum obtineret (e).

(a) *Constantinopolitanae ciuitatis episcopum habere oportet primatus honorem post Romanum episcopum, propterea quod sit noua Roma.* CONCIL. CONSTANTINOP. I. (an. 331.) ap. *Gratian.* can. 3. Dist. XXII. Interim, sicut Hierosolymitanus, ita et nouae Romae episcopus metropolitani, et exarchae iuribus obstrictus manebat. (b) Can. 28. Canonem hunc improbarunt legati sedis Romanae, et ipse dein *Leo I.*, eo quod auctore *Anatolio*, episcopo Constantinop., a quibusdam tantum episcopis, soluto iam concilio, clam assutus esset. Sed vicit *Anatolius* imperatorum patrocinio. Vid. L. 16. *de sacrosanct. eccles.*, et *Nouell.* 131. cap. 2. (c) *Concil. Chalced. Act. II.* (d) Can. 6. et 7. Dist. XXII. (e) Cap. 23. *de Priuileg. et excess. priuileg.*

§. 61. Eorum ratio hodierna.

Cum iam praecipui exarchae patriarcharum nomine insigniti; alii contra iuribus suis exuti essent; tum *exarchae* appellatio exoleuit; dein *archiepiscopi* nomen metropolitanis obtigit, et *primates* porro dicti sunt, qui vel ob primas in regno quodam sedes, vel aliam ob causam id honoris nomen acceperunt. Tandem et quatuor patriarchatus Orientis ab ecclesia Latina descuerunt; de Romani autem limitibus non satis constat (a); neque enim certo argumento probari potest, illum per totum Occidentem pertinuisse (b). Quare iurium, quae dignitate patriarchali tributa erant, vix vllus hodie vsus est. *Patriarchae* autem, qui post-hac creati sunt, veluti *Venetus*, *Vlyssiponensis* et *Indicus*, nomine quidem et honore gaudent; ac

vix maiorem, quam archiepiscopi potestatem habent, et ideo patriarchae *minores* appellantur.

(a) Caue, putes, vniuersum orbem christianum inter quinque illos patriarchas ita diuisum fuisse, vt nulla fuerit ecclesia, quae non vno alteroue patriarchatu comprehensa esset. Plures enim semper erant extra omnem patriarchatum; Romanus autem, vt verius est, vltra prouincias, quae vicario vrbis parebant, et *suburbicae* dicebantur, non pertinebat. Vid. MATTH. DANNENMAYER *Hist. Eccles. Per. II. Cap. II. §. III.* (b) Id sane argumenta et exempla non probant, quae COSM. SCHMALFVS *Hist. Eccles. Tom. III. pag. 226.* STEPHAN. RAVTENSTRAVCH *Instit. Iur. Eccles. §. 224. seq.* alique afferunt. Quam enim auctoritatem Romani pontifices per omnes ecclesiae Occidentalis partes exercuerunt, eam patriarchatus nomine ac iure ab iis exercitam fuisse, eo minus dici potest, quo impensius identidem Petri priuilegium, et ecclesiae Romanae primatum appellare, et laudare solebant. Quodsi ad ius patriarchicum diserte quoque prouocassent, nusquam tamen apparet, vniuersum Occidentem patriarchae Romano assignatum fuisse.

§. 62. Causa primatus Petro delati.

Quidquid autem de patriarchatu Romano sit, maior certe et sanctior ad vniuersam ecclesiam *summi episcopi* est ratio. Sicut nempe sacrae litterae *Petrum*, tanquam *apostolorum caput ac principem*, exhibent (§. 40.): ita sancti patres ea de re speciatim tradunt, *unum Petrum* ideo singulariter auctoratum fuisse, vt exemplo esset *ad unitatem ecclesiae* (§. 28. 57.) vnus praecellentia tuendam (a). Quamdiu quidem ipsi apostoli ecclesiam regebant, non adeo opus erat peculiari praeside ac custode.

Illi enim *extraordinario* assistentiae Spiritus sancti dono (§. 43.) instructi erant. Hoc autem cessante, et ecclesia in tot quasi partes distributa, quot sunt episcopi, ecclesiis particularibus praefecti (§. 54.), tum vero valde necesse erat, vnum constitui, qui omnium sacrorum antistitum praeses esset, summamque per universam ecclesiam unitatis curam gereret (b).

(a) *Quamvis apostolis omnibus parem potestatem tribuat; — tamen, ut unitatem manifestaret (vnam cathedram constituit, et) unitatis eiusdem originem, ab vno incipientem, sua auctoritate disposuit.* CYPRIANVS ap. Gratian. can. 18. XXIV. q. I. *Bono unitatis beatus Petrus praeferri apostolis omnibus meruit.* OPTATVS Milevit. Lib. II. contr. Parmen. — *Propterea inter duodecim vnus eligitur, ut capite constituto schismatis tollatur occasio.* HIERONYMVS Lib. I. contr. Iovin. — *Ideo vnus pro omnibus, quia vnitas in omnibus.* AVGVSTINVS Tractat. 118. in Ioan. (b) *Vnitas antistitis optimum aduersus schismata est remedium, quod et Christus monstrauit, et comprobauit experientia. Hanc principatus in episcopo Romano utilitatem ingenue agnouere Melanchton multis locis, multique in Protestantibus viri eruditi. Obiicitur, fieri posse, ut papa in iura episcoporum, immo et regum, inuolet. Fieri hoc posse, verum est, et factum apparet. Id ubi euenit, in eis, quae sunt contra statum publicum, aut canones receptos, obediendum non est. Sed non ob id negari debet principatus illius utilitas, aut etiam obedientia subtrahenda in iis, quae canonibus congruunt, et statum non laedunt. Hoc si cogitassent Protestantium multi, ecclesiam iam haberemus et indiuulsam et emendatiorem. Ita HVGOGROTIVS in Annotatis ad Artic. VII. Consultat. Cassandri, quae Andr. Riuetus cum suis animadversionibus edidit Lugd. Badauer. 1642. pag 51 — 53.*

Sicut exercitus, sicut navis, idem vir summus ad Artic. cit. contra animaduersiones Riueti edit. cit. pag. 31. 32. scribit, regi non potest, nisi per gradus praefectorum, qui gradus in vnum desinant, ita nec ecclesia. Etiam si omnes, qui sunt in ecclesia, essent dilectione summa praediti, tamen tali ordine esset opus. Deus non amat facere semper miracula; sed ad res optimas etiam optimas monstrat vias, qualis est ad unitatem ecclesiae certus ordo. Hic ordo, qui esse deberet, monstravit in Petro Christus. Ei enim claves regni coelorum dedit, pro toto collegio, tanquam collegii principi. Idem cum GROTIUS sensit vir pariter summus GODOFR. GVIL. LEIBNITIVS, cuius in Epistola VIII ad Fabric. haec sunt verba: Cum Deus sit Deus ordinis, et corpus vnius ecclesiae catholicae vno regimine hierarchiaque vniuersali continendum iuris diuini sit, consequens est, vt eiusdem sit iuris supremus in eo spiritualis magistratus, terminis se iustis continens, directoria potestate, omniaque necessaria ad explendum munus pro salute ecclesiae agendi facultate instructus. Opp. Omn. cura Lud. Dutens Geneuae 1768. Tom. V. pag. 228. —

§. 63. Eo episcopi Romani ex consensu ecclesiae potiuntur.

Caeterum Christus, proposito in persona Petri exemplo, generaliter tantum declarauit, vnum praesidis ac principis loco habendum esse; vbi autem eius sedes collocanda, cuique post Petrum sacer principatus deferendus sit, non definiuit. Quoniam vero Petrus Romanae ecclesiae praefuit, ibique mortem pro Christi nomine obiit; mirum haud est, quod vniuersa mox ecclesia episcopos Romanos veluti Petri successores venerata sit (a). Manifestum quippe erat, urbem Romam, totius

orbis eo tempore principem, locum esse spargendo euangelio in omnes partes terrarum, et retinendae compagi magis idoneum, et propterea primatum nulli magis; quam Romanae cathedrae, in qua ipse apostolorum princeps sederit, conuenire (b).

(a) *Ad Romanam ecclesiam propter potio-
rem principalitatem necesse est, omnem conuenire ec-
clesiam. IRENAEVS Lib. III. aduers. Haeres. cap 3. Nauigare audent ad Petri cathedram, ad eccle-
siam principalem, vnde unitas sacerdotalis exorta
est. CYPRIANVS Lib. I. Epist. 3. ad Cornel. — Ne-
gare non potes, scire te, in vrbe Roma Petro pri-
mo cathedram episcopalem collatam, in qua sede-
rit omnium apostolorum caput Petrus, in qua vna
cathedra unitas ab omnibus seruaretur. OPTAT.
Mileuit. Lib. II. contr. Parmen. (b) Primatum se-
di Romanae non iure diuino, se ex facto Petri, et
subsequente totius ecclesiae consensu inditum esse,
nostrates dudum docuerunt. Si per possibile Tre-
uerensis archiepiscopus per ecclesiam congregatam
pro praeside et capite eligeretur, ille proprie plus
successor sancti Petri in principatu foret, quam
Romanus episcopus. CARDINAL de CVSA de Con-
cordant. catholica II. 34. Paris 1514. fol. 49. Nul-
la profecto ex euangelio prohibitio plane colligi-
tur, quo minus posset ecclesiae constitutione fieri,
vt episcopus orbis sedem suam ab vrbe demutaret.
— Quia, cum Petrus, quando institutus fuit a
Christo vniuersalis ecclesiae caput, nulli fuerit par-
ticulari addictus, nulla ratio conuincit, vt per eius
mortem fuerit iure diuino astrictus ecclesiae Ro-
manae. DOMINIC. SOTO, in IV. Sentent. Dist.
XXIV. Quaest. 2. Artic. 5. Venetiis 1575. pag. 40.
Ex horum sententia GROTIUS loc. cit. annotauit:
Quod autem summus ille apex Romae collocatus
est, id venit ex consensu vniuersali ecclesiae, ho-*

norantis duorum maximorum apostolorum memoriam, et eorum exemplo edoctae, non esse locum spargendo euangelio in omnes partes terrarum, et retinendae compagi magis idoneum. Ex eadem ratione LEIBNITIVS loc. cit. subiunxit: Tametsi locus ac sedes huius potestatis in metropoli christiani orbis Roma ex humanis considerationibus placuerit.

§. 64. Consectaria.

Inde colligimus, 1. primatum ecclesiasticum sedi Romanae non ita annexum esse, ut alius episcopus praeter Romanum eius potiri nequeat (a); 2. quousque ecclesia episcopum Romanum, tanquam Petri successorem, agnoscit, eo usque tantum dici posse, ecclesiam Romanam Deo auctore, Domino disponente, evangelica voce (b) primatum obtinere; 3. eum, quem ecclesia ceu summum episcopum agnoscit, auctoritatem hanc non immediate (§. 45.), sed mediate (§. 218) tantum a Deo habere (c). Profecto sicut episcopatus, ita quoque primatus non est sacramentum a sacerdotio distinctum.

(a) Vtrum vero dignitatem hanc alio transferre nunc liceat, aut expediat, totius ecclesiae est diiudicare. Extra illius consensionem manifestum est, uti RAVTENSTRAVCH *Instit. Iur. Eccles.* §. 117. animadvertit, eiusmodi novationem non futuram e re ecclesiae, societatisque Christianae usu propterea, quod sine multa collisione, noxioque ecclesiae schismate fieri illa vix posset. (b) Verba sunt GELASII et GREGORII M. ap. *Gratian.* can. 3. Dist. XXI. can. 10. Dist. LXIII. can. 6. Dist. I. de consecrat. (c) Id, ni fallor, sibi vult EDM. RICHERIVS in *Hist. concil. general.* Lib. I. cap. I. §. 1., ubi asserit, ecclesiae catholicae primatum iuris esse divini quoad in-

stitutionem, sed quoad usum et exercitium pendere ab ecclesiae definitione, et rursus §. 8. Ecclesia claves possidet, quas etiam ipsimet pontifici, quem delegit, reuera et formaliter confert.

§. 65. Hierarchia ordinis et iurisdictionis.

Ex his, quid de hierarchia statuendum sit, facile iam intelligemus. *Hierarchia* vi nominis nihil aliud est, quam *sacer principatus*, seu potestas ecclesiastica, vni pluribusue praeter ceteros tributa. Quia duae sunt potestatis illius partes praecipuae (§. 31.), duas quoque hierarchiae species, alteram *ordinis*, alteram *iurisdictionis*, statuere solent. Illa in administrandis sacris *internis* versatur; haec autem ad sacra *externa* pertinet (a). Quantum vero altera ab altera differat, supra (§. 47.) indicauimus.

(a) Qui hierarchiam *ordinis* in administrandis sacramentis aliisque sacris obeundis, et hierarchiam *iurisdictionis* in iure regendi gubernandique sitam esse, dicunt, vti MAVR. SCHENKL. *Instit. Iur. Eccles.* P. I. §. 49. in verborum ambiguitate peccant; plane autem falluntur, qui, vti FRANC. ZECH *de Hierarch.* §. 4., illam ad solum eucharistiae sacramentum restringunt. Alii, vti IOAN. PEHEM *Prælect. in Ius. eccles.* P. I. §. 227. 228., in notionibus his definiendis plane haesitant.

§. 66. Hierarchiae notio magis vsitata.

Vtriusque recte administrandae causa plures pro functionum, ad vtramque pertinentium, varietate officiorum et dignitatum gradus constitutos esse, modo memorauimus (a). Horum ab imo ad summum seriem, quae omnia munia ecclesiastica complectitur, *hierarchiae* nomen plerumque etiam significat.

(a) Praecipuos hierarchiae gradus, hactenus explicatos, ISIDORVS ap. *Gratian*, can. 1. Dist. XXI. recenset. De aliis, qui additi sunt, vt episcopi vicarios agerent, quive praeter hos generali *praelatorum* nomine regimen eccles. externum hac illaue ratione obtinuerunt, suo loco agendum erit.

§. 67. Quo iure, diuino an humano, hierarchia et clericorum ordo nitatur.

Qua de re hasce positiones tenemus: 1. Hierarchia priori sensu, quatenus nempe sacrorum potestatem, apostolis delatam, et ab his in sacerdotes deriuatam, *sacerdotium* puta, seu *presbyteratum*, significat, ab ipso Christo *immediate* constituta est. 2. Hierarchia posteriori, et magis vsitato sensu accepta, quatenus varios siue ordinis siue iurisdictionis gradus denotat, ad exemplum a Christo in persona Petri, et ab apostolis in diaconorum electione proditum, introducta est. 3. Eiusmodi hierarchiam cuiusuis ecclesiae, et speciatim quidem ecclesiae christianae natura omnino requirit (a); quapropter 4. *concilium Tridentinum* verissime edixit, *esse in ecclesia catholica hierarchiam, diuina ordinatione constitutam, quae constat ex episcopis, presbyteris, et ministris* (b). 5. Distinctio personarum in clericos et laicos (§. 56.) diuerso respectu diuini vel humani iuris dici potest, prout nempe clericorum nomine vel sacerdotes tantum, vel alios quoque sacrorum ministros comprehendimus.

(a) Nescio, quid sibi velint, qui, vt aduersus ecclesiae catholicae constitutionem aliquid dixisse videantur, *hierarchicam subordinationem, nexum et syste-*

ma hierarchicum, et similia identidem crepant. Nam et hi varios habent regiminis eccles. cum interni tum externi administratores: habent *diaconos*, *cooperatores*, *pastores*, *superintendentes*, *speciales* et *generales*, quin et *episcopos* et *archiepiscopos*; habent ergo et ipsi regimen, nexum et systema hierarchicum; habent porro *summos pontifices*, principes nimirum, suae religioni addictos (§. 119.): habent igitur totam hierarchiam. *In ecclesia catholica*, scribit. G. L. BOEHMER in *Princip. Iur. can.* §. 109., *potestas eccles. ad rationem imperii ciuilis efformata, et efficax facta est, postquam coniuncta est cum imperio.* At de sua quoque, quin et quauis alia ecclesia, bene ordinata, idem dicat, necesse est. *Partes* enim, quae in natura *potestatis ecclesiasticae* insunt, *similes* plane sunt illis, quae *potestati ciuili* tribuimus. Potestas dein nisi *efficax* sit, vna ac nulla est. *Imperii* denique notio ad plures species pertinet (§. 48.) et ideo potestas ecclesiastica, quam BOEHMERVS §. 24. 43. principibus suae religionis attribuit, imperium ecclesiasticum verissime dici potest. (6 Sess. XXIII. can. 6, *de sacram ord.* — *Cum synodus, uti* GIBERT in *Corp. Iur. can.* Tom. I. pag. 75. animaduertit, *in hac decisione usa sit vocibus ambiguis; ordinatione diuina, quae ordinationi remotae perinde, ac proxime conueniunt, vulgo creditur, synodum noluisse quaestionem propositam: quinam gradus hierarchiae ex institutione diuina sint, definire.*

C A P V T IV.

DE FORMA REGIMINIS ECCLESIASTICI, ET NATURA PRIMATVS.

§ 68. Modi, quibus regimen eccles. haberi potest.

Regimen ecclesiasticum, uti quoduis aliud, sic

potest distingui, quod sit 1. *plenum* vel *minus plenum*, prout vel omnes, vel certas tantum potestatis ecclesiasticae partes complectitur; 2. *Vniuersale*, quod in vniuersam, qua late patet, ecclesiam exercetur, vel *particulare*, quod ecclesiae particularis finibus conclusum est; 3. *subordinatum* vel *summum*, quatenus superiori cuidam regimini ecclesiastico obnoxium est, vel minus; 4. *absolutum*, quod ex natura tantum et fine ecclesiae mensuram capit, vel *limitatum*, quod peculiari lege obstrictum est (a).

(a) Regimen *subordinatum* semper ponit regimen superius eiusdem generis, cui propterea non potest non esse subiectum; regimen contra *limitatum*, etsi forte per regimen alterius generis limitatum sit, propterea tamen subiectum eidem non est, atque adhuc summum esse potest.

§. 69. Omne regimen eccles. triplici ratione temperatum.

Vt iam distincte intelligamus, quale sit, et quousque pertineat illorum praecipue regimen, qui altiores in hierarchia gradus tenent, animaduertendum primo est, vniuersum regimen ecclesiasticum neutiquam absolutum, sed ita *temperatum* esse, 1. vt de consilio et consensu aliorum ecclesiae praesulum, non vnus nutu et arbitrio administretur (a); 2. vt leges suas populo christiano non obtrudat; sed monitis potius ac consiliis ad illarum acceptionem et observationem cum adducat (b); 3. vt in illis constituendis ad imperii ciuilis rationes se componat (c).

(a) Sed neque in illa (parochia) citra omnium

*voluntatem (episcopus) aliquid facito. CAN. APOST. 33. Nec metropolitanus sine caeterorum aliquid gerat consilio sacerdotum. CONCIL. ANTIOCH. (an. 341.) ap. Gratian. can. 1. 2. IX. q. III. Episcopi nouerint, se in commune debere ecclesiam regere; — nouerint sacerdotes se esse, non dominos. HIERONYMVS ap. Gratian. can. 5. 7. Dist. XCV. (b) Non quod singulis fas sit, legem repudiare; sed quod plerisque inuitis et reclamantibus eam imponere non deceat; vt adeo, quod vulgo aiunt: *Lex non acceptata non obligat*, de legibus ecclesiasticis intelligendum sit. Pertinet huc, quod Gratianus ad can. 3. et 6. Dist. IV. annotat, et quod ea de re apposite obseruat VIT. PICHLER, qui in *Candidat. Iurispr. Sacr.* ad Tit. *de Constitut.* §. 2. num. 24. haec habet: *Ipsi pontifices saepe nolunt obligare, antequam videant, legem probari fidelibus, nec existere causam rationabilem in contrarium, et sic eorum consensum exspectant.* Hoc sensu FRANC. ROYE *Instit. Iur. can. Lib. I. Tit. 1. Ius canonicum*, dicit, *illud esse ius, quod ecclesia sibi constituit. Ecclesia, id est, coetus et congregatio fidelium, — et recte dici potest, fidelium nomine laicos etiam venire.* Idem innuit CLAVD. FLEVRY *Instit. Iur. Eccles. P. I. Cap. 2. §. 5. 6. 8.* (c) Qua de re infra speciatim disputabimus. Non *absolutum*, sed *temperatum* esse regimen eccles. omnes fatentur. Cum vero quaeritur, qua ratione temperatum sit, ad *christianae charitatis et mansuetudinis legem* prouocare solent, — ac si vllum daretur regimen, naturali hac lege non obstrictum. Vid. RAVTENSTRAVCH *Instit. Iur. eccles. §. 58. 59.* SCHENKL *Institut. Iur. eccles. P. I. §. 42.**

§. 70. Summa potestatis eccles. Penes ecclesiam doctentem.

Tum vero certissimi axiomatis loco tenendum est, *summam et plenitudinem potestatis ecclesiasticae, hoc est, plenum, vniuersale atque*

summum regimen ecclesiasticum in sacerdotum vniuersitate, seu *ecclesia docente* (a), ceu summo reipublicae christianae senatu, residere. Quidquid enim potestatis a Christo apostolis datum est, non vni soli, sed omnibus similiter datum est (§. 39.), sicque ad omnes eorum successores ita peruenit, vt, facta ecclesiae in parochias, dioeceses et prouincias diuisione (§. 54.), singuli quidem concreditis sibi ecclesiis *separatim* praeesent; vniuersae autem rei christianae curam et administrationem omnes *coniunctim* gererent (b), quandoquidem per arbitriariam illam diuisionem diuinitus iniuncto munere, rem christianam pro virili parte semper procurandi, minime liberati sunt.

(a) *Huic ecclesiae clauēs regni coelorum datae sunt, cum Petro datae sunt, et, cum ei dicitur, ad omnes dicitur: pascere oues meas.* AUGUSTINVS *de Agon. Christ.* cap. 30. *Quas oues et quem gregem non solum tunc beatus suscepit Petrus, sed et nobiscum eas suscepit, et cum illo eas nos suscepimus omnes.* AMBROSIVS *de Dignit. sacerdot.* cap. 2. (b) *Episcopatus vnus est, cuius a singulis in solidum pars tenetur.* CYPRIANVS ap. Gratian. can. 18. XXIV. q. I.

§. 71. Consectaria.

Inde haec consectaria fluunt; 1. Eiusmodi negotia, quae vniuersam ecclesiam attingunt, nimirum controuersae de doctrina, diuinitus tradita, quaestiones, nec non generales disciplinae ac liturgiae regulae, per vniuersam scilicet ecclesiam valiturae, non nisi communi omnium ecclesiae optimatum consensu per-

agi, et absolui possunt (a). 2. Sicut summa haec auctoritas, ecclesiae docenti diuinitus mandata, nunquam dimitti ab ea, nec in alium transferri, ita nullo pacto acquiri ab alio, et tanquam sibi propria haberi potest (b). 3. Quot et qualescunque regiminis ecclesiastici partes, siue singulis episcopis, siue summo episcopo delatae, aut permissae fuerint, omne tamen eorum regimen summae auctoritati ecclesiae docentis semper obnoxium, atque *subordinatum* manet.

(a) *Quod omnes tangit, debet ab omnibus approbari.* Cap. 29. de R. I in VI. (b) Alia potestatis, ab hominibus constitutae, veluti ciuilis, est ratio, quae, ceu res humani iuris et arbitrii, dimitti prorsus, et ab alio penitus acquiri potest.

§. 72. Ecclesiae docentis infallibilitas.

Fac autem, ecclesiam docentem, cum de doctrina diuinitus tradita quaeritur (§. 15.), minus certam eius custodem ac conseruatricem esse, erroribusque in ferendo de illa testimonio obnoxiam: tunc sane non apparet, qua ratione certa traditionis cognitio haberi posset; — tunc sacrae litterae, suo cuiusque iudicio permissae (§. 16.), in incerto fluctuarent: — tunc ergo rei christianae haud bene prouisum esset, quod vtique suspicari non licet. Enimvero Christus 1. non solum apostolis, sed eorum quoque successoribus affirmative promisit, se ad doctrinas, a se traditas, perpetuo conseruandas illis semper adstiturum (a). 2. Eius auxilii per id porro certiores nos fecit, quod

doctores et pastores eam speciatim ob causam ecclesiae dederit (§. 48.), vt ne, cum de doctrina coelesti quaestiones et controuersiae incidunt, falsis opinionibus afficiamur (b). Denique 3. *Paulus*, cum ecclesiam *firmamentum et columnam veritatis* appellat (c), aperte innuit, eam diuino religionis christianae integritatem seruandi subsidio munitam esse. Vnde colligimus, eandem *ecclesiam docentem*, cui religionis et ecclesiae suae curam Christus commisit, testificandae quoque traditionis diuinae auctoritatem (§. 17.) ab eodem accepisse (d).

(a) *Docentes eos seruare omnia, quaecunque mandauimus vobis. Et ecce, ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi. Matth. XXVIII. 19. 20. Et ego rogabo patrem, et alium paracletum dabit vobis, vt maneat vobiscum in aeternum. Ioan. XIV. 16. 17.* (b) *Vt iam non simus paruuli fluctuantes, et circumferamur omni vento doctrinae in nequitia hominum, in astutia ad circumventionem erroris. Ephes. IV. 11 — 14.* (c) *Haec tibi scribo, — vt scias, quomodo oporteat te in domo Dei conuersari, quae est ecclesia Dei viui, columna et firmamentum veritatis. I. Tim. III. 14. 15.* (d) Hanc ecclesiae auctoritatem profiteamur, cum in Symbolo fidei *sanctam ecclesiam catholicam* appellamus. Hanc *AVGVSTINVS* *contr. Epist. Manich. seu Fundam. cap. 5.* his verbis praeclare celebrat: *Ego euangelio non crederem, nisi me ecclesiae catholicae commoueret auctoritas.* Hanc profecto res ipsa vehementer postulat: *Si in humana aliqua republica talis iudiciorum forma esset praescripta, vt nulli essent iudices viui, sed solis exaratis litteris controuersia quaecunque, de illius reipublicae scripturis exorta, finiretur, praeterquam quod forma iudicandi stultissima esset, nullus etiam esset litte*

gandi finis. — Si in exploranda scripturae intelligentia nullus est ecclesiae certus iudex, audeo dicere, rempublicam fuisse nullam stultius constitutam: nullum enim dissidiorum futurum finem, consensionem fidelium nullam, nullam fidei unitatem. MELCH. CANVS, *de Loc. Theolog.* Lib. II. cap. 7. Lib. XII. cap. 6.

§. 73. Eius explanatio.

Hisce potissimum argumentis nititur catholica de *infallibilitate* ecclesiae doctrina, cuius illustrandae gratia sequentes positiones addimus: 1. Donum infallibilitatis eo collineat, cumque ad finem comparatum est, ut stabile certumque doctrinas, diuinitus traditas, cognoscendi principium habeatur. 2. Donum hoc ad alias doctrinas, religionem quantumvis attingentes, non pertinet (a). 3. Infallibilitas non praecise concilio, id est, pluribus in vno loco congregatis, multo minus *uni soli*, sed *ecclesiae* generatim promissa est. 4. Ecclesia *discens* a *docente* pendet; hinc infallibilitas illius *passiua*, huius *actiua* vocari solet. 5. Ecclesia *docens* non solum ex episcopis, sed ex iis omnibus constat, qui virtute sacramenti ordinis (§. 45.) in apostolorum loca suffecti sunt. 6. Iis forte in oppositas partes abeuntibus, illorum ratio habenda est, qui, quod hucusque traditum, et seruatum est, contra nouas in fide opiniones tuentur (b). 7. Testificationes sanctorum patrum magno quidem traditionis diuinae argumento sunt (§. 17.); sed hoc summam firmitatem ex consensione demum et approbatione vniuersae ecclesiae accipit (c). 8. Ut ne ecclesia docens

consentiat in doctrinam, verbo Dei contrariam, nec vnquam assumat, et celebret doctrinam, tanquam diuinam, quae reuera talis non est, diuina prouidentia efficitur.

(a) Ei ergo locus non est in quaestionibus philosophicis, in factis, de quibus in verbo Dei nulla fit mentio, in interpretando sensu librorum non canonicorum, in *canonisatione* quam vocant, et *beatificatione* sanctorum, et aliis, quae sunt huiusmodi.

(b) Qui dissentientibus iure meritoque cum TERTULLIANO *de Praescript.* cap. 37. opponunt: *Qui estis? quando et vnde venistis? quid hic ad voluntatem vestram seminatis, et pascitis? Mea est possessio. Olim possideo. Habeo origines firmas ab ipsis auctoribus, quorum fuit res. Ego sum haeres apostolorum.* Etenim id dominicum et verum, quod est prius traditum; id autem extraneum et falsum, quod est posterius immissum. IDEM loc. cit. cap. 31.

(c) Quod apud omnes vnun inuenitur, non est erratum, sed traditum. TERTULLIAN. loc. cit. cap. 28. *Quod vniuersa tenet ecclesia, nec a conciliis institutum, sed semper retentum est, non nisi auctoritate apostolica traditum rectissime creditur.* AUGUSTINVS *contra Donatist.* IV. 24.

§. 74. Conditio dogmatis fidei catholicae.

Dogma religionis christianae in se et generatim est omnis et sola doctrina, a Christo, vel apostolis ductu diuino tradita (§. 18.). Quia vero, cum de certa doctrina quaeritur, an re ipsa diuinitus sit tradita, ecclesiae docentis testimonium quaestionem soluit: idcirco *dogma fidei catholicae*, proprie et stricte sic dictum, illam appellamus sententiam, in quam, ceu doctrinam, diuinitus traditam, vniuersa ecclesia catholica consentit (a). Veri igitur, certique, ac

definiti dogmatis rationem non habent 1. sententiae, a quocunque demum prolatae, quae mediis, et suspensis verbis conceptae sunt, atque adeo in plures sensus trahi possunt; nec 2. enunciationes, quae, num doctrinae, quas exhibent, reuelatae sint, nec ne, in medio relinquunt; nec 3. propositiones, quae doctrinam quamdam, ceu vsitatam tantum in ecclesia catholica, et generaliter receptam probatamque sistunt (b). Quare in asserendis dogmatis plane nimii sunt, qui eiusmodi enuntianta eam forte ob causam dogmatum numero adscribunt, quod ab ecclesia recepta, et probata sint. Recepta nimirum sunt, prout sonant, salvis rectae interpretationis, et argumentationis regulis.

(a) *Id teneamus, quod ubique, quod semper, quod ab omnibus creditum est.* — *Hanc unam fidem veram esse fateamur, quam tota per orbem terrarum confitetur ecclesia.* VINCENT. *Lerin. Commonit.* cap. 3. (b) Plures eiusmodi sententiae in concilio Tridentino occurrunt, quae dogmatum speciem praeseferunt, sed veri certique dogmatis rationem plane non habent, veluti Sess. VII. can. 3. *de confirm.* Sess. XIV. can. 11. *de sacram. poenit.* Sess. XXIII. can. 6. et 7. *de sacram. ord.* Sess. XXIV. can. 4. 6. et 12. *de sacram. matrim.* Sess. XXV. Decretum *de Indulgent.* Conf. HENR. HOLDEN. *Diuinae fidei Analysis.* Parisiis 1767. FRANC. VERONII *Regula fidei, siue Secretio eorum, quae sunt de fide catholica ab iis, quae non sunt de fide.* Paris 1774.

§. 75. Libertas conscientiae male intellecta.

Noli conscientiae libertatem (§. 36.) hic obii-
cere. Cum enim, in ecclesiae docentis effato,

tanquam certissimo diuinae traditionis indicio, acquiescendum esse, praecipimus: non imperio, quod vi et metu cogat, non iudicio, quod alter temere sibi arrogat, fidem subiicimus (a), sed rationi, quae persuadeat, Christum ecclesiae suae ita semper adesse, ut in seruandis doctrinis, a se traditis, ab errore sit immunis; eam igitur audiendam esse. Quod qui nolunt, certo traditionis diuinae argumento sublato, ipsam traditionem tollunt; sacras proin litteras suo cuiusuis iudicio permittunt (§. 16.), atque adeo religionem christianam in summum discrimen deducunt.

(a) Falsum est, quod Protestantes, toties licet moniti, adhuc tamen nobis obiectant, *pontificis nempe eique subordinatorum antistitum potestatem ad sacra interna cum imperio cogente productam esse, — — in ecclesia Romana credenda reuocata esse sub imperium, data pontifici vel soli, vel vna cum concilio potestate doctrinas fidei decidendi, et constituta ecclesiae membrorum ad credendum obligatione, poenis munita.* G. L. BOEHMER *Princip. Iur. can.* §. 32. §. 267. Frustra prouocant ad Auct. (Nellerum) *Princip. Iur. publ. eccles. cathol.* cap. V. §. 10., et ANT. SCHMIDT *Instit. Iur. Eccles.* P. II. Cap. I. Sect. I. §. 2. Quae enim illius sit sententia, ex Cap. IX. §. 7. Cap. XVI. §. 7. discent; hunc autem de diuino in conscientias imperio loqui, manifestum est. Caeterum cuius ex mente Catholicorum sit de quaestionibus fidei sententiam definitiuam ferre, modo exposuimus, et qua poena obligatio membrorum ecclesiae, inde proueniens, munita sit, infra (§. 111.) dicemus.

§. 76. Ecclesiarum particularium autonomia.

Sicut autem ius et potestas quaestiones fi-

dei summa cum auctoritate diiudicandi, generalesque disciplinae et liturgiae regulas sciendi penes vniuersam ecclesiam docentem est: ita quoque ecclesiarum particularium rectores, episcopi et archiepiscopi ex consacerdotum consilio (§. 69.), peculiares, ad locorum nempe, temporum aliarumque rerum adiunctarum rationem accommodatas istiusmodi regulas pro dioecesibus et prouinciis suis constituendi, quin et institutis, pro vniuersa ecclesia editis, intercedendi, iustamque exceptionem petendi ius et potestatem habent (a). Hanc sane ecclesiarum particularium *Autonomiam* regiminis ecclesiastici temperamentum omnino exigit, et perpetuus ecclesiarum vsus plane confirmat. Aliam nempe in multis capitibus Graeca, aliam Latina ecclesia disciplinam et liturgiam seruat: eadem fere in ecclesiae Latinae partibus varietas obtinet. Constat insuper, plerasque leges, quas vniuersa ecclesia nunc seruat, non ab ipsa latas, sed ab ecclesiis particularibus primo constitutas, et deinceps ab illa adoptatas, et receptas fuisse.

(a) *Priuatis constitutionibus, et propriis informationibus vnaquaeque (ecclesia) pro locorum varietate, prout cuique visum est, subsistit et regitur.* AUGUSTINVS ap. Gratian. can. 8. Dist. XI.

§. 77. Ratio regiminis eccles. penes episcopos.

His positis, facile erit de modo regiminis, quod singuli ecclesiarum antistites *separatim* gerunt, statuere. Et illud quidem, quod sacerdotes episcopi in suas dioeceses tenent, particu-

lare est, et non vno respectu *subordinatum*; at-
tamen sua natura *plenum*, ideo nempe consti-
tutum, vt in assignata dioecesi omnes pote-
statis ecclesiasticae, cum *ordinis* tum *iurisdictionis*
partes exequatur (§. 53.). Eo autem spe-
ciatim pertinet *ius dispensandi*, hoc est, legibus
ecclesiasticis humanis quibuscunque soluendi
(a). Cum enim episcoporum sit, aptis disci-
plinae regulis ecclesias suas moderari, eorumque
consensu et acceptatione leges ecclesiasticae ge-
nerales nitantur (§. 75.); consequens est, eos
hac conditione leges illas accepisse, vt salua
sit, quam aequae ac iustae gubernationis natu-
ra requirit, dispensandi facultas (b). Quodsi
tanta est legis cuiusdam sanctitas, vt singulo-
rum episcoporum arbitrio *dispensationem* permit-
tere, haud salubre videatur; ipsius, quae eius-
modi legem condidit, ecclesiae erit, illorum
potestatem circumscribere, et eiusmodi causas
superiori tribunali demandare.

(a) Vid. PETR. GIBERT *de episcopi iurisdictione circa dispensationes* in Corp. Iur. canon. Tom. II. pag. 102, seq. (b) Ad episcopos igitur male transfer-
tur, quod vulgo dicitur, *inferiorem non posse di-
spensare in legibus superioris*. E contrario hic va-
let regula, in Cap. 29. *de sentent. excom.* constituta:
*Quia conditor canonis eius absolutionem sibi non
retinuit, eo ipso concessisse videtur facultatem, aliis
relaxandi.*

§. 78. Quaestio, vnde episcopi potestatem habeant,
perfacilis.

Ad quaestionem: an episcopi *immediate a*
Deo potestatem suam habeant, an a Romano

pontifice? in promptu est responsio (a). Patet enim, ipsam *potestatem* non solum *ordinis*, sed etiam *iurisdictionis* virtute sacramenti tribui, atque ita *immediate* a Deo esse (§. 45.); *licitum* vero *ordinis*, et *validum* *iurisdictionis* vsum (§. 52.) ab eorum auctoritate pendere, quibus de legitimo sacrae potestatis vsum statuere datum est. Id autem, quod ad episcopos attinet, ex hodierna ecclesiae disciplina Romano pontifici datum est (b). Ex quo plane consequitur, 1. episcopos sacerdotes potestatem *iurisdictionis* non minus, quam *ordinis*, non a Romano pontifice, sed vi sacerdotii, ideoque *immediate* a Deo habere; 2. Romanum pontificem, cum episcopos confirmat, vel dignitate priuat, seu *deponit*, non ipsam sacrorum potestatem illis dare vel adimere, sed eius vsum duntaxat et exercitium permittere vel interdicere; 3. haud obscuram esse rationem, cur episcopus, a papa confirmatus, *iurisdictionem* habeat sine ordine (c); consecratus contra, sed a papa exauctoratus, ordinem retineat sine *iurisdictione* (d).

(a) Quaestionem hanc in concilio Tridentino magna contentione agitatam fuisse, PALLAVICINVS *Hist. concil. Trid.* Lib. XVIII. cap. 14. 15. refert: Eandem hodie adhuc contra curiae Romanae asseclas magna contentione agitant FEBRONIUS *loc. cit.* Cap. IV. §. 1. RIEGGER *Instit. Iur. Eccles.* P. I. §. 86. seq. SCHENKL *loc. cit.* §. 87. alique passim. His vero, qui, quo principio potestas *iurisdictionis* nitatur, et, quid inter ipsam potestatem eiusque exercitium intersit, animadvertunt, non potest non superuacua videri ista disputatio. (b) Idque non ex diuina, vt INNOCENTIUS III. in Cap. 2. de *Translat. episcop.* dicit, sed pror-

sus humana institutione. (c) Cap. 15. *de Elect. et elect. potest.* (d) Cap. 1. *de ordin. ab episcop., qui renunt. episcop.*

§. 79. Ratio regiminis eccles. penes archiepiscopos.

Regimen, quod *metropolitanis* seu *archiepiscopis* in suffraganeos suos et prouincias, sibi assignatas datum est, eas tantum potestatis ecclesiasticae partes, siue cum consilio et consensu suffraganeorum exercendas, siue ipsis speciatim reseruatas, complectitur, quae eidem pro temporum ratione attributae sunt. Illud igitur *particulare*, et *minus plenum*, nec non *subordinatum* esse, facile est ad intelligendum.

§. 80. Axioma de iuribus primatus eccles.

Vnitās, cuius causa primatus constitutus est (§ 62.), in eo imprimis consistit, vt vna omnium sit eorundem fidei ac morum dogmatum professio (§. 28.). Sed huius tuendae ac firmandae subsidium valde opportunum est bona, atque in praecipuis saltem capitibus consentiens disciplina et liturgia (§. 24.). Recte igitur principii loco sumunt, *primatum ecclesiasticum* ea omnia iura complecti, quae ad conseruandam cum fidei unitatem, tum disciplinae et liturgiae integritatem sunt necessaria.

§. 81. In eo nec legislatoris, nec iudicis summi ius inest.

Sed in clara nunc etiam luce est, 1. nec *supremi* controuersiarum fidei iudicis (a), nec summi legislatoris auctoritatem (§. 70. 71.) primatus nomine inuolutam esse. 2. Nec dispen-

sandi, nec *appellationes* ex vniuersa ecclesia *recipiendi* ius ad eundem praecise, et ex se pertinere (b). Sicut enim legibus soluendi, ita quoque iudiciorum habendorum ordinem definiendi ius et potestas eius tantum est, qui potestate leges ferendi praeditus est.

(a) Opinio, ac si pontifex Romanus infallibilitatis dono gauderet, si *ex cathedra*, vt aiunt, loquatur, hoc est, si in rebus ad religionem spectantibus sententiam ferat, eamque vt dogma, vniuersae ecclesiae proponat, haec, inquam, opinio inde a seculo XVI. a multis quidem acerrime propugnata fuerat; nunc vero satis est, duobus verbis eam notasse. *Gratianus* noster non dubitauit, GREGORII II. sententiam, can. 18. XXXII. q. VII. relatam, erroris contra christianam de vinculo matrimonii doctrinam aperte arguere. *Illud Gregorii*, ad can. cit. addit, *sacris canonibus, immo euangelicae et apostolicae doctrinae penitus inuenitur aduersum*. (b) Qui ius *leges* vniuersales *ferendi*, ius *dispensandi*, ius item *appellationes recipiendi* adhuc inter iura primatus *essentialia* referunt; vna tamen leges, ab eo rogatas, episcoporum iudicio subiiciunt, dein ius *dispensandi* ex regula episcoporum esse, et prioribus seculis penitus fuisse, concedunt; ius denique *appellationis* ex conciliorum decretis, usu et consuetudine pendere aiunt, hi satis lepide; quod altera manu posuerunt, altera tollunt. Vid. MAVR. SCHENKL. *Institut. Iur. Eccles.* P. I. §. 207. 208. 210.

§. 82. Notio primatus eccles. plana et distincta.

Dicamus igitur aperte, quod res est, scilicet primatum non ad *constituenda*, sed ad *tuen- da et seruanda* vnitatis capita institutum esse, eiusque adeo natura praeter *praecedendi dignitatem* nihil aliud contineri, quam *ius exequendi*,

quae ab ecclesia docente vnitatis et recti ordinis causa constituta sunt (a). Ius illud praecedendi *primatum honoris*, potestatem vero exequendi *primatum iurisdictionis* seu auctoritatis appellare consueuerunt.

(a) Naturam primatus his verbis expressit GELASIUS ap. *Gratian.* can. 1. XXIV. q. I. *Factus sum itaque executor veteris constituti, non promulgator noui.*

§. 83. Iura primatus naturalia et primigenia.

Iura singula, quae hac notione continentur, *essentialia*, *primigenia* et *naturalia* primatus iura vocare solent, suntque haec praecipue:

I. *Ius supremae inspectionis* in vniuersam ecclesiam, cuius quasi partes sunt 1. *ius petendi relationes* ex vniuersa ecclesia, vt nempe episcopi de rebus, ad vnitatem pertinentibus, ad Primatem referant, et cum eo, tanquam *centro vnitatis*, totiusque ecclesiae capite perpetuam communionem seruare studeant (a); 2. *ius mittendi legatos*, constituendiue *vicarios*, quorum ministerio in exteris potissimum ecclesiae partibus *communio* et *consensio* promoueatur (b).

(a) Hoc optimum et congruentissimum iudicabitur; si ad caput, id est, ad Petri sedem de singulis quibuscunque prouinciis domini referant sacerdotes. CONCIL. SARDIC. in *Epist. ad Iulium R. P.* Add. can. 12. XXIV. q. I. L. 7. pr. Cod. de *Sum. Trinit.*

(b) Alia illorum legatorum et vicariorum est ratio, quos Romani pontifices ad exequendas regiminis ecclesiastici partes, alioquin episcoporum vel metropolitano-
litanorum proprias, mittere, et constituere coeperunt; de his et illis praeclare praecipit HORMISDA, item GREGORIUS M. ap. *Gratian.* can. 3. 6. XXV. q. II.

II. *Ius admonendi, iubendi, poenarumque ecclesiasticarum minis edicendi*, vt, quae de fidei morumque dogmatis plane definita, vel bonae disciplinae et liturgiae causa, siue generaliter, siue pro particulari ecclesia rite constituta sunt, diligenter obseruentur (a). Huc spectat 1. *ius*, quod minus recte *deuolutionis* vocant, quo efficitur, vt, quae in sacrorum administratione alicubi vel neglecta, vel male acta sunt, ab iis, ad quos ex constituto pertinet, rectius peragantur (b); 2. *ius*, vt aiunt, *protectionis*, iis videlicet ecclesiarum praesulibus, qui vi et iniuria oppressos se dicunt, ita impertiendae, vt causa eorum rite atque ordine cognoscatur, et diiudicetur (c).

(a) Can. 2. 6. 16. XXV. q. I. (b) *Ius deuolutionis*, proprie sic dictum, est ius idem statim et nulla alterius dignitatis habita ratione, peragendi, quod ab altero neglectum est. Sed primum, tanquam recti ordinis custodem et executorem, non decet, causas statim ad se trahere, sed constitutos regiminis ecclesiastici gradus obseruare. *Absit a me, vt statuta maiorum consacerdotibus meis in qualibet ecclesia infringam, quia mihi iniuriam facio, si fratrum meorum iura perturbo.* GREGORIUS M. ap. Gratian, can. 10. XXV. q. II. (c) Qui ex hoc iure ius appellationes recipiendi et supremum iudicem agendi repetunt, notiones miscent, ac confundunt.

III. *Ius de rebus nouis*, quae forte incidunt, ad ecclesiam docentem referendi, vt communi consilio et consensu de iis statuatur. Inde manat 1. *ius de recens exortis controuersiis*, quae dogmatum integritati periculum creare videntur, *sententiam dicendi*, et ea quidem aucto-

ritate, vt, lite pendente, dubitandi quidem rationes modeste afferre, non autem acriter resistere, et contrarium palam profiteri liceat (a).
 2. *ius noua disciplinae praecepta*, si forte iis opus esse videtur, *proponendi*, in illis demum ecclesiae partibus vim legum obtentura, in quibus promulgata et recepta fuerint (b).

(a) Eiusmodi sententias *decreta prouisoria* appellant, quibus reuerentia et obsequium, saltem non *dogmatizandi* contrarium, tamdiu debetur, quamdiu ecclesia docens non contradicit. (b) *Verbum iussionis, peto, a meo auditu remouete; quia scio, quis sum, qui estis. Loco enim mihi fratres estis, moribus patres. Non ergo iussi; sed, quae utilia sunt, indicare curavi.* GREGORIUS M. *Epist.* VIII. 30.

§. 84. Iura eiusdem fortuita et aduentitia.

Quodsi *primatum* multo ampliorem, plurimisque aliis iuribus, et ita quidem auctum reperimus, vt in *vnus quasi dominatum* abiisse, et primus inter pares summi legislatoris et iudicis locum occupasse videatur; reputandum est, iura illa plane *fortuita, aduentitia, et accidentalia* primatus iura esse, quae nempe ab ecclesia Romanis pontificibus partim delata, partim ex opinione de summa primatus amplitudine, quae inde a seculo IX. potissimum magis magisque inualuit, ab illis arrepta, et usurpata sunt (a).

(a) Veluti ius appellationes recipiendi, ius dispensandi, et priuilegia concedendi, ius episcopos confirmandi et exauctorandi, aliaque eius generis, de quibus suo loco disseremus.

§. 85. Regulae in iis diiudicandis seruandae.

Qua de re, vt recte statuas, hasce positiones teneto: 1. Non alia, quam *iurisdictionis* iura primatui accreuerunt; iurisdictionis autem ecclesiasticae vsus, quibus visum fuerit, concedi, et, prout res est, vel ampliari vel restringi potest (§. 47.) Salua igitur doctrina catholica fieri potuit, vt partes iurisdictionis, episcoporum et archiepiscoporum alioqui propriae, summo episcopo permitterentur. 2. Nunquam vero aliter concedi aut permitti potuerunt, quam quoad ecclesiae et reipublicae salus pateretur. Hanc sane conditionem regiminis ecclesiastici natura, et temperamentum (§. 71.) *tacite* importat. 3. Etsi igitur aduentitia eiusmodi primatus iura in singulis fere regnis partim vsu et consuetudine, partim pactis et concordatis definita, et circumscripta sunt; adhuc tamen ab ecclesiarum, quas afficiunt, quin et principum permissu ita pendent, vt, cum boni communis ratio postulat, inuito licet pontifice, vel penitus tolli, vel ad modum magis conuenientem reduci possint (a). 4. Quare etiam summus episcopus in *naturalibus* quidem primatus iuribus explicandis *ordinarii*, in *aduentitiis* contra cum versatur, *delegati* tantum iudicis personam sustinere censendus est.

(a) Iura primatus aduentitia, ceu quaesita praescriptaque, et partim expresso, partim tacito ecclesiarum consensu stabilita, adeo fixa et firma esse, vt iam adimi inuito pontifici minime possint, vulgo traditur, idque docet MAVR. SCHENKL in *Instit. Iur. Eccles.* P. I. §. 214., hac tamen conditione addita:

nisi maior certaue ecclesiae utilitas, aut necessitas iubeat. Recte id quidem; sed minus recte idem auctor *loc cit.* §. 176. 177., aliiue innuunt, istiusmodi pacta et concordata, cum de eorum mutatione vel abrogatione sermo est, ex iure gentium diiudicanda, et iura, iis constituta, in numero *seruitutum iuris publici* habenda esse. Enimuero quid ecclesiae, quid reipublicae, cuius rationes sequi illam oportet, maior utilitas, aut necessitas postulet, eorum est iudicare, qui reipublicae et ecclesiae, in ea constitutae, praesunt. Horum iudicium reprobare, iuribusque ecclesiae et reipublicae molestis importune insistere, quo iure summus episcopus queat, non apparet, utpote qui non *principis extranei*, sed ecclesiae, de qua agitur, praesidis ac custodis, *delegatique iudicis* personam in eiusmodi causis gerit.

§. 86. Ratio regiminis eccles. penes primatum uniuerse.

Itaque regimen ecclesiasticum, quod Romanus pontifex *primatus* nomine tenet, *uniuersale* quidem est, sed, quia certis partibus absoluitur, *minus plenum*, et, cum de partibus his earumque usu et exercitio quaeritur, supremae auctoritati ecclesiae docentis omnino *subordinatum*. Hinc *plenitudo potestatis papalis* nihil aliud est. quam summa earum regiminis ecclesiastici externi partium, quae in natura primatus insunt, et praeter has eidem permissae et delegatae sunt.

CAPUT V.

DE CONCILIIS ECCLESIASTICIS, SPECIATIM OECUMENICIS.

§. 87. Concilii eccles. notio.

Regimen ecclesiasticum ita temperatum esse, ut communi consilio et consensu administrandum sit, supra (§. 69.) monuimus. Consilia autem vel inter *praesentes* haberi, vel *cum absentibus*, siue *litterarum*, siue *nuntiorum* ope, conferri possunt. Priori modo si res agenda est, vel pauci et speciatim delecti consiliarii adhibentur, vel omnibus, quorum interest, conuocatis, hoc est, per concilium res pertractatur. *Concilium enim ecclesiasticum* nihil aliud est, quam conuentus antistitum ecclesiae, ad negotia eius collatis consiliis expedienda institutus (a).

(a) Can. 1. Dist. XV. Legitimum regiminis ecclesiastici modum sine conciliis seruari posse, oppido patet. Quodsi vero concilia adhibere pro temporum ratione magis conueniens, aut necessarium videatur; exemplum, quod ecclesiae antistites in iis habendis ad imitationem sibi proponerent, praeclarissimum apostoli Act. XV. 1 — 30. prodiderunt. Qui concilia *iuris diuini* esse putant, idque ex Christi verbis Matth. XVIII. 20. colligunt, nae hos magnos opinatores dixeris. Fac, concilia ad rectam ecclesiae gubernationem quandoque vtilia, aut necessaria esse; ea tamen de re statuere humani semper arbitrii est.

§. 88. Diuisio.

Concilium, quod euocatis e toto orbe christiano ecclesiarum praesulibus celebratur *uniuersale*, *generale*, seu *oecumenicum*, secus *particulare* dicitur, idque vel *patriarchale*, vel *prouinciale*, vel *dioecesanum* vocatur, prout ex ea solum ecclesiae parte colligitur, quae vel patriarchae, vel metropolitani, vel episcopi curae credita est. Si ecclesias spectas, non quatenus eiusdem regiminis ecclesiastici particularis vinculo colligatae, sed quatenus ex omnibus eiusdem nationis aut gentis ecclesiis compositae sunt, tunc concilia particularia, ex vniuersae gentis sacerdotibus coacta, *nationalia* appellantur, eaque cum hoc respectu etiam *generalia* dici solent.

§. 89. Ius concilia vocandi et dirigendi.

Ius conuocandi concilia, iis praesidendi, et deliberationum materiam exhibendi est pars potestatis ecclesiasticae executoriae (§. 34.), ideoque, si de concilio oecumenico sermo est, ad summum episcopum (§. 82.), si de particulari, ad eum ex regula pertinet, qui in ecclesia illa particulari primas partes tenet. Quia vero religionis et ecclesiae cura caeteris quoque sacrorum praesulibus (§. 70.), quin et ciuitatum rectoribus peculiari ratione (§. 129.) incumbit; consequens est, ea iura non ita illorum propria esse, vt a nullo alio exerceri queant. Iis igitur, cum salus ecclesiae exigit, et is, cuius alioqui ex regula esset, vel tergiversatus, vel inhabilis sit, vti recte possunt,

cum alii ecclesiae antistites vi potestatis ecclesiasticae, tum principes ex iure aduocatae ecclesiasticae (§. 133.). Caeterum, vt concilium in foro ciuili iustum ac legitimum dicatur, principis consensum semper necessarium esse, quiuis facile perspicit.

§. 90. *Materiae in iis pertractandae.*

Ea, quae in conciliis pertractantur, vel ad *essentialia*, vel ad *accidentalibus* religionis capita pertinent. Prioris generis sententias *dogmata*, seu *decreta* (a), posterioris *canones*, seu *regulas* appellare placuit (b). Hoc enim nomine veteres ecclesiae praesules praecepta, a se edita, insignire maluerunt, cum vt a Mosaicis praeceptis, quae legum nomine veniunt, tum vt a legibus ciuilibus distinguerentur.

(a) Sic. Act. XVI. 4. *dogmata* dicuntur, quae erant *decreta ab apostolis et senioribus*. (b) In Nouell. 131. cap. 1. *dogmata* et *canones* diserte distinguuntur: *Dogmata* (priorum quatuor conciliorum generalium) *sicut sanctas scripturas accipimus, et regulas* (canones) *sicut leges obseruamus*. Sed postea omnes, vndelibet essent, regulae, disciplinae ecclesiasticae causa receptae, canonum nomine appellatae sunt. *Ecclesiastica constitutio*, vt ait Gratianus ad can. 1. 2. Dist. III., *canonis nomine censetur*. Denique Concilium *Tridentinum* doctrinis, siue disciplinae, siue fidei essent, *canonum* et *decretorum* nomen promiscue inscripsit.

§. 91. *Personae ad ea agenda idoneae.*

Cum ecclesiae praesules, in conciliis congregati, de fidei ac morum dogmatis sententiam dicunt, potestatem *ordinis* (§. 33.); cum

vero disciplinae et liturgiae regulas condunt, potestatem *iurisdictionis* (§. 34) exercent. Vtraque potestas, quod ad *facultatem* seu *habilitatem* attinet, presbyteris cum episcopis communis est (§. 52.). Quare nullum esse dubium potest, quin presbyteri aequae ac episcopi conciliis ecclesiasticis quibuscunque, cum generalibus tum particularibus, assidendi, in iisque suffragia ferendi iure praediti sint. Immo ius hoc, cum de rebus fidei agitur, sacerdotibus ita proprium est, ut ab episcopis, cardinalibus aliisque, sacerdotio forte nondum inauguratis, suffragium, quod ratione ecclesiae docentis numerum obtineat, ferri non possit; cum e contrario de rebus disciplinae iudicandi et statuendi facultas quibuscunque non tantum clericis, sed etiam laicis concedi possit.

§. 92. Personae ad ea inprimis vocandae.

Sed merito receptum est, ut episcopi inprimis ad concilia maiora, hoc est, prouincialia et oecumenica, adhiberentur. Cum enim presbyteri tum ob multitudinem, tum ob sacri muneris rationem adesse omnes non possint; eorum praesides, ceu capita ecclesiarum, adesse quam maxime conuenit. Patet igitur, quo sensu peruulgatum illud: *Concilia episcoporum* esse, intelligendum sit. Certe non ita, ac si soli episcopi ad ea peragenda habiles essent.

§. 93. Locutiones hac de re ambiguae et perplexae.

Perspicuum porro est, valde ambiguas et perplexas locutiones esse, quas vulgo hic pro-

ferunt, veluti cum dicunt, episcopos *diuino*, alios omnes *humano iure* ad concilia vocari; ius suffragii, vt aiunt, *decisiui* solos episcopos *ex se*, alios *ex priuilegio* habere; presbyterorum aliorumque ad concilia forte vocatorum suffragia *consultatiua* tantum esse (a). Clare igitur et definite sic habeto: 1. Concilia non sunt iuris diuini (§. 87.): qui ergo episcopi iure diuino ad ea conuocandi sint, non apparet. Eodem scilicet iure episcopi vocantur, quo iure presbyterorum praesides constituti sunt. 2. Quaestiones *dogmaticas* decidere, ecclesiae docentis est (§. 71.); ad hanc autem presbyteri non minus, quam episcopi pertinent. De illis ergo suffragium, quod *decisionem* faciat, ferendi ius presbyteri sicut episcopi *ex se*, et *vi sacerdotii*, non ex priuilegio habent. 3. In rebus *disciplinae* iure suffragii *decisiui* gaudent omnes, tum episcopi, tum alii, quibus iurisdictionis ecclesiasticae vsus permissus est.

(a) Ita vero FEBRONIVS *loc. cit.* Cap. II. §. 5. RIEGER *loc. cit.* §. 240. PEHEM *loc. cit.* P. I. §. 185. SCHENKL, *loc. cit.* §. 51. et plerique omnes, qui, cum *Pauli* Act. XX. 28. sententiam hic laudant, non animaduertunt, Paulum *presbyteros* allocutum esse, eosque episcopos appellasse, quos *Spiritus sanctus* posuit regere ecclesiam Dei.

§. 94 Conciliorum habendorum tempora.

Ab exortu ecclesiae, et per plura deinceps secula conciliorum celebratio aptissimus regimen ecclesiasticum ea, qua par est, moderatione explicandi modus videbatur. Qua de re

antiquissimis canonibus cautum erat, vt concilia prouincialia singulis annis bis haberentur (a). Postea, cum hoc satis molestum esset, Graeci in synodo Trullana annuas tantum synodos praeceperunt (b), idemque Latini tandem statuerunt (c). Denique concilium *Tridentinum* synodos *prouinciales* quolibet saltem triennio, *dioecesanas* vero quotannis celebrari iussit (d). At neutrum hodie seruari videmus.

(a) CAN. APOST. 36. CONC. NICAEN. I. ap *Gratian.* can. 3. Dist. XVIII. (b) Can. 7. Dist. cit. (c) Cap. 25. *de Accusat.* (d) Sess. XXIV. cap. 2. *de Reform.*

§. 95. Eorum frequentatio penitus intermissa.

Etenim sicut Romani pontificis potestas sensim amplificata, pluribusque iuribus aucta est; ita episcoporum et metropolitanorum iura valde imminuta, maximamque partem e synodis prouincialibus in curiam Romanam translata sunt (§. 84.). Hinc illas frequentandi ardor magis magisque refrigescere coepit; ob incommoda autem, quibus eiusmodi euocationes et concursationes ex se obnoxiae sunt, ita tandem remisit, vt inde a seculi XVII. initio cum prouincialium, tum dioecesanarum synodorum vsus non solum in Germania (a), sed aliis quoque ecclesiae partibus (b) penitus obsoleuerit.

(a) *In Germania*, vti HENR. WAGNERECK in *Comment. ad cap. 25. de accusat.* scribit, hunc vsum seruari non posse conuincit archiepiscopatum et episcopatum latitudo, cleri amplitudo, sumptuumque magnitudo, qui pro his synodis requiruntur. (b) De *Italia* testatur Cardinalis de LVCA in *Discurs. 30. in concil. Trident.*, vbi de synodo dioecesana

quotannis habenda dicit: *usus parum recepit huius decreti observantiam, cum ista frequentia, nedum episcoporum, sed etiam subditorum superfluam incommoditatem, aliaque inconuenientia potius producere videatur.*

§. 96. Nec est, cur usus eorum reuocetur.

Nec quidquam est, cur molestum hunc usum reuocare oporteat. Ea certe conciliorum necessitas vel utilitas nusquam apparet, quae olim, et primis potissimum ecclesiae temporibus fuerat. Iure nimirum ecclesiastico magis magisque exulto, iuribusque principum circa sacra resuscitatis, principum nunc legibus pleraque reguntur, de quibus in conciliis istis quondam agebatur. Accedit summa, quam cursus publicus ubique praebet, cum absentibus consilia communicandi facilitas (a). Itaque magis est, ut dicamus, synodorum vicem consistoria episcoporum et archiepiscoporum nunc gerere, et, quidquid praeterea necesse est, litterarum commercio expediri facile posse.

(a) Frustra BENEDICTVS XIV, de *Synod. dioeces.* Lib. I. cap. VI. num. 5. decreti Tridentini observationem episcopis inculcat. Compertum quippe est, observationem hanc non solum valde molestam, sed hisce etiam temporibus plane superfluam esse.

§. 97. Concilia generalia hucusque habita.

Conciliis *generalibus* habendis certa tempora non sunt praestituta; sed, prouti res erant, emergentibus praesertim nouis haeresibus, congregabantur. Eorum ad nostram usque aetatem viginti et vnum numerari solent, quorum

octo priora *Orientis*, reliqua *Occidentis* dicuntur, prout in alterutra ecclesiae parte habita sunt. Iuuat, ea breuiter hic percensere.

§. 98. Octo priora ad Orientem.

Concilia, ad *Orientem* peracta, sunt haec:

I. *NICAENVM* I. an. 325., *Syluestro* Rom. Pontif. et *Constantino* M. Imp., in quo dogma de diuinitate *Iesu Christi* contra *Arii*, presbyteri *Alexandrini*, haeresin assertum, et breuis ac compendiaria *fidei christianae formula* (a) confecta est.

(a) Eiusmodi formulis, seu, vt vocantur, *symbolis* ad faciliorem captum iam antea ecclesiarum praesules vti solebant. Exemplo est symbolum, *apostolicum* dictum, quod doctrinae, ab apostolis traditae, summam paucis comprehendit; ab ipsis enim apostolis, vt quidam putant, confectum fuisse, certis argumentis probatum non est.

II. *CONSTANTINOPOLITANVM* I. an. 381., *Damaso* R. P. et *Theodosio* I. Imp., cuius patres dogma de diuinitate *Spiritus sancti* contra *Macedonium*, episcopum antea *Constantinop.*, aliosque comprobarunt, et symbolo *Nicaeno* articulum, quo veram *Spiritus sancti diuinitatem* profitemur, addiderunt: vnde symbolum *Nicaeno-Constantinopolitanum* vocatur.

III. *EPHESINVM*, an. 431- *Coelestino* I. R. P., et *Theodosio* II. ac *Valentiniano* Imp., in quo dogma de vna *Christi persona* contra *Nestorium*, episcopum *Constantinop.*, eiusque sectatores explicatum et stabilitum est.

IV. *CHALCEDONENSE* an. 451., *Leone I.*, R. P., et *Marciano* Imp., quod pro *dogmate de duplici Christi natura* contra *Eutychetem*, abbatem *Constantinop.*, testimonium dixit. (a).

(a) Summam horum quatuor conciliorum auctoritatem speciatim praedictarunt *GELASIVS* et *GREGORIUS M.* ap. *Gratian.* can. 2. 3. Dist. XV. Item *IUSTINIANVS* in *Nouell.* 131. cap. 1.

V. *CONSTANTINOP. II.* an 553., *Vigilio* R. P., et *Iustiniano* Imp. contra tria illa capitula, hoc est, tres episcopos eorumque scripta, quae *Nestoriana*e haeresi patrocinari videbantur (a).

(a) De hac synodo vid. can. 2. §. 1. Dist. XV. can. 10. §. 4. Dist. XVI.

VI. *CONSTANTINOP. III.*, an. 680., *Agathone* R. P., et *Constantino Pogonato* Imp., quod *Monothelitarum*, vnam tantum voluntatem et operationem in Christo adstruentium, haeresin, auctore *Sergio*, patriarcha *Constantinop.*, disseminatam, reprobavit (a).

(a) De hac synodo, quae simpliciter *sexta* vocatur, vid. can. 5. et 9. can. 10. §. 5. Dist. XVI.

VII. *NICAENVM II.* an. 787., *Hadriano I.* R. P., et *Constantino VI.* Imp., in quo *Iconomachorum*, id est, imagines sacras confringentium, omnemque earum cultum respuentium, haeresis, quam *Leo Isaurus* quam maxime aluerat, damnata est (a).

(a) Synodus haec pariter *septimae* nomine laudari solet. Can. 1. Dist. LXIX. can. 1. XXI. q. I.

VIII. *CONSTANTINOP. IV.* an. 869., *Hadriano II.* R. P., et *Basilio* Imp., quod *Photii*,

qui sedem Constantinopolitanam, pulso Ignatio, legitimo eius praesule, inuaserat, temeritatem repressit (a).

(a) Vid. can. 2. Dist. LXIII. Atque haec sunt octo illa concilia generalia, ad Orientem habita, in quae, quod ad *dogmata* attinet, iurare Romani pontifices solebant, vti *Gratianus* ex libro diurno Romanorum pontificum in can. 8. Dist. XVI. refert. *Canones* autem horum conciliorum permultos ecclesia Latina non recepit.

§. 99. Reliqua in ecclesia Occidentali acta.

Reliqua concilia generalia in ecclesia Occidentali facta sunt, scilicet

I. *LATERANENSE I.* an. 1123., *Calisto II.* R. P., et *Henrico V.* Imp., ad firmandam ecclesiae disciplinam, et promouendas expeditiones sacras contra Saracenos celebratum.

II. *LATERANENSE II.* an. 1139., *Innocentio II.*, R. P., et *Conrado III.* Imp., contra *Petri Brusii*, et *Arnaldi Brixiani* haereses, et ad instaurandam ecclesiae disciplinam habitum.

III. *LATERANENSE III.* an. 1178., *Alexandro III.* R. P., et *Friderico I.* Imp., contra *Waldensium* et *Albigensium* haereses, aliosque obscurioris nominis fanaticos (a), et ad emendandam ecclesiae disciplinam conuocatum.

(a) De his in cap. 8. de *Haeret* sermo est.

IV. *LATERANENSE IV.*, an. 1215., *Innocentio III.* R. P., et *Friderico II.* Imp., in quo, reprobatis quorundam in fide erroribus, et exposito fidei christianae symbolo, vox transsub-

stantiationis ad explicandum eucharistiae mysterium primum adhibita est (a).

(a) Vid. cap. 1. et 2. *de summa Trinit. et fide cathol.*

V. *LVGDVNENSE I.*, an. 1245., *Innocentio IV. R. P.*, et eodem *Friderico II. Imp.* contra ipsum Imperatorem (a), nec non ad decernendam expeditionem in terram sanctam coactum (a).

(a) Nefaria sententia a pontifice contra Imperatorem prolata, prostat in Cap. 2. *de sentent. et re iud.* in VI.

VI. *LVGDVNENSE II.* an. 1274., *Gregorio X. R. P.*, et *Rudolpho I. Imp.*, pro reconciliatione ecclesiae Graecae cum Latina (a), et promouenda expeditione in Palaestinam adornatum.

(a) Decreti ea de re confecti partem exhibet cap. vn. *de summ. Trinit. et fid. cathol.* in VI.

VII. *Viennense*, an. 1311., *Clemente V. R. P.*, et *Henrico VIII. Imp.*, in quo *Templarii* proscripti, et *Ioannis Oliuii* (a), *Beguardorum* item et *Beguinarum*, *Fratricellorum* et *Dulcinistarum* (b) haereses damnatae sunt.

(a) Decretum contra eius errores exstat in cap. vn. *de sum. Trinit. et fid. cathol.* in *Clem.* (b) Horum errores recensentur in Cap. 3. *de Haeret.* in *Clem.*

VIII. *PISANVM*, an. 1409., nullo certo pontifice, *Ruperto Imp.*, contra *Angelum Corarium* et *Petrum de Luna*, quorum ille, assumpto *Gregorii XII.*, hic *Benedicti XIII.* nomine, pontificatum usurpauerat, confectum.

IX. *CONSTANTIENSE*, an. 1414. — 1418.,

Ioanne XXIII. primum, dein *Martino V. R. P.*, et *Sigismundo Imp.*, pro extirpatione schismatis, et unione et reformatione ecclesiae in capite et membris congregatum. Verum, si sententiam de summa concilii in ipsum quoque pontificem potestate, electionem Martini V., et condemnationes haeresium *Ioannis Wicleffi* et *Ioannis Hussi* excipis, infectis rebus aliis solutum.

X. *BASILEENSE*, an. 1431. — 1442., *Eugenio IV. R. P.*, et eodem *Sigismundo*, tum *Alberto II.* et *Friderico IV. Imp.*, vt desiderata morum et curiae Romanae emendatio tandem perficeretur, coeptum, et maxima contentione, habitis XLV. sessionibus, peractum; sed praepotentis curiae Romanae conatu studioque in irritum fere redactum.

XI. *FLORENTINVM*, 1438. Ferrariae coeptum, et an. 1439. Florentiae, *Eugenio IV. R. P.* et *Alberto II. Imp.* finitum. In hoc consensu decretis, a concilio Basileensi post sessionem XXV. editis, auctoritas derogata, dein ecclesia graeca in concordiam cum Latina reducta est (a).

(a) Doctrinae, de quibus inter Graecos et Latinos actum et transactum est, in cap. 2. et 3. *de sum. Trinit.* in VII. recensentur.

XII. *LATERANENSE V.*, an. 1512. — 1517., *Iulio II.*, et *Leone X. R. P.*, et *Maximiliano I. Imp.*, ad infirmanda concilii Basileensis decreta, et supremam, quam Romani pontifices sibi arrogauerant, potestatem confirmandam conflatum (a).

(a) Argumento est LEONIS X. sententia in cap. 1. *de Concil.* in VII.

XIII. *TRIDENTINVM*, an. 1545. — 1563. *Paulo III.*, *Iulio III.* et *Pio IV.* R R. P P., et *Carolo V.* et *Ferdinando I.* Imp. In diutino hoc conuentu *Lutheri*, *Caluini* aliorumque heterodoxae, et aberrantes a communi catholicorum doctrina opiniones damnatae, et quam plurima decreta ad reuocandam seueriorem ecclesiae disciplinam facta sunt.

§. 100. Differentiae inter haec et illa.

Inter concilia, ad *Orientem* et ad *Occidentem* habita, hasce differentias observamus: 1. *Illa* semper ab Imperatoribus, *haec* a Romanis pontificibus conuocata sunt. 2. *Illorum* quaedam sunt, quibus Romani pontifices non praesuerunt (a); in *his* vero, si *Pisanum* excipis, semper vel per se, vel per legatos praesides fuerunt. 3. In *illa* Imperatores, eorumque aulici interiores, in *haec* Romani pontifices, eorumque clientes et asseclae vires suas valde exercuerunt. 4. In *illis* praesules congregati sua auctoritate statuerunt, accedente ad eorum sententiam Romano pontifice, in *his* autem pontifices, summam rerum sibi arrogantes, praesente, consentiente, vel approbante concilio sententiam pronuntiarunt. 5. *Illorum* nullum est, cuius auctoritas in dubio et controuersia versatur, *horum* autem plura sunt, de quibus, num in generalium numero habenda sint, non inter omnes conuenit (b).

(a) De praeside concilii *Nicaeni I.* et *Constantinop. I.* nihil certi habetur. *Ephesino* Cyrillus archiepiscopus Alexandrinus praefuit; sed an suo, an Romani pontificis nomine, non liquet; *Constantinop. II.* autem Eutychium, patriarcham Constantinop., praefuisse, certum est. (b) Vid. PETR. GIBERT *Corp. Iur. can.* Tom I. pag. 73. seq.

§. 101. De concilii generalis auctoritate, et requisitis sententia vulgaris.

Concilium *generale* vniuersam ecclesiam *repraesentare*, et propterea non solum *suprema potestate legislatoria*, sed etiam *infallibilitate* in rebus fidei praeditum esse, pro certo passim cum theologiae, tum iuris canonici interpretes tradunt. Tantam vero auctoritatem vt ne temere antistitum quorundam consessui vindicasse videantur, varias *conditiones* ad concilium *vere oecumenicum* requirunt, videlicet 1. legitimam omnium ecclesiae praesulum *conuocationem*, 2. tantum eorum e variis regnis et nationibus *collectorum numerum*, qui vniuersae ecclesiae repraesentandae par sit; 3. diligentem rerum propositarum *disquisitionem*, et 4. plenam suffragiorum *libertatem* (a). His positis, eandem prorsus *iure repraesentationis* esse, dicunt, concilii generalis auctoritatem, quae alioqui vniuersae ecclesiae propria est. Ita quidem hucusque omnes, ac si nulla in his dubitatio esse posset.

(a) Sunt, qui praeter has conditiones porro requirunt, vt concilium a Romano pontifice, vel eo saltem consentiente conuocatum sit, et vt patres congregati intendunt, non vni tantum prouincias aut na-

tionem, sed vniuersae ecclesiae prospicere. An non vident, eo plures in difficultates se incurrere, quo plures conditiones ponunt?

§. 102. Summa potestatis eccles. concilio generali simpliciter tribui nequit.

At vero praepropere idem statim de concilio generali praedicant, quod de vniuersa ecclesia docente, hoc est, sacerdotum, qui vbique sunt, vniuersitate dicitur. Neque enim putamus, summum illud, et vniuersale regimen, quod penes ecclesiam docentem, antequam concilia generalia habebantur, fuit, semperque manebit (§. 71.), in eiusmodi consensum, quem concilium generale vocare Romano imperatori vel pontifici fors placuit, ita migrasse, aut transferri vnquam potuisse, vt is iam ex se, et nulla absentium habita ratione, summam rerum teneat. Hanc certe praesules, in conciliis istis considerantes, nunquam sibi arrogarunt. Nam in rebus fidei id sequi se debere profitentur, quod semper, et vbique, et ab omnibus traditum est (§. 73.), eaque decidendi ratione aperte produnt, sententiae, a se prolatae, firmitatem non tam suo, quam communi totius ecclesiae docentis iudicio et auctoritate niti (a). Quod autem ad res disciplinae attinet, nemini vnquam incompertum fuit, eiusmodi decreta, a conciliis quantumuis generalibus edita, multis cum ecclesiarum particularium (§. 76.), tum principum exceptionibus obnoxia esse.

(a) Hoc semper, neque quidquam praeterea haereticorum nouitatibus excitata, conciliorum suorum

decretis catholica perfecit ecclesia, nisi ut, quod prius a maioribus sola traditione susceperat, hoc deinde posteris etiam scripturae chirographum consignaret. VINCENT. *Lerin. Commonit* Cap. 32. Add., quae recentissimus operis huius editor, KLÜPFELIVS noster, ad hunc locum annotavit.

§. 103. Qua ratione concilium generale vniuersam ecclesiam docentem repraesentet.

Quod identidem repetunt, concilium generale vniuersam ecclesiam docentem repraesentare, id vtique eam habet conditionem: si concilii effecta cum ecclesiae docentis mente consentiunt. Enimvero praesules in generali concilio congregati non diuersam, sed vnā eandemque ecclesiam cum aliis sacrorum antistitibus, concilio non assidentibus, constituunt. Huic autem vni ecclesiae summa potestatis ecclesiasticae concredita est (§. 70.). Quotquot igitur concilii eiusmodi habendi causa conueniant, eatenus tantum, quasi *mandatarii*, vniuersam ecclesiam re vera repraesentant, eoque nomine rem conficiunt, quatenus vniuersae ecclesiae, tanquam *mandantis*, *sensa et consilia* referunt (a).

(a) Hoc sensu accipienda est Concilii *Constantiensis* Sess. IV. et V. et *Basileensis* Sess. II. III. et XVIII. sententia, quod ipsa synodus, legitimum generale concilium faciens, et ecclesiam catholicam repraesentans, potestatem a Christo habeat.

§. 104. Concilii generalis auctoritas a consensu et approbatione vniuersae ecclesiae penitus pendet.

Itaque vis et auctoritas omnis, quae in concilio generali inest, ab vniuersa ecclesia ita pendet, vt huius consensu et approbatione vel ac-

cedente vel deficiente, illius auctoritas vel subsistat, vel corruat, quocunque demum modo res peracta sit. Frustra ergo praeter hunc consensum aliud quid, vt concilii generalis decreta generaliter valeant, requiritur. Quare etiam sancti patres ad tuendam firmandamque conciliorum generalium auctoritatem neque numerum et dignitatem praesulum, qui iis interfuerunt, neque modum, quo conuocata et peracta sunt, sed consensum et acceptionem vniuersae ecclesiae laudant (a), eamque solam ob causam seruanda esse conciliorum decreta, moment, eoquod vniuersali ecclesiae consensu comprobata fuerint (b).

(a) *Tu non Nicaenos patres, sed et orbem terrarum condemnas, qui sententiam illorum comprobauit.* CHRYSOSTOMVS *Homil. 52.* (b) Ideo GREGORIUS M. ap. *Gratian. can. 2. Dist. XV* priora quatuor concilia generalia, sicut euangelii libros se suscipere et venerari fatetur, *quia vniuersali consensu sunt constituta.* Eodem argumento vsus est GELASIUS ap. *eund. can. 3. XXV. q. I., cuiusque synodi constitutum, scribens, quod vniuersalis probauit ecclesiae assensus, primam prae caeteris sedem exequi debere; fallitur autem, dum addit: quae vnamquamque synodum sua auctoritate confirmat.* Contrarium ecclesiae annales loquuntur.

§. 105. Hunc assensum concilii legitime peracti indicem tantum esse, frustra sumitur.

Verba dant, nouisque tricis se implicant, qui, quod persaepe (immo semper) valde dubium sit, an conditiones, ad concilium generale requisitae, impletae fuerint, consensum

ecclesiarum indicium quidem esse concilii, rite atque ordine celebrati, fatentur; hoc autem summam auctoritatem ex se iam habere, non ab illo demum consensu accipere, contendunt (a). Ita enim ponunt, quod in quaestione est, scilicet potestatis ecclesiasticae summam ab ecclesia docente in concilium transferri potuisse, et re vera translatam esse. Porro satis inepte sumunt, ab ecclesiarum cum sententiis concilii consensu ad conditionum, quas ad suum arbitrium posuerunt, existentiam argumentum duci posse. In conciliorum generalium numero plura certe sunt, in quibus modo iustus suffragantium numerus, modo rectus deliberandi modus, modo suffragiorum libertas merito desideratur. Ergone assensus, quo decreta eiusmodi conciliorum probata et recepta sunt, argumentum est, ea, quae forte acciderunt, non accidisse, et, quae vere defuerunt, non defuisse? Quodsi quis ex ecclesiarum consensu non quidem conditionum existentiam, sed decretorum veritatem probare velit, hoc ipso summam concilii auctoritatem a consensu illo pendere concedit.

(a) Hac ratione nodum soluisse praeter alios fere omnes sibi videntur Auctor (G. CH. NELLER) *Princip. Iur. publ. eccles.* cap. VI. §. 39. 40. FEBRONIVS *ab- breu.* cap. II. §. 1. IOAN. PEHEM *Praelect. in ius ec- cles* P. I. §. 203. Aptius tricis istis se expediuit PET. GIBERT in *Corp. iur. can.* Tom. I. pag. 73. 74., qui, ne a trita opinione de conciliorum generalium aucto- ritate recedere videretur, ad concilii generalis natu- ram et essentiam *speciatim* requirit, ut, quod a pa-

tribus congregatis gestum est, ab aliis deinceps omnibus ratum firmumque habitum fuerit. Ita vero concilii generalis nomine ipsam ecclesiam docentem comprehendit, hancque cum illo confundit; caeterum re ipsa nobiscum consentit.

§. 106. Solutio dubii.

Non dicas, hac ratione omnem differentiam inter concilia generalia et particularia tolli, et quoduis concilium infallibile dici posse. Nam conuocatio omnium totius ecclesiae praesulum concilium generale a particulari satis distinguit. Concilium porro ex conuocatione generale pro vniuersa ecclesia, *mandatario* nomine, agit et statuit, quod de concilio particulari dici non potest. Denique a concilio generali ecclesiae docentis mentem et sensa eo probabilius exprimi censemus, quo maior in eo patrum, ex pluribus orbis christiani partibus collectorum, numerus adfuit. Sed ipsa infallibilitas, de qua ex sola ecclesiae docentis consensione plane constat, non magis concilio, siue generali, siue particulari, quam pontifici Romano vnice tribui potest (a).

(a) Hanc nostram doctrinam, quod nempe concilii generalis auctoritas ab ecclesiae docentis consensu et approbatione pendeat, egregie illustrant conclusiones, quas MELCH. CANVS in egregio opere *de Loc. Theolog.* Libr. V. cap. 4. conclus. 1. 2. 3. et 5. posuit. *Concilium generale, inquit CANVS, quod auctoritate Romani pontificis nec congregatum, nec confirmatum est, in fide errare potest. — Concilium generale, etiam congregatum Romani pontificis auctoritate, errare in fide potest. — Concilium generale confirmatum auctoritate Romani pontificis,*

certam fidem facit catholicorum dogmatum. — Concilium prouinciale, summi pontificis auctoritate firmatum, in fide nequit errare. Quam auctoritatem CANVS pontifici in concilia generatim tribuit, eandem nos ecclesiae docenti adscribimus. CANI opinio de summa potestate et infallibilitate vnus Romani pontificis iacet; firma autem stat doctrina de summa et infallibili ecclesiae docentis auctoritate.

§. 107. Confirmatio pontificia, proprie sic dicta, minime necessaria.

Confirmatio, proprie dicta, est actus, quo efficitur, vt, quod gestum est, valeat, alioqui non valiturum. Qui ad concilium generale praeter conditiones, quae vulgo poni solent, eiusmodi quoque confirmationem a Romano pontifice impertiendam, requirunt, obsoleta opinione ducuntur, ac si summa et plenitudo potestatis ecclesiasticae, ipsaque infallibilitas in vno Romano pontifice resideret (a). Ex hac opinione, quasi axiomate, colligere solebant 1., nullum plane concilium absque consensu et auctoritate Romani pontificis legitime haberi posse (b); 2. ius conuocandi concilia generalia, iisque praesidendi ad solum Romanum pontificem ita pertinere, vt irritum sit concilium, aliter conuocatum et peractum (c); 3. episcoporum aliorumque ad concilia vocatorum, suffragia *consultatiua* tantum esse, decisionem vero ab vnus Romani pontificis iudicio pendere; 4. episcopos aliosque ad concilia vocari, non vt suo iudicio statuunt; sed vt in iudicio, a Romano pontifice prolato, acquiescere discant; 5. auctoritatem igitur Romani pontificis

ea, quae conciliorum, vtut maxime generalium est, longe maiorem, seu, vt aiunt, *pontificem supra concilium esse*. Sed quam absona, et ab omni ratione aliena haec sint, nunc quidem nemo fere est, qui ignoret.

(a) Hac opinione imbutus PASCHALIS II. (an. 1102.) in cap. 4. de *Elect. et elect. potest.* rescripsit: *Quasi Romanae ecclesiae legem concilia vlla praefixerint, cum omnia concilia per Romanae ecclesiae auctoritatem et facta sint, et robur acceperint*. Eadem opinione laborauit praeter alios bene multos FRANC. ZECH *Praecog. Iur. can.* §. 155. seq. §. 205. (b) Id SYMMACHO (an. 501.) ap. *Gratian.* can. 6. Dist. XVII. forte in mentem venit. (c) Ita iam PELAGIVS II. (an. 587.) censuit ap. *Gratian.* can. 5. Dist. cit.

§. 108. Quo sensu utiliter sit adhibita.

Si quis vero *confirmationis* nomine solennem rei gestae promulgationem, aut rei rite atque ordine peractae testificationem intelligere velit, eam, quod ad concilium generale attinet, summi episcopi officio maxime conuenire, vtiliter etiam adhiberi, et adhibitam quoque fuisse (a), facile largimur.

(a) Sic concilium *Tridentinum* Sess. XXV. in fin. decretorum suorum confirmationem a Romano pontifice petiit et impetrauit; sed haud vere in bulla confirmatoria, editionibus concilii subiuncta, dicitur, patres Tridentinos hac in re antiquorum conciliorum vestigia legisse, vtpote quae alibi nusquam reperiuntur. Vid. PETR. GIBERT *Corp. Iur. can.* Tom. I. pag. 100.

C A P V T VI.
DE ECCLESIA CATHOLICA SPECIA-
TIM.

§. 109. Ecclesiae Romano . Catholicae notio.

Ex his , quae hactenus disputauimus , ea pro-
dit *Ecclesiae Romano . Catholicae* notio , quod sit
illa ecclesia christiana , quae pastorum , sacra-
mento ordinis insignitorum , auctoritate nixa
(§. 44.) , eorundem in rebus fidei consensionem
tanquam certissimum traditionis diuinae argu-
mentum agnoscit (§. 72.) , et vnitatis seruan-
dae causa summum quemdam pastorem (§. 62.
80.) colit.

§. 110. Ecclesia catholica vere apostolica.

In ecclesia nempe catholica sacrorum po-
testatem ii solum tenent , in quos ea per sacra-
mentum ordinis deriuata fuit. Qui vero eam
in alios deriuarunt , eiusdem sacramenti virtu-
te ab aliis eandem acceperunt , et sic porro.
Itaque , quot sacerdotes , totidem continuas or-
dinationum , more rituque apostolico peracta-
rum , series habemus , quae ad ipsos vsque apo-
stolos procurrunt , a quibus vtique initium sump-
serunt. Atque haec est *apostolica* illa , quae
personalis ratione ordinationis dicitur , *sacerdotum*
successio (a). Ad hanc , seu praecipuam verae

ecclesiae christianae notam sancti patres identidem prouocant (b); hac etiam nostra iure meritoque gloriatur ecclesia (c).

(a) Hanc in Symbolo fidei his verbis appellamus: *Credo vnā, sanctā, catholicā et apostolicā ecclesiam.* (b) *Edant* (haeretici) *origines ecclesiarum suarum; euoluant ordinem episcoporum suorum, ita per successiones ab initio decurrentem, ut primus ille episcopus aliquem ex apostolis vel apostolicis viris habuerit auctorem et antecessorem. Hoc enim modo apostolicae ecclesiae census suos deferunt.* TERTULLIANVS *de Praescript.* cap. 32. *Tenet me catholicae ecclesiae gremio ab ipsa sede Petri apostoli usque ad praesentem episcopatum successio sacerdotum; tenet postremo ipsum catholicae nomen.* AVGVSTINVS *contr. Epist. Fundament.* cap. 4. (c) Frustra aduersarii causantur, apostolicam hanc successionem dudum ruptam et sublatam fuisse, eoquod episcopi, patriarchae et Romani pontifices, qui eam propagarent, saepius simoniaci, intrusi, schismatici et haeretici fuerint, et contra canonum praescripta sacerdotes creauerint. Scimus enim, ordinationem, quae presbyterum efficit, sacramenti rationem habere, sacramentorum autem participationem nec improbitate ministri, nec cohibitione ecclesiae vanam et irritam reddi (§. 47.). Longissime hic aberrat GEORG. GOD. KEVFFEL, *Elem. Iur. Eccles. Vniuers.* Lib. II. cap. III. §. 10. 12., ubi ad *validam* ordinationem eiusmodi requisita ponit, quae nemo vnquam requisituit.

§. III. Datae notionis explanatio.

Ad haec sequentes positiones addimus: I. Ecclesiae catholicae *symbolum*, seu *confessio* generaliter haec est: eas doctrinas, quas, tanquam diuinitus traditas, vniuersa ecclesia agnoscit, praedicat et celebrat, in dogmatum numero

(§. 74.) omnino habendas esse. 2. *Vinculum*, quo ecclesia catholica continetur, est ecclesiae docentis auctoritas, cui nempe omnes catholici assurgunt (a). 3. Hoc vinculo efficitur, ut catholici, ubicunque gentium et terrarum sint, *unam* eandemque societatem, hoc est, *ecclesiam uniuersalem* constituent (b). 4. Per *legem unitatis* ecclesia catholica communionis ecclesiasticae iura iis non potest non denegare, qui vel non eadem dogmata et sacramenta cum illa colunt, vel primatum ecclesiasticum reiiciunt (c).

(a) *Vinculum* ecclesiae non potest esse vnio, ad cultum Dei ex eadem fide instituendum, nec consociatio, coniunctio seu pactio, per quam ecclesia constituitur, vti tradunt BOEHMER *Princip. Iur. can.* §. 5. et GEORG. WIESE in *Comment. Iur. Eccles.* P. I. pag. 53. 54. De eo enim quaeritur, quo vnio et coniunctio illa contineatur, ne facile diffluat, et dissoluatur. Ecclesiae nempe *visibilis* vinculum auctoritas visibilis sit, necesse est. Hoc vinculo quia ecclesiae Protestantium carent, *patet*, ut CAR. GOTTL. SCHOENEMANN ad §. 6. eiusd. BOEHMERI *Princip. Iur. can.* animaduertit, *non dari ecclesiam uniuersalem Protestantium; sed plures particulares Protestantium ecclesias.* (b) Praeclare Catholicorum et Catholicae ecclesiae nominationem illustrat IOS. BINGHAM *Origg. Eccles.* Lib. I. cap. I. §. 7. ita disserens: *Pacianus* (episcopus Barcinonensis in Hispania an. 373.), *causam rogatus, cur christiani ipsi se nominarent catholicos, respondit, fieri hoc ideo, ut ab haereticis, nomen christianorum itidem usurpantibus, sese distinguerent. Christianus mihi nomen est, inquiebat, Catholicus cognomen: illud me nuncupat, istud ostendit. Haeretici religionem plerumque huic aut illi regioni, vel peculiari hominum sectae alligabant, adeoque catholicos se nominare nullo iure poterant: ecclesia autem Christi, dum*

*appellabatur catholica, huius appellationis causam satis idoneam habebat, quod uniuersalis erat, et per totum terrarum orbem diffusa. — Et tanto in pretio ipsis hoc nomen erat, ut neminem christianum reputarent, nisi de ecclesia catholica se esse profiteretur: quemadmodum ex actis martyrii Paeonii videre est, qui a Polemone iudice rogatus, cuius esset ecclesiae, respondit: catholicae; nulla enim est alia apud Christum. (c) Aliter Protestantes, qui obtentu libertatis conscientiae docent, ob solum opinionis dissensum in aliquo fidei articulo ius societatis ecclesiasticae adimi non posse. G. L. BOEHMER loc. cit. §. 7. At vero ecclesia quaelibet, siquidem certum ac definitum fidei symbolum habet, huius quoque observationem ab iis, qui in illam coeunt, iure meritoque exigit et exspectat. Libertas conscientiae dissentientibus quidem ius tribuit discedendi; sed ecclesiam fallendi, eique se obtrudendi ius certe non tribuit. Quodsi ecclesiam ponis, quae constans ac certum fidei symbolum non agnoscit; ecclesiam habes, quae re ipsa *Indifferentismum* profitetur, verae religioni christianae prorsus aduersum.*

§. 112. Ecclesiae Christianae in sectas diuisio.

Sed saepe nimis tum in *Graeca* tum in *Latina* ecclesia (§. 29.) insurrexerunt sanctae illius unitatis turbatores et desertores, qui suo ingenio plus, quam ecclesiae catholicae iudicio tribuentes, alienas ab huius doctrina opiniones disseminarunt, sectasque condiderunt, quae nunc ecclesias christianas, a catholica nostra ecclesia plane separatas, constituunt.

§. 113. Sectae in ecclesia Graeca a communione catholica alienae.

Ita ecclesiae *Graecae* pars longe maxima separata est, eaque in duas rursus partes diuisa.

Altera seculo V. *Nestorium* et *Eutychetem* auctores habuit, quorum sectatores praeter haereses, in conciliis Ephesino et Chalcedonensi damnatas, plures alios nunc in fide errores fouent, et solo fere nomine Christiani sunt (a). Altera seculo IX., impulsore *Photio*, et seculo XI., rem peragente *Caerulario*, utroque patriarcha Constantinop., ob additam symbolo fidei particulam: *filioque*, et Romani pontificis primatum ecclesiae Latinae nuntium remisit (b); de reliquo autem eadem nobiscum dogmata et sacramenta colit. Huius partis sectatores *catholicos* et *apostolicos* se dicunt; nos *non unitos* eos vocamus.

(a) *Nestoriani*, qui in Mesopotamia, Arabia et Indiis degunt, *Chaldaei*, aut *Christiani S. Thomae* appellantur. *Eutychiani* a Iacobo quodam, eorum propagatore, *Iacobitae*, quique Aegyptum, Nubiam et prouincias adiacentes incolunt, *Copti* dicuntur. (b) Reconciliatio in concilio Lugdunensi II. facta, et in Florentino repetita quidem est; sed dissidium, postea rursus excitatum, ad hunc usque diem perdurat.

§. 114. Sectae in ecclesia Latina praecipuae.

Ecclesiae Latinae pars magna in duas pariter sectas discessionem fecit, quarum alteram *LVTHERVS*, alteram, *ZWINGLIO* praeunte, *CALVINVS*, vterque seculo XVI. condere coepit (a). Illius asseclae *Euangelico-Lutherani*; ob intercessionem vero, quam contra interdictum imperatoris in causa religionis nihil amplius innouandi an. 1529. fecerant, *Protestantes*, et a fidei suae formula, in comitiis Augustanis a . 1530. imperatori oblata, *Augustanae confessioni*

addicti vocantur. Caluini sectatores *Reformatos* se dicunt, alias *Protestantium* quoque nomine comprehensi (b). Vtraque pars tria quidem fidei christianae symbola (c), librosque symbolicos, in quibus fidei suae capita fusius exponuntur, praesefert (d); sed plures vtriusque partis doctores symbola et libros symbolicos ad sacras litteras exigendi, has autem ex suo ingenio interpretandi, atque adeo dogmata, quae adhuc habebant, labefactandi et expungendi copiam sibi fecerunt, aliis vtriusque partis doctoribus, quibus res christiana cordi est, incassum reclamantibus. Enimvero cum et hi traditionem diuinam, et ecclesiae docentis in ea contestanda auctoritatem respuunt, haud sane apparet, quo iure illorum licentiam criminari queant. Hac autem data, quid consequens sit, supra iam (§. 16.) commemorauimus (e).

(a) Inde a seculo XII. ab ecclesiae vnitatem secesserunt familiae christianorum longe plures, veluti *Petro-Brusiani* et *Henriciani*, *Waldenses* et *Albigenses*, alique obscurioris nominis nouorum dogmatum architecti; vnde orti sunt *fratres Bohemi*, vt de *Wiclefitis* et *Hussitis* taceam. Qui iam inde a seculo XVI., ducibus *Luthero* et *Caluino*, communionem catholicam reliquerant, caeteros eiusdem generis, veluti *Anabaptistas*, numero longe superant, ni fortasse *Socinianos* excipias. (b) In *Instrum. Pac. Osnabrug.* Art. VII. §. 1. *Reformati* ad illos pertinere dicuntur, qui *Augustanae confessioni addicti* sunt. (c) Videlicet symbolum *Apostolicum*, *Nicaeno-Constantinopolitanum*, et quod vulgo *Athanasii* dicitur, quae, quia omnium fere christianorum consensu recepta sunt, *oecumenica* vocantur. (d) *Lutheranorum* libri symbolici praeter

Augustanam confessionem sunt Apologia Augustanae confessionis, a Philippo Melanchthone an. 1531. conscripta, et Articuli Smalcaldici, ab ipso Luthe- ro an. 1537. compositi, quibus Melanchton tractatum de potestate et primatu papae subiecit. Inter plu- res eiusmodi librorum editiones maxime laudari solet, quae cura ADAM. RECHENBERG cum tripertita appen- dice Lipsiae an. 1677. prodiit, et saepius deinceps re- cusa est. Apud Catuonianos libri symbolici e variis confessionibus constant, quas complectitur Harmo- nia confessionum fidei orthodoxarum et reforma- tarum ecclesiarum. Geneuae an. 1581., et Corpus seu syntagma confessionum fidei, ibidem an. 1654. editum. (e) Conf. Commentatio historica, sistens Lutheranorum nouissima dissidia de canone diui- narum scripturarum. Constantiae 1780. Item Histo- ria succincta controuersiarum de librorum symbo- licorum auctoritate inter Lutheranos agitatarum. Friburgi Brisgouiae. 1780. Illius auctor est ENGELBERT. KLÜPFEL; hanc MATTHIAS DANNENMAYER elaborauit, vterque cum in academia nostra theologiae professo- ris munere praeclarissime fungeretur.

§. 115. Sententia Protestantium de potestate et regi- mine eccles.

Graeci non vniti primatum Romani ponti- ficis quidem respuunt; in aliis tamen de regi- mine ecclesiastico doctrinis nobiscum fere con- sentiunt. At Protestantes non modo primatum Romano pontifici, sed omnem omnino pote- statem episcopis aliisque sacrorum ministris ab- iudicant, eamque principibus et magistratibus illis attribuunt, qui, cum reformationis sacro- rum obtentu secessionem ab ecclesia catholi- ca fecissent, eandem occuparunt. Quod iure meritoque factum esse, vt probarent, mirum

est, quot hypotheses seu *systemata*, vt vocant, identidem excogitarint. Eorum celebriora tantum hic recensuisse, satis erit.

§. 116. Systema eorum episcopale.

Initio placuit *systema episcopale*, quo haud abs re statuebant, vi pacis religiosae non sublata penitus, sed *suspensam* duntaxat fuisse, quam pontifices et episcopi adhuc exercuerant, iurisdictionem ecclesiasticam (a); hanc igitur, sicubi principes eam sibi sumpserint, non ad eos, vt principes, seu vi imperii ciuilis pertinere; sed vi suspensionis ad illos ita deuolutam esse, vt tanquam iurium episcopaliū *depositorii* seu *fiduciarii* ecclesias regerent (b).

(a) Pace religiosa, in comitiis Augustanis an. 1555. constituta, §. 20. cautum erat; *Iurisdictio ecclesiastica contra Augustanae confessionis addictos vsque ad compositionem dissidii in religione quiescat, cesset, et suspensa esto.* (b) Hoc systema initio seculi XVII. excolere coeperunt MATTH. STEPHANI in Tractat. *De Iurisditione*. Rostochii 1609., Francofurti ad Moenum an. 1611. et rursus 1623. et THEOD. REINKING in Tract. *De Regimine seculari et ecclesiastico*. Giessae an. 1619. Idem, tanquam verius nouissime probauit DAN. NETTELBLADT in *Obseruat. Iur. Eccles.* Obseruat. VI. §. 14. *de Tribus systematibus*.

§. 117. Systema territoriale et collegiale.

Postea, cum in prouerbum abiisset: *cuius est regio, illius est religio*, et secundum hanc phrasin *ius reformandi*, hoc est, definiendi religionis exercitium principibus Germaniae per pacem Westphalicam datum esset (a); syste-

ma vero illud episcopale nimio plus, ut causabantur, *Papismus* saperet, aliud *systema*, *Territoriale* dictum, adoptare coeperunt, vi cuius potestatem ecclesiasticam e superioritate territoriali ita deriuabant, quasi in eius natura inesset (b). Quo magis hoc a vero aberrat (§. 35.), eo maiori applausu nouum *systema*, *collegiale* appellatum, exceperunt (c), cui etiam hac aetate plerique subscribunt.

(a) Instrum. Pac. Osnabrug. Artic. V. §. 30. (b) Systema hoc ad finem saeculi XVII. excogitauit, primus certe expoliuit CHRIST. THOMASIVS in dissert. *de Iure princip. protest. in controuers. theolog.*, idque IVST. HENNING. BOEHMER in dissert. *de Iure episcop. princip. euangel.* postea adoptauit. Idem nostris fere diebus IO. IAC. MOSERVM in commentatione *de fundamento iuris princip. euangelic. in causis religionis* defensorem habuit. (c) Huius systematis semina quasi sparsit SAM. PVFENDORT in *Tractat. de Habitu relig. christ. ad stat. ciuil.*, rem vero CHRISTOPH. MATTH. PFAFF. in Libro: *Origines Iuris ecclesiastici*, aliisque scriptis, initio saeculi XVIII. sic euoluit, ut auctoris et conditoris famam nomenque obtinuerit.

§. 118. Sumtiones, quibus haec systemata nituntur.

Omnes eiusmodi systematum conditores et fautores pro praeiudicato ferunt, ecclesiam christianam societatem esse ex se et origine sua aequalem, seu nudum collegium (a). Et alii quidem hanc conditionem ecclesiae adscribunt, etsi valde affirment, eam ab ipso Christo conditam, legibusque firmatam, quin et doctorum pastorumque ordinem ab eodem constitutum esse (b). Alii contra, et nunc plerique pe-

nunt, Christum religionem tantum docuisse, de ecclesia autem eiusque forma nihil certi constituisse: quo sumto ita plane de origine et institutione ecclesiae disputant, vti rerum ciuiliū interpretes de origine ciuitatum philosophari solent. Quemadmodum hi cum ratione ponunt, *feri potuisse*, vt patresfamilias, segregem vitam agentes, foedus primo cum aliis ad mutuam defensionem facerent; tum vero ad tollenda anarchiae incommoda ducum ac principum imperio se subiicerent, sicque *ciuitatem* constituerent: ita illi ecclesiam christianam simili prorsus modo *re vera factam* fuisse, suo quasi iure sibi sumunt, vendidantque, primos Christianos, Iudaeorum synagogae pertaesos, in peculiaris societatis, ex se vti-que *aequalis*, coniunctionem *sua sponte* coiuisse, totamque adeo ecclesiae compagem a voluntaria, vt loqui amant, *confoederatione* repetendam esse (c).

(a) Ratione huius vocabuli omnes, cuicunque systemati addicti sint, *Collegialistae* appellari possunt. (b) Veluti MOSHEIM in *Iur. eccles. Protest. vniuersali* pag. 25. pag. 232. seq. pag. 273. seq. Ex horum igitur sententia *Christus* vna cum ecclesia *potestatem* quoque *ecclesiasticam*, vtpote e natura illius manantem, constituit, et *ministerialem* quidem seu *ordinis* potestatem doctoribus et pastoribus, potestatem vero *constitutiuam*, seu *iurisdictionis* toti communitati attribuit. Id nempe, si recte intelligo, sibi volunt, idemque dicendo repetunt, argumenti loco ponentes, quod in quaestione est, ecclesiam scilicet ab origine sua societatem esse aequalem, esse collegium, eamque ergo potestatem, quae liturgiam

et disciplinam regit, esse *ius collegiale*, omnibus aequaliter commune. Quoniam vero eidem communitati et collegio ius tribuunt sacri ministerii potestatem aliis impertiendi; parum, aut nihil ab iis differunt, qui ecclesiam sacrorumque ministrorum ordinem *immediate* a Deo institutum esse negant. (c) Saepius quidem ecclesiam quasi diuinitus institutam, speciatim vero ministerium sacrum a Christo institutum appellant, veluti cum dicunt, *ministerium verbi diuini munus esse a Christo in condenda ecclesia institutum*. G. L. BOEHMER *Princip. Iur. can.* § 10. Sed, ne contradictionis eos arguamus, de institutione *mediata* seu *remota* tantum loqui videntur, quod nempe rectae rationi et mandatis Christi consentaneum sit, ut christiani ecclesiam faciant, sicque potestatem ecclesiasticam constituent, per quam dein sacrorum ministri eodem plane modo crearentur, quo, condita ciuitate, magistratus creantur.

§. 119. Explicatio systematis collegialis.

Ex eo autem, quod ecclesia, ut aiunt, societas aequalis sit, potestas igitur ecclesiastica omnibus eius membris aequa parte communis, *systematis collegialis* patroni sic porro argumentantur: 1. Totius ecclesiae esse arbitrari, utrum potestatem hanc communiter, seu in conuentibus exercere, an vero vni pluribusue, quod omnino prudentiae sit, totam, vel certas eius partes, quas *iura collegialia* vocant, hac vel illa lege deferre malit. Posterius, aiunt 2., iam primis ecclesiae temporibus contigisse, cum populus christianus facile permiserit, ut episcopi iura ecclesiae collegialia exercerent. Sed 3. hos potestatem *delegatam* per iuris diuini speciem tanquam *propriam* usurpasse, vniuersum porro ecclesiae regimen ad imperii civilis formam re-

degisse, eoque ad exitium ecclesiae abusos esse. Ea de causa dicunt 4., magnam populi christiani partem, ducibus *Luthero* praesertim et *Caluino*, dominationis pontificiae et episcopalis iugum abiecisse, et *collegialia* ecclesiae iura, haud secus, quam par erat, sibi rursus asserta, in principes, suae religioni addictos (a), transtulisse. Hos, inferunt 5., non quidem vi imperii civilis, ut principes, sed ex *tacito*, vel *expresso* populi consensu et mandato, pontificum instar, ecclesiarum suarum regimen nunc gerere (b).

(a) Aliter statuunt, cum de principe, aliam religionem profitente, sermo est. Tunc ecclesiae regimen non amplius ad principem pertinere volunt, sed ad *Consistorium ecclesiasticum*, quod ecclesiam repraesentet. (b) Ita praeter plures alios systema collegiale explicat G. L. BOEHMER *Princip. Iur. can. Part. general.* Tit. I. III. IV.

§. 120. Systema hoc ab ipsis Protestantibus merito reprobatur.

At non desunt inter ipsos Protestantes, qui, *praesumpto*, aut potius *ficto* populi mandato (a) haud contenti, certiore firmioreque iuris, quod principes in ecclesiam habeant, rationem quaerunt, eamque in ipsa imperii civilis natura reperisse sibi videntur. Putant nempe, potestatem ecclesiasticam, alias quidem et per se ecclesiae propriam esse; principes tamen ob insignem cum ipsius ecclesiae, tum civitatis utilitatem, tanquam ius maiestaticum *accidentale* seu *secundarium*, eam iure sibi sump-

sisse, eandemque iam non ecclesiae, sed suo nomine, non vt *delegatam*, sed vt *propriam* administrare (b).

(a) Iam ipse systematis collegialis auctor sibi diffidere coepit, cum in *Instit. Iur. Eccles. Lib. V. Cap. II. §. 1.* ad consensum populi tacitum necessarium confugit. (b) Ita censet GEORG. GOD. KEVFFEL in *Elem. Iur. Eccles. vniuers. Lib. I. cap. V. §. 18.*, vbi num. 4. de praetensa regiminis ecclesiastici in principes translatione praeclare animaduertit: *Valde similis est haec assertio doctrinae iuris ciuilis de lege regia, per quam omne imperium in principes translatum §. 6. Instit. de I. N. G. et C. dicitur, de cuius tamen existentia doctissimi vehementer dubitant. Sic et in hoc argumento fictio traditionis iurium collegialium omnino necessaria, sed traditio ipsa valde obscura. Idem plane sentit DAN. NETTELBLADT, qui in Tract. de Trib. system. cit. §. 15. patet, inquit, doctrinam de iuribus collegialibus ecclesiarum euangelicorum, eorum reditu legali ad ecclesias euangelicas, translatione ab iis in dominos territoriales euangelicos facta, ad suauius somnia referri debere, et ex iurisprudencia ecclesiastica positiua Germanorum plane eliminandam esse.*

§. 121. Fundamentum, cui systemata Protestantium superstructa sunt, commentitium.

Ad haec omnia vno verbo responderi potest, commentitium scilicet esse fundamentum (§. 118.), cui haec Protestantium systemata innituntur. Euidens quippe est, apostolos omnem potestatem, quam exercuerunt, immediate a Christo accepisse; eos vero non solum ordinis seu ministerii, sed etiam, quam iurisdictionis vocamus, potestatem, non populi nomine, sed

iure, diuinitus sibi concesso, exercuisse, atque ita ecclesiam *immediate* a Christo constitutam, eamque, quamdiu quidem apostoli superstites erant, societatem ex instituto diuino inaequalem fuisse (§. 48.). Nugas profecto agere videntur, qui ingerunt, apostolos non ipsam *potestatem*, sed *regimen* tantum ecclesiasticum (§. 30.), idque ceu donum *extraordinarium* (§. 43.) habuisse. Vtraque certe potestas, cum ordinis tum iurisdictionis, in natura ecclesiae inest; vtraque igitur ordinaria est: eandem vero multitudini proprie attributam, interim eius vsum duntaxat apostolis concessum fuisse, dici quidem potest; probari nulla ratione potest.

§. 122. Potestas eccles., ab apostolis in sacerdotes deriuata, eorundem semper fuit, eritque semper propria.

Quare nulla iam de ortu ecclesiae eiusque forma primaeua apud eos, qui ex vero et certo iudicant, quaestio est. In id modo, qui seriorum agunt, inquirant, an et qua forte ratione potestas ecclesiastica decedentibus apostolis ad populum reciderit, itaque ecclesia in societatem aequalem immutata fuerit? Quod cum quaeritur, id porro in quaestionem venit: an apostoli, cum per manuum impositionem episcopos et presbyteros crearunt, populi, an Christi nomine et auctoritate id egerint; an igitur populi, an Christi mandatarios constituerint? Atqui fabulam dant, qui prius comminiscuntur, quasi nempe apostoli potestatem hanc, diuinitus sibi demandatam, populo primum ces-

sissent, dein huius nomine illam aliis detulissent. Posterius contra actum, idque virtute sacramenti (§. 44.) effectum fuisse, sacrae litterae et vniuersae antiquitatis monumenta planissime demonstrant. Quodsi vero potestas ecclesiastica hoc modo ab apostolis in eos, quos sibi suffecerunt, et ab his eodem deinceps modo in alios translata est; ea certe nec a populo sub mali vsus obtentu reuocari (§. 119.), nec a principibus per causam boni communis occupari (§. 120) iure potuit.

§. 123. Conclusiones ex Protestantium principiis satis paradoxae.

Ita nempe firmissimum catholici de natura et statu ecclesiae systematis fundamentum est dogma de sacramento ordinis. Eo repudiato Protestantes planissimam ad has insuper conclusiones sibi viam fecerunt: 1. Omnem differentiam inter sacrorum ministros, et quoscunque alios humani iuris et instituti, omnesque adeo christianos ex se clericos, et sacrorum ministros esse. 2. Quod regimen internum, seu ministerii sacri vsus certis tantum personis committatur, id non ex *immediato* praecepto diuino, sed boni tantum ordinis causa fieri. 3. Sacrorum ministros, vti alios reipublicae praefectos, *nudo* illius, qui regimen externum habet, mandato constitui (a). 4. Eorum *ordinationem*, quae decentiae tantum causa adhibeatur, a quouis, etiam non ordinato, fieri posse (b). In casu necessitatis sacram coenam (c),

et poenitentiam (d) a quouis recte et licite administrari. 6. Easdem igitur functiones extra casum necessitatis a quouis valide saltem peragi posse. Quae quidem valde paradoxa, et ab omni retro antiquitate ecclesiastica maxime aliena esse, existimamus (e).

(a) *Constitutio ministerii fit iure potestatis ecclesiasticae. — Ius ordinandi est ius ecclesiae. — Per ordinationem confertur omnis potestas ministerii.* BOEHMER *Princip. Iur. can.* §. 11. 98. 103. (b) *Non video, quomodo consequatur, ut, qui ipse ordinatus non est, alium ordinare non possit. — Caeterum in hac materia tam parum constantes Evangelici, ut, quid sibi velint, plane nesciant.* HOMMEL *Epitom. Iur. Sacr.* cap. 16. §. 5. (c) *In necessitatis casu, et ubi pastores non sunt, sacram coenam a laicis administrari, institutioni diuinæ non repugnat.* BOEHMER. loc. cit. §. 309. Idem docent HOMMEL loc. cit. cap. 51. §. 6. WIESE *comment. in Princip. Iur. Eccles.* P. III. §. 411. pag. 345.; alii vero plane contrarium: *Administratio sacrae coenae solis conceditur ecclesiae ministris, adeo ut ne quidem in casu mortis, aut alius necessitatis alienum ministerium locum habere queat.* KEUFFEL *Elem. Iur. Eccles. uniu.* Lib. II. cap. 2. §. 12. num. 5. Lib. III. cap. 3. §. 10. num. 1. (d) *Administratio poenitentiae ex politia ecclesiae commissa est ministris ecclesiae,* BOEHMER loc. cit. §. 316., qui tales sunt, uti SCHOENEMANN annotat, ex ordinatione. *Non ordinati etiam in casu necessitatis arcentur.* Contra vero HOMMEL loc. cit. cap. 50. §. 4. WIESE loc. cit. contendunt, *in casu necessitatis confessionem etiam laico fieri, et absolutionem ab eo dari posse.* (e) *Etsi singulae istae conclusiones ab omnibus non probentur, ex his tamen, quae principio- rum loco ponunt, manifesto consequuntur. Ingenue, dicit MOSHEIM loc. cit. pag. 544., fateamur, necesse*

est, ius nostrum ecclesiasticum in multis (primis nempe ac praecipuis) capitibus obscurum, dubium et indefinitum esse.

§. 124. Sententia eorum anceps, et non procul a periculo.

Caeterum demus tantisper, potestatem ecclesiasticam, quemadmodum de civili traditur, initio penes populum fuisse (§. 118.); dein ab hoc in principes translata esse (§. 119.). Cum iam populus potestatem civilem penitus dimittere, et in principes irreuocabili pacto transferre potuit; aliterne de potestate ecclesiastica statuendum erit? Atqui aliter statuunt: ipsam scilicet *potestatem ecclesiasticam* nequaquam in principes transferri posse, eius exercitium seu *regimen* duntaxat ipsis delatum et concreditum esse (a). Sed ita pessimo exemplo *monarchomachorum* de maiestate *reali* et *personali* sententiam probare (b), et non obscure innuere videntur, ecclesias suas eodem modo, quo quondam pontifici et episcopis regimen ecclesiasticum abrogarunt, etiam principibus illud rursus abrogandi ius et potestatem habere (c).

(a) *Regimen transferri potest in alios v. g. in principem, minime vero potestas ipsa, quae penes universam, quam late extendatur, semper maneat, necesse est, ecclesiam. Inde patet, cur potestatis ecclesiasticae exercitio proprium nomen datum sit, et quam temere haec in systemate territoriali confundantur.* Ita SCHOENEMANN ad G. L. BOEHMERI *Princip. Iur. can.* §. 9. (b) Vid. CAR. ANTON. MARTINI *Posit. de Iur. Ciuit.* §. 358. seq. (c) Ius hoc *ius retrahendi* vocat, suisque ecclesiis diserte attribuit MOSHEIM *loc. cit.* pag. 587., idque I. P. O. Ar-

tic. V. §. 48. consentaneum esse dicit. Addita conditio: siquidem princeps iure sibi concesso male uteretur, vana est, si principem, pernicioſa, si populum eius rei iudicem ac arbitrum appellaueris.

C A P V T VII.

DE MUTVA RATIONE INTER ECCLESIAM ET CIVITATEM.

§. 125. Ecclesia in ciuitate.

Ecclēſia Chriſtiana in republica ciuili inſtituta, cum eaque ita coniuncta eſt, vt, qui illius membra ſunt, huius quoque vinculo ſint obſtricti, duplicemque adeo perſonam, hominis nempe *chriſtiani* et *ciuis*, ſuſtineant. Necesse igitur eſt, vt, quae inter eccleſiam et ciuitatem ratio intercedat, quae ſint mutua vtriuſque iura et officia, diligentius exponamus, quandoquidem a vera eorum cognitione rectus vsus, et ab hoc vtriuſque reipublicae concordia et ſalus pendet.

§. 126. Notio ciuitatis et imperii ciuilis.

Respublica ciuilis, ſeu *ciuitas* eſt ſocietas plurimum familiarum ad tuendam et promouendam huius vitae felicitatem comparata, communique imperio (§. 30.) munita. *Imperium* hoc *ciuile*, quia alterius inter homines imperio non eſt obnoxium, *ſummum* dicitur, et idcirco *maieſtatis* nomine inſignitur. Qui *maieſtatem* te-

net, siue vnus sit, siue plures, *Princeps* hoc loco vocatur; iura autem singula, maiestatis nomine comprehensa, *maiestatica* appellantur, suntque vel *essentialia*, quae in natura imperii ciuilis ita insunt, vt, ea salua, abesse non possint, vel *accidentalia*, quae non ita insunt, maiestati tamen optime conueniunt (a).

(a) Horum quidem omnium cognitio ad plenam solidamque iuris ecclesiastici scientiam necessaria, sed ex ea iuris naturalis parte haurienda est, quae *ius ciuitatis publicum vniuersale* dicitur.

§. 127. Origo eius incerta, vsus et finis certus.

Etsi, qua ratione ciuitates primo exortae sunt, incertum (a); id tamen certum est, extra eas in summo discrimine res nostras versari; per eas autem effici, vt vita et valetudine, bonis et possessionibus vti commode et frui, vitamque placide degere possimus. In tanta enim ingeniorum et animorum cum varietate, tum prauitate vita fortunaeque singulorum tutae esse non possunt, nisi praesto sint, qui ad pericula propulsanda concurrant, et ad seruandam securitatem consilia et operas suas conferant. Sed neque a paucis securitas praestari, neque multitudo sine vi et auctoritate imperii in officio contineri, nec vita ergo quieta sine consociatione ciuili haberi potest. Quare etiam recte sumitur, *ciuitatum finem, commune bonum et salutem in externa, seu corporis, et huius vitae felicitate sitam esse* (b).

(a) Pertinet huc illud CICERONIS *de Off.* II. 6. *Subiiciunt se homines imperio alterius et potestati*

de causis pluribus. Ducuntur enim aut beneuolentia, aut beneficiorum magnitudine, aut dignitatis praestantia, aut spe, sibi id utile futurum, aut metu, ne vi parere cogantur, aut spe largitionis, promissisque capti, aut postremo mercede conducti. (b) Ut quietam et tranquillam vitam agamus in omni pietate et castitate. Hoc enim bonum est, et acceptum coram saluatore nostro Deo. I. Tim. II. 2. 3.

§. 128. Imperii ciuilis summa et ambitus.

Ex fine ciuitatis patescit, imperii ciuilis curae, et iuri subiectos esse omnes, quicunque ciuitatis ambitu continentur, cum singulos tum coetus sociatos, et quidem in omnibus causis, quae salutem ciuitatis afficiunt. Eius generis autem inprimis sunt *causae per se ciuiles*, quae nempe huius vitae bona, et prosperitatem *immediate* attingunt, veluti quae ad vitam et valetudinem, existimationem et liberam, quoad per leges licet, agendi facultatem, ad opes et possessiones, easque acquirendi et amittendi modos, ad munera et officia ciuilia, ad necessaria contra vim hostium subsidia et arma, aliaque huius generis pertinent.

§. 129. Imperium ciuile ad ecclesiam quoque et causas eccles. pertinet.

De causis ecclesiasticis, quae nempe ad *sacra*, siue *interna* siue *externa*, spectant (§. 27.), statuendi ius in imperio ciuili per se non inest (§. 35.). Attamen eiusmodi causae longe maximum ad salutem reipublicae ciuilis momentum habent. Sicut enim rectis de Deo notionibus nixa, veraque religio, et, quae hanc

administret, potestas ecclesiastica verae virtutis et iustitiae magistra, legum honestaeque disciplinae vinculum, et imperii civilis firmamentum est (a); ita ex impietate, superstitione et incuria religionis, ex peruerso item potestatis ecclesiasticae usu contraria omnia profluunt (§. 4.). Ex quo plane consequitur, imperium civile ad ecclesiam quoque, et causas ecclesiasticas eatenus pertinere, quatenus ciuitati vel subsidio vel impedimento esse possunt.

(a) Fini ciuitatis imperioque civili satisfacit, quisquis ab iniuriis et laesionibus sibi temperat, actionesque externas ad leges componit. At leges istae, ubi spes impunitatis allicit, parum valent in eos, qui religione parum impeditos se putant. Religionis autem nomine *christianam* potissimum religionem intelligimus. Haec enim conscientiae stimulos maxime acuit, et adhibet, ut non dicta tantum et facta, sed et cogitationes sensusque intimos ad diuinae legis praescriptum exigamus: haec veram germanamque virtutem summopere requirit, ut nempe non fecte et simulate, non obiter, sed ex animo omnes officii partes impleamus: haec denique est illa religio, de qua IOAN. IOACH. SPALDING *Briefe die Religion betreffend*. Bresslau 1788. sapienter animaduertit: *Nostrae temporis historia nouis ad plura alia argumentis signisque ostendit, repudiata religione Christiana, parum abesse, quin omnis vniuerse aduersus Deum religio abiiciatur.*

§. 130. Lex Christiana imperii civilis firmamentum.

Summae huic imperii civilis auctoritati lex christiana non modo nihil detrahit, sed eam summopere confirmat. *Christus ipse, Caesari reddere, quae sunt Caesaris, et, Dei quae*

sunt, Deo, diserte iussit (a); apostoli vero *speciatim* docuerunt 1. imperium civile ad praestandam huius vitae securitatem, Deo approbante, constitutum esse: eos igitur, qui debitam obedientiam magistratui civili abnuunt, non homini, sed Deo resistere, cuius ille vicarius sit, ac minister (b). 2. Nostri quam maxime officii esse, ut principes et magistratus omni reverentiae et honoris genere prosequamur (c), pro salute eorum preces ad Deum fundamus (d), tributa et vectigalia fideliter eis pendamus, eorumque iussa obedientissime exequamur (e), idque 3. sine discrimine, siue veram siue falsam religionem colant, siue cum virtute, siue cum vitio vitam degant (f).

(a) *Reddite ergo, quae sunt Caesaris, Caesari, et, quae sunt Dei, Deo.* Matth. XXII. 21. (b) *Omnis anima potestatibus sublimioribus* (principibus) *subdita sit. Non est enim potestas, nisi a Deo; quae autem sunt, a Deo ordinatae sunt. Itaque, qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. — Non sine causa gladium portat; Dei enim minister est, vindex in iram ei, qui malum agit. Itaque necessitate subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.* Rom. XII. 1 — 7. (c) *Subiecti igitur estote omni humanae creaturae propter Deum, siue regi, quasi praecellenti, siue ducibus, tanquam ab eo missis, — quia sic est voluntas Dei.* I. Petr. II. 13 — 15. (d) *Obsecro igitur primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus, et omnibus, qui in sublimitate sunt.* I. Tim. II. 1 — 3. (e) *Admone illos, principibus et potestatibus subditos esse; dicto obedire, ad omne opus bonum paratos esse.* Tit. III. 1.

(f) *Quisquis imperatorem aut magistratum contumelia afficit, supplicium luit, et quidem, si clericus sit, deponitor; si laicus, a communione remouetur.* CAN. APOST. 83.

§. 131. Regimen eccles. imperio ciuili nihil detrahit.

Fac autem, ecclesiam eiusue praesules in rebus et negotiis, imperio ciuili obnoxiiis, subiectione solutos esse, aut principes in exercendis iuribus maiestaticis a regimine ecclesiastico vlllo modo pendere; tum quidem dicendum foret, ecclesiam christianam de iuribus maiestatis aliquid derogare, eorumque diminutionem inferre. Quod vti manifesto falsum, ita certum plane et expeditum est, 1. ecclesiam christianam eiusque ministros et causis ciuilibus principum auctoritati et legibus simpliciter subiectos esse; 2. eos, qui regimen ecclesiasticum gerunt, nullam de eiusmodi causis statuendi potestatem ex se habere; 3. eadem principum in ecclesiam christianam iura esse, quae in alias consociationes et congregationes, intra fines ciuitatis existentes, obtinent.

§. 132. Iura principum circa sacra.

Eiusmodi iura, quae per naturam imperii ciuilis ratione ecclesiae fundata sunt, *iura principum circa sacra* vocantur. Ea ad duo capita reuocari possunt, quorum alterum *ius aduocatae ecclesiasticae*, alterum *ius inspectionis secularis* appellari solet. *Illud* ad religionis essentialia et accidentalia; *hoc* ad accidentalia tantum pertinet. *Illud* ecclesiam, regimenque ecclesiasticum firmat, et auget; *hoc* regiminis ecclesiastici ex-

terni vsum temperat, et moderatur. *Illud iura affirmatiua, hoc negatiua complectitur.* Id quod sequentes positiones planum facient.

§. 133. Ius aduocatiæ eccles. eiusque partes præcipuæ.

Ius aduocatiæ ecclesiasticæ ex officio tuendi ac defendendi ecclesiam profluit, quatenus ea religionis conseruatric, et proin salutis publicæ propugnaculum est (§. 129.). Hoc igitur iure princeps non solum vim ac iniuriam ab ecclesia prohibet, sed officiis quoque et beneficiis eam augere studet, veluti 1. cum eorum temeritatem reprimit, poenisque coercet, qui religionis estimationem et sanctitatem quouis modo laedunt (a); 2. cum legibus suis sancit, quæ auctoritate ecclesiastica ad seruandam religionem bonamque disciplinam constituta sunt (b); 3. cum prouisionem adhibet, vt ad cultus diuini externi partes *digne et decenter* obeundas, ad sacrorum item antistites *honeste et liberaliter* sustentandos fundi atque prouentus certi habeantur (c); 4. cum ministrorum ecclesiæ dignitatem præerogatiuis et priuilegiis firmat, sicque efficit, vt debita illis reuerentia et obseruantia præstetur (d).

(a) *Quia, quod in religionem diuinam committitur, in omnium fertur iniuriam.* L. 4. Cod. de Hæret. add. L. 10. Cod. de Episcop. et Cler. (b) *In hoc reges Deo seruiunt, in quantum reges sunt, si in regno suo bona iubeant, mala prohibeant, non solum quæ pertinent ad humanam societatem, verum etiam quæ pertinent ad diuinam religionem.* AVGVSTINVS contr. Crescon. Lib. III. cap. 51. (c) *Tolle ab ecclesia conuentus publicos, ritus, litur-*

gica, disciplinam, et iniisti viam ante tertiam generationem eam euertendi. BAYLE *Diction. Histor.* voce *Bourignon.* not. N. Si autem aedes sacrae, scholae religiosae, caeremoniae aliaeque res, religionis causam iuuantes, omnino sunt necessariae, nemo, cui religio cordi est, dixerit, bona, quae necessariis hisce sumptibus respondent, vel ab incerta offerentium liberalitate exspectanda, vel mendicando colligenda esse. (d) Vid. L. 2. 13. 22. §. 1. Cod. *de Episcop. et Cler.* Rectissime MOSHEIM *loc. cit.* pag. 336. admonet: *Qui existimationem auctoritatemque ministrorum verbi diuini imminuunt, ipsius christianae religionis dignitatem violant.*

§. 134. Ecclesia Christiana, et speciatim catholica ius aduocatae merito appellat.

Quoniam inter omnes religiones religio christiana puritate ac sanctitate longissime excellit, eaque reipublicae et imperii ciuilis rationibus omni ex parte optime respondet, iure meritoque etiam ecclesia christiana tutelam praesidiumque a principibus petit, et exspectat (b). Inter omnes autem ecclesias christianas catholicam nostram ecclesiam propterea hoc fauore maxime dignam esse, existimamus, eo quod certum ac constantem verbi diuini interpretem et custodem, firmumque adeo doctrinae christianae integritatem seruandi subsidium teneat (§. 72.), quod qui tollunt, fidemque christianam ex suo ingenio fingendi licentiam concedunt, quantum non solum christianae, sed omni vniuerse religioni periculum afferant, supra (§. 16. 75.) iam exposuimus.

(a) Contra rationem haud dubie agunt principes, qui religionis christianae doctores et cultores, eccle-

siamque christianam vel vexant et premunt, vel ab imperij sui finibus penitus arcent. (b) *Cognoscant principes seculi, Deo debere se rationem reddere propter ecclesiam, quam a Christo tuendam suscipiunt. Nam siue augeatur pax et disciplina ecclesiae per fideles principes, siue solvatur, ille ab eis rationem exiget, qui eorum potestati suam ecclesiam credidit.* ISIDORVS ap. Gratian. can. 20. XXIII. q. V.

§. 135. Dissidia in religione haud miranda.

Quo felicior cum ciuitatis tum ecclesiae est status, vbi omnes in eadem vera fide et doctrina christiana consentiunt, tanto maiorem eius rei curam principem habere oportet. At vero, sicut in aliis rebus, ita quoque, et praecipue in his, quae ad religionem pertinent, nec dissensiones praecaueri (a), nec dissentientes, vt in concordiam redeant, vi cogi possunt (§. 30.). Eadem ratio naturalis, eadem lex christiana, quae vnus verae religionis seruandae officium nobis iniungit, in eo exequendo vim fieri plane vetat (b). *Ad fidem nullus est cogendus inuitus* (c). *Agendum ergo est, vt ratione potius et mansuetudine prouocati sequi nos velint, non fugere* (d).

(a) *Oportet et haereses esse.* I. Cor. IX. 19. (b) *Sinite vtraque crescere vsque ad messem.* Matth. XIII. 29. 30. *Nescitis, cuius spiritus estis. Filius hominis non venit animas perdere, sed saluare.* Luc. IX. 55. 56. (c) AVGVSTINVS ap. Gratian. can. 33. XXXIII. q. V. *Praecipit sancta synodus (Toletana an. 633.) nemini deinceps ad credendum vim inferri. Cui enim vult Deus, miseretur, et quem vult, indurat.* Can. 5. Dist. XLV. (d) GREGORIUS M. ap. Eund. can. 3. Dist. cit.

§. 136. Principum partes ratione ecclesiarum diuersae religionis.

Inde sequentes positiones emanant: 1. Eam in quouis regno ecclesiam, cui princeps addictus est, iure aduocatae tectam fore, mirum haud est. 2. Ecclesiae etiam alienae, sed in ciuitate iam introductae, vsuque firmatae iustam et conuenientem tutelam praestare principem oportet, nisi forte ecclesia sit ob salutis publicae periculum penitus reprobanda. 3. Vbi diuersarum religionum ecclesiae, iure ciuitatis aequaliter praeditae, existunt, earum aequam quoque rationem habere principem oportet. 4. Aduocatae munus non obstat, quo minus princeps religionis, ab ea, quae iam introducta et stabilita est, alienae sectatores tolerare, quin et modum, quo religionem suam profiteri, et colere tuto possint, praescribere queat. 4. Cordati autem principes semper agnouerunt, hoc fauore plane indignos, et e ciuitate eiiciendos esse, quicunque eiusmodi religionem profitentur, quae vel moribus natura sanctis et religiosis, vel imperii ciuilibus iuribus, vel alias ob causas saluti reipublicae aduersatur.

§. 137. Deuotio domestica simplex et qualificata.

Ex hoc religionem et ecclesiam, siue auitam et hucusque receptam tuendi, siue nouam admittendi reiiciendiue principum iure varius cuiusuis religionis et ecclesiae status in ciuitate pendet. Et primo quidem refert, an facultas rem diuinam faciendi singulis tantum, an

pluribus, qua communitati, data sit. Ius singulorum, sacra religionis suae cum sua saltem familia in domo sua peragendi, *deuotio domestica* audit, eaque vel *simplex*, vel *qualificata*, prouti proprium sacrorum ministrum adhibendi ius vel denegatum, vel concessum est. Prior quidem omnibus, quibus in ciuitate commorari licet, per se debetur; neque vero posterior, nisi peculiaris ratio intercedat, neganda est. Sed neutra ius ecclesiae, ceu ciuicae societatis, tribuit.

§. 138. Exercitium religionis priuatum et publicum.

Quodsi certae religioni addicti ius habent, religionem suam communiter, et ope sacrorum ministrorum colendi, illud *exercitium religionis* dicitur, idque vel *priuatum*, quod non nisi intra domum et aedem sacram, vel *publicum*, quod etiam extra eam publice explicari potest. Vtrumque ecclesiam, ceu probatam in ciuitate societatem, ponit, quae proinde vel *publica* est, vel *priuata*. Sed vtrumque, vbi ecclesiae diuersae religionis concurrunt, ratione actuum sacrorum tot conditionibus, et exceptionibus obnoxium est, vt, cum de vtriusque finibus quaeritur, minutis et inuidis hominibus facile sit, lites mouere.

§. 139. Ecclesia recepta et tolerata.

Ecclesia, quae, siue priuato siue publico, religionis exercitio, eoque vel vetustate firmato, vel legibus pactisque publicis sancito gaudet, *recepta*, et *ciuiliter approbata*, quae autem

exercitium suae religionis veluti privilegium, gratiae et concessioni principis, siue tacitae siue expressae, debet, *tolerata* (a) appellatur. Exercitium religionis, quo illa gaudet, vel *liberum* et *absolutum* est, vel ratione modi locorumue circumscriptum, quo respectu ecclesia recepta vel *simpliciter*, vel *secundum quid recepta* dici solet. Caeterum ecclesia recepta omnium iurium ciuiliū particeps, quin et privilegiis exornata est; tolerata vero non nisi iuribus, speciatim concessis, fruitur.

(a) Equidem dissentientes in religione non odio habere, sed sincere diligere, et preces pro illis ad Deum fundere, recta ratio et lex christiana nos docet. Sed eadem ratio nos docet, grauissimas esse causas, ob quas principes, non quamlibet religionem receptae et approbatae religionis instar habendam esse, iudicant. Quae autem minus placent, et cum rationibus nostris minus conueniunt, tolli vero et euerti iure non possunt, patienter ferre, hoc est, *tolerare* oportet. Hoc sensu religionem toleratam dicimus. Qui verbum *tolerare* inepte prorsus, quin et arroganter atque iniuste ad religionem adhiberi causantur, praeterquam quod principes de iniustitia quasi arguant, naturalem quoque vocis significationem inuertunt. Ponunt enim, tolerantiam ad ea tantum pertinere, quae poena et odio digna esse putamus.

§. 140. Religio et ecclesia dominans.

Religio et ecclesia *dominans* vario sensu dici potest, et solet. Ea nempe 1. quae simpliciter recepta est, et plenum atque absolutum religionis exercitium in ciuitate habet; 2. quae longe maximam ciuium partem complectitur, 3. cuius cultoribus tantum via patet ad officia

et munera publica. Sed aptius et verius dixeris, 4. ecclesiam dominantem illam esse, cui princeps cum sua familia addictus est.

§. 141. Ius inspectionis secularis, eiusque ratio ad sacra interna.

Alterum genus iurium principis *circa sacra* est *Ius inspectionis secularis*. Eius fundamentum est officium principis cauendi, ne quid per ecclesiam et regimen ecclesiasticum inuehatur, quod salutis publicae repugnat. Ex qua notione apparet, ius hoc ad *sacra interna*, tanquam diuinitus constituta, regimenque ecclesiasticum internum haud pertinere, praesertim cum de ecclesia in ciuitate vel probata, vel tolerata sermo est. Ecclesia enim semel admissa, eius quoque sacra interna, ceu religionis, quam profitetur, *essentialia* non possunt non admissa esse, quae porro impedire idem foret, ac conscientiae libertatem (§. 36.) tollere. Quod ad sacra interna christianorum attinet, de iis, ut satis constat, nihil prorsus est, quod ciuitas metuat: plurimum contra, quod speret. Vnde etiam ecclesia christiana, et praecipue catholica (§. 134) liberum regiminis ecclesiastici *interni* vsum optimo iure postulat (a).

(a) Quodsi princeps contra statueret, legesque imposeret fidei catholicae dogmatis (§. 74.) contrarias: ecclesiae antistitem praecipue foret, de tuenda conscientiae libertate eum admonere, precibus et obtestationibus urgere; caetera nihil remittere, immo, apostolorum exemplo Act. IV. 19. 29., palam praedicare, Deo magis, quam hominibus, obediendum esse.

§. 142. Eiusdem vis in illis, quae ad sacra externa et regimen eccles. externum pertinent.

Alia regiminis ecclesiastici *externi* est ratio. Hoc nempe in iis versatur, quae humani arbitratus sunt, et salua religionis substantia aliter se habere possunt; quae porro rempublicam civilem alio atque alio modo afficiunt. Quo grauius igitur, et significantius lex christiana de obseruanda et colenda principum maiestate praecipit; eo firmitus tenendum est, regimen ecclesiasticum externum ea speciatim lege astrictum esse (§. 69.), vt ad imperii civilis rationes exigendum et conformandum sit, ideoque ex solo antistitum ecclesiae iudicio plane explicari non possit.

§. 143. Distinctio inter negotia mere eccles. et mixta hic parum valet.

Equidem regiminis ecclesiastici externi negotia sic distingui possunt, vt alia quae commune ciuitatis bonum minime afficiunt, *mere ecclesiastica*, et *ciuilitur*, vt aiunt, *indifferentia* dicantur; alia vero *mixtae* naturae, quae scilicet rem civilem notabiliter afficiunt. De illis, siquidem mere ecclesiastica esse, plane constat, libera sit rectorum ecclesiae statuendi facultas. Quoniam vero, quatenus instituta ecclesiastica, et quousque ciuitatis causam attingant, ii tantum diiudicare, et cum ratione definire possunt, qui ciuitatem gubernant, et propterea rationes eius optime perspectas habent; consequens est, vt, quidquid vi regiminis ecclesiastici externi

ab ecclesiae praefectis constituitur, iuri *inspectionis secularis* obnoxium, et sub ea tantum conditione: *si salus ciuitatis patiatur*, ratum firmumque habendum sit.

§. 144. Iuris inspectionis secularis partes generatim.

Ex hoc igitur iure princeps omnibus *generaliter* regiminis ecclesiastici externi causis se interponit, adeoque 1. eorum, quae ab ecclesiae praesulibus pridem constituta, aut usu et consuetudine introducta sunt, mutatis autem moribus et temporibus, hodierno reipublicae statui minus conueniunt, immutationem, aut abrogationem decernit, 2. legum et praeceptionum ecclesiasticarum, quas ecclesiae praesules nunc primum condunt, inspectionem petit (a); promulgationem dein et vsum, vti res erit, vel, addito *placito*, rati habet, vel impedit (b); 3. ea tamen, quae forte rationibus ciuitatis non accurate respondere videntur, non statim tollit; seruat potius, quae minori ciuitatis impendio sustineri possunt, sine maiori ecclesiae damno tolli non possunt (c).

(a) Iis, quae de dogmatis feruntur, haud exceptis. Harum enim inspectionem cum princeps petit, id non dogmatis, sed adiunctorum et appendicularum causa fieri censendum est. (b) De iure *placiti* seu *placeti regii*, communi omnium principum usu firmato, nemo iam dubitat. Sunt vero, qui putant, ex eadem ratione *ius placeti ecclesiastici*, hoc est, ius leges ciuiles, antequam promulgentur, inspiciendi et examinandi rectoribus ecclesiae tribuendum esse. Singularem hanc opinionem GEORG. WANNER in *Dissert. de Placeto ecclesiastico* Dilingae 1782. *expresse*;

MAVR. SCHENKL in *Instit. Iur. Eccles.* P. I §. 345. *minus aperte* tradidit. Sed hi non animaduertunt, legislatoriae principum potestati per ecclesiam christianam nihil derogatum fuisse (§. 131.); omnes contra regiminis ecclesiastici externi partes ad naturam imperii ciuilis accommodandas esse. *Non enim res publica est in ecclesia; sed ecclesia in republica.* OPTATVS MILEVIT. Lib. III. *aduersus Parmen.* (c) *Non enim ius quoduis sufficit ad id committendum, quod religioni, si non directe, indirecte tamen notitium putetur.* HVG GROTIUS de *I. B. et P.* Lib. II. cap. XV. §. 11. num. 2.

§. 145. Eiusdem partes speciatim.

Inde *speciatim* colligimus, principis esse ius 1., sacrorum ministrorum ordinumque religiosorum nimiam vel multitudinem, vel varietatem ad conuenientem numerum et modum reducendi, 2. regulas et statuta congregationum ecclesiasticarum examinandi, et, vti opus est, corrigendi, 3. earum exemptiones et privilegia, a Romanis pontificibus impetrata, quatenus rectum ordinem impediunt, conso- ciationes item cum extraneis, quatenus suspicionem praebent, tollendi, 4. contra ministros ecclesiae, ad officia ecclesiastica promouendos excipiendi, iisque, vt aiunt, *exclusiuam* dandi (a), 5. antiquos dioecesium et parochiarum limites ita circumscribendi, vt ditionis suae finibus respondeant, 6. lis, qui ab ecclesiae rectoribus male habentur, perfugium, seu, vt vocant, *recursum* praebendi (b). De quibus aliisque huius generis suo loco sigillatim disseremus.

(a) Can. 9, 16, Dist. LXIII. (b) Can. 31. XVI. q. VII.

§. 146. Solutio dubii.

Neque dicat quispiam: Huiusmodi ac tanta si est principum in ecclesiam potestas, nemo non percipit, latum hic aperiri ostium evertendi rem christianam, et, quae ecclesiae propria sunt, labefactandi. Fieri enim facile posset, ut princeps arbitrato suo negotiis mixtae naturae annumeraret, sicque salutis publicae obtentu, quae sacra sunt, impedire, ac reprobare anniteretur, non sine summo ecclesiae detrimento. Ad quae quidem hoc nostrum esto responsum: vi et iniuria accidere talia posse, non negamus. Nos vero cum haec disputamus, imperii civilis arbitratum ponimus, non impetu et temeritate, sed consilio et sapientia ductum, quem sicut animo praesumere, ita quoque obedienter sequi, aut, si contrarium manifesto apparet, et deprecationi locus haud datur, patienter saltem et moderate ferre debemus (a). Alia nempe praeter consilia, rationes et argumenta, hortationes et preces arma non habet ecclesia (b). Cuiusvis potestatis malus usus esse potest; eo autem ius potestatis non tollitur. Sicut civitates et imperia civilia vi iniusta premi, et everti possunt; ita quoque ecclesiam vexari posse, tristis experientia docuit.

(a) PETR. GIBERT in *Corp. Iur. can.* Tom. I. pag. 20. (b) *Volens nunquam ius deseram: coactus repugnare non novi. Potero dolere, potero flere, potero gemere. Aduersus arma lacrymae meae arma sunt. Talia enim sunt munimenta sacerdotis.*

Aliter nec debeo, nec possum resistere. AMBROSIVS
ap. Gratian. can. 21. XXIII. q. VIII.

§. 147. Vana Protestantium obiectatio.

Ex his omnibus patet, vanam esse Protestantium obiectationem, qua causantur, catholicam de regimine ecclesiastico doctrinam absonam esse, et cum natura ciuitatum pugnare, eoquod imperio ciuili summo ecclesiasticum pariter summum opponat, sicque *statum*, vt aiunt, *in statu* constituat. Cum enim, potestatem ecclesiasticam ab imperio ciuili penitus disiunctam esse, fatentur, eamque principi suae religionis, vt *delegatam* tantum tribuunt: principi autem catholico in subditos Protestantes omnino abiudicant (§. 119.), eandem re ipsa regiminis ecclesiastici rationem, quam nos probamus, assumunt, sicque et ipsi *statum* in statu condunt. Frustra ingerunt, se potestatem ecclesiasticam habere imperio ciuili *subordinatam*, nos eam, vt summam, praedicare. Cum enim regimen ecclesiasticum externum ita *limitatum* esse dicimus, vt ex assensu et approbatione imperii ciuilis explicandum sit (§. 69.); idem ipsum congruentiori vocabulo indicamus; siquidem regimen subordinatum subordinans eiusdem generis (§. 68.) appellare videtur.

§. 148. Absona de potestate pontificia in principes opinio.

Ex eo quidem tempore, quo primatus in vnus quasi dominatum abierat (§. 48.); in eam quoque opinionem Romani pontifices ad-

ducti sunt, ac si imperium ciuile, tanquam inferius, a potestate ecclesiastica, scilicet pontificia, ceu superiore, penderet. Argumento erat, quod finis ecclesiae sanctior sit fine ciuitatis, *spirituale praestantius temporali*, sacrum igitur imperium maius augustiusque ciuili (a). Obuersabatur simul triuiale illud: *qui habet ius ad finem, habet etiam ius ad remedia* (b). Inde consequi putarunt, principes, siquidem saluti ecclesiae obstare viderentur, pontificum iudicio et animaduersioni obnoxios esse, ab iisque imperio et regnis priuari posse (c). Sed absona haec opinio a cordatioribus nunquam non publice reiecta, et ab omnibus tandem, quibus sanum est sinciput, explosa est (d).

(a) Hoc argumento, simulque contortis locorum sacrae scripturae interpretationibus inprimis vsi sunt INNOCENTIVS III. in cap. 6. *de maior. et obed.*, dein BONIFACIVS VIII. in cap. 1. *eod. Extrau. Com.*, qui audacter contendit, *Romano pontifici omnem humanam creaturam subesse*, idque vt pro certo haberetur, *omnino esse de necessitate salutis*. Idem dictum in alios omnes CLEMENS V. in cap. 2. *de Priuileg. Extrau. comm.* hoc ipso dixit, quod regem et regnum Galliae tantum exceperit; LEO. X. autem in cap. 1. *de Concil.* in VII. diserte et generaliter iterauit. IOANNES XXII. in cap. vn. *de Consuetud. Extrau. comm.* edixit, *Romanum pontificem super gentes et regna a Domino constitutum, eique terreni simul et coelestis imperii iura a Deo concessa esse*. Ostentationis huius specimen, ab ALEXANDRO VI. editum, in cap. vn. *de Insul. nou. orb.* in. VII. habetur. (b) *Iusta* scilicet, hoc est, iuri et potestati agentis subiecta. Quantumuis enim iustum sanctumque sit, quod animo intendimus, non tamen

aliis, quam iustis subsidiis vti licet. *Et non faciamus mala, ut veniant bona.* Rom. III. 8. (c) Ita. e. g. INNOCENTIUS III. Galliae Angliaeque regum controversias decidere Cap. 13. *de Iudic.*, INNOCENTIUS IV. regi Portugalliae, etiam inuito, coadiutorem dare cap. 2. *de suppl. neglig. praelat.* in VI., et Friderico II. imperium abrogare Cap. 2. *de sent. et re iud.* in VI. ausus est, quasi plana ac evidens esset conclusio: *Ergo si deuiat terrena potestas, iudicabitur a potestate spirituali*, quam ex I. Cor. II. 15. BONIFACIUS VIII. in cap. 1. *de maior. et obed. Extrau. comm.* protrusit. (d) Aberrantem hanc opinionem initio seculi XIV. (an. circiter 1324.) fortiter oppugnavit MARSILIUS PATAVINUS in insigni opere (an. 1522. Basileae, ut videtur, typis excuso) *de re imperatoria et pontificia*, seu *Defensor pacis aduersus usurpata Romani pontificis iurisdictionem pro Imp. Ludouico Bauaro, indigna a tribus pontificibus perpesso*. Illius vero propugnationem BELLARMINUS *Controuers. fid.* Tom. I. *de sum. Pontif.* Lib. V. cap. 4. et 6. hac adhibita distinctione suscepit: Romanum pontificem non quidem *directam*, sed *indirectam* potestatem in reges et principes habere. Inanem hanc distinctionem egregie refutauit GVIL. BARCLAIUS in praeclaro opere: *De potestate papae, an et quatenus in reges et principes ius et imperium habeat*, Mussiponti 1609., saepius dein recuso, et in plures linguas translato. Huic BELLARMINUS librum: *De potestate summi pontificis in rebus temporalibus* Romae 1610. opposuit, contra quem IOAN. BARCLAIUS, Guilielmi filius, *vindicias publicas pro principibus, et priuatas pro parente suo* Parisiis 1612. in lucem dedit. Nihilominus iuris canonici interpretes, quorum magna in scholis nostris auctoritas fuit, veluti PICHLER *Candidat. Iurisp. sacr.*, ad Tit. *de Constitut.* §. 3. num 34. ad Tit. *de Offic. iud. ordin.* §. 1. num. 8. ENGEL *Colleg. Iur. canon.* ad Tit. *de maior. et obed.* §. 2. num. 5., Bellarmini opinionem vel aperte laudare, vel in medio relinquere solebant. Quare

mirum haud est, quod illustris. RIEGGERVS *Instit. Iur. Eccles.* P. I. §. 117. seq. in ea refutanda tantum operae consumpserit. Cum vero *Rieggeri* adhuc aetate opinio illa in terris Austriacis proscripta, et vbiq̃ue explosa erat, superuacuus fuit labor; quem PEHEM *Praelect. in Ius eccles.* P. I. §. 654. seq. in eadem refellenda suscepit.

§. 149. Immunitatis ecclesiasticae ratio.

Interim plura in iure nostro adhuc supersunt, et ad nostra vsque tempora viguerunt paradoxae illius opinionis consectoria. Hac enim praecipue nituntur doctrinae 1. *Clericos* in causis etiam *ciuilibus* iurisdictioni magistratus ciuilis minime subiectos, ideoque nec legibus, a principe latis, per se, et *directe* obstrictos esse (a), 2. *Clericorum ecclesiarumque opes ac possessiones* ab oneribus publicis, puta tributis, vectigalibus et pensionibus adeo immunes esse, vt ne reges quidem et principes absque auctoritate sedis apostolicae vlla iis stipendia imponere queant (b), 3. *Loca sacra et religiosa*, veluti templa, coemeteria et monasteria iure *asylo- rum* ita gaudere, vt facinorosos ad illa confugientes, extrahere, poenisque afficere haud liceat (c). At vero sanioribus semper perspectum erat, exemptiones et immunitates eiusmodi ab imperatoribus christianis ex *iure aduocaciae* (§. 133.) primo concessas (d), postea autem ex opinione, ac si de iis statuendi ius ad pontifices pertineret, vltra modum amplificatas fuisse. Quare etiam principes, posthabitis pontificum ea de re constitutionibus, priuilegia ac iura singularia, queis ministrorum

locorumque sacrorum existimationem tueri oporteat, suis legibus definire dudum coeperunt.

(a) *Quod laicis super ecclesiis et personis ecclesiasticis nulla sit attributa facultas, quos obsequendi manet necessitas, non auctoritas imperandi, a quibus, si quid motu proprio statutum fuerit, quod ecclesiarum etiam respiciat commodum et fauorem, nullius firmitatis existit, nisi ab ecclesia fuerit approbatum.* INNOCENT. III. in cap. 10. de Constit. cap. 12. de reb. eccles. alien. — Cum a iure tam diuino, quam humano laicis nulla in ecclesiasticas personas potestas attributa sit; LEO X. in cap. 2. de inuas. et occupat. bon. eccles. in VII. Cum vero caeci illi decretalium magistri non poterant non videre, clericos ubique ad legum ciuiliū praescripta se accommodandi necessitate adstrictos esse, hac distinctione nodum expediuisse putabant, obligationem scilicet clericorum non ex lege ciuili, sed vel ex aequitate et decentia naturali, vel ex tacita pontificis voluntate prouenire. Vid. PICHLER cit. ad Tit. de Constitut. §. 5. num. 57. ZECH Praecognit. Iur. can. §. 136. 137. (b) *Cum ecclesiae ecclesiasticaeque personae ac res ipsarum non solum iure humano, quin immo et diuino a secularium personarum exactionibus sint immunes.* BONIFACIUS VIII. in cap. 3. de Immun. eccles. et cap. 4. de Cens. exact. in VI. (c) Cap. 6. 9. 10. de Immunit. eccles. Et hac quidem de iure asylorum statuendi auctoritate pontifices inde a fine seculi XVI. vsque ad id fere tempus maiori, ac antea libertate vsi sunt. Notae sunt constitutiones GREGORII XIV. Cum alias, BENEDICTI XIII. Ex quo diuina, et BENEDICTI XIV. Officii nostri an. 1750., quas exhibet PAUL. IOS. RIEGGER in Corp. Iur. eccles. nouissimi. Item VBALD. GIRALDI in Exposit. Iur. pontif. P. I. ad cap. 6. de Immunit. eccles. (d) Exempla plura habentur in Cod. Lib. I. Tit. 1. — 13., speciatim in L. 2. de episcop. et cler. L. 7. 8. 13. de episcop. audient., in Nouell. 17. cap.

1. *Nou.* 83. praefat. *Nou.* 122. 131. Ipse INNOCENTIUS I I. in cap. 6. *de Immunit. eccles.* ius asyli ecclesiastici *traditionibus legum ciuilium*, et FRIDERICVS II. in Auth. *statuimus* ad L. 33. Cod. *de Episcop. et cler.* priuilegium fori clericalis *constitutionibus imperialibus* adscribit.

§. 150. Vtriusque potestatis concordia.

Caeterum cum causae obuementes saepe numero ecclesiam aequae ac ciuitatem manifesto afficiant, et propterea ad vtramque potestatem, ecclesiasticam et ciuilem, pertineant; nec mirum, nec ab vtriusque potestatis ratione alienum est, 1. quod principes de negotiis ecclesiasticis saepius leges fecerint, et vicissim sacrorum antistites de rebus ciuilibus haud raro canones ediderint (a). 2. Quod causae ecclesiasticae, ciuilibus implicatae, in foro ciuili, et ciuiles, cum ecclesiasticis connexae, in foro ecclesiastico saepius pertractatae sint, aut adhuc pertractentur (b). Id nempe ex mutua vtriusque potestatis concessione, et quasi delegatione fieri, factumque fuisse, censendum est. (c).

(a) Hoc respectu concilii *Tridentini* patres haud abs re anathema in eos pronuntiarunt, qui dixerint, *ecclesiam non potuisse constituere impedimenta matrimonii dirimentia*, — *causas matrimoniales non spectare ad iudices ecclesiasticos*. Sess XXIV. can. 4. 12. *de Matrim.* Notum quippe erat, a multis seculis ad id vsque tempus ius statuendi impedimenta matrimonii dirimentia potestati ecclesiasticae a principibus relictum, causasque matrimoniales eorundem permissu in iudiciis ecclesiasticis actas fuisse. (b) Quod ea de re ponit MAVR. SCHENKL *Instit. Iur. ec-*

cles. P. I. §. 374., causam integram ad forum ecclesiasticum trahendam esse, si ciuile a spirituali separari nequeat, ratione caret; quae enim affertur: eoquod iudex laicus iurisdictionis spiritualis exercendae plane incapax censeatur, nec idonea est, quia, vt habet cap. 22. de sent. excom. in VI., vocato iudice seculari coniunctim res peragi potest, nec vera, quia et laici iurisdictionis eccles. capaces sunt. (c) Vid. PETR. GIBERT. Corp. Iur. Canon. Tom. I. pag. 14. 18. pag. 423. seq.

IVRIS ECCLES. CATHOLIC.

PARS II.

ADVMBRATIO HISTORIAE IVRIS
ECCLES. CATHOL.

CAPVT I.

DE ANTIQVIS CANONVM COLLEC-
TIONIBVS APVD GRAECOS.

§. 151. Leges eccles. initio paucae

Ecclēsia Christiana initio *diuinis* tantum et *apostolicis* legibus, cum *scriptis*, tum *traditis*, regebatur. Sed vti magis magisque aucta et amplificata est, ita nouis regulis et praeceptionibus opus erat, quae vel ab episcopis *canonum* nomine (§. 90.) in synodis rogatae (a) vel vsu et consuetudine introductae sunt.

(a) Ex eo, quod episcopi et presbyteri, apostolorum exemplo (§. 42.), plebis quoque consensum adhibuerint, non sequitur, *canones*, ab iis rogatos, *conventionalis* tantum iuris, vti BOEHMER *Princip. Iur. can.* §. 54. asserit, vim habuisse; nisi omne ius, quod vi regiminis *limitati* (§. 63.) constitutum est, *conventionale* dicere quis velit.

Caeterum antiquas canonum, cum Graecorum, tum Latinorum, collectiones plerasque et praecipuas exhibent praestantissima illa opera, quae *Corpora Iuris Canonici antiqui* recte appellaueris, videlicet.

BIBLIOTHECA IURIS CANONICI VETERIS, *in duos Tomos distributa, quorum vnus canonum ecclesiasticorum codices antiquos, tum Graecos tum Latinos, complectitur, subiunctis vetustissimis eorundem canonum collectoribus Latinis: alter vero insigniores Iuris canonici collectores exhibet. Opera et studio GUILIELMI VOELLI, theologi ac socii Sorbonici, et HENRICI IVSTELLI, Christoph F. Parisiis 1661.*

SYNODICON, seu PANDECTAE CANONVM SS. *Apostolorum et Conciliorum, ab ecclesia Graeca receptorum, nec non canonicarum Patrum epistolarum vna cum scholis antiquorum, singulis eorum annexis, et scriptis aliis huc spectantibus: Opus in duos Tomos diuisum GUILIELMVS BEVEREGIVS, ecclesiae Anglicanae presbyter, recensuit, prolegomenis muniuit, et annotationibus auxit. Oxonii 1672.*

§. 152. Canones, qui apostolorum dicuntur.

Antiquissima eiusmodi siue canonum, siue consuetudinum monumenta exhibent *canones*, qui *apostolorum* dicuntur (a), non quod ab ipsis apostolis, vt inde a seculo VI. quidam putarunt, conditi, et a Clemente illo, diui Petri discipulo, ac successore, litteris mandati (b), sed quod a viris apostolicis, et conciliis, seculo II. et III., hic illic habitis, constituti probatiue fuerint (c). Argumento sunt concilia, ineunte seculo IV. peracta, vtpote quae canonum istorum sententias non vt nouas, sed vt bene notas, et vsitatas referunt. Caeterum iis facile assentimur, qui canones hos, diuer-

sis forte locis ac temporibus conscriptos, eo-
que numero et ordine, quo nunc habentur,
circiter finem seculi IV. demum editos fuisse,
perhibent (d).

(a) *Graeci* 85. vel 84., duobus in vnum collatis,
numerant, prout *Decreto Gratiani*, et *Corpori iu-
ris ciuilibis* subiuncti sunt *Latini* 50. priores tantum
probarunt. Can. 3. 4. Dist. XVI. (b) Quare in can.
3. §. 64. Dist. XV. *apocryphi* recte dicuntur. (c)
Hoc sensu can. 1. Dist. XX. merito laudantur. (d)
Consentit GVIL. BEVEREGIVS, qui canones hos vna
cum Graecorum scholiis in *Pandect. canon.* Tom.
I. edidit, eorumque antiquitatem postea in *Codice
canonum ecclesiae primitivae* (hoc enim nomine eos
insigniuit) *vindicato et illustrato*, Londini 1678.,
Amstelodami 1697. defendit. Nimium plane, et minus
conueniens est, quod BOEHMER *loc. cit.* §. 54. addit:
*supposititios esse hos canones, partum seculi III.,
in Oriente confictum.* Vid. DOVIAT *Praenot. canon.*
Lib. III. cap. 2.

§. 153. Libri constitutionum apostolicarum.

Idem fere iudicium de *Libris Constitutionum
apostolicarum* ferendum est (a); hoc tamen di-
scrimine, quod in his paradoxa, et dogmatis
catholicis aperte contraria, vel ab ignarissimis,
vel ab haereticis immixta, insint; et in eccle-
sia Latina nunquam auctoritatem habuerint.

(a) Libros hos, vti et canones apostolorum notis
illustrauit IOAN. COTELERIVS in *Patribus apostolicis*.
Parisiis 1672., cuius operis nouam et valde auctam
editionem IOAN. CLERICVS Amstelodami 1724., RICHARD
RVSSELIUS Londini 1746. comparauit.

§. 154. Leges eccles. seculo IV. adauctae.

Postquam seculo IV. ecclesia christiana per

totum imperium Romanum pacem, quin et ius ciuitatis impetrauit, templis et aedificiis, fundis ac possessionibus dotata fuit; tum quoque multo pluribus latiusque explicatis legibus cum *ecclesiasticis*, quas episcopi in conciliis, publice iam et frequentius celebratis, proposuerunt, tum *secularibus*, quas ipsi Imperatores pro re christiana dederunt, communita et aucta est.

§. 155. Concilia antiqua magis notabilia.

Praeter priora quatuor concilia generalia (§. 98.) notatu maxime digna hic sunt 1. quinque *concilia prouincialia Asiatica*, videlicet *Ancyranum*, *Neocaesariense*, *Gangrense*, *Antiochenum* et *Laodicense*, ab an. 314. vsque ad an. 364. habita, quorum canones vniuersa posthac ecclesia recepit. 2. Concilium *Sardicense*, an. 347. peractum, quod tantam postea auctoritatem obtinuit, vt quasi appendix et pars Nicaeni I. haberetur (a). 3. Concilium nationale Africae, *Africanum* dein eximie dictum, an. 418 — 419. Carthagine actum, in quo priorum synodorum Africanarum canones, qui maxime conducere videbantur, renouati, nouisque, tunc primum conditis, aucti sunt, quos omnes postea ecclesia Graeca et Latina adoptauit (b).

(a) Latini certe Sardicenses canones Nicaenis ita subiunxerunt, ac si a concilio Nicaeno editi essent.

(b) Concilia haec breuiter recensita sunt in can. 11. §. 1 — 8. Dist. XVI.

§. 156. Primi canonum codices apud Graecos.

Sicut in ecclesia Graeca prima concilia, et

multo frequentius, quam in Latina habita sunt, ita etiam canones in Codices colligere *Graeci* primo coeperunt. Et tales quidem *Codices* iam seculo IV. et V. apud illos in usu fuisse, satis certum est; penitus tamen incertum, quibus auctoribus et temporibus confecti, quot qualesque praecise canones iis comprehensi fuerint; quandoquidem nullum exemplar fide dignum ad hoc usque tempus in lucem prodiit. Id tantum e monumentis, quae supersunt, cognitum habemus, in plerisque canones nude et simpliciter eo ordine, quo progressu temporis prodierunt, descriptos, in aliis autem, haud dubie posterioribus, ita distributos fuisse, ut, qui eiusdem argumenti sunt, simul ante oculos ponerentur.

§. 157. Codex canonum ecclesiae vniuersae commentitius.

Vulgo quidem tradunt, primum canonum codicem paullo post concilium Constantinop. I. (an. 381.) compositum, eundem dein in concilio Chalcedonensi (an. 451.) ad decidendas quaestiones adhibitum (a), ab eoque sigillatim approbatum (b), tum a Stephano Ephesino, aliove incerto auctore canonibus conciliorum Ephesini et Chalcedonensis auctum, denique ab Iustiniano Imp. confirmatum fuisse (c). Atque hunc ipsum codicem antiquissimum esse, et hodie adhuc extare, opinantur (d). At vero commentitius videtur Codex ille *Canonum ecclesiae vniuersae*, quem tanquam certissimum huius rei argumentum proferunt (e).

(a) Ex actis concilii *Chalcedonensis* Act. IV. XI. XIV. constat, canones quosdam concilii *Nicaeni*, *Antiocheni*, et *Constantinop. I.* recitados fuisse. An vero vnus idemque codex, et qualis fuerit, e quo nunc hic, nunc ille canones recitauit, non liquet. (b) Id sane ex can. 1. huius concilii, ap. *Gratian.* can. 14. XXV, q. I., quo conciliorum omnium canones nimis generaliter et ambigue probantur, minime sequitur. (c) Cum *Iustinianus* in *Nouell.* 31. cap. 1. canones, a primis quatuor conciliis generalibus editos, aut firmatos, vim legum obtinere, edixit, id tantum denuo statuit, quod apud Graecos dudum iuris fuit. (d) Ita DOVIAT *Praenot. canon.* Lib. III. cap. 3. et 4. RIEGGER. *Instit. Iur. Eccles.* P. I. §. 642. 646. PEHEM *Praelect. in Ius Eccles.* P. I. §. 966. 967. SCHENKL *Instit. Iur. Eccles.* P. I. §. 82. aliique plures. (e) CHRISTOPH. IVSTELLVS, primi illius, et deinceps aucti, atque confirmati canonum codicis exemplar se reperisse, venditauit, idque hac inscriptione: *Codex canonum ecclesiae vniuersae, a concilio Chalcedonensi et Iustiniano Imp. confirmatus*. Parisiis 1610. emisit, cui postea VOELLVS et HENR. IVSTELLVS in *Biblioth. Iur. Can. Vet.* Tom. I. primum locum dederunt. Eundem codicem GEBH. THEOD. MEIER hac inscriptione: *Codex canonum ecclesiae vniuersae a Iustiniano confirmatus*. Helinstadii 1663. foras dedit. Nunc autem compertum est, *Iustellum* suo iudicio codicem hunc e variis codicibus, concilio Chalcedonensi posterioribus, composuisse. Vid. *Glück Praecogn. Iur. Eccles.* §. 170.

§. 158. Codex canonum Ioannis Scholastici.

Inter *Graecas* igitur canonum collectiones prima, de cuius auctore nominatim constat, cuiusque integrum exemplar, typis expressum, habetur (a), est illa, quam circiter seculi VI. dimidium IOANNES *Antiochenus*, ab aduocati munere, quo functus erat, *Scholasticus* dictus,

dein presbyter, et ecclesiae Antiochenae apud aulam Iustiniani Imp. apocrisiarius, eiusque patrocínio patriarcha demum Constantinopolitanus, concinnauit. *Materiam* operis constituunt *Canones apostolorum*, *Canones priorum quatuor conciliorum generalium*, et *quinque Asiaticorum provincialium*; *Canones item concilii Sardicensis*, et *perplures denique Sententiae*, ex epistolis *Basilii* excerptae. Vniuersam hanc materiam *Iohannes* non simpliciter ex ordine conciliorum et temporum descripsit; sed, habita ratione argumenti, in *quinquaginta Titulos* digessit, fassus in praefatione, hanc suam collectionem ab aliis, queis in ea adornanda vsus sit, in eo tantum differre, quod sententias Basilii canonum instar addiderit.

(a) Tom. II. *Bibl. Iur. Can. Vet.*

§. 159. Corpus iuris ciuilis.

Interea (an. 529, — 559.) *IUSTINIANVS* Imp. diffusum nimis, et per plura volumina dispersum ius Romanum in ordinem, vnumque veluti corpus, quod nunc *Corpus Iuris ciuilis* dicitur, redegerat. Iuris nostri ratio omnino exposcit, vt illius partes breuiter hic perstringamus. Sunt autem hae quatuor:

1. *Institutiones Iuris*, tam ex *Caii* aliorumque Ictorum institutionibus, quam ex principum ipsiusque Iustiniani constitutionibus collectae, eumque in finem compositae, vt prima totius iurisprudentiae elementa essent. *Libri quatuor*, quibus absoluuntur, in *Titulos*, et hi in *Paragraphos* diuisi sunt.

2. *Digesta* seu *Pandectae*, quae ICtorum Romanorum, qui ab *Hadriani* temporibus floruerunt, interpretationes, responsa et sententias in singula vniuersi iuris capita continent. Diuisum est hoc opus in *Partes septem*, et *Libros quinquaginta*. Libri in *Titulos* abeunt, quorum partes singulae fragmenta sunt, ex veterum illorum ICtorum scriptis et commentariis decerpta, eaque iam *legum* nomen et vim acceperunt.

3. *Codex*, ideo *repetitae praelectionis* dictus, quod emendato et abolito codice *Iustiniano*, quem imperator initio ediderat, promulgatus sit. Eo continentur selectae imperatorum ab *Hadriano* ad id vsque tempus constitutiones, quae antea in tres codices, *Gregorianum*, *Hermogenianum* et *Theodosianum* (a) collectae fuerant. His suas quoque constitutiones *Iustinianus* addidit, totumque volumen in *Libros duodecim*, et hos in *Titulos* rursus distribuit.

(a) Duo priores, priuato studio confecti, constitutiones imperatorum ab *Hadriano* vsque ad *Constantinum M.* referebant. Tum vero *THEODOSIVS II.* constitutiones imperatorum a *Constantino M.* ad sua vsque tempora in vnum volumen, quod *Codicis Theodosiani* nomen accepit, congestas, an. 438. promulgauit. Ex hoc potissimum codice iussu *Alarici*, *Visigothorum* regis, syntagma iuris Romani confectum, ab *Aniano* Cancellario subscriptum, et an. 506. diuulgatum est. Id postea corpus *Theodosianum*, *Legem Romanam* et *Breuiarium Aniani* appellauerunt, cuius in partibus imperii Occidentalis magna fuit auctoritas, seculo XII. demum, inualescente iure *Iustiniano*, eleuata, penitusque extincta.

4. *Nouellae*, id est, nouae *Iustiniani* con-

stitutiones, *Authenticæ* a Glossatoribus dictæ (a), diuersis temporibus, et Graeca pleraeque lingua editæ, queis ius, in prioribus libris constitutum, variis modis, puta abrogando et surrogando, afficitur. Earum *centum et sexaginta octo* in corpore iuris habemus, *Collationibus nouem* comprehensas. Collationes quidem in *Titulos*; ipsae autem *Nouellæ*, titulis subiectæ, in *Capita* distributæ sunt. Translatio Latina, etsi minus pura, et quandoque valde obscura, sola tamen usu fori probata et recepta est (b).

(a) Nomine *Authenticarum* etiam veniunt capita illa, quæ ex *Nouellis*, et *Fridericorum* I. et II. constitutionibus desumpta, et legibus codicis, quibus plerumque derogant, subiuncta sunt. (b) Ad hæc multa alia *Corpori Iuris Ciuilis*, veluti ipsius *Iustiniani Edicta*, *Nouellæ Leonis*, reliq. addita sunt, quæ tamen, si *Libros Feudorum*, moribus receptos, excipis, auctoritatem publicam non habent. Inter editiones Corporis Iuris ciuilis eminet illa, quæ cum notis DIONYS. GOTHOFREDI cura et studio *Simonis van Leeuwen* Lugduni Batavorum 1663., dein Antwerpiae 1726. prodiit, et Lipsiae 1705., iterumque 1740. recusa est. Minoris pretii, vsuique quotidiano satis aptum est *Corpus Iuris Ciuilis Academicum*. Coloniae Munatianae. 1759. Item *Corpus Iuris Ciuilis* cura IO. FRID. PLITT. Hagæ Com. et Francof. ad Moen. 1789.

§. 160. Nomocanon Ioann. Scholastici.

In Codice et *Nouellis* plurimæ insunt leges ecclesiasticæ *seculares*, et *quasi mixtæ* (§. 150.), quas imperatores inde a Constantino M. de causis ecclesiasticis tulerant, et quas ipse Iustinianus insigniter auxit. Id quod *Ioanni*

Scholastico, patriarchae tunc temporis Constantinop., causam dedisse videtur, *Nomocanonem*, id est, collationem legum cum canonibus conficiendi (a). Ad normam scilicet prioris suae canonum collectionis eosdem sub iisdem quinquaginta titulis canones summam posuit, iisque constitutiones imperatorum e codice et novellis Iustiniani petitas, subiunxit, ut harum cum canonibus congruentia cerneretur.

(a) Extat in Tom. II. *Bibl. Iur. Can. Vet.*

§. 161. Codex canonum ecclesiae Orientalis.

Quot autem qualesque canonum collectiones ecclesia Graeca pridem habuerit, nulla tamen adhuc *publica* auctoritate confecta, aut tanquam generalis rerum agendarum norma praescripta fuerat. Id seculo VII. demum ad finem vergente ex decreto synodi *Trullanae* contigit. (a). Haec enim synodus 1. canones apostolorum, priorum quatuor conciliorum generalium et quinque Asiaticorum provincialium, canones porro concilii Sardicensis, nec non Africani illius, eximie sic dicti (§. 155.) nominatim confirmavit; 2. patriarcharum plurimumque aliorum praesulum Graecorum epistolis, responsis ac decretis vim et auctoritatem canonum attribuit; quin et 3. duos supra centum canones novos condidit, hac addita sanctione, ne quis canones, ante dictos, adulterare, reiicere aliosue ab his admittere audeat. Quae nunc in publicum prodiit canonum collectio, omnes istos canones complexa, posteaque canonibus

conciliorum Nicaeni II. et Constantinop. IV. aucta, *Codex canonum ecclesiae Orientalis* iure meritoque vocari potest (b).

(a) Synodum hanc Graeci an. circiter 692 SERGIO Rom. Pont. et IUSTINIANO II. Imp., praeside Calinico P. C., eam ob causam egerunt, quod synodus generalis quinta et sexta (Constantinop. II. et III.) de solis fidei rebus statuerit, *canones* autem ad stabiliendam disciplinam nullos ediderit, *Trullana* dicitur a loco, in quo patres consederunt, in *Trullo* nempe, id est, aula palatii Constantinop.; alias etiam *quinisexta* appellatur, quasi diceret, nec quinta, nec sexta, sed utramque supplens. can. 4. 6. 7. Dist. XVI.

(b) Codicis huius partem priorem, quae canones apostolorum et conciliorum complectitur, IOAN. TILIUS hac inscriptione: *Decreta apostolorum et sanctorum conciliorum* Parisiis 1540., et post hunc ELIAS EHINGERVS hoc titulo: *Apostolorum et Ss. conciliorum decreta* Witebergae 1614, in lucem dedit.

§. 162. Noua eius editio Photiana.

Hoc codice, quasi *corpore iuris ecclesiastici*, utebantur Graeci usque ad seculi IX. finem. Tum vero, cum Photius sedem Constantinop., Ignatio patriarcha vita functo, recuperasset, eodem instigante et praeside, an. 879. concilium Constantinopoli habuerunt, in eoque, reprobatō concilio generali octauo (Constantinop. IV.) nouam codicis sui editionem, schismati Photiano accommodatam, adoptarunt (a), quae, uti et *Nomo-Canon*, ab eodem Photio, Ioannis Scholastici exemplo, concinatus (b), summam apud illos auctoritatem obtinuit. Vtrumque opus Ioannes Zonaras, Alexius Aristenus et Theodorus Balsamon, canonistae Graecorum celeberrimi,

commentariis suis posthac illustrarunt (c). Sed haec ad ius eccles. Graecorum pertinent. Nobis de Latino maxime agendum est.

(a) Indicem conciliorum, patrum et canonum novae huius editionis exhibet DOVIAT *Praenot.* Lib. III. cap. 8.; ipsos canones BEVEREGIVS in *Pandect. can.*, et quidem canones conciliorum Tom. I., canones sanctorum patrum, aliorumque praesulum Tom. II. subministrat. (b) Nomocanon Photii in *Bibl. Iur. Can. Vet.* Tom. II. habetur. (c) Horum aliorumque Graecorum commentationes in cit. *Biblioth.* Tom. II., et in cit. *Pandect. can.* Tom. I. reperiuntur.

C A P V T II.

DE ANTIQVIS CANONVM COLLEC- TIONIBVS APVD LATINOS.

§. 163. Canones ecclesiae Latinae.

Ecclēsia *Latina* Nicaenos quidem et Sardicensē canones summa veneratione suscepit; de reliquo autem, cum suos quacūq; provincia mores et canones sequeretur (§. 76.), nec canonum codices, Graecorum more compositos habuit, nec de Graecis canonum collectionibus admodum sollicita fuit usque post seculi V. dimidium. Tum demum, cum concilium Chalcedonense omnium priorum conciliorum canones tantopere laudasset (§. 157.), Graecos canonum codices conquirere, eosque in linguam suam transferre Latini coeperunt. Inter eius-

modi translationes illa, quae *Prisca canonum translatio* dicitur (a), ab incerto auctore stylo barbaro facta, caeteris apud Romanos notior fuisse videtur.

(a) Ex ea saltem apparet, in Graeco codice *canones conciliorum Ancyran, Neocaesariensis, Nicaeni I., Sardicensis, Gangrensis, Antiocheni, Chalcedonensis* et *Constantinop. I.* consignatos fuisse. Priscam hanc translationem primi typis ediderunt VOELL. et IYSTEEL, in *Biblioth. cit.* Tom. I. Sed praeter egregiam commentationem *de antiquis tum editis, tum ineditis canonum collectionibus et collecto-ribus ad Gratianum usque*, multo meliorem editionem PETRVS et HIERONYM. fratres BALLERINII in *Append ad Opp. LEONIS I.* Tom. III. Venetiis 1757. subministrarunt, eademque extat in DOM. MANSI *Collect. Concil.* Tom. VI. Col. 1105.

§. 164. Codex canonum Dionysii Exigui.

Cum vero prisca haec translatio obscuritate et confusione nimia laboraret, *DIONYSIVS, Exiguus* dictus, monachus, Graeci et Latini sermonis valde peritus, ineunte seculo VI. (an. 525.) nouam, accuratioremque Graecorum canonum versionem Romae adornauit, eaque confecta, Romanorum quoque pontificum epistolas et decreta, quotquot reperire tum poterat, in vnum collegit, canonibusque, veluti alteram codicis canonum partem adiunxit (a). En summam operis Dionysiani:

PARS I. sub vna numerorum serie exhibet *Canones Apostolorum*, sed non nisi quinquaginta priores, dein canones concilii *Nicaeni I.*, et quinque illorum *Asiaticorum*, canones porro con-

cilii *Constantinop.* I. et *Chalcedonensis*. His canones *Sardicenses* et *Africani* (b), origine sua Latini, subiuncti sunt.

PARS II., servato temporis ordine, Romanorum pontificum, qui ab an. 385. vsque ad 498. ecclesiae praefuerunt, *Siricii* nempe, *Innocentii I.*, *Zosimi*, *Bonifacii I.*, *Coelestini I.*, *Leonis M.*, *Gelasii I.* et *Anastasii* epistolae et praeceptiones, in plura capita totidemque numeros distinctas, complectitur, quibus posthac, ab ipso forte *Dionysio*, addita sunt decreta *Hilarii*, *Simplicii*, *Felicii III.* et *Hormisdæ*, qui an. 532. vivere desiit. Progressu temporis et *Gregorii II.* constitutiones, in synodo Romana an. 721. editae, accesserunt (c).

(a) Quem *Dionysius* epistolis Romanorum pontificum honorem detulit, eundem paullo post *Ioannes Scholasticus Basilii* epistolis (§. 158.), dein synodi *Trullanae* patres aliorum quoque praesulum sententiis (§. 161.) habuerunt. Iniqua certe est insimulatio, quam *SPITTLER* *Geschichte des can. Rechts* pag. 136. 163., *GLÜCK* *Praecognit. Iur. eccles.* pag. 430, alique in *Dionysium* iaciunt, ac si is dominationis pontificiae fundamenta per id iecisset, quod pontificum epistolae conciliorum canonibus attexuerit. Immo *HOMMEL* in *Epitome sacri iuris* pag. 43. *Dionysium* statura exiguum, sed fraude et malitia, ut quidam volunt, magnum compellare non dubitavit. Vid. contra, quae *SCHOTT* ad *DOVIAT. Praenot. canon. Lib. III. cap. 15. §. 1.* annotavit. (b) Canones scilicet concilii illius *Africani*, eximie sic dicti (§. 155.) quos *CHRISTOPH. IVSTELLVS* ascititio nomine: *Codex canonum ecclesiae Africanae* Parisiis 1615. separatim edidit. Eodem dein nomine eos *VOELL.* et *IVSTELL.* in *cit. Biblioth. Tom. I.* et *BEVEREGIVS* in *cit. Panect. ca-*

non. Tom. I. retulerunt. (c) Hisce accessionibus auctam Dionysii Collectionem IOAN. WENDELSTEIN hac inscriptione: *Canones Apostolorum, veterum conciliorum constitutiones, decreta pontificum antiquiora.* Moguntiae 1525. in lucem dedit. Eadem sub nomine: *Codex canonum vetus ecclesiae Romanae* cum notis FR. PITHOEI Paris. 1609., et rursus 1687. cum addidamentis PETR. PITHOEI prodiit.

§. 165. Eius auctoritas.

Atque hoc *Dionysii Opus* cum ob auctoris famam, tum ob rei grauitatem et nouitatem summo applausu in ecclesia Romana exceptum, breuique per totam Italiam aliasque prouincias propagatum est. Quanta deinceps, et vsque ad finem seculi IX. eius auctoritas fuerit, ex eo colligi potest, quod *Hadrianus I.* (an. 774.) auctam, qualis tunc temporis erat, *Dionysii collectionem*, tanquam praeclarissimam disciplinae ecclesiasticae normam, *Carolo M.* dono dederit (a), et sequentes pontifices *Codicis* seu *Corporis Canonum* nomine eam celebrarint (b).

(a) Conf. IOAN. CHRIST. RVDOLPHI commentatio *de Codice canonum, quem Hadrianus I. P. R. Carolo M. dono dedit.* Erlangae 1777. (b) Veluti LEO IV. (an. 850.) apud *Gratian.* can. 1. Dist. XX. et NICOLAUS I. (an. 865.) ap. *eund.* can. 1. Dist. XIX., vbi per *Codicem* seu *Corpus Canonum* collectio Dionysii non obscure indicatur.

§. 166. Collectio canonum Martini Bracarenensis.

Similem quidem operam canonum studio impendit *MARTINVS*, *Bracarenensis* in Lusitania episcopus, vtpote qui ob eandem, quae Dionysium offenderat, Latini cuiusdam canonum

Graecorum interpretis oscitantiam et obscuritatem *Librum capitulorum ex Graecis synodis collectorum, seu Collectionem canonum Orientalium*, additis quibusdam ex Hispaniae conciliis, vergente seculo VI. (an. 572.) ea ratione composuit, ut primo canones, qui de episcopis et clericis statuunt, tum eos, qui ad laicos spectant, exhiberet (a). Quia vero Martinus canones non integros, sed summatim tantum, idque minus fideliter retulit, nec, unde singula capita decerpta sint, indicavit, idonei antiquorum canonum testis ac interpretis laudem haud promeritus est (b).

(a) Extat haec collectio in *Biblioth. Iur. can. vet.* Tom. I. in Appendice, nec non ap. DOM. MANSI *Collect. Concil.* Tom. IX. col. 846. (b) Canones, e Martini collectione haustos, *Gratianus* per errorem sub inscriptione: *Ex concilio Martini papae* saepius laudavit, e. g. can. 5. XXI. q. V.

§. 167. Concordia canonum Cresconii.

Dionysius, vetustissimos Graecorum codices secutus (§. 156.), canones conciliorum, et epistolas pontificum non habita ratione *argumenti*, sed eo ordine recensuit, quo concilia et pontifices ratione *temporis* inuicem consequuntur. Hunc ordinem, vsui minus aptum, *CRESCONIVS*, episcopus Africanus, ad finem seculi VII. (an. 690.) immutavit. Is enim in *Libro: Concordia Canonum* dicto (a), vniuersam codicis Dionysiani materiam in *trecentos Titulos* ita digessit, ut sub vnoquoque titulo promiscue omnes, siue conciliorum, siue pontificum con-

stitutiones, eo spectantes, sisterentur (b). Huic operi porro *Breuiarium canonum*, id est, simplicem canonum et decretorum, singulis titulis respondentium, notationem *indicis* loco praemisit (c).

(a) Librum hunc publici iuris fecerant VOELL et IVSTELL. in *Biblioth. cit.* Tom. I. in Append. (b) Eodem plane modo dudum antea Ioan. Scholasticus (§. 158.) canones Basilii cum canonibus conciliorum coniunxerat. *Cresconius* itaque nec primus fuit, qui canones et epistolas canonicas ita permiscuit, nec tantum momentum Romanorum pontificum epistolis fecit, vti quidem SPITTLER *loc. cit.* pag. 167. autumat. (c) *Fulgentius Ferrandus*, ecclesiae Carthaginens. diaconus, circiter dimidium seculi VI. (an. 547.) similem *Breuiationem canonum*, eo solum discrimine confecerat, quod conciliorum tantum canones, et non ex Dionysio, sed aliis Latinis codicibus laudauerit. Vtriusque, Fulgentii et Cresconii, *Breuiarium* in *cit. Biblioth.* Tom. I. habetur.

§. 168. Corpus canonum Hispaniense.

Maïoris momenti est amplior illa canonum collectio, quae ad initium seculi VII. ab ISIDORO, *Hispalensi* episcopo, viro eruditione et vitae sanctitate clarissimo, si non composita, saltem aucta et emendata est, Dionysianae plane similis. Nam in duas partes pariter diuisa est, quarum prior eorundem fere conciliorum canones, posterior eorundem lere praesulum Romanorum decreta complectitur. In eo Isidoriana haec collectio a Dionisyana maxime differt, quod canones conciliorum Graecorum ex alia versione Latina, canones insuper plurium conciliorum in Africa, Gallia, et praesertim Hispania vsque ad an. 633. habitorum ex-

hibeat. Sicut autem Dionysii, ita quoque Isidori opus multis variisque accessionibus progressu temporis auctum, porro, quod in Hispania ortum sit, canonesque ibidem conditos sigillatim referat, *Corpus Canonum Hispaniense* appellatum est (a).

(a) De hac collectione praeclare disserit DOVIAT *Praenot.* cit. Lib. III. cap. 19.

§. 169. Primatus eccles. amplificatio.

Interim forma regiminis ecclesiastici externi magnam gradatim mutationem subiuit. Cum enim ecclesia solis fere conciliorum, maxime prouincialium canonibus et decretis antea regeretur (§. 58. 94.); nunc ex solis fere Romanorum pontificum placitis et responsis pendere coepit. Ad quod, si non primam, praecipuam certe ansam concilii Sardicensis patres (§. 155.) per id dederunt, quod episcopis, metropolitani et synodi prouincialis iudicio contemptis, ad episcopum Romanum prouocandi facultatem, huic autem arbitrandi ius concesserint, num renouandum, an ratum firmumque habendum sit iudicium (a). Vti nunc episcopi ad Romanos pontifices saepius prouocare, auxilia ab iis petere, eorumque gratiam aucupari solebant; ita pontifices sedis suae dignitatem impensius commendare, de causis, ad se delatis, liberius constituere (b), supremam denique potestatem iudiciariam, cuius partem duntaxat, certaue ratione tantum patres Sardicenses concesserant, *simpliciter* et *absolute* sibi vindicare coeperunt (c). Adde vndique ingruen-

tem tunc temporis barbariem, maioremque in dies disciplinae ecclesiasticae depravationem, ut intelligas, piissimos pontifices ad auctoritatem suam frequentius acriusque interponendam necessitate quadam adactos fuisse (d).

(a) OSIVS episcopus dixit: *Si vobis placet, sancti Petri memoriam honoremus. Synodus respondit: placet.* Canones, ad hanc rogationem constitutos, exhibet Gratian. can. 7. VI. q. IV. can. 36. II. q. VI. (b) Sic e. g. INNOCENTIVS I. (an. 417.) Romanum pontificem *nominis et honoris episcopalis auctorem* dixit. Ap. Gratian. can. 12. XXIV. q. I. LEO I. (an. 443.). *Petri priuilegium* eximie laudauit ap. eund. can. 7. Dist. XIX. can. 5. XXIV. q. I., et GREGORIUS M. (an. 499.), episcopos omnes sedi Romanae subiectos esse, generaliter pronuntiauit ap. eund. can. 4. Dist. XXII. (c) GELASIVS (an. 495.) his verbis gloriatus est: *Cuncta per mundum nouit ecclesia, quoniam quorumlibet sententiis ligata pontificum, sedes beati Petri apostoli ius habeat resoluendi, utpote quae de omni ecclesia fas habeat iudicandi; — neque cuiquam de eius liceat iudicare iudicio, siquidem ad illam de qualibet mundi parte appellandum est: ab illa autem nemo est appellare permissus.* Ap. Gratian. can. 16. 17. 18. IX. q. III. Contra vero ecclesiae Africanae antistites iam an. 418. in concilio illo Africano (§. 155), reprobata Romam appellandi licentia, sanciuerant, eos, qui ad transmarina iudicia deinceps appellauerint, a nullo intra Africam ad communionem suscipiendos esse. Refert hunc canonem Gratianus can. 35. II. q. VI., addita exceptione, *nisi si forte Romanam sedem appellauerint*; quasi vero Africani, trans mare appellantes, alio quam ad Romanum pontificem appellare consueuissent. (d) Huc pertinent sententiae INNOCENTII I. in can. 11. Dist. XI., SYMMACHI (an. 503.) in can. 14. IX. q. III., AGATHONIS (an. 680.) in can. 2. Dist. XIX., qui, omnes

nes apostolicae sedis sanctiones sic accipiendas esse, censuit, tanquam ipsius diuini Petri voce firmatae sint.

§. 170. Isidori Mercatoris eam in rem fraudes.

Ita sensim opinio de infinita quasi potestate Romani pontificis inualuit (a), quam porro sub initium seculi IX. maxime firmavit homo quidam fraudulentus, *ISIDORI Mercatoris* nomine notatus, qui centum circiter epistolas pontificibus a *Clemente I.* usque ad *Siricium* singulis, et ab hoc usque ad *Gregorium M.* plerisque affinxit, immo genuina quoque pontificum scripta vel mutilauit, vel lacinias assuendo corrupit, iisque alia non nulla, siue a se, siue ab aliis conficta, immiscuit, omnesque has praestigias, quasi grauissima priscorum pontificum monumenta, in corpus canonum Hispaniense proiecta audacia intulit (b), eo haud dubie consilio, vt argumenta suggereret, queis summa et absoluta vnus Romani pontificis in vniuersam ecclesiam potestas probari, atque ita metropolitanorum conciliorumque auctoritas deprimi, et euerti posset (c).

(a) Exemplo est *capitulare CAROLI M.* an. 801, ap. *Gratian.* can. 3. Dist. XIX. *Honoremus sanctam Romanam et apostolicam sedem, — vt, licet vix ferendum ab illa imponatur iugum, tamen feramus, et pia deuotione tolleremus.* (b) Infausti huius operis exemplum vnicum tantum typis expressum existit in *IAC. MERLINI Collect. Concil.* Tom. I. parisiis 1524. Melioris notae codicem Vaticanum fratres *Ballerinii* (§. 163.) laudant. Summam exemplaris Merliniani *VAN ESPEN Opp. Omn.* Tom. III. P. II. *Dissert. I.* §. 5. 6. exhibet. Delineationem totius operis, simulque

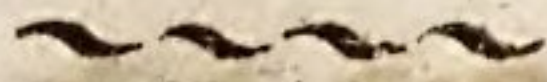
indicem pontificum et epistolarum, singulis afflictarum, reperies ap. SPITTLER *Geschichte des canon. Rechts* §. 59. seq. (c) Quis *Isidorus* ille *Mercator*, vulgo etiam *Peccator* dictus, fuerit, et quo praecise tempore opus, nequiter ab eo adulteratum, e tenebris in lucem exierit, haud liquet. *Riculsum*, Moguntinum ab an. 787. vsque ad an. 814. archiepiscopum, per Galliam et Germaniam illud diuulgasse, testis est HINC MARVS, *Rhemensis* an. 845—882. archiepiscopus, in *Libr. 55. capitul. aduers. Hincmar. Laudun. cap. 34.*

§. 171. Artes, quibus fraudator vsus est.

Vt autem fraudibus his aliquam veri speciem conciliaret, fidemque faceret, non noua plane et inaudita protulit; sed, quae pontifices Romani *generaliter et indefinite*, aliquando *oratorie et nimis magnifice*, aut *certa tantum ratione*, certisue in causis de se praedicarunt, iam a maioribus serio et *absolute* pronuntiata et tradita fuisse, commentus est. Sic *Innocentii I.* dictum de *causis maioribus*, fidei nempe quaestionibus (a), post episcopale iudicium ad sedem apostolicam referendis (b), falsarius ita dilatauit, ac si veteres docuissent, omnes causas, quas *maiores*, seu *grauiores* dicere Romano pontifici libuerit, eius iudicio simpliciter reseruatas esse (c). Monuerat *Leo I.* episcopum Thessalonicensem, suum in illis regionibus vicarium, de concessae potestatis limite, eum *vocatum*, dicens, *in partem sollicitudinis, non in plenitudinem potestatis* (d). Eandem phrasin circumscriptor aduersus omnes uniuerse episcopos adhibet, quasi *summa et plenitudo potestatis ecclesiasticae* in solo Romano pon-

tifice resideret; episcopi vero illius partem duntaxat, a pontifice ipsis demandatam, haberent (e). De quo *Gelasius* se iactavit, Romanum nempe pontificem nullius iudicio obnoxium, ipsius contra iudicio omnes subiectos esse, et ad eius tribunal a quibuscunque iudiciis ecclesiasticis appellandi licentiam habere (§. 169.), id a primis diui Petri successoribus constitutum fuisse, fraudator contendit (f). *Pelagius* I. edixerat, non licere synodum particularem contra generalem (g) habere; sed ille nequam antiquissimos pontifices affert, quasi docuissent, nullum plane concilium absque auctoritate Romani pontificis legitime haberi posse (h). Grauter quidem, nec immerito pontifices instituta ecclesiae Romanae laudarunt, eaque ab aliis quoque ecclesiis seruanda esse, acrius monuerunt; at mendax iste homo ponit, pontifices multo antiquiores absolutam vniuersae ecclesiae leges imponendi potestatem sibi tribuisse (i).

(a) Vbi scilicet, vt idem INNOCENTIUS ap. *Gratian*. can. 12. XXIV. q. I. ait, *fidei ratio ventilatur*. (b) In *Epist. ad Victricium Rhotomag.*, cuius fragmenta *Gratianus* in can. 14. III. q. VI. can. 26. XI q. I. exhibet. Verba autem a Gratiano omissa sunt haec: *Si maiores causae in medium fuerint deuolutae, ad sedem apostolicam, sicut synodus statuit, et vetus consuetudo exigit, post episcopale iudicium referantur*. Eandem sententiam in can. 5. Dist. XVII. PELAGIO II. adscriptam legimus; sed hic verba: *post episcopale iudicium* desunt. (c) Can. 3. 5. 10. II. q. VI. can. 9. III. q. VI. Hi alique plures eiusdem sententiae canones ab Isidoro conficti sunt. (d) Can. 8. III. q. VI. can. 5. XXV. q. II. (e) Can. 12. II. q.

VI. ab Isidoro fabricatus, et can. 11. ibid. suppositivus est. Vid PETR. GIBERT Observat. circa effatum: *Episcopi in partem sollicitudinis vocati sunt in Corp. Iur. can.* Tom. I. pag. 261. (f) Can. 1—8. can. 15—18. 20 21. II. q. VI. can. 13. 16. IX. q. III., quos omnes Isidorus confinxit. (g) Can. 4. Dist. XVII. (h) Can. 1. 2. et 5. Dist. cit. eiusdem Isidori commenta. (i) Can. 3. Dist. XI. et can. 1. Dist. XII. commentitii, can. 2. Dist. XI. can. 2. Dist. XII. et can. 5. Dist. XIX. ad Isidori mentem compositi.

§. 172. Causae, ob quas fidem obtinuit.

Quod fraudator animo intendit, maximo disciplinae ecclesiasticae detrimento amplissime consecutus est. Frustra *Hincmarus Rhemensis* opposuit, epistolas illas in codice canonum non reperiri, immo receptis probatisque canonibus valde aduersari (a). Contra enim *Nicolaus I.* in epistola, ad episcopos Galliae an. 805. data, eas simpliciter recipiendas esse, summopere contendit (b). Huic iam decreto episcopi vel ideo libenter cesserunt, quod, summa potestatis in sedem Romanam translata, metropolitanorum et synodorum prouincialium iugum sensim excuti, a Romana autem curia quidlibet facilius impetrari posse, confiderent. Cum porro illorum temporum eruditi ob historiae, linguarum et artis criticae inscitiam detegendis eiusmodi fraudibus impares essent, nomenque *Isidori*, quo *Hispalensem* illum episcopum designari credebant, omnibus imponeret, eo res breui deuoluta est, vt *Corpus Canonum*, ab *Isidoro Mercatore* adulteratum, parem cum aliis canonum codicibus, immo, veluti fons aliis omnibus vberior, maiorem subinde auctoritatem obtinuerit.

(a) In *Libr. 55. Capitul. cap. 20. 24.* (b) Extat. ap. *Gratian. can. 1. Dist. XIX.*

§. 173. Argumenta falsitatis.

Omnes autem epistolas, quas *Isidorus Mercator* primum protulit, vel mentitas et falsas, vel corruptas esse, hisce argumentis plane probatur: 1. Omnibus antehac prorsus incognitae erant illae epistolae. Neque enim concilia, neque pontifices, nec sancti patres, nec alii scriptores ecclesiastici ullam de iis mentionem fecerunt. 2. Silent de vexationibus christianorum, de controuersiis, turbis et haeresibus, quae primis illis seculis ecclesiam grauissime afficiebant. 3. Contra vero primates et patriarchas, ecclesiae in prouincias diuisionem, ritus liturgicos aliaque plura eiusmodi commemorant, quae posterioribus demum temporibus introducta sunt. 4. Pleraeque omnes falsas consulum et temporum designationes exhibent. 5. In omnibus idem regnat stilus, ut non a pluribus, sed ab vno conscriptae videantur. 6. Eadem porro in omnibus est sermonis barbaries, a priorum seculorum latinitate prorsus aliena. 7. Compertum denique et exploratum est, epistolas hasce e recentiorum pontificum et conciliorum, e patrum aliorumque auctorum dictis et sententiis conflatas et consutas esse (a).

(a) Iam initio seculi XIV. Isidori mercibus dicam scribere coepit MARSIL. PATAVINVS *de re imperatoria et pontificia*, seu *defens. pacis* P. II. cap. 27. Easdem falsi nomine seculo XV. notauit NICOL. de CVSA, Cardinalis, *de concordant. cathol.* Lib. II. cap. 34. Lib. III. cap. 2. ANTON CONTIVS in editione *Corp*

Jur. Canon. (§. 185.), quam an. 1556. iam parauerat, ad can. 12. Dist. XVI. aperte, et simpliciter addidit: *Multas supra in praefatione rationes adduxi, quibus, omnes pontificum, qui Sylvestrum praecesserunt, decretales falsas esse manifeste ostendi.* Latius vero dein, et acrius praeter alios id egerunt *Auctores Centuriarum Historiae ecclesiasticae.* (Basileae 1559 — 1574.) Centur. II. cap. 7., *Centuriales Magdeburgenses* dicti. Hos quidem refellere conatus est FRANC. TURRIANVS in opere *pro canonibus apostolorum, et epistolis decretalibus pontificum*, Parisiis 1573. edito. Sed hunc prae caeteris exagitavit, debellavitque DAVID BLONDELLVS in libro: *Pseudo-Isidorus et Turrianus vapulantes.* Genevae 1628., quo in opere laudanda quidem est ars critica, valde autem improbanda acerbitas et temeritas, qua auctor rem catholicam calumniatur. Huc pertinet opus perrarum: PETR. CONSTANTII *Epistolae Romanorum pontificum, et quae ad eos scriptae sunt, a Clemente I. usque ad Innocent. III., notis criticis ac dissertationibus, quae historiam, dogmata, disciplinam explicant, illustratae.* Tom. I. ab an. 67. ad an. 440. Parisiis 1721. Conf. VAN ESPEN *Opp. Omn.* Tom. III. *Dissertat. de Collectione Isidori Mercatoris.*

§. 174. Capitularia.

Eodem fere tempore, quo fallaces Isidori merces per ecclesiam Latinam disseminatae, sensimque probarum instar receptae sunt, Carolus M. alique Francorum reges Romanique imperatores omnem curam adhibuerunt, ut rei ecclesiasticae non minus, quam civili optime consulerent. Eam ob causam frequentes conventus, ex omnibus cum clericorum, tum laicorum ordinibus coactos, celebrarunt, in quibus, quae ad rectam reipublicae et ecclesiae guber-

II

II

II

II

II

II

II

nationem, bonamque disciplinam pertinere videbantur, communi ecclesiae praesulum et regni procerum consilio et consensu constituerunt. Sanctiones, in eiusmodi comitiis factae, *Capitularia* vocabantur.

§. 175. Eorum collectiones.

In iis colligendis operam primus posuit *Ansegisus*, abbas, postea archiepiscopus Senonensis, qui *Caroli M. et Ludouici Pii Capitularia*, in quatuor libros digesta, an. circiter 830., diuulgauit. Post hunc *Benedictus*, *Leuita* Moguntinus, *Capitularia*, ab Ansegiso praetermissa, plura insuper fragmenta, e conciliorum et pontificum decretis, sanctorum patrum scriptis, ex legibus porro Romanis et Germanicis excerpta, quasi publica auctoritate probata essent, con-gessit, eaque in tres libros diuisa an. circiter 850. in publico proposuit (a). His denique incertus auctor *quatuor libros additionum* adiecit, iisque itidem pontificum et sanctorum patrum sententias, legesque imperatorum immiscuit (b). Maximam hae collectiones in Gallia et Germania, quin et Italia auctoritatem habuerunt, quae, quod ad causas ecclesiasticas attinet, vsque ad seculum XII. perdurauit (c).

(a) In praefatione *Benedictus* fatetur, se haec Capitula in diuersis locis et schedulis sparsim inuenisse, maxime autem in Moguntinae ecclesiae scrinio a *Riculfo* recondita, et ab *Autgario*, secundo eius successore inuenta esse. Atqui in hisce capitulis *Benedictus* falsas *Isidori* epistolas, reticetis licet pontificum nominibus saepius laudauit. Inde nata suspicio,

Benedictum hunc sub larua Isidori Mercatoris latere. Vid. DOVIAT *Praenot. Canon.* Lib. III. cap. 20., et quae ibidem FRID. SCHOTT annotavit. (b) Haec omnia, aliaque plura, huc spectantia, summa cura et industria collegit, et mirifice illustravit STEPHANVS BALVZIVS in opere praestantissimo: *Capitularia Regum Francorum*, quod Parisiis 1677. prodiit, Vene- tiis 1772. 73. recusum, et nouissime Parisiis an. 1780. supplementis auctum est. (c) Eorum auctoritatem agnouit LEO IV. ap. *Gratian.* can. 9. Dist. X., iisque suo adhuc tempore *Gratianus* can. 37. XI. q. I. vim legum attribuit.

§. 176. Ratio in colligendis canonibus deinceps seruata.

Qui iam deinceps excolendae disciplinae ecclesiasticae studia et operas dicarunt, capitularium collectores imitando, omnia praecepta, siue ecclesiastica siue ciuilia, siue publica siue priuata auctoritate edita essent, modo disciplinam ecclesiasticam iuuarent, canonum instar adhibuerunt, in quibus porro recensendis non amplius conciliorum et pontificum seriem, vti *Dionysius* et *Isidorus*, sed materiarum ordinem, *Martini Bracarenensis* et *Cresconii* exemplo, secuti sunt.

§. 177. Regino Prumiensis.

Inter hos primus est *Regino*, abbas *Prumiensis*, qui sub finem IX. aut sub initium X. seculi librum *de ecclesiasticis disciplinis et religione christiana*, in duas partes, de clericorum nempe et laicorum officiis, diuisum edidit (a). Conciliorum veterum canones *Regino* ex interpretatione *Dionysii*, decretales pontificum ex *Pseudo-Isidoro* (b), et leges Romanas ex *Aniani breuiario* (§. 159.) delegit.

(a) Opus Reginonis primus typis mandari curavit IOACH. HILDEBRANDVS Helmstadii 1659. Noam melioremque editionem adornavit laudatus STERHAN. BALVZIVS Parisiis 1671., quae cura illustris IOS. ANTON. RIEGGERI Viennae 1765. recusa est. (b) Quia vero sinceras pontificum epistolas crebro, confictas rarius laudavit; de Isidori mercibus suspicionem habuisse videtur.

§. 178. Burchardus Wormatiensis.

Post hunc *BURCHARDVS*, monachus primo, dein episcopus *WORMATIENSIS*, initio seculi XI., omnem disciplinae ecclesiasticae materiam viginti libris complexus est, quos *magnum decretorum seu canonum volumen*, vulgo *Decretum* appellarunt (a). Magnam operis sui partem Burchardus ex Reginone hausit; sed falsas Isidori epistolas frequentius attulit, locorum a se descriptorum verba saepe immutavit, et loca ipsa auctoribus attribuit, apud quos non inveniuntur. Ea speciatim, quae ex capitularibus desumta sunt, per simulationem, ac si a conciliis vel pontificibus profecta essent, adduxit, fortasse ne quid principum auctoritati in causis ecclesiasticis tribuere videretur (b).

(a) Editum est *Burchardi Decretum* primo Coloniae 1548., dein Parisiis 1549., et rursus Coloniae 1560. Sunt tamen, qui contendunt, non nisi fragmenta publici iuris facta esse; integrum vero opus in bibliothecis adhuc latere. (b) *Burchardum* Galli Italique ex linguae genio *Brocardum*, eiusque sententias *Brocardica* dixerunt. Vnde veterum iuris interpretum mos descendit, axiomata iuris, imprimis ingeniosa, *Brocardica* appellandi.

Demum prae multis aliis (a) commemorandus hic est *IVO*, *Carnotensis* episcopus, qui initio seculi XII. duo canonum volumina elaboravit. Alterum, quod auctor ipse *Excerptiones ecclesiasticarum regularum*, schola dein *Decretum* dixit, in partes seu libros septemdecim diuisum (b), alterum in libros octo contractum, quod *Panormia*, quasi quod omnes vitae ac disciplinae ecclesiasticae regulas contineat, vocatur (c), etsi quandoque et decreti nomine veniat. Sicut autem Burchardus ex Reginone, ita Iuo ex Burchardo pleraque mutuatus est. Caeterum Iuo in utroque opere leges civiles, et quidem ex corpore iuris Iustiniani depromtas, tam impense laudavit, ut primus videatur, qui ius civile cum canonum studio coniunxerit.

(a) Quos inter a correctoribus Romanis laudantur *Anselmi*, episcopi Lucensis et *Deusdedit* seu *Theodati* Cardinalis collectiones, *Gregorii* porro *presbyteri* collectio, *Polycarpi* nomine inscripta. Sed neutrum horum operum, quantum nobis constat, typis excusum est. (b) *Decretum* Iuonis primo typis euulgavit IOAN. MOLINAEVS Louanii 1561.; melius vero, et rectius cum aliis Iuonis operibus, curante IOAN. FRONTONE Parisiis 1647. prodiit. (c) *Panormiam* SEBAST. BRANT Basileae 1499. edidit, eandemque quodammodo auctam MELCH VOSMEDIANVS hac inscriptione: *Panormia seu Decretum Iuonis Carnotensis* Louanii 1557. publici iuris fecit.

§. 180. Gregorius VII. dominatus pontificii firmator.

Ita quidem, praecinente *Isidoro Mercatore*, cum Romani inde a *Nicolao I.* pontifices, tum

canonum capitulariumque collectores opinionem de absoluta vnius Romani pontificis potestate propagarunt. Nunc autem, vergente seculo XI., summopere eandem stabiliuit *GREGORIUS VII.*, ab an. 1073. vsque ad an. 1087., pontifex Romanus. Is enim summam, qua se praeditum putabat, potestatem tanta audacia in omnes exercuit, tot ac tanta eius specimina edidit, omnesque Isidoriani systematis partes ita compleuit, vt *Dictatum* illorum, qui immoderatae dominationis pontificiae summam breuiter exponunt, auctor videri merito possit (a). Is porro hunc in modum argumentari coepit: Eos omnes, qui sedi apostolicae obedire renuunt, peccatum paganitatis incurrere (b), ideoque excommunicationi se obnoxios reddere; excommunicatos autem hoc ipso iuribus suis excidisse, iisque nec fidelitatem, nec obedientiam deberi (c). Atque hoc sophismate nixus *Henricum IV. Imp.* non solum excommunicare, sed etiam regno et imperio priuare, inaudito antea exemplo, ausus est (d).

(a) *Dictatus* hi in *Regestis* seu *Registris Gregorii VII.* Lib. II. inter Epist. 55. et 56. reperiuntur, eosque *BARONIVS* in *Annal.* ad an. 1076 num. 31. seq. tanquam *Priuilegia apostolicae sedis et Romani pontificis* laudat. Eisdem *GERH. MASTRICH* in *Histor. Iur. Eccles.* §. 257. exhibet. (b) *Peccatum paganitatis incurrit, quisquis, dum christianum se asserit, sedi apostolicae obedire contemnit.* Ap. *Gratian.* can. 15. Dist. LXXXI. (c) *Nos eos, qui excommunicatis fidelitate aut sacramento constricti sunt, apostolica auctoritate a sacramento absolui- mus, et ne eis fidelitatem obseruent, omnibus mo-*

dis prohibemus. Ap. Gratian. can. 4. XV. q. V I
 (d) Vid. MATTH. DANNEMAYR *Hist. Eccles. Period.*
 IV. cap. II. §. 2.

CAPUT III. DE CORPORE IURIS CANONICI.

§. 181. Partes Corporis Iuris Canonici.

Collectiones canonum, adhuc recensitae, ad ius ecclesiasticum antiquum pertinent. Ex hoc congmentatum, eidemque superstructum est novum, cuius fons primarius est *Corpus Iuris canonici*. Huius autem duae sunt partes, *Decretum* et *Decretales*, quinque voluminibus comprehensae, videlicet. 1. *Decretales Gregorii IX.* 2. *Liber Sextus Bonifacii VIII.* 3. *Clementinae.* 4. *Extrauagantes Ioannis XXII.* 5. *Extrauagantes communes.* Caeterum sicut corpus Iuris civilis (§. 159.), ita quoque canonici plures habet *appendices*, quas interpretes et editores sensim addiderunt. De his omnibus sigillatim nunc agendum est.

§. 182. Decretum Gratiani.

Cum sub initium seculi XII. iuris civilis Iustiniani studium, auctore Irnerio, in schola Bononiensi in dies magis florere coepisset; GRATIANVS monachus, aegre ferens, tantam curam et diligentiam canonum studio, ad id usque tempus theologiae interpretibus relicto,

non impendi; non tantum nudam canonum, vtcunque ordine quodam dispositorum, collectionem, sed iustum et ad vsus scholasticos accommodatum *systema* conficiendi consilium cepit, recte putans, tum demum parem, quin et maiorem canonum, quam legum studio estimationem conciliari posse, si, quemadmodum legum, ita et canonum disciplina separatim traderetur. Opus, an. 1151. absolutum, modo *Concordia* seu *Concordantia discordantium canonum*, modo *Decretum*, incertum, quo auctore, appellatum est (a).

(a) Alterutrum nomen antiquissimis exemplaribus inscriptum legitur. Prior appellatio, quae INNOCENTIO III. in cap. 20. *de Elect. in p. d.* placuit, et auctoris consilium aperte indicat, in corpore iuris canonici retenta, posterior vero, quae numero singulari multitudinem, *decreta* nimirum, vti in cap. 6. *de desponsat. impub.* legimus, designat, usu communem fere in modum recepta est, quo in iure Romano plurimorum edictorum collectio *Edicti perpetui* nomen accepit Conf. Clariss. IOS. ANTON. RIEGGERI Dissertat. *de Gratiano auctore decreti*, in Opusculis supra iam laudatis.

§. 183. Eius partitio et forma.

In partitione operis sui *Gratianus* tria iuris obiecta, *personas*, *res* et *actiones* seu *iudicia*, respexisse videtur. Nam

PARS I., in *Distinctiones CI* distributa, praemissis generalibus iuris canonici notionibus, clericorum ordines atque officia, et praesertim illorum, qui regimen ecclesiasticum externum gerunt, gradus et iura explanat.

PARS II., in *Causas XXXVI.* diuisa, causas et controuersias ad iudicium ecclesiasticum pertinentes, modumque eas pertractandi edisserit. Singulae causae in *Quaestiones*, ex iis emergentes, resolutae sunt. *Quaestio* autem *III.* *Causae XXXIII.*, utpote fusior, in *Distinctiones VII.*, de *Poenitentia* inscriptas, ab interpretibus Gratiani diuisa est.

PARS III., *Distinctiones V.* complectens, de rebus et ritibus sacris agit, et propterea de *Consecratione* inscribitur. Singulis distinctionibus et quaestionibus *canones*, id est, fragmenta, e monumentis et scriptis varii generis desumta, respondent (a). His Gratianus suas quoque sententias et ratiocinationes, per *partes*, alii *paragraphos* vocant, distinctas, cum praemisit, tum immiscuit, et subiecit, iisque canones allatos illustrare, et, ubi pugnare inter se videbantur, conciliare studuit (b).

(a) *Canones*, quibus nomen *Palea* inscriptum est, ab aliena manu sunt. Quis eas addiderit et unde vox *palea* tracta sit, nondum satis constat. Attamen *paleae* parem cum reliquis canonibus auctoritatem habent. Lectu dignissima est elegans dissertatio: *De Paleis, decreto Gratiani insertis*, quam laudatus IOS. ANT. RIEGGERVS edidit, et in cit. opusculis reperire licet. (b) *Appendices* decreti sunt *Canones poenitentiales XLVII.* ex libris poenitentialibus, quales singulae dioeceses olim habebant, decerpti, dein *Canones*, qui *Apostolorum* dicuntur, de quibus supra (§. 152.) disputauimus.

§. 184. Eiusdem materia.

Monumenta et scripta, e quibus Gratianus

canones suos collegit, haec sunt praecipue:
 1. Sacrae litterae vtriusque testamenti, e quibus loca quaedam canorum in instar attulit. 2. Canones apostolorum. 3. Concilia generalia Orientis omnia (§. 98.) vna cum Trullano (§. 161.), *691.* et duo priora Occidentis (a). 4. Concilia particularia, in quibuscunque ecclesiae partibus habita. 5. Epistolae et praeceptiones Romanorum pontificum genuinae, dubiae et spuriae, quot et quales reperit. 6. Opera cum Graecorum tum Latinorum ecclesiae patrum doctorumque. 7. Scripta et monumenta rerum ecclesiasticarum alia non pauca (b). 8. Codices legum Romanarum (c), et capitularium, nec non constitutiones quaedam imperatorum regumque Germaniae. Quidquid nempe ad argumenti pertractandi explicationem et probationem facere videbatur, vndelibet esset, Gratianus corrasit, et in rem suam conuertit.

(a) Videlicet *Lateranense I. et II.* (§. 99.) Illius canones Gratianus sub nomine *Decretorum Calisti II.* refert, veluti can. 8. Dist. XXVII. (b) Huius generis sunt *Libri poenitentiales*, *Pontificale Romanum*, *Ordo Romanus*, et *Liber diurnus Romanorum pontificum*, de quibus vid. DOVIAT. *Praenot. canon.* Libr. II. 68. III. 32. (c) *Breuiarium Anianum* (§. 159.) Gratianus *Codicis Theodosiani* nomine laudat.

§. 185. Correctores Romani.

Quoniam vero Gratianus artis criticae minus peritus fuit, et canones suos, non ex ipsis fontibus, sed ex aliorum, *Burchardi* inprimis (§. 178.) et *Iuonis* collectionibus (§. 179) hausit; mirum

haud est, opus eius plurimis mendis inquinatum et refertum fuisse (a), donec, renatis seculo XVI. melioribus litteris, cum doctores privati (b), tum ipsi pontifices ad limam illud renovare, mendisque expurgare coeperint. Et pontifices quidem XXXV. viros, dignitate et eruditione claros, euocarunt, ut singula decreti Gratiani loca ad codices undique conquisitos exigerent, ex iisque mendosa corrigerent: unde *Correctores Romani* dicti sunt (c). Horum industria opus an. 1580. absolutum, et an. 1582. *Gregorii XIII. R. P.* iussu una cum reliquis corporis iuris canonici partibus typis excusum est (d).

(a) Vid. Clariss. IOS. ANT. RIEGGERI *Disserat. De Gratiani collectione canonum, illiusque methodo et mendis*, in Eiusd. *Oblectamentis histor. et iuris eccles.* Ulmae 1776. (b) Hos inter primi sunt ANTON. DEMOCHARES, theologus Sorbonicus, et ANTON. CONTIVS, iurium in academia Bituricensi professor. Uterque plures Gratiani errores notavit in editione corporis iuris canonici, quae illius cura Paris. 1550., et accedente huius opera Antwerpiae 1570 prodiit. Vid. DOVIAT. *Praenot. canon. Lib. IV. cap. 13.* (c) Qua cura hi rem peregerint, *admonitio eorum ad lectorem*, decreto praefixa, docet, et, quid praestiterint, singulae decreti paginae exhibent. (d) Bullae *Gregorii XIII.* de an. 1580. et 1582. Gratiani decreto, vel praemissae vel in fine subiunctae sunt.

§. 186. Decretum magis emendatum,

Nunc quidem decretum, meliore forma donatum, habemus; adhuc tamen non pauca supersunt, quae correctionem eam praecipue ob causam postulant, quod correctores Romani falsas Isidori epistolas, aliaque supposititia mo-

numenta notare, siue scientes siue inscientes, omiserint. Quare alii deinceps Gratianum magis magisque emendandi curam susceperunt (a). Caeterum, caue, putes, non curandum, aut omnino abiiciendum esse ob naeuos illos Gratiani decretum. Praeterquam enim, quod partem corporis iuris canonici constituat, cum eo-que tanquam *ius commune* receptum sit; plurima quoque in eo insunt antiquitatis veterisque disciplinae ecclesiasticae monumenta, ad veram eruditionem, et iuris ecclesiastici scientiam maxime vtilia, queis plane careremus, nisi Gratianus ea nobis seruasset (b).

(a) Eorum princeps est ANTONIVS AVGVSTINVS, archiepiscopus Tarraconensis, qui eodem tempore, quo correctores Romani munus suum obibant, praeclarum illud opus *de Emendatione Gratiani* conscripsit, Tarraconae 1687. editum, et Paris. 1607. recusum quod, vti BALVZII et MASTRICHTI notis augmentum erat, claris. IOS. ANTON. RIEGGERVS Vindobonae 1764. recudi curauit. Summam porro in poliendo Gratiano industriam posuit CAR. SEBAST. BERARDVS, presbyter, et in Taurinensi Athenaeo decretalium professor in opere praestantissimo: *Gratiani canones genuini ab apocryphis discreti, corrupti ad emendationum codicum fidem exacti, difficiliore comoda interpretatione illustrati*. Taurini 1752 Venetiis 1777. et Madriti 1783 recusum. Eodem praeclarissimo auctore *Commentaria in Ius Ecclesiasticum vniuersum* Venetiis 1778. prodierunt. (b) Vid. IVST. HENING. BOEHMERI Dissertat. *de varia decreti Gratiani fortuna* §. 20., corpori iuris canonici, a se edito, praemissa.

§. 187. Decreti fortuna.

Vt primum Gratianus opus suum absolue-

rat, mox illud in schola Bononiensi, haud in-
scio, nec inuito *Eugenio III. R. P.* publice re-
citare coepit (a) tam felici euentu, vt deinceps
canonum studium peculiaris disciplinae nomine
celebratum, et, missis omnibus aliis canonum
collectionibus, solum Gratiani decretum, quasi
ius certum, et, quod sacrum esset, ciuili iure
longe praestantius vbique sensim receptum fuerit.

(a) *Gratianum* opus suum doctorum Bononien-
sium iudicio subiecisse; ab his *Eugenio III.* illud
oblatum, ab eoque, vt publice explicari posset, pro-
batum maximeque commendatum fuisse, plures con-
tendunt, auctoritate *Calendarii Archigymnasii Bo-*
noniensis permoti, quod ALEX. MACHIAVELLVS in *no-*
tis ad Sigonii Histor. Bonon. Lib. III. ad an. 1151.
in lucem protulit. Alii contra fidem omnem huic ca-
lendario abrogant. Quodsi vero pontifex Gratiani
institutum *expresse* non probauit, id saltem *tacite*
factum esse, minime dubitamus. Vid. GLÜCK *Prae-*
cognit. cit. §. 124.

§. 188. Eius vis in amplificanda potestate pontificia.

Quemadmodum autem Romanorum ponti-
ficum auctoritas inde a seculo V. magis magis-
que amplificata (§. 169.), postea Isidori com-
mentis quasi probata (§. 170.); ita nunc diuul-
gato per totam ecclesiam Latinam Gratiani
decreto, plane confirmata, maximeque dilatata
est. Nunc enim commenta illa, iisque hoc in-
terim spatio superstructa pontificum responsa
et edicta, quae Gratianus in decretum suum
congressit, certi probatique iuris speciem acce-
perunt, quam antea ob diuersas canonum col-
lectiones, et haud adeo certam earum auctorida-

tem habere vix poterant. Nunc ergo, quidquid Romani pontifices constituissent, in *Iure*, hoc est, *Gratiani decreto*, et, sicubi hoc deficeret, in plenitudine potestatis (a), ascitoque vicarii Christi titulo (b) fundamentum satis firmum habere videbatur.

(a) INNOCENTIUS III. pro certo posuit, Christum ecclesiasticae potestatis plenitudinem in vnam sedem Romanam contulisse, hanc vero, *retenta sibi plenitudine potestatis, episcopos aliosque in partem sollicitudinis euocasse*: Cap. 5. de concess. praebend. in p. d. et cap. 4. de auctorit. et usu pall. (b) Idem pontifex fidenter asseueravit, *Romanum pontificem non puri hominis, sed veri Dei vicem gerere in terris, — Dei locum tenere in terris, — et Christi vicarium agere*. Cap. 2. 3. 4. de Translat. episcop. cap. vn. vt benef. sine diminut. confer.

§. 189 Dominatus pontificii specimina.

Hisce quasi principiis nixi pontifices sui iuris et muneris esse putarunt, 1. vniuersae ecclesiae leges praescribere (a), 2. omnibus, qui ad sedem Romanam prouocare, ibique causam agere maluerint, ius dicere (b), 3. de episcoporum et episcopatum creatione et immutatione, tanquam de causis maioribus, decernere (c), 4. gratias et exemptiones, priuilegia et dignitates omnis generis impertire (d), 5. a peccatis censurisque absoluendi, et legibus ecclesiasticis soluendi, seu dispensandi facultatem in quibuslibet causis sibi reseruare (e), 6. de beneficiis ecclesiasticis suo vbique arbitrio statuere (f), immo 7. tributa et collationes ecclesiis personisque ecclesiasticis imponere (g), haud secus, ac si

ecclesia vniuersa vna dioecesis esset, vni episcopo Romano *immediate* subiecta, aliorumque sacerdotum munus in eo tantum consisteret, vt vicarias illi operas praeberent. Ita vero effectum tandem est, vt primatus in vnius dominatum abiisse videretur.

(a) Hanc potestatem NICOLAUS I., falsi Isidori defensor et sectator strenuus, in can. 18. XXV. q. II. sibi asseruit, eamque dein GREGORIUS IX. in cap. 13. *de constitut.* paucis his verbis: *constitutio apostolicae sedis omnes adstringit*, veluti certam et confessam praedicauit. (b) Cum Romanus pontifex, vt INNOCENTIVS III. in cap. 19. *de Elect. in p. d.* ait, *iudex sit ordinarius singulorum*, qui ex sententia BONIFACII VIII., in cap. 1. *de constitut. in VI.*, *iura omnia in scrinio pectoris sui censetur habere*. (c) INNOCENTIVS III. in cap. 1. 2. 3. 4. *de Translat. episcop.* pronuntiauit, *ius episcopos deponendi*, eos ab vna sede ad aliam *transferendi*, eorumque *cessionem admittendi ad causas maiores*, et propterea *non tam constitutione canonica, quam institutione diuina ad solum Romanum pontificem pertinere*. Ex usu et interpretatione doctorum accessit *ius novos episcopatus erigendi*, atque *sedes episcopales ex vno loco in alium transferendi*, cap. 4. *de offic. legat.*, item *ius episcopatus vniendi*, cap. 1. *Ne sed. vac.*, vel *diuidendi* cap. 5. *de praebend. Extrau. com.*, quibus BONIFACIUS VIII. in cap. vn. *de cler. aegrot.* in VI. *ius impeditis episcopis coadiutores dandi* addidit. Ex pactis demum et concordatis *ius confirmandi episcopos*, eorumque *postulationes admittendi* accreuit, quo dato pontifices *obedientiae etiam et fidelitatis iusiurandum*, quale GREGORIUS VII. exegit cap. 4. *de Iureiur.*, et PASCHALIS II. in cap. 4. *de Elect.* nimis magnifice praedicauit, episcopis, a se confirmatis, imponere coeperunt. Hodiernam eius formulam, omnium, qui via recta se cum reputant, iu-

dicio abolendam, exhibet ZECH in *Hierarch. eccles.* §. 254. Vid. PETR. GIBERT. *Corp. Iur. canon.* P. II. pag. 118. (d) Sicut *leges* ferendi, ita et *priuilegia* concedendi ius NICOLAUS I. can. 8. IX. q. III. sibi tribuit, eoque iure inde a seculo XI. ita potissimum vsi sunt Romani pontifices, vt abbates et monasteria, nec non canonicorum collegia primo *sigillatim*, tum religiosos ordines, praecipue mendicantes *uniuerse* potestati episcoporum, episcopos autem potestati metropolitanorum subtraxerint, sedique Romanae *immediate* subiectos esse statuerint. De malo hoc vsu BERNARDVS de *Mor. et offic. episcop.* cap. 9., aliq. grauiter conquerebantur, cap. 3. de *Priuileg.* cap. 12. de *Excess. praelat.* Sed pro argumento BONIFACIUS VIII. in cap. 10. de *Priuileg. in VI.* posuit, quod *Iure communi omnes ecclesiae per orbem diffusae ad Romanam ecclesiam pertineant.* (e) In decreto Gratiani nullus reperitur casus, quo vel *dispensatio* vel *absolutio a peccatis* papae reseruata esset; duae tantum occurrunt *excommunicationes*, eidem reseruatae, quarum alteram GREGORIUS M. in can. 52. XVI. q. I., alteram INNOCENTIUS II. in can. 29. XVII. q. IV. posuerat. Inde autem a fine seculi XII. pontifices Romani absolutiones a peccatis et censuris ecclesiasticis frequentius sibi reseruauerunt, cap. 18. 19. 22. de *Sent. excom.*; progressu autem temporis reseruatum eiusmodi numerum vltra omnem modum multiplicarunt. Exemplo est PAVLI II. constitutio in cap. 3. de *Poenit. et remiss. Extrau. com.*, vbi famosa *Bulla Coenae*, a principibus merito proscripta, expresse laudatur. Non adeo multas in ipsis *Decretalibus* esse *dispensationum reseruaciones*, vt GIBERT *loc. cit.* pag. 147. animaduertit, mirum haud est. Ex eo enim, quod, ius *uniuersae ecclesiae* *leges* praescribendi penes Romanum pontificem esse, crederetur, per se consequi videbatur, omnem quoque in legibus, ab eo datis, vel approbatis, dispensandi facultatem ad eundem pertinere, ad episcopos autem non, nisi ex illius concessu. Hinc episcopi non so-

lum in casibus, *expresse* reseruatis, sed quibusuis aliis, quin et in illis, quos plana interpretatio soluit, dispensandi et absoluendi facultates ad certos annos a Romano pontifice impetrare solent. Exemplar eiusmodi facultatum, quae nec dari sine arrogantia, nec sine abiectioe accipi posse videntur, vid. ap. REIFFENSTVEL Tom. IV. *Iur. canon. in Append. de Dispensat. §. I. num. 22.* (f) CLEMENS IV. in cap. 2. *de Praebend. in VI.* audacter pronuntiauit, *ecclesiarum, dignitatum aliorumque beneficiorum ecclesiasticorum plenariam dispositionem ad Romanum pontificem pertinere ita, quod non solum ipsa, cum vacant, potest de iure conferre, verum etiam ius in ipsis tribuere vacaturis.* Postea CLEMENS V. idem ex suae potestatis plenitudine in cap. 1. *Vt lit. pend. nil innou. in Clem.* edixit. (g) Eius rei auctor erat IOANNES XXII, qui in cap. 11. *de Praebend. Extrau. com.* fructus et prouentus *primi anni* beneficiorum, tum vacantium et vacaturorum, pro ecclesiae Romanae necessitatibus *ad triennium* reseruauit; BONIFACIUS IX. autem (an. 1390.) non quidem integros, sed *dimidios primi anni* fructus, attamen in *perpetuum* fisco suo assignasse dicitur. Pecuniae ex fructibus primi anni ab illis soluendae, quibus papa beneficium concessit, *Annatae* appellantur. De his, vti etiam *de Reseruatiōibus casuum, de Bulla Coenae, de Exemptionibus monachorum et monasteriorum* latius disputauimus in *Volum. I. Commentationum*, quae sub nomine: *Der Freymüthige Vlmae* 1782. prodierunt.

§. 190. Potestas eccles. in causas ciuiles porrecta.

Ad haec pontifices Romani *ciuiles* quoque causas ad suum tribunal reuocare nunc solebant, illas nempe, in quibus *iurisiurandi* religio inesset (a), quaeue *peccatum* inferre viderentur (b), et generaliter, quaecunque aliquam cum sacris rationem, seu *spirituale*, vt aiunt, *annexum* haberent (c). In horum autem numerum refere-

bantur omnes causae, quantumvis ciuiles, quas causa ecclesiastica vel praecedat, vel comitatur, vel consequitur (d).

(a) Nunquid non poterimus de iuramenti religionem cognoscere, quod ad iudicium ecclesiae non est dubium pertinere, — quod nemo sanus ignorat ad nostrum iudicium pertinere. INNOCENTIUS III. in cap. 34. de Elect. cap. 13. de Iudic. (b) Non intendimus iudicare de feudo, sed decernere de peccato, cuius ad nos pertinet sine dubitatione censura, quam in quemlibet exercere possumus et debemus. IDEM in cap. 13. cit. (c) Causa iuris patronatus ita coniuncta est, et connexa spiritualibus causis, quod non nisi ecclesiastico iudicio valeat definiri. ALEXANDER III. in cap. 3. de Iudic. (d) Exemplo sunt causae matrimoniales, quae scilicet matrimonium quouis modo attingunt, ut adeo causam natalium ad forum ecclesiasticum pertinere ALEXANDER III. et HONORIUS III. in cap. 5. 7. Qui fil. sint legit. cap. 3. de ordin. cognit. pro certo habuerint. Idem de causis super matrimoniis vel usuris, et eas quoquo modo tangentibus CLEMENS V. in cap. 2. de Iudic. in Clem. edixit.

§. 191. Compilationes Decretalium.

Cum tanta iam esset pontificum auctoritas, et tot tantarumque rerum procuraciones ad eos quotidie deferrentur; abesse non potuit, quin alia atque alia quotidie mandata et rescripta, decreta et edicta e curia Romana prodirent, eorumque multitudo nouis in dies incrementis augeretur. Ex immenso hoc constitutionum pontificiarum cumulo praecipuas colligere priuati primo, tum ipsi pontifices studuerunt. Huiusmodi autem volumina non amplius canonum collectiones, sed compilationes decretalium dictae

sunt, eoquod vel solas, vel longe maxima ex parte constitutiones et epistolas *decretales* Romanorum pontificum referrent. Quae inter has primo exhibant, et aliquamdiu usu receptae erant, *antiquae* appellantur; *nouas* autem vocamus, quae in illarum locum substitutae sunt, et nunc alteram corporis iuris canonici partem faciunt.

§. 192. Ex antiquis quinque magis notae.

Ex *antiquis* Decretalium collectionibus *quinque*, tanquam magis notae et vsitatae a canonum interpretibus memorari solent, videlicet.

1. *BERNARDVS*, praepositus Papiensis, *Circa* dictus, an. circiter 1190. veterum quorundam conciliorum, et inde a *Gregorio M.* pontificum decreta, a Gratiano praetermissa, maxime vero pontificum suae aetatis constitutiones, eas praesertim, quas *Alexander III.* cum in concilio *Lateran. III.*, tum alias ediderat (a), in libros quinque sub certis titulis digessit. Hoc volumen *primam compilationem* interpretes appellarunt (b); ipse vero auctor *Breuiarium Extravagantium* inscripsit, quod nempe collectanea haec *extra Gratiani decretum* vagarentur (c).

(a) *ALEXANDER III.* *Rolandus Bandinellus* antea dictus, in schola Bononiensi eodem tempore, quo Gratianus decretum suum elucubratus est, theologiam docuit; Ictus insuper magni nominis fuit, et pontificiam dignitatem ab an. 1159 — 1181. tenuit. (b) Eiusdem fere aetatis sunt duae collectiones aliae, quae *decretales Alexandri III.*, et aliorum pontificum exhibent. Alteram *IVST. HEN. BOEHMER* in *Append.* ad Tom. II. num II. *Corp. Iur. Can.* publici iuris fecit; altera in *HARDVINI Collect. Concil.* Tom.

VI. P. II. pag. 1694. habetur. (c) Commemorandum hic est laboriosissimum opus, studio IOS. ANT. RIEGERI hoc nomine editum: *Bernardi, praepositi Papiensis, Breuiarium extrauagantium cum Gregorii IX. P. decretalium collectione ad harmoniam reuocatum, varietate lectionum et variorum notis illustratum*. Pars I. Friburgi Brisgouiae 1779. Frustra claris. CHRIST. FRID. GLÜCK *Praecognit. cit.* pag. 366. huius operis continuationem maxima expectatione expectauit. Nihil enim amplius in lucem prodiit.

2. Ad exemplum Breuiarii Bernardini IOANNES GALENSIS seu VALLENSIS an. 1202. collectionem edidit, quae tum omissas a Bernardo *Alexandri III.* aliorumque pontificum, tum et *Coelestini III.* constitutiones complectitur, et *secundae compilationis* nomine venit.

3. Tertia compilatio iussu INNOCENTII III. a Petio Beneuentano, eius notario, an. 1210. adornata, eas tantum constitutiones refert, quas ipse Innocentius III. primis duodecim pontificatus sui annis edidit. Prima inter omnes eiusmodi collectiones, quae publica auctoritate facta, et promulgata est (a).

(a) De hac, nec non de Bernardi Breuiario legi merentur egregiae commentationes IOAN. CHRISTOPH. KOCH. in *Eiusd. Opusculis Iur. Canon.* num. I. et II.

4. Huic post an. 1215. mox successit quarta compilatio, auctoritate eiusdem INNOCENTII III. (a) ex decretis, in concilio Lateran. IV. aliisque post priorem compilationem ab eodem editis, composita (b).

(a) INNOCENTIUS III. an. 1198 — 1216. ecclesiae praefuit. Is Parisiis theologiae et iurisprudentiae operam

dedit, ius etiam publice professus est, dictus *audax Ictus*, et inter pontifices, decretalium conditores, merito princeps appellandus. Omnes eius epistolas STEPHAN. BALVZIVS studiosissime collegit, ediditque *Epistolarum Innocentii III. R. P. libros undecim*. Paris. 1682. (b) Quatuor has antiquas collectiones in publicum dedit ANTON. AVGVSTINVS, Ilerdae 1576. Editio earum secunda hac inscriptione: *Antiquae collectiones decretalium cum Anton. Augustini, episcopi Ilerdensis et Iac. Cuiacii Icti notis et emendationibus* Paris. 1621. prodiit.

5. Paulo post, ann. circiter 1220., HONORIVS III., decessorem suum imitatus, ex constitutionibus, a se editis, *quintam compilationem* fieri curavit (a), eamque per Tancredum, insigne illum decreti magistrum (b), archidiaconum postea Bononiensem promulgavit (c).

(a) HONORIVS III an. 1216—1227. pontificatum gessit. (b) Ad eundem Honorius III. litteras et mandata dedit, quae in cap. 20 21 *de Iudic.* leguntur. (c) Compilationem hanc notis illustravit, et publici iuris fecit INNOCENT. CIRONIVS Tolosae 1645. Eandem auctam IOS. ANTON. RIEGGERVS Vindobonae 1761. edidit. Eiusdem auctoris est peculiaris *de Collectione Decretalium Honorii III.* disputatio, an. 1768., me respondente, habita, *Opusculis ad Histor. et Ius eccles. pertinent.*, saepius iam laudatis, inserta.

§. 193. Earum vsus et auctoritas.

Ita nunc praeter decretum Gratiani plures *Decretalium compilationes* in schola Bononiensi tradebantur, quae veluti *ius nouum*, ab ipsis partim pontificibus promulgatum, maiorem auctoritatem facile obtinuerunt, et vel ideo a iurium studiosis avidissime exceptae sunt, quod

plura ac praecipua iuris ciuilis capita pertractent, praeclarumque iudiciorum agendorum modum, atque ordinem exhibeant.

§. 194. Decretales Gregorii IX.

Cum vero *GREGORIUS IX.*, pontifex iurium peritissimus (a), animaduerneret, decessorum suorum decretales, in diuersa volumina dispersas, et alias quidem nimis verbosas, inter se pugnantes alias esse, et quasdam quasi dubias et incertas circumferri; *Raymundo de Pena forte*, capellano et poenitentiario suo, canonum quondam in athenaeo Bononiensi professori celeberrimo, id negotii dedit, ut ex prioribus illis compilationibus, resecando superflua, sibi inuicem contraria, et addendo constitutiones ab ipso hoc pontifice editas, nouam decretalium compilationem *ad communem et maxime studentium utilitatem* concinnaret. Opus, hoc modo confectum, pontifex an. 1234. ad academias Parisiensem et Bononiensem misit, addita sanctione, *ut hac tantum compilatione universi utantur, in iudiciis et in scholis, ut ne quis aliam absque auctoritate sedis apostolicae facere praesumat* (b).

(a) *Gregorius IX.*, Innocentii III. fratris filius, potestatem pontificiam ab an. 1227—1241, administravit. (b) Vid. *constitut. Gregorii IX.*, huic suae decretalium compilationi praefixam. Conf. IVST. HEN. BOEHMERI *Dissert. de Decretalium pontificum Romanorum variis collectionibus et fortuna*, quam *Corp. Iuris Canon.*, a se edito, Tom. II. praemisit.

§. 195. Earum materia et forma.

Longe maximam quidem compilationis Gregorianae partem faciunt *Decretales* plurium a Gregorio M. usque ad Gregorium IX. pontificem (a); saepius tamen loca sacrae scripturae, canones apostolorum, canones item conciliorum cum particularium, tum generalium ab Antiocheno usque ad Lateranense IV. (b), quin et sententiae sanctorum patrum aliorumque scriptorum referuntur. Vniuersa haec materia ad exemplum, a Bernardo Circa proditum (§. 192.) in quinque libros diuisa est. *Libri* in *Titulos*, et hi in *Capitula*, eaque, ubi prolixiora sunt, in *paragrap hos* diuiduntur (c).

(a) Frequentissimae sunt decretales pontificum Gratiano posteriorum usque ad ipsum Gregorium IX. (b) Canones, qui ex conciliis *Lateran.* III. et IV. referuntur, *Alexandri* III. et *Innocentii* III. magis sunt, quam horum conciliorum, quorum prius simpliciter *Lateranense*, v. g. in cap. 6. 7. *de Elect.*, posterius itidem *generale* tantum v. g. in cap. 1. 2. *de sum. Trinit.* cap. 12. *de Poenit. et remiss.* hic nominatur, (c) Argumenta horum quinque librorum hoc versiculo: *Iudex, Iudicium, Clerus, Connubia, Crimen* indicari solent. Argumenta et nexum librorum et titulorum sigillatim exponit DOVIAT in *Praenot. can. cit.* Lib. IV. cap. 19.

§. 196. Partes decisae.

Licet autem, promulgata Gregorii IX. decretalium compilatione, antiquiores omnes abrogatae fuerint; has tamen ad rectam interpretationem illarum necessarias esse, ex eo potest intelligi, quod Raymundus, uti olim in digeren-

dis pandectis et codice *Tribonianus*, et paullo ante *Bernardus Circa* in suo breuiario fecerat, non integras, sed mutilas, disruptas et interpolatas decretales exhibuerit, quandoquidem vnam in plures partes diuisam sub variis titulis posuit, et modo facti narrationem, modo decisionum momenta omisit, satis esse putans, nudam pontificis sententiam retulisse (a). Hos defectus quodammodo explent *partes*, vti vocantur, *decisae*, decretalium scilicet fragmenta, a Raymundo omissa, quae ex antiquis collectionibus desumta, et in nouis editionibus minutiore caractere capitulis subiuncta sunt (b).

(a) Indicia huius mutilationis sunt litterae *P. C.* siue *p. c.*, quae in inscriptionibus v. g. cap. 2. *de Offic. vicar.* cap. 5. *de Offic. archid.*, saepe occurrunt, atque, partem tantum capituli, seu epistolae decretalis hic exhiberi, denotant. Eiusdem generis sunt verba: *et infra* (*et j.*), in ipsis capitulis obuia, vt intelligas, omissa quaedam esse. Quid sibi velint litterae: *c. t. t. r.* cap. 5. *de Procurat.* exponit. (b) Partes has decisas capitulis decretalium primus subiecit ANT. CONTIVS in editione corporis iuris canonici, quam ipse parauit (§. 185.). Eas BOEHMERVS in sua *Corp. Iur. Canon.* editione ipsis textibus inseruit, vt sine vlla interruptione coniunctim legi possent.

§. 197. Liber sextus Bonifacii VIII.

Non multo post *Innocentius IV.*, et *Gregorius X.* duas nouas compilationes ex constitutionibus, quas in conciliis *Lugdunensi I.* et *II.* condiderant, conflatas, ediderunt (a). Ex vtraque, nec non ex posterioribus *Gregorii IX.*, et sequentium pontificum decretis, ex consti-

utionibus item, a se editis, *Bonifacius VIII.* (b) nouam collectionem fieri iussit, eamque Romae an. 1298. promulgatam, academiis Parisiensi et Bononiensi iisdem fere, vti Gregorius IX., verbis commendauit. Etsi vero liber hic ad normam Gregoriana compilationis in *quinque libros et titulos* diuisus est, cum tamen Bonifacius VIII. libri *Sexti* nomine Gregorianis quinque libris apponi voluit, vt ita totum decretalium corpus *senarium, qui numerus, vt ipse ait, perfectus est, redderetur, perfectam in rebus agendis formam tribuens, et in moribus disciplinam* (c).

(a) Primam compilationem BOEHMERVS in *Append. num. III. Tom. II. Corp. Iur. Canon.* in publicum dedit; posterior extat in *HARDVINI Collect. Concil. Tom. VII. pag. 705.* (b) *Bonifacius VIII.* an. 1294 — 1303. pontificiam auctoritatem tenuit, vir vtriusque iuris scientia quidem clarus, sed arrogantia et domnandi cupidine notatus. (c) Vid. Bulla Bonifacii VIII., Sexto praemissa. Add. IOAN. CHPH. KOCH. *Dissertat. de Bonifacii VIII. P. R. Sexto decretalium libro* in *Eiusd. Opusculis iuris canonici.*

§. 198. Clementinae

Parem operam dein CLEMENS V. in faciendis et compilandis decretalibus posuit (a). Is enim plurimas constitutiones, quas in concilio *Viennensi* dictauerat, aliasque, quas cum ante, tum post illud emisit, ad ordinem quinque librorum et titulorum Gregorii IX. suo iussu dispositas, an. 1313. in consistorio cardinalium promulgauit, et veluti *Septimum* decretalium librum ad Aurelianensem, quam ipse vniuersitatis iure donauerat, academiam misit. Sed

magis solennem promulgationem, qua Clemens V. se abstinuit, proximus eius successor, *Ioannes XXII.* an. 1317., datis ad academiam Bononiensem litteris, perfecit. *Clementinarum*, scilicet constitutionum, nomen huic volumini inditum est, quod ex *unius Clementis V. placitis*, et sanctionibus constat (b).

(a) CLEMENS V. an. 1305 – 1314. sedem pontificiam, quam Roma Auenionem transtulerat, occupavit, pontifex caetera iuris callentissimus. (b) Bulla *Ioannis XXII.* praefationis loco in editionibus Corp. Iur. Canon. *Clementinis* praemissa est. Conf. GEORG. LVD. BOEHMER Dissert. *de Clementinis*. in Eiusd. *Observat. Iur. Canon.*

§. 199. Extrauagantes Ioan. XXII.

Quanquam vero et ipse *Ioannes XXII.* plurimas constitutiones edidit, eas tamen in vnum volumen, antecessorum suorum exemplo, colligere, et ad academias mittere omisit (a). Quae enim an. circiter 1340. prodiit collectio, e viginti tantum constitutionibus huius pontificis, in quatuordecim titulos distributis, constans, privato studio consarcinata, et, quod in corpus iuris canonici irrepserit, dum iam absolutum videbatur, *Extrauagantium Ioannis XXII.* nomine insignita est.

(a) *Ioannes XXII.*, sutoris filius, potestate pontificem renuntiandi sibi data, se ipsum Papam dixit an. 1316, seditque vsque ad an. 1334.

§. 200. Concilii Pisani,

Inter haec insolens ille dominatus, quem pontifices Romani occuparunt, et maior in dies

inuisiorque licentia, quam sibi sumpserunt, grauissimis ecclesiarum et nationum querelis causam dedit. Accesserunt turbæ, illorum ambitione concitatae, qui de pontificatu acerrime inter se dimicarunt. De malis hisce tollendis in tribus conciliis generalibus actum est. Concilium *Pisanum* an. 1409., damnatis *Gregorio XII* et *Benedicto XIII.*, pseudopapis, *Alexandrum V.* pontificem constituit; sed is, aliis rebus infectis, concilium mox dissoluit, eique, paulo post vita functo, *Ioannes XXIII.* successit.

§. 201. Dein Constantiensis.

Cum vero praeter *Ioannem XXIII.* *Gregorius* ille et *Benedictus* pontificatum adhuc sibi arrogarent, concilium dein *Constantiense* (an. 1414. — 1418.), vt dissidia haec tolleret, susceptumque *reformationis* negotium facilius expediret, primum quidem, potestatis ecclesiasticae summam penes ecclesiam docentem, et, quod hanc repraesentet, concilium generale esse, pronuntiauit (a), tum, missis non solum pseudopapis, modo notatis, sed ipso etiam *Ioanne XXIII.*, nouum pontificem, *Martinum V.* elegit; dein plura quoque capita, ad expetitam reformationem pertinentia, proposuit. At *Martinus V.*, vt primum pontificem se vidit, his aliisque negotiis in futurum concilium reiectis, discessit.

(a) Verba decreti, in Sessione IV. recitati, sunt haec: *Quod ipsa synodus, in Spiritu sancto congregata, legitimum generale concilium faciens, et ecclesiam catholicam repraesentans, potestatem a*

Christo habeat, cui quilibet, cuiusvis status vel conditionis, etiamsi papalis existat, obedire teneatur in his, quae pertinent ad fidem, exstirpationem schismatis, et reformationem generalem ecclesiae Dei in capite et membris. Idem fere in Sess. V. his verbis repetitum est. Quod quicumque, cuiuscunque conditionis, status et dignitatis, etiamsi papalis, qui mandatis aut praeceptis huius sacrae synodi, aut cuiuscunque alterius concilii generalis, legitime congregati, — — obedire contumaciter contempserit, nisi resipuerit, condignae poenitentiae subiiciatur.

§. 202. Tum Basileensis contra pontificum licentiam molimina.

Tanto acrius iam concilii *Basileensis* patres (an. 1431. — 1442.) instituerunt, ut maxime necessaria morum et curiae Romanae reformatio tandem efficeretur. Renouata igitur, et denuo stabilita concilii Constantiensis de suprema concilii generalis in ipsum quoque pontificem potestate sententia (a), plurima decreta ediderunt, ad comprimendos aulae Romanae abusus, ad restringendam speciatim beneficia ecclesiastica reseruandi, et pecunias imperandi licentiam valde accommodata, quae propterea ab omnibus cordatis maximo applausu excepta sunt. Sed eorum executionem Romani pontifices in aliis regnis, excepta Gallia (b), impediuerunt, in Germania autem nostra per pacta et concordata, cum principibus inita, rebus suis melius prospiciendi occasionem captarunt (c).

(a) Sess. II. III. et XVIII. inanem sumunt operam, qui utriusque concilii decretis dicam scribunt, et praeter alia leuioris momenti id potissimum opponunt,

ea non *conciliariter* facta esse. Id enim, etsi ratione idonea probari non potest, dare tantisper licet, salua decretorum illorum veritate, utpote quae argumentis nituntur, aliunde certis et exploratis. (b) Etenim *Carolus VII.*, Galliae rex, in conuentu Bituricensi an. 1438. concilii Basileensis decreta in perpetuum firma et rata esse debere constituit, legemque eam in rem datam *Sanctionis pragmaticae* nomine insigniuit. Vid. *CAROLI VII. Franc. Reg. Pragmatica Sanctio cum glossis COSMAE GVYMIERII et additionibus PHIL. PROBI. Accedunt historia Pragmaticae et Concordatorum, nec non varia instrumenta et annotationes per FRANC. PINSSONIVM.* Paris. 1666. (c) De pactis his et concordatis infra speciatim disseremus.

§. 203. Pontificum in eadem tuenda conatus.

Quanto vehementius concilii Constantiensis et Basileensis decreta dominationem pontificiam labefactarunt, tanto maiore studio in ea stabilienda pontifices eorumque assentatores posthac elaborarunt. Id quidem in concilio *Florentino* an. 1439. strenue egit *Eugenius IV.*, qui in illo consessu concilium Basileense generaliter reprobauit, dein speciatim omnia eius acta et decreta, post sessionem XXV. edita et edenda, nulla et irrita esse edixit; in *decreto* autem *unionis ecclesiae Graecae cum Latina* pro explorato posuit, *Romano pontifici in beato Petro pascendi, regendi ac gubernandi uniuersalem ecclesiam a domino nostro Iesu Christo plenam potestatem traditam esse* (a). Idem maiori confidentia dein egit *Leo X.* in concilio *Lateranensi V.* an. 1512. — 17. Is nempe concilii, an. 1511. inuito papa, sed fauentibus imperatore et Galliarum

rege, a cardinalibus *Pisas* conuocati, acta rescidit, conflatisque cum Francisco I., Galliae rege, concordatis, *sanctionem* illam Gallorum *pragmaticam*, tanquam corruptelam damnauit; concilium porro Basileense conciliabulum, seu potius conuenticulum eam sigillatim ob causam appellauit, quod solus Romanus pontifex auctoritatem super omnia concilia habeat, eorumque indicendorum, transferendorum et dissoluendorum plenum ius et potestas ad eundem pertineat (b).

(a) Ita scilicet, *quemadmodum etiam in gestis conciliorum oecumenicorum et in sacris canonibus continetur*, cuius clausulae additionem Graeci sapienter postularunt. Vid. cap. 3 *de sum. Trinit. et fid. cathol. in VII.* (b) Vid. Cap. 1. *de Concil. in VII.*

§. 204. Extrauagantes communes.

Dum haec *publice* gerebantur, obscurus quidam auctor nouam decretalium compilationem priuatim consuit, an. circiter 1484. diuulgatam. Ea complurium pontificum, qui ab *Urbano IV.* vsque ad *Sixtum IV.* (an. 1261 — 1484.), sedem Romanam tenuerunt, constitutiones complectitur, et propterea *Extrauagantes communes* inscripta, porro in *libros quinque*, quarto licet vacante, *titulosque et capitula*, sicut Gregoriana compilatio, distributa, denique in corpus iuris canonici pariter recepta est (a).

(a) Cum in has, tum in priores illas (§. 199.) *extrauagantes*, antequam collectae essent, glossas et commentaria scripserunt decretalium interpretes. Tanto facilius *paleae* istae in corpus iuris nostri im-

migrare poterant, in quo iam inde ab an. 1580. ex constitutione *Gregorii XIII.* (§. 205.) fixam sedem obtinuerunt.

§. 205. Editiones Corporis Iuris Can. praecipuae.

Iidem correctores *Romani*, qui *Gratiani decretum* emendarunt (§. 185.), simili studio in corrigendis et illustrandis *decretalibus* versati sunt, vti notae, seu *Reiectiones*, singulis fere capitulis subiunctae, indicant. Ita nunc totum *Corpus Iuris Canonici*, emendatum et restitutum, iussu *Gregorii XIII.* *Romae* an. 1580. hac addita sanctione typis mandatum est, *ut, prout in urbe Roma nunc impressum fuit, semper et perpetuo integrum et incorruptum conseruetur* (a). Ad hoc igitur exemplar *Romanum* aliae deinceps editiones ubique conformatae sunt (b). Sed ultra progressa est eruditorum industria, qui novas emendationes et illustrationes addiderunt, et, notatis praesertim supposititiis *Gratiani canonibus*, editiones pararunt multo perfectiores, omnibusque quasi numeris absolutas (c).

(a) Inter editiones, quae ante emendationem *Romanam* prodierunt, *Vetustissima* est *Moguntina* an. 1472., *optima* vero, quae ab *ANTON. CONTIO* an. 1570 et 71. III. Volum. 8. *Antwerpiae* vulgata est, in qua *CONTIVS* canones *Gratiani* numeris notavit, et *decretalibus* partes decisas subiecit. (b) Editio prima, quae ad exemplar *Romanum* in *Germania* typis expressa est, *Francof.* 1586. IV. Volum. 8. prodiit. Magis vulgatum, et ad vsus academicos concinnatum est *Corpus Iuris Canonici academicum*, quod *Coloniae Munatianae* an. 1670. II. Tom. 4. editum, saepiusque, et nouissime an. 1757. recusum est. (c) Has inter eminent duae, quarum prima est *fratrum* (*PETRE*

et FRANCISCI) PITHOEORVM a *Claudio Pelleterio* Parisiis 1687. fol. in lucem data, dein Lipsiae 1695., iterumque 1705. recusa; altera est IVST. HENNING. BOEHMERI, eaque Halae 1747. II. Tom. 4. prodiit.

§. 206. Paul. Lancelotti Institut. Iur. Canon.

Quodsi corporis iuris canonici partes cum partibus corporis iuris civilis (§. 159.) conferimus, hasce similitudines observamus. *Decretum Gratiani Digesta seu Pandectas* refert. *Decretales*, ab ipsis pontificibus editae, *Codici* respondent. *Extravagantes* autem quasi *Novellae* sunt. *Institutiones* desunt. In his vero concinnandis eodem tempore duo Icti desudarunt, *Paulus Lancelottus*, *Perusinus* et *Antonius Cucchus*, *Ticiniensis*. Ille *Institutiones iuris canonici*, hortatu *Pauli IV.* conscriptas, *Pii IV.* auspiciis an. 1563. paullo ante, quam concilium *Tridentinum* solueretur, euulgavit (a); hic privato studio eiusdem iuris *Institutiones* duplici opere, breviori vno, altero maioris molis composuit, et an. 1564. in lucem emisit. Sed publicam pontificis approbationem neuter obtinere potuit. Tandem *Paulus V.* initio seculi XVII. id saltem concessit, vt *Lancelotti Institutiones* corpori iuris canonici notitiae et illustrationis causa adderentur (b), in quo etiam nunc appendicis loco conspiciuntur.

(a) Vid. ipsius LANCELOTTI *Dedicat. ad Pium IV. et Prooemium ad iuris pontificii candidatos*. (b) Conf. GERH. MASTRICHT. *Hist. Iur. Eccl.* §. 388. 389.

§. 207. Petr. Matthaei Liber VII. decretalium.

Sixtus V. vti multa alia audacter aggressus

est, ita et nouam decretalium compilationem, libri *septimi* nomine, promulgandi animum habuisse dicitur (a). Eodem tempore *Petrus Matthaei*, Ictus Lugdunensis, suo iudicio constitutiones pontificum, post Extrauagantes a *Sixti IV.* tempore vsque ad *Sixtum V.* editas, compilauit, et an. 1590 *Libri Septimi decretalium* nomine foras dedit. Hunc dein bibliopolae Lugdunenses Corpori Iuris canonici, an. 1661. a se edito, inseruerunt, eorumque exemplo sequentes editiones eundem, veluti alteram appendicem post Extrauagantes collocarunt.

(a) Add. IVST. HEN. BOEHMERI dissert. *de Decretalium pontificum Roman. variis collectionibus et fortuna*, Corp. Iur. Can. Tom. II. praemissa. §. 17.

CAPVT IV.

DE AVCTORITATE ET VSV CORPORA- RIS IURIS CANONICI.

§. 208. Auctoritas Corporis I. C. ex acceptione.

Sicut omnis auctoritas, quam habet *Corpus Iuris Romani*, ita quoque vis et potestas omnis, qua pollet *Corpus Iuris Canonici*, ex usu spontaneaue receptione, et tacita primo, tum expressa ecclesiarum et principum approbatione dimetienda est. Demus enim, complures in corpore iuris nostri constitutiones inesse, eo animo vt ius facerent, a pontificibus editas, eaque opi-

nione, ac si fixae omnino leges essent, susceptas; id tamen de toto iuris canonici complexu dici nulla ratione potest. Vt de decreto Gratiani, hominis priuati opere, sileamus; ipsi pontifices decretalium suarum compilationes ad academias quidem, vt in scholis et iudiciis vsui esse possent, miserunt; eas autem, tanquam ius legitimum, orbi Christiano obtrudere vel potuisse, vel voluisse, minime censendi sunt. Iuuat breuiter enarrare, qua ratione corpus iuris canonici introductum, et speciatim in Germania receptum fuerit (a).

(a) Rem hanc egregie exposuit clariss. IOS. ANT. RIEGGER in Dissert. *de receptione corporis iuris canonici in Germania*, quae Eiusd. Opuscul. inserta est.

§. 209. Huic causam dederunt Decretistae.

Eodem tempore, quo Gratianus decretum suum in schola Bononiensi publice exponere coepit, (§. 187.) ex vniuerso cultiore orbe iuvenes iuris Romani perdiscendi causa eo, velut ad commune bonarum artium domicilium, et disciplinarum emporium, confluere consueuerant (§. 182.). Iidem ergo, qui studia sua legibus Romanis impendebant, nunc canonum quoque studio operas eo impensius dicarunt, quo maiorem existimationem huic conciliauit cum materiae, vtpote sacrae, tum auctorum, puta conciliorum, pontificum et sanctorum patrum dignitas et praestantia (a). Adde, quod Imperatores aequae ac pontifices Gratiani inceptum summopere commendauerint. Imperator certe FRIDERICVS I. insignia priuilegia studiorum cau-

sa peregrinantibus, scholaribus et maxime diuinarum atque sacrarum legum professoribus, edita an. 1158. apud Roncalias sanctione, concessit (b), ipse porro Legistas et Decretistas dignos aula sua comites censuit (c), quin et filium suum HENRICVM apostolicis institutis et legibus imperatoriae maiestatis erudiri curauit (d).

(a) Hanc ipse Gratianus in Dist. X. speciatim praedicat, et ex canonibus, ibi laudatis, post can. 6. ita concludit: *Ecce, quod constitutiones principum ecclesiasticis legibus postponendae sunt. Vbi autem euangelicis atque canonicis decretis non obuiarint, omni reuerentia dignae habeantur.* (b) Auth. Habita Cod. *Ne fil. pro patr. etc. Dignum namque existimamus, ait Imperator, vt, cum omnes, bona facientes, nostram laudem et protectionem omnimodo, mereantur, quorum scientia totus illuminatur mundus, et ad obediendum Deo, et nobis, eius ministris, vita subiectorum informatur, quadam speciali dilectione eos ab omni iniuria defendamus.* (c) ARNOLD. Lubecens. in Chron. Slavor. Lib. III. cap. 10. §. 6. ap. LEIBNIT. Scriptor. Rer. Brunsvic. Tom. II. pag. 664. (d) ALBERIC. Monach. in Chron. ad. an. 1185, a LEIBNIT. edito.

§. 210. Tum Decretalistae.

Mox nouam summamque commendationem et celebritatem canonum studio compararunt Decretalium compilationes, publica ipsorum pontificum auctoritate adornatae, ab iisque ad academias Bononiensem et Parisiensem ea lege missae, vt publice explicarentur (§. 192.). Nouus interpretum iuris canonici, et auditorum ordo, Decretalistarum nempe, qui inde prodiit, vel ideo quoque opinionem de iuris canonici

praestantia maxime confirmavit, quia decretales plura iuris civilis capita illustrant, praecipue vero iudiciorum agendorum modum multo planius et accuratius, quam leges Romanae, exponunt. Quare etiam in *studiorum uniuersitatibus*, quae inde a seculo XIV. ad exemplum *Bononiensis* et *Parisiensis* academiae in Germania nostra conditae sunt, ius canonicum facile principatum obtinuit (a). Et initio quidem *ius canonicum* vel *solum*, vel tanquam *primarium*, *ius civile* autem quasi *subsidiarium* et *extra ordinem* tantum traditum fuisse, academiarum annales testantur (b).

(a) Conf. IO. ERN. FLOERKII *Commentat. de Praerogatiua iuris canonici prae iure Iustiniano*. Halae 1757. (b) In academia nostra, an. 1456. condita, *Ius canonicum* docere coepit CONRAD. ODERNHEIM *de Francfordia, sacrorum canonum doctor*, cui an. 1469. adiunctus est FRIDER. MECKOLOHER *de Wendelstein, decretorum doctor*, qui *noua iura*, scilicet *Sextum decretalium* traderet. Iuris civilis cathedra annis viginti tribus post (an. 1479.) primum professorem GABRIEL. CHABOTVM, Gallum obtinuit. Vid. Clariss. IOS. ANTON. RIEGGER. *Commentat. de Origine et institutione academiae Albertinae* in *Opuscul.* cit. pag. 401.

§. 211. Ius can. et civile e scholis in fora peruenit.

Qui iam ex his scholis exhibant *iurium candidati* et *doctores*, non modo *causidici* et *iudices pedanei* fiebant; sed ad maiora quoque cum *ciuilia*, tum *ecclesiastica* ministeria promouebantur. Eos autem omnes ex iure, quo imbuti erant, causas egisse et iudicasse, nemo

mirabitur. Atque hac ratione vtrumque ius, *canonicum* et *ciuile*, e scholis in fora penetrauit, et per omnes fere Europae partes certi probatique iuris auctoritatem sensim obtinuit.

§. 212. Legibus dein publice probatum.

Praeclara, quod ad *Germaniam* attinet, eius rei argumenta sunt haec: *FRIDERICVS II.* in *constitutione Moguntina* circiter an. 1235., in qua iudicia ecclesiastica ex iure eccles. agenda esse, iussit, *Decreto* auctoritatem iuris non obscure tribuit (a). *Speculum sueuicum*, eodem seculo XIII. editum, *Decretum* et *Decretales*, tanquam *libros legales*, expresse laudauit (b). Sic et *LVDOVICVS Bauarus* in *decreto Rensensi* an. 1338. ad *testimonia vtriusque iuris caesarei atque pontificii* prouocauit (c). Certum porro est, per *iura imperii communia*, quae inde a seculo XV. in legibus et actis publicis frequentissime laudantur (d), *corpora iuris canonici et ciuilis* denotari, de quibus *FERDINANDVS III.* in *ordinatione iudicii imperialis aulici* an. 1654. sigillatim statuit, ea semper super mensa consilii aulici eum in finem habenda esse, vt iudices ex iis consilia petere, et ius dicere possent (e).

(a) Constitutio haec extat in *Corp. Rec. Imper.* SENKENBERG. P. I. pag. 19. 24. Add. MART. SIL. BER-
RADII annotat. ad HEINECCII *Hist. Iur. Rom, et Germ.*
pag. 917. (b) Lib. I. cap. 5. Tom. II. in *Corp. Iur.*
Germ. SENKENBERG. pag. 15. (c) Ap. MELCH. GOL-
DAST. *Constit. Imp.* Tom. III. pag. 489. (d) Veluti in
Ordinatione Camerali, a MAXIMILIANO I. an. 1495.
edita, in *Recessu Imp. Wormat.* an. 1521. et *Spi-*

rensi an. 1529. §. 39. et *R. I. nouissimo* an. 1654. §. 105. Vid. in *Corp. Rec. Imp.* Tom. II. pag. 6. 302. Tom. III. pag. 660. (e) *Ibid* Tom. IV. pag. 74.

§. 213. Error veterum Iur. Canon. interpretum.

Vix est, vt de veterum iuris canonici interpretum errore hic moneamus, qui putabant, *decretum Gratiani*, vtpote opus priuatum, vi legali carere, omnemque eius auctoritatem ex *conuenientia cum fontibus*, e quibus haustum est, aestimandam esse; *decretales* contra, eoquod summorum pontificum auctoritate nitantur, ex se tantam vim habere, vt in causis, saltem ecclesiasticis, ab omnibus legum instar seruandae sint (a). At vero, sicut libri decretalium vim iuris per receptionem obtinuerunt, ita quoque Gratiani decretum, et quidem ante decretales, receptum et probatum est, eiusque *canones*, vbi ius dicendum, sine vlllo ad fontes eorum respectu, et siue genuini sint, siue spurrii (b), aequae ac *capitula* decretalium merito laudantur (c).

(a) Inter recentiores ea opinione quodammodo ducebatur ZALLWEIN *Princip. Iur. eccles.* Tom. II. Quaest. II. cap. 2. §. 7. Quaest. IV. cap. 1. §. 1.; eam vero diserte adhuc tradebat. ZECH *Praecogn. Iur. can.* §. 287. (b) Exemplo est can. 3. 4. III. q. I. (c) Vid. PAUL. IOS. RIEGGER *Instit. Iur. eccles.* P. I. §. 545. GLÜCK *Praecogn. Iur. eccles.* §. 57. 58., vbi laudatum Rieggerum summum aetatis nostrae canonistam appellat.

§. 214. Conditiones, quibus corpus Iur. can. receptum est.

Cum vero quaeritur, *quatenus* corpus iuris

canonici receptum sit, per sequentes regulas respondemus: 1. Doctrinae, genuinis de natura potestatis ecclesiasticae et ciuili notionibus contrariae, quales sat multae in corpore iuris canonici insunt (a), non poterant non corrumpere, cognita earum falsitate (b): ad has igitur receptio haud pertinet. 2. Vtrumque corpus iuris, canonici et ciuili, in *utroque foro*, ecclesiastico et ciuili, ita receptum est, vt, qui alterutrum appellat, *fundatam*, vt aiunt, *in iure intentionem* habere videatur (c). 3. Vtrumque porro *in subsidium* duntaxat receptum est, et tum demum obtinet, sicut, iura particularia, leges et consuetudines domesticae, deficiunt (d). 4. Si ea est vtriusque iuris ad se inuicem ratio, vt alterum vel nihil definiat, vel ambiguum et obscurum sit, sequendum est illud, quod definite et perspicue praecipit (e). 5. Si alterum alteri repugnat, iuris canonici sanctiones iuris Romani legibus ex regula, et tamdiu praeferendae sunt, donec contrarium ex usu et consuetudine manifesto appareat (f). 6. Habitu *causarum iudicialium* ratione, inter vtrumque corpus iuris hoc interest, quod in *foro ciuili* vtrumque ad causas *priuatas* tantum pertineat (g); in *ecclesiastico* autem corpus iuris canonici, quod maximam partem publica ecclesiae iura tradit, in causis *publicis* aequae ac *priuatis* eatenus valeat, quatenus per leges ecclesiasticas posteriores, pacta et concordata, legesque principum eidem non derogatum est.

(a) Plures eiusmodi doctrinas, atque praecipuas

in §. 148. 149. §. 189. 190. exhibuimus. (b) Receptum quippe est corpus iuris canonici non eorum causa, quae siue per rectam rationem, siue per reuelationem definita iam sunt; sed vt norma illorum esset, quae ab humano pendent arbitrio. Etsi autem receptio ad aberrantes istiusmodi doctrinas haud pertineat; conclusiones tamen, ex iis illatae, longo posthac tempore obtinuerunt, et non paucae adhuc obtinent, quin propterea inter se pugnantia poneremus. Posito nimirum, vt Logica praecipit, admissoque *consequente*, non sequitur, *antecedens* quoque probari, et pro vero haberi. (c) Minus recte auctor *Princip. Iur. publ. eccles. cathol.* cap. VIII. §. 13. ponit, *alleganti textum incumbere onus simul probandi obseruantiam*. Itaque duplex est corporis iuris canonici consideratio, quatenus nempe *iuris ecclesiastici*, ad ecclesiam nempe, personas et causas ecclesiasticas tantum pertinentis, et quatenus *iuris* vtrique foro in causis quibuscunque *communis* fontem constituit. Quodsi, abrogato iure communi, quo hucusque utebamur, nouus legum ciuiliū codex in illius locum substituatur; adhuc tamen manet auctoritas corporis iuris canonici, tanquam iuris ecclesiae proprii. (d) Secus dicendam foret, principes, et ecclesiarum rectores, cum iura haec peregrina receperunt, ius patrium penitus abrogasse, quin et potestate legislatoria se abdicasse, quod a sana ratione plane alienum est. (e) *Sicut leges non dedignantur sacros canones imitari, ita et sacrorum canonum statuta principum constitutionibus adiuuantur.* cap. 1. de N. O. N. (f) Sicut enim ius canonicum in *scholis*, ita etiam in *foris* primas partes obtinuit (§. 210.); vsus porro docet, in plerisque materiis canones legibus praeferri. Falso igitur ENGEL *colleg. Iur. can.* in *Prooem*, num. 19., PICHLER *Candidat. Iurispr. Sacr.* in *Prolegom.* num. 59. 60., ZECH loc. cit. §. 404. seq. aliquae *regulae* instar hic ponunt, *quodlibet ius in suo foro seruandum esse*; sublata autem regula, superfluae sunt *exceptiones*, quas eidem subiiciunt.

(g) Causas *ciuiles publicas*, quae nempe ad imperii ciuilis iura et officia spectant, ex *iure publico vniuersali*, et *particulari* cuiusque ciuitatis diiudicandas esse, nemo non percipit.

§. 215. Librorum, ex quibus constat ad se inuicem ratio.

Quod ad *singula volumina*, corpore iuris canonici comprehensa, speciatim attinet, de eorum ad se inuicem ratione hae valent regulae:

1. Ex ordine ius reddituri primum *Extrauagantes*, dein *Clementinas*, tum *Sextum*, post *Decretales*, denique *Decretum* consulant, et sequantur (a). 2. Eadem ratione *Extrauagantes communes* praeferendae sunt prioribus *Ioanneis* (b). 3. Si loca, in vno eodemque volumine obuia, sibi aduersari videntur, conciliatio, adhibitis rectae interpretationis regulis, tentanda est (c). 4. Quodsi conciliatio commode fieri non potest, nec vsus litem dirimit, sequendum est, quod principiis et rationi iuris canonici magis conuenit (d). 5. *Appendices Decreti* (§. 183.), et *Decretalium* (§. 206. 207.) vim iuris non habent, quia, vt ius facerent, receptae non sunt.

(a) *Constitutiones tempore posteriores priores sunt his, quae ipsas praecesserunt.* L. 4. de constit. princip. Cap. 1. de constit. in VI. (b) Quidam, vt ENGEL Colleg. Iur. canon. ad Tit. de Praebend. num. 52., ex eoque GLÜCK Praecogn. Iur. eccles. §. 79., et SCHENKL Instit. Iur. eccles. P. I. §. 131. tradunt, *extrauagantes singulas ex tempore, quo datae sunt, aestimandas esse, eoquod nullius pontificis auctoritate compilatae editaeque fuerint, — quasi vero earum vis ab illa auctoritate penderet.* Constat quidem, *extrauagantes, antequam collectae, et cor.*

pori iuris canonici insertae erant, in iudiciis adhibitae fuisse; earum vero compilationes ex eo praesertim tempore, quo corpori iuris canonici accesserunt, generaliter, et *per auersionem*, ut aiunt, ita receptae videntur, uti reliquae corporis illius partes receptae sunt. (c) *Cum expediat concordare iura iuribus, et eorum correctiones, si sustineri valeant, euitari.* Cap. 29. de Elect. in VI. (d) Vid. SCHMALZGRUBER Dissertat. prooem. ad *Ius eccles. vniuers.* §. VII. num. 297. seq.

§. 216. Vis partium singularum.

De reliquis cuiusque voluminis partibus sic statuendum est: 1. *Dicta et ratiocinationes Gratiani*, quibus canones suos illustrare annisus est (§. 183.), vim legum non habent. Nam ipsorum tantum canonum, non Gratiani sententiae legum instar receptae sunt. 2. *Summae*, seu dicta, singulis decreti canonibus, et decretalium capitulis praefixa, quae eorundem sententiam paucis verbis exprimunt, auctoritate legali pariter carent, quia a Gratiano et ab interpretibus apposita sunt. 3. *Inscriptiones*, seu notationes, unde canones et capitula desumpta, a quo condita, et ad quos data sint, rectae illorum interpretationi utique inseruiunt (a). 4. *Rubricae*, seu inscriptiones titulorum decretalium, harum materiam indicantes, una cum subiunctis capitulis receptae sunt, et, siquidem certam sententiam exhibent, certum quoque ius faciunt; generaliter autem magnum ad interpretationem adiumentum afferunt (b). 5. *Partes decisae* (§. 196.) ius, in *textu* constitutum, mirifice illustrant; sed non mutant (c).

(a) Maxime laudanda hic est fratrum *Pithoeorum* et *Boehmeri* industria, qui in editionibus corporis iuris canonici (§. 205.) ambiguas, et falsas cum decreti, tum decretalium inscriptiones emendarunt, additis quoque annis, et locorum, vbi auctores scripserunt, nominibus. Vid. GLÜCK *Praecognit. cit.* §. 184. seq. (b) Ea de re speciatim agit REIFFENSTVEL in Prooem. ad *Ius. Canon. Vniuers.* §. VI. num. 92. seq. (c) Contra certam enim et apertam *textus* sententiam non valet argumentum, ex *parte decisa* forte desumptum. Vid. BENEDICTI XIV. Bullar. Tom. I. constit. 113. §. 9. seq.

CAPUT V. DE CONCILIO TRIDENTINO ET CV- RIA ROMANA.

§. 217. Concilii Trident. Canones et Decreta.

Ab eo tempore, quo, ducibus *Luthero* et *Caluino* aliisque, grauiores in causa religionis motus excitati sunt, nouum ad eos componendos *concilium generale* necessarium videbatur, quod, cum principes, et cordati omnes saepius expetiissent, post multas pontificum Romanorum tergiuersationes *Tridenti* tandem an. 1545. coeptum, et, habitis *XXV. sessionibus*, an. 1563. absolutum est (a). Quaelibet fere sessio duas partes habet, *canones* nempe, hoc est breuiores sententias de dogmatis fidei catholicae, aliisque doctrinis apud catholicos eo tempore vsitatis (b), et *Decreta*, plerumque *de Reformatione* inscripta, quae cum dogmata, tum

disciplinae praecepta fusius explicant, et in capita diuisa sunt. Vniuersam concilii doctrinam *Pius IV.* in summam redigi curauit, eamque, praemisso symbolo Nicaeno-Constantinop., ceu *formulam professionis fidei catholicae* an. 1564. Romae promulgauit (e).

(a) *Historiam concilii Tridentini* praeter alios conscripsit PAVLVS SARPI, monachus, et reipublicae Venetae theologus, sub nomine *Petri Suauis Polani*, quae sermone Italico Londini 1619. edita, et in plures linguas, veluti Latinam Lipsiae 1699., Germanicam Halae 1761., translata est. Huic opposita est SFORTIAE PAL. LAVICINI *historia*, Italico pariter sermone scripta, quae Romae 1656., latine autem reddita, Antwerpiae 1670 — 73. hoc nomine prodiit: *Vera concilii Tridentini historia contra falsam Petri Suauis Polani narrationem*, eaque aliis locis saepius recusa est. (b) Omnes canones clausulam: *anathema sit* habent. Sed caue, putes, nomen *canonis*, aut clausulam hanc dogmatis catholici argumentum esse. Plures enim canones doctrinas referunt, eo quidem tempore apud catholicos receptas, a veri autem dogmatis ratione prorsus alienas (§. 74.). Exemplo sit can. 6. Sess. XXIV. de sacram. matrim. (c) Constitutio PII IV., formulam hanc exhibens, editionibus concilii Tridentini subiuncta est, eademque habetur in cap. 4. *de sum. Trinit.* in VII.

§. 218. Pontificum vires in illud.

Negari sane haud potest, curiam Romanam in Tridentinum quoque concilium vires suas vehementer exercuisse, eamque de sopiendis concilii Constantiensis (§. 201.), et Basileensis decretis (§. 202.), retinendisque iuribus, hucusque usurpatis, multo magis, quam *de reformatione illa in capite laborasse* (§. 203.). Ar-

gumento sunt, 1. decreta, queis episcopis non suo nomine ac iure, sed tanquam *delegatis sedis apostolicæ* facere permittitur, cuius faciendi potestatem, episcopis alioquin ex se propriam, pontifices sibi vendicarunt (a). 2. Confidentialia, qua pontifices ius proponendi, deliberationumque materias exhibendi sibi solis arrogarunt (b). 3. Clausula illa: *salua semper et in omnibus apostolicæ sedis auctoritate*, qua iura primatus fortuita stabilire conati sunt (c). 4. Ambiguae sententiae, quod *ecclesia Romana* aliarum omnium mater sit, et magistra (d), quod pontificibus maximis *suprema potestas in uniuersa ecclesia* tradita sit (e). 5. Quaestiones de institutione episcoporum et residentia eorum minime graues, acerrime agitatae (f), grauissimae contra principum de malis curiae Romanae vsibus querelae incassum repetitae. Adde 6. intercessionem legatorum pontificis, ne synodus, sicut *generalem et legitime congregatam* se appellauit, ita quoque, concilii Constantiensis et Basileensis exemplo, *uniuersalem ecclesiam* se repraesentare diceret (g).

(a) Vid. GIBERT *Corp. Iur. Canon.* Tom. II. pag. 85. 86., ubi omnes causas, episcopis, *tanquam sedis apostolicæ delegatis*, permissas recenset. (b) Sess. XVII. et XXIV. cap. 21. *de Reform.* (c) Sess. VII. in princip. decreti *de Reform.* et XXV. cap. 21. *de Reform.* (d) Sess. VII. can. 3. *de Bapt.* Sess. XIV. cap. 3. *de Extrem. Vnct.* (e) Sess. XIV. cap. 7. *de Cas. reseruat.* (f) Sess. XXIII. can. 7. 8. *de Sacram. ord.* et cap. 1. *de Reform.* (g) Vid. COSM. SCHMALFVS *Hist. Eccles.* Tom. V. pag. 371. seq. Idem auctor in *Indice rerum* pag. 165. aperte pro-

nuntiat: *Primatus Petri et successorum num iuris diuini sit* (§. 64.), *non definiuit Tridentinum*, idque luculente probat Tom. cit pag. 393. num. 44.

§. 219. Concilii Trident. auctoritas.

Attamen fatendum quoque est, plurima in hoc conuentu ad illustranda fidei catholicae dogmata, ad instaurandam disciplinam, et speciatim ad rectius informandum excolendumque clericorum ordinem praeclare definita et constituta fuisse, quae propterea, si pauca quaedam disciplinae capita excipis, ab vniuersa ecclesia catholica probata, et recepta sunt. Quare etiam concilium *Tridentinum* tanquam alterum *iuris ecclesiastici communis fontem* merito laudamus (a), modo memineris i., eius vim et auctoritatem, quod ad *dogmata* attinet, vniuersae ecclesiae catholicae consensu niti (§. 104); in illis autem, quae ad *disciplinam* spectant, iisdem fere conditionibus obnoxiam esse, a quibus auctoritas et vsus corporis iuris canonici (§. 214) pendet, 2. in eo, sicut in corpore iuris nostri, plures sanctiones *quasi mixtas* (§. 150.) inesse, quas nempe ecclesiae praesules non vi suae, id est, ecclesiasticae, sed a principibus permissae, et delegatae potestatis condiderunt (b).

(a) Editio concilii Tridentini, quam PAUL. MANVTIVS Romae 1564. curauit, prima, et quasi authentica est, quae dein studio PHILIP. CHIFFLETII Antwerpiae 1640., et Venetiis 1715., denique studio IVDOCI LE PLAT Antwerpiae 1779. prodiit, nitida, ad vsum vero maxime accommodata est illa ex recognitione IOAN. GALLEMARTII aliorumque Coloniae 1722., et nouissime Augustae Vindel. 1781. recusa. (b) Exemplo est sess. XXIV. cap. 1. de Reformat.

§ 220. Regimen pontificium iuris eccles. commun.
appendix.

Regimen ecclesiasticum, quod Romani pontifices tenent, non ea solum iura complectitur, quae e natura et fine primatus fluunt (§. 83.), sed multa alia aliunde quaesita (§. 84. §. 189.). Iurium istorum per vniuersam ecclesiam explicatio cum plures negotiorum conficiendorum administratos, tum nouas subinde constitutiones exposcit. Restat igitur, vt, quae de his, tanquam *tertio* iuris ecclesiastici catholicorum communis fonte scitu necessaria sunt, breuiter exponamus (a).

(a) Quae huc pertinent sigillatim et latius exposui in *Posit. de summo pontifice, eius curia et legatis*. Friburgi 1803.

§. 221. Curia Romana.

Administri autem, quos Romani pontifices in exercendis iuribus illis adhibent, in varia collegia abeunt, eaque pro negotiorum, in quibus versantur, et personarum, e quibus constant, differentia triplicis potissimum generis sunt, videlicet 1. *Consistorium Cardinalium*, 2. *Congregationes Cardinalium* et 3. *Dicasteria* aliis nominibus insignita. Haec omnia *Curiam Romanam* constituunt (a), in qua omnes constitutiones pontificiae conduntur, et secundum *regulas cancellariae* in forma vel *bullarum* vel *breuium* expediuntur.

(a) De curia Romana eiusque partibus Vid. Cardinalis DE LVCA *Relatio Curiae Romanae*. Coloniae 1683. HAYNOLD. PLETTENBERGII *Notitia congregationum et tribunalium curiae Romanae*. Hildesh. 1693.

§. 222. Cardinales.

Cardinales olim dicebantur omnes clerici, ecclesiae cuiusdam seruitio perpetuo adscripti, eique veluti ianuae cardinibus affixi (a). Illo igitur tempore ecclesiae Romanae cardinales erant omnes presbyteri paroeciis, omnesque diaconi religiosis domibus, in vrbe sitis, praefecti. Cum vero praeter hos Romani pontifices vicinos quoque episcopos identidem in consilium adhiberent; hi tandem *episcopi* cum *presbyteris* et *diaconis* illis peculiare *cardinalium ecclesiae Romanae collegium*, *Romanique pontificis senatum* constituere coeperunt (b).

(a) Id quod dicta GREGORII M. ap. *Gratian.* can. 5. Dist. LXXI. can. 42. VII. q. I. can. 5. 6. XXI. q. I. abunde comprobant. (b) STEPHANVS IV. an. 769. ap. *Gratian.* can. 3. 4. 5. Dist. LXXIX. *presbyteros* tantum et *diaconos cardinales ecclesiae Romanae* memorat. NICOLAUS II an. 1059. ap. *Eund.* can. 9. Dist. cit *cardinalium episcoporum et sequentium ordinum*, scilicet presbyterorum et diaconorum, mentionem facit. Vid. IAC. COHELII *Notitia cardinalatus*. Romae 1653.

§. 223. Eorum auctoritas.

Sicut pontificis Romani, ita quoque ecclesiae Romanae cardinalium auctoritas progressu temporis maxime aucta est (a). Etenim, quod coadiutores sint, *fratres et ministri Romani pontificis* (b), quorum *consilio vniuersalis ecclesiae administratio nitatur* (c); primum a summo pontifice locum ante ipsos patriarchas obtinuerunt (d). In eorum numero semper sunt sex *episcopi dioecesium Romae vicinarum* (e); re-

liqui vel *presbyteri*, vel *diaconi* vocantur, et a praecipuis ecclesiis, quae Romae sunt, vel quondam fuerunt, nomina praeseferunt.

(a) Hinc, cum seculo XVI. quarundam ecclesiarum cathedralium canonici adhuc *cardinales* appellarentur, PIVS V. sancivit, solos ecclesiae Romanae cardinales hoc nomine in posterum decorandos esse. (b) Cap. 17. de *Elect. in VI.* (c) Concil. Trident. Sess. XXV. cap. 1. de *Reform.* (d) Hanc praerogativam cardinalibus diserte attribuit LEO X. in cap. 4. de *Cardinal. in VII.* (e) Episcopi nempe *Ostiensis, Portuensis, Albanensis, Sabinensis, Tusculanus et Praenestinus.*

§. 224 Consistorium secretum et publicum.

Conventus cardinalium praeside summo pontifice *Consistorium* vocatur, et quidem vel *ordinarium* vel *secretum*, cui soli cardinales intersunt, vel *extraordinarium* seu *publicum*, ad quod aliae etiam personae, dignitatibus conspicuae, admittuntur. Causae, quae in consistorio pertractari solent, *consistoriales* dicuntur, in iisque definiendis cardinalium suffragia *consilii* tantum, non *decisionis* vim habere censentur. Ne autem altercatio quaedam summam consistorii gravitatem turbet, *congregatio consistorialis* parata est, in qua materiae ante discutuntur, quam in consistorio proponantur.

§. 225. Causae consistorii secreti.

In consistorio *ordinario* pontifex 1. cardinales creat, et, quos creavit, vel statim nominat, vel *in pectore* reservat, illorumque *os claudit*, et rursus *aperit*; 2. *legatos a latere* designat;

3. episcopos et abbates, quorum electio ad ipsum pertinet, constituit; 4. *pallia* distribuit; 5. omnes causas, *maiorum* nomine sedi Romanae reseruatas, decedit; 6. Omnia denique negotia maioris momenti conficit.

§. 226. Causae publici.

Consistorium *publicum* celebrari solet quatuor ex causis: 1. dum papa cardinali recens creato pileum imponit, 2. in aduentu legati, a principe ad pontificem missi, 3. in reditu legati a latere a sua legatione, et 4. cum de aliquo in sanctorum numerum referendo suffragia publice exquiruntur.

§. 227. Congregatio inquisitionis.

Inter *congregationes*, quae, quod e cardinalibus potissimum constant, *cardinalium* dicuntur (a), praecipua quondam fuit *congregatio sacri officii seu inquisitionis*, quam *PAVLVS III.* an. 1542. eum in finem conflauit (b), ut *inquisitores fidei*, quos vocant, seu *haereticae prauitatis*, quales inde a seculi XIII. initio, auctore *INNOCENTIO III.* in Gallia et Italia contra Waldensium ac Albigensium haereses saeuiebant, per vniuersam ecclesiam constitueret, et eiusmodi tribunalium exemplar, et quasi centrum esset (c). Leges eius, a Romanis pontificibus (d), eorumque rogatu, et quasi iussu a *FRIDERICO II.* sancitae (e), eo collineabant, ut a catholica doctrina aberrantes bonis et possessionibus exuantur, et vel perpetuo carcere mulentur, vel viui comburantur. Nil profecto mi-

rum, quod tribunal hoc e Gallia mox eliminatum, in Germaniam vero nunquam admissum fuerit; de reliquo magnam semper apud aequos rerum iudices infamiam subierit.

(a) Eas fere omnes SIXTVS V. an. 1587., edita constitutione: *Immensa*, partim instituit, partim restauravit. Nos, missis illis, quae vel ad ciuile, vel ad ecclesiasticum particulare Romani pontificis regimen pertinent, eas tantum percensebimus, quae ad vniuersam ecclesiam rationem habent. (b) Vid. eius constitutio: *Licet ab initio*. (c) Hoc enim titulo intumescit: *Generalis et vniuersalis inquisitio in vniuersa republica Christiana aduersus haereticam prauitatem*. (d) Qui, veluti GREGORIUS VII in can. 4. XV. q. VI. LVCIVS III. in cap. 9. *de Haeret.*, INNOCENTIVS III in cap. 10. 13. *eod.* GREGORIUS IX in cap. 14. 15. 16. *eod.*, INNOCENTIVS IV in cap. 2. *eod. in VII.*, BONIFACIVS VIII in cap. 12—20. *eod. in VI.*, CLEMENS V. in cap. 1. 2. *eod. in Clem.* pro certo posuerunt, haereticos, ideoque excommunicatos hoc ipso in proscriptorum seu *bannitorum* numerum referendos, et veluti hostes vtriusque reipublicae persequendos esse. (e) Constitutio FRIDERICI II., ab HONORIO III. an. 1220. probata, extat in Append. ad *Corp. Iur. ciuil.*, e qua desumtae sunt *Authent.* ad L. 4. 19. *Cod. de Haeret.* Eiusdem constitutionis capitula, prout ab INNOCENTIO IV. approbata sunt, habentur in cap. 2. *de Haeret. in VII.*, quibus additum est *Rescriptum Friderici II. in haereticos*, an. 1224. editum, quo sancitum legimus, *vt haeretici, quocunque nomine censeantur, viui in conspectu hominum comburantur, flammarum commissi iudicio.*

§. 228. Congregatio indicis.

Durante concilio Tridentino PAVLVS IV. librorum, a quibus recte credentes sibi cauerent, indicem, a congregatione inquisitionis

confectum, ediderat, qui multis valde displicuit. Quare concilium delectis patribus id negotii dedit, vt illum ad examen reuocarent; dein ad concilium referrent. At concilium, non audita eorum relatione, rem totam pontificis *PII IV.* iudicio commisit (a). Is vero *indicem*, a delectis patribus sibi oblatum, simulque *regulas* de libris vel admittendis vel proscribendis, iisdem appositas, veluti legem generalem, promulgauit (b). Hunc indicem postea *SIXTVS V.* non solum auxit, sed peculiarem quoque *congregationem*, *indicis* dictam, ad id instituit, vt libros perniciosos omnino proscriberet; utiles, sed erroribus quibusdam rebusue futilibus aut obscoenis aspersos, expurgaret, sententias porro fidei bonisque moribus aduersas censoria seueritate notaret. Ex hoc igitur iudicio pontifices cum novos librorum prohibitorum indices (c), tum designationes propositionum, variis notis damnatarum (d), edere consueuerunt. Sed *index* eiusque *regulae*, quae perperam concilio Tridentino adscribuntur, in Germania vel nunquam receptae, vel usu contrario dudum abrogatae sunt. Hinc etiam accessionum, quae ad indicem illum factae sunt, nulla apud nos habetur ratio. Quod autem ad *propositiones damnatas* attinet, suis quaslibet momentis ponderandi facultate vtimur (d).

(a) Sess. XVIII. et sess. XXV. de *Indic. libr.* (b) *Regulae de libris prohibitis*, a patribus delectis conscriptae, editionibus concilii Tridentini subiunctae sunt. Constitutio *PII IV.*, qua *index* vna cum regulis approbatur, exstat in cap. 5. de *libr. prohib.* in

VII. (c) In editione concilii, supra (§. 219.) laudata, *Index*, a SIXTO V. auctus, et CLEMENTIS VIII. iussu recognitus, item *Regulae indicis*, et *constitutiones pontificiae*, eo pertinentes, exhibentur. Nouissima, ni fallor, editio indicis est, quae Romae 1764. prodit. Maioris ad eruditionem momenti sunt *Indices librorum prohibitorum et expurgandorum*, de quibus vid. PAVL. IOS. RIEGGERI *Instit. Iur. Eccles.* P. IV. §. 301. (d) Eiusmodi propositionum seu thesium designationes ALEXANDER VII. INNOCENTIVS XI. et ALEXANDER VIII. ediderunt, quorum hanc in rem decreta PAVL. IOS. RIEGGER in *Corp. Iur. eccles. nouiss.* pag. 423. seq. retulit. Notas, quae damnatis propositionibus inuri solent, recenset et explicat auctor anonymus (G. CH. NELLER) in *Princip. Iur. publ. eccles. cathol.* cap. V. §. 21. seq.

§. 229. Congregatio interpretum concil. Trid.

Congregatio Cardinalium concilii Tridentini interpretum a PIO IV. instituta (a), et a SIXTO V. plenius informata, id in mandatis habet, ut executionem decretorum concilii curet, et promoueat, quaestiones porro et dubia de illorum sensu, exceptis fidei quaestionibus, utpote pontifici reservatis, respondendo et interpretando tollat (b). Sed Romani pontificis potestas, uti ipsum concilium Tridentinum innuere videtur (c), tanta non est, ut eorum, quae ab vniuersae ecclesiae consensu et acceptione pendent, interpretationem plane *authenticam* sibi soli reservare, aut eius faciendae potestatem aliis delegare posset. Quare interpretationes et decisiones super doctrinis concilii Tridentini, siue ab ipso pontifice, siue a cardinalium interpretum congregatione editae sint,

eatenus tantum ius certum faciunt, quatenus ex ecclesiae consensu, vel usu forte, et consuetudine eam vim acceperunt.

(a) Constit. *Alias nos*. (b) Vt autem declarationes horum interpretum fidem faciant, eas cardinalis praefecti et secretarii subscriptione et congregationis sigillo munitas esse oportet. (c) Sess. XXV. de *recep. et obseru. decret.*

§. 230. Congregatio rituum.

Idem *SIXTUS V.* auctor est *congregationis rituum*, cuius praecipuum munus in seruanda liturgia consistit, vt nempe cultus diuini externi partes religiose peragantur, nihilque in ritibus, et ceremoniis sacris a religionis sanctitate alienum admittatur (a). Eo speciatim pertinet pertractatio quaestionis de cultu religioso alicui decernendo, quam iudiciali modo discussam, consistorio *secreto* pontifex proponit, tum ad *publicum* refert, in eoque, auditis omnium suffragiis, *beatificationis*, vt vocant, vel *canonizationis* sententiam pronuntiat (b).

(a) Huius collegii insuper est de iure et usu *pontificalium*, id est, ornamentorum episcopalium, de nominibus honorum ecclesiasticorum aliisque huiusmodi praerogatiuis statuere. (b) *Beatificatio* a *canonizatione* in hoc differt, quod illa *beatum* dicere, eique cultum quemdam in certa prouincia exhibere permittat; haec autem ad *sanctorum* ordinem adscriptio coelestes honores per totam ecclesiam decernat.

§. 231 Dicasteria Gratiae.

Quod ad reliqua curiae Romanae tribunalia attinet, quaedam *Gratiae*, quaedam *Iustitiae*

negotia pertractant. Prioris generis sunt. 1. *Poenitentiaria*, apud quam in casibus, papae reservatis (§. 189.), absolutiones et dispensationes pro foro quidem interno tantum, sed gratis impetrari possunt; 2. *Dataria*, quae gratias, facultates et dispensationes, in foro externo valituras, non tamen gratis concedit; 3. *Signatura gratiae*, quae eiusmodi petitiones cognoscit, quae, quod ius alterius afficiant, aut perraro concedi soleant, suprema pontificis auctoritate indigere videntur (a).

(a) Veluti si petatur facultas in ius adducendi causam appellatione remota, vel appellandi in causa, appellationi haud obnoxia; item si petatur abrogatio exemptionis vel praerogatiuae alteri concessae.

§. 232. Tribunalia Iustitiae.

Ad cognoscendas lites et controuersias de causis ecclesiasticis, quarum diiudicatio ad Romanum pontificem spectat, constituta est 1. *Rota Romana*, e duodecim iudicibus, qui *auditores rotae* vocantur, constans (a). Hi in tria quasi collegia abeunt, quorum quoduis quatuor auditores habet, et ita sententiam dicit, ut ad alterum, et ab hoc ad tertium appellari possit. 2. *Signatura iustitiae*, iis speciatim causis occupata, quae de admittenda appellatione, restitutione in integrum, et competentia fori incidunt. Sententiae in rota latae *decisiones rotae* vocantur, eaeque inter partes quidem ius faciunt; extra rotam vero in causis similibus tantum valent, quantum decisiones, et res iudicatae aliorum tribunalium.

(a) Quae sit ratio, ob quam tribunal hoc *Rota* appellatur, variae sunt doctorum opiniones. Quoniam vero causae ex omnibus orbis catholici partibus ad rotam perferuntur, aequum est, ut auditores ex diuersis regnis et nationibus assumantur. Inter eos igitur erant vnus Germanus, quem Imperator nominabat, vnus Gallus, et duo Hispani, a principibus suis designati, reliqui omnes Itali.

§. 233. Cancellaria et Secretaria apostolica.

Conficiendis denique scribendis expediendisque litteris et constitutionibus pontificiis inserviunt. 1. *Cancellaria apostolica*, in qua *bullae*, et 2. *Secretaria apostolica*, in qua *breuia* conficiuntur (a). *Bullarum* nomine hic veniunt litterae pontificiae maioris momenti in membrana nigra caractere Gallico antiquo scriptae, appenso plumbo, quod ex vna parte Petri et Pauli effigies, ex altera nomen pontificis exhibet (b). *Breuiâ* vocantur litterae, quae in membrana alba vel papyro caractere latino scriptae, a secretario subscriptae (c), et *annulo piscatoris* in cera rubra signatae sunt (d).

(a) Vtriusque generis litterarum expediendarum causa ingens olim *abbreviatorum*, *scriptorum* aliorumque eiusmodi ministrorum numerus habebatur, quorum *omnium officia*, teste cardinali de LVCA in *Relat. curiae Rom.* Discurs. X. § 6. 10., sunt *venalia*, valdeque notabilem habent valorem. *Venalitas* autem non prouenit ratione administrationis, sed ratione participationis annatarum aliorumque *emolumentorum*, quae pro litterarum expeditionibus soluuntur. (b) *Bulla* primum dicebatur sigillum auro, argento, plumbo vel cerae impressum, apertisque principum et magistratuum litteris appensum. Nunc ipsi huiusmodi codicilli *bullae* appellantur.

(c) Bullas ipse pontifex plerumque subscribit, breuia non item. (d) Vocatur hic *annulus piscatoris*, quod imaginem Petri, hamum manu tenentis, exhibeat.

§. 234. Regulae Cancellariae.

Regulae Cancellariae apostolicae appellantur, quæis non solum cancellaria, sed vniuersa curia Romana in negotiis, ad eam delatis, obstringitur. Earum auctor *IOANNES XXII.* dicitur. Sed *NICOLAUS V.* non tantum nouas eiusmodi regulas condidit, sed reservationes beneficiorum, et leges de dispensationibus et beneficiorum resignationibus immiscuit, quas postea *INNOCENTIUS VIII.* ad finem seculi XV. auxit, et sub nomine *regularum cancellariae apostolicae* promulgauit. Illarum septuaginta duas habemus (a), ita comparatas, vt moriente pontifice pariter exspirent, donec a successore resuscitentur, quod etiam altero mox post electionem die fieri solet. Regulas istas in curia Romana ius facere, facile largimur; extra eam vero nihil valent, nisi vnam alteramue vsu et consuetudine receptam esse, ostendatur (b).

(a) Eas exhibuit, breuibusque notis illustrauit HAVN. PLETTENBERG in *Notit. congregat. cit.* (b) Sic regulas 19. et 36. *de viginti* et *de triennali* receptas esse, ex eo colligimus, quod in foris nostris iudices et partes ad eas prouocare soleant. Vid. LVD. ENGEL *Colleg. Iur. Canon.* ad Tit. *de Praebend.* §. III.

§. 235. Conciliorum collectiones et Bullaria.

Eodem fere tempore, quo concilium Tridentinum agebatur, et Sixtus V. in ordinanda curia Romana occupatus erat, alii conciliorum

priorum cum generalium tum particularium canones et decreta, alii autem constitutiones et bullas cum veterum tum recentiorum pontificum colligere, et diuulgare coeperunt, vt nimirum primitiui vberioresque fontes haberentur, e quibus et canonum interpretes, et omnes generatim rerum ecclesiasticarum scriptores haurire possent. Hinc magna illa volumina, *Conciliorum* scilicet *collectiones* (a), et *Bullaria Romana* (b), iuris ecclesiastici subsidia, et quasi supplementa.

(a) Primam conciliorum collectionem IAC. MERLINVS Paris. 1523. edidit. Huius exemplo mox alii altero seculi XVI. dimidio ampliores eiusmodi collectiones publici iuris fecerunt, ab aliis deinceps auctas. Has inter maxime celebrata erat *Conciliorum collectio regia maxima*, studio IOAN. HA DVINI Paris. 1715. Nouissima autem et locupletissima est *Sacrorum conciliorum noua et amplissima collectio*, a IOAN. DOMIN. MANSI recensita et aucta, cuius nunc Tomi XXX. Venetiis 1759 — 1792 prodierunt. Tyronum vsibus inseruire possunt minores eiusmodi collectiones, veluti BARTHOL. CARRANZAE *summa conciliorum* Louanii 1681. nunc in nouum ordinem reducta a DOMIN. SCHRAMM August. Vindel. 1778. IOAN. CABASSVTII *Notitia ecclesiastica historiarum, conciliorum et canonum*. Lugduni 1725. BENED. OBERHAYSER *Manuale selectiorum conciliorum et canonum*. Salisburgi 1776. Add. FRANC. SALMON *Traité de l'Etude des conciles et de leurs collections*. Paris. 1724. (b) Constitutiones pontificum a Leone I. vsque ad Sixtum V. primus collegit, et *Bullarii* nomine Romae 1586. in lucem dedit LAERT. CHERVBINVS, Ictus Romanus. Huic similis est ANTON. CARAFAE, cardinalis, *Collectio Epistolarum SS. pontificum a Clemente I. vsque ad Gregorium VII.* cura ANTON.

de AQUINO. Romae 1591. Operis Cherubiniani, plurimis deinceps accessionibus aucti, duae eodem fere tempore editiones nouae prodierunt, altera, *Magnum Bullarium Romanum*, inscripta. Luxemburgi ab an. 1727 — 1758. Tomis XIX.; altera Romae an. 1733 — 1748. Tomis XIV., eaque in Tomis VI. prioribus hanc inscriptionem habet: *Bullarum, Priuilegiorum ac Diplomatum Romanorum pontificum amplissima collectio, opera et studio CAROLI COCQUELINES*; in reliquis Tomis simpliciter dicitur: *Bullarium Romanum*, seu *nouissima collectio apostolicarum constitutionum*. Prior illa (Luxemburgensis), tanquam optima et locupletissima laudari solet; in praefatione posterioris (Romanae) ad Tom. I. et VII. contra legimus, illam valde imperfectam, mendis refertam, inordinatam et confusam esse. Nouissime accessit *Bullarium BENEDICTI XIV.* Romae 1754 — 1758., *doctoribus et scholaribus Bononiae commorantibus, et iuri canonico et ciuili studentibus* inscriptum.

§. 236. Bullarum papalium vis et auctoritas.

Caeterum, quae iura aduersus curiam Romanam ecclesia Gallicana, decretis concilii Constantiensis et Basileensis innixa, inde a seculo XV. *libertatum ecclesiae Gallicanae* nomine (a) sibi vendicauit, et in conuentu Parisiensi an. 1682. diserte stabiliiuit (b), iisdem aduersus illam aliae nunc ecclesiae, principum suorum legibus tectae, vtuntur, *sanctionis* scilicet *pragmaticae* loco sumentes, primatum ecclesiasticum saluis iuribus principum et ecclesiarum particularium exercendum esse (c), constitutiones igitur, et bullas pontificias, quocunque nomine veniant, tum demum ius facere, si, impetrato principis placito, et ex assensu episcoporum promulgatae, vsuque receptae fuerint (d).

(a) Libertates has breuiter exponit CLAVD. FLEVRY *Instit. Iur. Eccles* P. III. cap. 25. (b) Propositiones in hoc conuentu stabilitae, et lege regia probatae, eo redeunt, 1. Nullam esse pontificum in res ciuiles principumque iura potestatem. 2. Summam potestatis ecclesiasticae in ecclesia docente residere, eiusque auctoritati pontificem quoque obnoxium esse. 3. Vsum pontificiae potestatis ad canonum praescripta exigendum esse; 4. In fidei quaestionibus primas quidem summo pontifici deberi, 'sed irreformabile eius iudicium non esse, nisi consensus ecclesiae accesserit. (c) Documento est *Synopsis iuris ecclesiastici publici et priuati, quod per terras haereditarias Augustissimae Imperatricis Mariae Theresiae obtinet*. Vindobonae 1776. Coloniae 1778. Erfurti 1779. (d) Quatenam ex innumeris constitutionibus pontificiis, quae extra corpus iuris vagantur, et post concilium Tridentinum ad id vsque tempus prodierunt, apud nos receptae sint, facti quaestio est, ab asserente probanda. Eas autem omnes, quae ius commune efficiunt, eidemque aliquid vel addunt, vel detrahunt, singulis Decretalium capitulis, et concilii Tridentini decretis subiectas, notisque praeclare illustratas exhibet VBALD. GIRALDI *Expositio iuris pontificii iuxta recentiore ecclesiae disciplinam*. Romae 1769.

C A P V T VI.

DE IVRE ECCLESIASTICO PARTICVLARI GERMANIAE.

§. 237. Fundamenta, quae ius eccles. Germaniae nitebatur.

Quaquam concordata, pacta et conuenta legesque publicae, quae ius ecclesiasticum Germaniae

proprium nitebatur (a), vna cum imperio Romano-Germanico interciderunt; ea tamen nosse adhuc multum refert. De singulis igitur, quae notatu magis digna videntur, enarrabimus (b).

(a) Publica haec acta et monumenta exhibent PAVL. IOS. RIEGGERI *Corpus Iuris publici et ecclesiastici Germaniae academicum*. Viennae 1764. 10. IAC. SCHMAVS. *Corpus Iuris publici S. R. Imperii academicum*. Lipsiae 1774. CORBIN. GAERTNER. *Corpus Iuris ecclesiastici catholicorum nouioris, quod per Germaniam obtinet*. Salisburgi 1797. Singula autem iuris ecclesiastici Germaniae quondam proprii capita ex fontibus illis praeclare explicant FRANC. GEORG. DITTERICH *Primae Lineae Iuris publici ecclesiastici*. Argentinae 1776. IOAN. PEHEM *Praelect. in Ius eccles. P. III*. Viennae 1789. (b) Huc in primis pertineret pactio illa et constitutio, qua HADRIANVS I. in synodo Romana an. 773. CAROLO M. ius et potestatem eligendi pontificem, et ordinandi apostolicam sedem, ius item constituendi archiepiscopos et episcopos, ita tribuisse dicitur, vt, nisi a rege laudetur, et inuestiatur episcopus, a nemine consecratur. Id quod a LEONE VIII. in synodo Romana an. 963. in fauorem OTTONIS I. iisdem fere verbis repetitum et confirmatum fuisse traditur. Vtramque constitutionem refert *Gratianus* in can. 22. 23. Dist. LXIII. Vtramque etiam refert RIEGGER *loc. cit.* pag. 1—4., posteriorem tantum SCHMAVS *loc. cit.* pag. 1. Sed vtraque multis ex causis valde suspecta est, sicut et illa, quae in can. 30. Dist. cit. *Ludouico Pio* adscribitur. §. 238. Episcopi et Abbates Germaniae ab imperatoribus constituti.

Ex more, iam primis ecclesiae temporibus recepto, episcoporum electiones metropolitani et vicinorum episcoporum auspiciis, suffragan-

te clero et populo, peragebantur (a). Cum vero principis plurimum intersit, quos qualesque ecclesia rectores habeat; illius quoque approbatio quam maxime requirenda erat (b). Tandem principes, inconsulto clero et populo, eos, quibus episcopale munus deferendum esset, nominare coeperunt, eoque iure vel ideo liberius vsi sunt, quod episcopos aliosque eius generis praesules, vtpote bonis et possessionibus, quae *regalia* dicuntur, praeditos, *vasallorum* nomine sibi speciatim obstrictos esse, existimauerint (c).

(a) *Cleri, plebis et ordinis consensus et desiderium requiratur.* COELESTINVS I. an. 428. ap. *Gratian.* can. 26. Dist. LXIII. *Vota ciuium, testimonia populorum, honoratorum arbitrium, electio clericorum in ordinationibus sacerdotum expectantur.* LEO I. an. 445. ap. *Eund.* can. 27. Dist. cit. Sed experientia edocuit, eligentium siue clericorum, siue laicorum multitudinem factionibus et turbis obnoxiam esse. Hinc IVSTINIANVS in *Nouell.* 123. cap. 1. et *Nouell.* 137. cap. 2. *priores tantum ciuitatis, cui ordinandus est episcopus,* adhiberi iussit. (b) Can. 9. 16. Dist. LXIII. (c) Etsi CAROLVS M. et. LVDOVICVS *Pius,* vt *Gratianus* can. 34. Dist. cit. refert, permiserint, vt episcopi per electionem cleri et populi secundum statuta canonum eligerentur, nihilominus vti priores, ita quoque posteriores imperatores, nec non Galliae, Hispaniae alique reges et principes suum hac in re iudicium plerumque secuti sunt.

§. 239. Ius eos eligendi ecclesiis relictum.

Defuncto igitur ecclesiae praesule, imperatores et reges Germaniae *annulum et baculum pastorem* repetere, haec dein insignia succes-

sori, quem vel ipsi suo iudicio nominassent, vel, sicubi electioni canonicae locus erat, approbassent, reddere, atque ita episcopos et abbates *ritu* moreque *feudali inuestire* solebant. Tum vero *GREGORIUS VII.* contra hunc morem causari coepit, annulum et baculum signa esse sacrae potestatis, quae ab homine laico dari non posset, ideoque in concilio, Romae an. 1078. habito, sancivit, eos omnes, qui *inuestituram* episcopatus vel abbatiae ab imperatore, rege vel laico accepissent, excommunicatos esse. Inde grauissima inter *Gregorium VII.* eiusque successores, et *Henricum IV.* et *V. Impp.* dissidia, quibus per quinquaginta fere annos Germania exagitata est, donec tandem *Transactio* illa inter *HENRICVM V.* et *CALISTVM II.* an. 1122. in comitiis *Wormatiensibus* in has condiciones coaluit: 1. Imperator liberas deinceps episcoporum et abbatum electiones ecclesiis permittat. 2. Electiones in praesentia imperatoris eiusue legati fiant, isque, nata fors discordia, metropolitani consilio litem dirimat. 3. Electi *regalia* et *feuda* ab imperatore, missa per annulum et baculum inuestiendi forma, per sceptrum accipiant, ac *seruitia* hoc nomine *debita* praestent (a).

(a) Transactionem hanc referunt *SCHMAVS loc. cit. pag. 2.* *RIEGGER loc. cit. pag. 4.*

§. 240. Ius regaliae sublatum.

Ex hac forte clausula, et feudorum natura imperatores nostri, Galliae et Hispaniae regum exemplo, *ius*, quod *regaliae* vocatur, deriua-

bant, vi cuius vacantis praelaturae, ceu feudi aperti, fructus ac prouentus sibi vendicarunt. Simile ius in bona mobilia praelatorum decedentium, *ius spoli* haud abs re dictum, exercuerunt (a). Sed de iuribus hisce *FRIDERICVS II.* (b) aliique imperatores dudum decesserunt.

(a) Vtroque hoc iure, et illo quidem regaliae, sub nomine *iuris deportus* episcopi quoque ratione beneficiorum, ad eorum collationem spectantium, vti solebant; vtrumque vero, et speciatim *ius spoli* *GREGORIUS X.* in cap. 13. *de Elect. in VI.* et *BONIFACIUS VIII.* in cap. 9. *de Offic. iud. ordin. in VI.* reprobarunt. (b) In aurea bulla *de Libertate eccles.* an. 1213. et in constitutione *de Iuribus principum eccles.* an. 1220. Hanc constitutionem exhibet *SCHMAVS loc. cit.* pag. 4., hanc et illam *RIEGGER loc. cit.* pag. 6—12.

§. 241. Ius eligendi capitulis concessum.

Electiones, quarum facultas ecclesiis nunc data erat, haud alias fuisse, quam quae veterum more cleri atque populi suffragatione publice fiebant, ex rebus eo tempore gestis constat. Sed canonici ecclesiarum cathedralium cum viderent, Romanos pontifices a solis cardinalibus ecclesiae Romanae eligi (a), idem ius in electione episcoporum sibi asserere, et primo quidem populum, tum omnes quoque alios clericos excludere adnisi sunt. Facta in consuetudinem et ius abierunt, quod *INNOCENTIUS III.* an. 1206. probauit (b), et *FRIDERICVS II.* an. 1213. ita ratum habuit, *vt electiones praelatorum libere et canonice fiant, quatenus ille praeficiatur ecclesiae viduatae, quem totum capitulum, vel maior et sanior pars ipsius duxerit*

eligendum, dummodo nihil desit ei de canonicis institutis (c).

(a) Hoc ius ALEXANDER III. an. 1178. solis cardinalibus Romanis attribuit in cap. 6. *de Elect. et elect. potest.* (b) Cap. 3. *de causs. possess. et propr.* (c) Constitutio haec FRIDERICI II. eadem est, quam modo (§. 240.) laudauimus.

§. 242. Quaerelae Germaniae de curia Romana.

Inter alia mala, quae ex opinione de im-mensa pontificis Romani potestate in ecclesiam redundarunt (§. 189. 190.), Germaniam inprimis grauissime vexabant 1. *Reseruaciones beneficiorum* ecclesiasticorum omnis generis, quas pontifices Romani identidem multiplicabant, quin ad frustrandum ius eligendi, capitulis concessum, adhibebant (a). 2. Tributa satis acerba, quae *annatarum* nomine omnibus, beneficio ecclesiastico a se donatis, imponebant (b). 3. *Vsurpationes iurisdictionis ecclesiasticae*, quam in quibuscunque causis contra quoscunque sibi arrogabant (c).

(a) *Reseruaciones* inde a CLEMENTE IV. an. 1190. in cap. 2. *de Praebend. in VI.* vsque ad CLEMENTEM V. an. 1311. in cap. 3. 34. 35. *eod. in VI. cap. 1. ut lit. pend. in Clem.* introductas, aequo fors animo maiores nostri tulissent, nisi IOANNES XXII. an. 1317. in cap. 4. *Execrabilis de Praebend. Extrau. comm.* et BENEDICTVS XII. an. 1335. in cap. 13. *Ad regimen eod.* omnem modum excessissent. (b) *Annatas*, vt supra iam monuimus, BONIFACIUS IX. ad eum modum redegisse traditur, vt episcopi et abbates, qui a pontifice confirmationem, alique omnes, qui ab eodem beneficium ecclesiasticum impetrassent, dimidiam partem prouentuum primi anni fisco apostolico persol-

uerent. Cum iam quaeuis beneficia pro lubitu sibi reseruare pontifices solerent, ea omnia annatarum oneri quoque subiecta erant. (c) Ita omnibus, qui curiam Romanam iudicem habere maluerint, ius dicere, appellationes in quibuscunque causis admittere, immo et causas ad iudicium episcopale pertinentes, in eoque agitas, ab eo auocare solebant pontifices. Per exemptiones porro ecclesiarum et monasteriorum, per dispensationes, gratias et indulgentias iurisdictio episcoporum ad nihilum fere redacta erat.

§. 243. Concordata principum Germaniae cum Eugenio IV.

In malis hisce vsibus, de quibus Germani in concilio *Constantiensi* frustra querebantur, funditus tollendis concilium *Basileense* summa quidem contentione elaborauit (§. 202.), eiusque hanc in rem decreta principes Germaniae in conuentu Moguntino an. 1439. non solum comprobarunt, sed in conuentu an. 1446. Francofurti habito, ab *EVGENIO IV. R. P.* praecise postularunt, vt patrum Basileensium decreta, prout ab ipsis probata erant, rata haberet, et speciatim quoque synodi *Constantiensis* de suprema concilii oecumenici auctoritate sententiam agnosceret. Vtrumque dein pontifex praestitit. Atque haec principum Germaniae postulata vna cum bullis, quibus *Eugenius IV.* ea approbavit, seque seruaturum esse, promisit, *Concordata principum*, seu *Francofordiensi* postmodo dicta sunt.

§. 244. Capita eorum praecipua.

Capita eorum praecipua erant haec: 1. Capitula ecclesiarum praelatos suos eligendi fa-

cultate libera fruantur. 2. Electi confirmationem et consecrationem ab illis accipiant, ad quos de iure spectat, episcopi nempe a metropolitans, inferiores praelati ab episcopis, metropolitani alique sedi Romanae *immediate* subiecti a papa. 3. Cessent penitusque tollantur omnes beneficiorum reservationes, iis tantum, quae in corpore iuris tum inerant, exceptis (a). 4. Cessent pariter deleanturque *annatae*, aliaeque eius generis exactiones curiae Romanae. 5. Omnes causae, ad forum ecclesiasticum pertinentes, apud iudices cuiusque loci *ordinarios* agantur, sublata, quam pontifices eorumque legati sibi sumpserant, illorum iurisdictionem vsurpandi licentia. 6. Appellatio ad papam eiusue legatum, omisso superiore medio, deinceps ne fiat. 7. Causae ad curiam Romanam recte atque ordine delatae, per *iudices in partibus* delegatos cognoscantur.

(a) Eo tempore *Extravagantes* corpori iuris nondum insertae erant. Reprobauerant igitur Germani eas reservationes, quas *Ioannes XXII.* et *Benedictus XII.* (§. 242.) excogitarunt.

§. 245. Concordata nationis Germanicae cum Nicolao V. minus aequa.

Verum Eugenii successor *NICOLAVS V.* mox eo rem perduxit, vt noua nationis Germanicae concordata inter pontificem et imperatorem *FRIDERICVM III.*, Vindobonae apud aulam imperatoris confecta, et mox in conuentu *Aschaffenburgensi* an. 1448. promulgata fuerint, quibus imperator et principes de iuribus

paullo ante vindicatis tantum pontifici concesserunt, ut priora concordata abrogasse viderentur. Nam 1. *ius confirmandi episcopos*, metropolitanis antea assertum, pontifici detulerunt, qui dein et *consecrandi eos*, et ineptum illud *iusiurandum* (§. 189.) ab iis exigendi ius sibi sumpsit; 2. praeter *reservationes in corpore iuris clausas* admiserunt quoque illas, quae per extravagantes *Execrabilis* et *ad regimen* inductae, quin et illas, quae *mensium papalium* nomine illatae sunt (a), contenti, modo papa novas deinceps reservationes non adderet, et ius eligendi capitulis relinqueret, 3. de vacantibus ecclesiis cathedralibus omnibus, et monasteriis virorum (exemptis) *communia seruitia*, id est, summas pecuniarum, in libris camerae apostolicae taxatas, de caeteris vero beneficiis omnibus cum secularibus, tum regularibus, quae a papa conferuntur, *annatas* persolvendi onus et obligationem susceperunt (b); 4. de restituenda iurisdictione episcopali, et cohibenda Romanam curiam appellandi licentia mentionem facere, speciatimque sibi cauere omiserunt, unde malus usus contra sententias episcoporum ad Romanam curiam appellandi rursus irrepsit.

(a) Ita nempe placuit, ut, quaecunque beneficia alternis sex mensibus, incipiendo a Ianuario, vacarent, Romano pontifici reservata essent. (b) Ea tamen moderatione, ut de beneficiis, quae valorem viginti quatuor florenorum auri de camera non excedunt, annatae non solvantur, id quod etiam in cap. 2. et 7. *de Annat. in VII.* constitutum est. Iam vero omnia beneficia in Germania, quae alioqui anna-

tis obnoxia essent, valorem illum non excedere censabantur, et propterea non *annatas*, sed *minuta* tantum *seruitia*, seu taxas minores soluebant.

§. 246. Eorum ad priora ratio et incommoda inde orta.

Per multas aetates concordatorum nomine sola haec *Aschaffenburgensia* vulgo intelligebantur (a), donec tandem et *Francofordiensia* in lucem iterum prolata sunt (b). Et haec quidem *regulae* seu fundamenti instar, illa autem *exceptionis* et *appendicis* loco habenda esse, recte nunc tradiderunt, siquidem iis cautum erat, vt priora quoque, quatenus eis non esset derogatum, salua manerent. At vero tabulae *Aschaffenburgenses* illis nimiopere derogant; porro moderationem duntaxat eorum iurium petunt, quae pontifices hucusque usurparant, quasi vero iura eiusmodi haud dubie ad eos pertinerent; denique obscuris et ambiguis sententiis ita inuolutae sunt, vt in hanc illamue partem trahi facile possint. Hinc, etsi Germani concordata sua tanquam *pactum publicum*, et *legem imperii fundamentalem* suspicerent (c), curia tamen Romana non maiorem, quam *gratiae* et *privilegii papalis* vim iis tribuere consuevit (d). Hinc etiam tot quaestiones et controuersias de interpretatione et usu concordatorum, ab eo praesertim tempore frequentius agitatae fuisse comperimus, ex quo *concordata principum* resuscitata, et aduersus curiae Romanae rationes adhibita sunt.

(a) Haec tantum concordata exhibent SCHMAVS in *Corp. Iur. cit.* pag. 47., et RIEGGER in *Corp. Iur.*

publ. et eccles. cit. pag. 65. (b) Ea vero IOAN. HORIX hoc nomine; *Concordata nationis Germanicae integra* an. 1763. publici iuris facere coepit, cuius operis noua editio variis addidamentis aucta, prodiit Francof. et Lipsiae 1771—73. Accesserunt *Documentorum ad concordata nat. Germ. integra Fasciculi*. Ibid. 1775—76. Omnibus autem horum monumentorum editionibus palmam praeripit CHRIST. GVIL. KOCHII *Sanctio pragmatica German. illustrata*. Argentinae 1789. (c) Vi capitulationis caesareae imperatores inde a CAROLO V. promittebant, se curaturos, vt concordata nationis Germanicae a sede Romana sancte seruentur. In capitul. IOSEPHI II. an. 1764. Artic. XIV. §. 1. 3. *concordata principum* et pacta inter sedem Romanam et nationem Germanicam laudantur. In capitul. LEOPOLDI II. an. 1790., et FRANCISCI II. an. 1792. Artic. cit. 1. 5. *concordata principum*, et *concordata inter Eugenium IV. et Nicolaum V.* diserte commemorantur. (d) Bulla NICOLAI V., qua is concordata confirmauit, eiusmodi verbis concepta est, quae gratiae concessionem aperte indicant; *capitulationes* autem *caesareae nouissimae* Artic. cit. §. 3. curiam Romanam de violatione concordatorum grauiter arguunt.

§. 247. Archiepiscoporum Germaniae de illis tollendis consilia.

Cum pontifices interea causas, ecclesiam Germanicam attingentes, ex consueto curiae suae stilo identidem pertractarent, aliisque iuribus, sibi vendicatis, obfirmate insisterent (a); quatuor tandem archiepiscopi Germaniae, *Moguntinus, Treuirensis, Coloniensis et Salisburgensis*, in conuentu, an. 1786. ad balnea Emsana habito, non solum de moderandis concordatis, sed generatim de circumscribenda pontificum in ecclesiam Germanicam potestate consilia inierunt (b);

quae licet communem statuum imperii consensum non obtinuerunt, argumento tamen sunt, iura primatus aduentitia, et pacta, pro temporum ratione de iis conuenta, ab ecclesiarum et principum iudicio ita pendere, vt, cum boni communis causa postulat, inuito etiam pontifice, refigi et mutari possint (§. 85.). Caeterum concordatis nationis Germanicae, omnibusque de iis disceptationibus imperii Romano-Germanici dissolutio finem attulit.

(a) Offensioni praesertim erant *nuntii pontificii*, qui inde a seculo XVI. *Viennae, Coloniae et Lucernae* tribunalia constituerunt, episcoporum et archiepiscoporum iurisdictioni, per concordata principum firmatae, omnino aduersa. Vid. *Recess. Imp.* an. 1654. §. 16., *Capitulat. Caesarea* Artic. XIV. §. 3. (b) Vid. COSM. SCHMALEVS *Hist. eccles.* Tom. V. pag. 358. seq. Add. *Resultat des Emser Congresses.* Francof. et Lipsiae 1787. PHIL. HEDDERICH *Disput. de Iuribus ecclesiae Germanicae in conuentu Emsano explicatis.* Bonnae 1788. *Entwicklung der Dispens- und Nuntiatur-Streitigkeiten zur Rechtfertigung des Verfahrens der vier deutschen Erzbischöffe wider die Anmassungen des Römischen Hofes.* 1788. Contra disputat. PII VI. *Responsio ad metropolitanos Germaniae super nuntiaturis apostolicis.* Romae 1789.

§. 248. Noua concordata ineunda.

Noua iam concordata cum sede Romana ineunda esse, facile omnes consentiunt, qui non ignorant, praeter naturalia primatus iura (§. 83.) alias esse iurisdictionis ecclesiasticae partes, quae, si praesentem ecclesiae statum spectas, summi episcopi auctoritatem deprecere

videntur, plurimum autem referre, vt certus, ac pro rerum conditione definitus regiminis ecclesiastici externi modus habeatur. Sed quo is pacto, nisi per *concordata*, haberi nunc possit, non apparet. Quodsi *priora* illa curiae Romanae nimium concesserunt; principum nostrorum, cum Catholicorum, tum Protestantium, sapientia sperare nos iubet (b), eos curaturos esse, vt *noua* vtriusque rei publicae, sacrae et ciuilis, rationibus quam optime respondeant, eosdemque propterea operam daturus, vt *summo episcopo, ecclesiae catholicae praesidi*, vnitatis rectique ordinis *custodi* liberaliter tribuantur, quae ad tuendam ac sustentandam dignitatem hanc longe amplissimam tribui omnino oportet.

(a) Quemadmodum iura maiestatica in *essentialia* et *accidentalialia* distingui solent (§. 126.); ita fere de iuribus primatus statuendum est. Inter *aduentitia* nempe illius iura (§. 84.) non nulla sunt, quae, rebus sic stantibus, in summum episcopum ita conueniunt, vt in nullum alium, itaque eidem merito deferenda sunt. (b) Ecclesiae catholicae natura non tantum episcopos et archiepiscopos (§. 57.), sed quam maxime summum pontificem (§. 62.) requirit. Ea autem, quae ad ecclesiae, in ciuitate quadam receptae, et approbatae (§. 139.) naturam pertinent, tueri atque iuuare, principis est (§. 134. 135.), cuiuscunque religionis ille sit.

§. 249. Pacta publica de ecclesiis in Germania receptis.

Sola religio et ecclesia catholica in imperio Germanico iure ciuitatis praedita erat. Cum vero, qui initio seculi XVI., auctoribus *Luthe-*

ro et *Caluino* ab ecclesia catholica descuerunt, ad pacem et communionem cum ea reduci non potuerint, tum Lutheri sectatoribus liberum religionis suae exercitium (§. 138.) datum est in comitiis Norimbergensibus an. 1532., dein per *transactionem Passauensem* an. 1552., maxime autem per *pacem religiosam* inter imperatorem et status imperii catholicos ex vna, et inter status imperii protestantes ex altera parte in comitiis Augustanis an. 1555. conclusam; denique per *pacem Westphalicam* eiusque *Instrumentum Osnabrugense* an. 1648., vi cuius, quidquid iuris catholicis et Augustanae confessioni addictis leges imperii tribuunt, id etiam iis, qui inter illos *Reformati* vocantur, concessum est (a). Ex eo igitur tempore, praeter auitam religionem Catholicam religio quoque Lutherana et Calviniana seu *reformatata* in Germania recepta (§. 139.) pactisque publicis firmata est (b).

(a) Publica, quae hic laudauimus, monumenta exhibet SCHMAVS in *Corp. Iur. publ. acad. cit.* pag. 107. 147. 157. 741. Item RIEGGER in *Corp. Iur. publ. et eccles. cit.* pag. 136. 159. 465. (b) Additam in I. P. o. Artic. VII. §. 2. cautionem, *ne praeter religiones nominatas alia in sacro imperio Romano recipiantur*, vsus non seruauit.

§. 250. Capita illorum praecipua.

Praecipua, quae hisce pactis constituta sunt, capita his positionibus complectimur. 1. Religio Protestantium ex vtraque, Lutheri et Caluini, parte ita recepta est, vt aequo et pari iure cum catholica frueretur, et inter vtriusque religionis

consortes aequalitas exacta mutuaque seruaretur. 2. Omnibus statibus imperii immediatis datum est *ius reformandi*, hoc est, quamlibet ex receptis religionibus in territoria sua introducendi. 3. Ea tamen lege ius hoc circumscriptum est, ut subditis illius religionis exercitium, siue publicum siue priuatum vna cum annexis (a) saluum et integrum semper maneret, quod et quatenus illud quauis anni *normalis*, id est, 1624. parte quouis modo habuerunt. 4. Singulis libertas concessa est, alterutram religionem profitendi, eamque sine vlllo honoris iuriumque detrimento mutandi, nisi quod vi *reseruati ecclesiastici* dignitatibus et beneficiis ecclesiasticis excidant, qui forte ad aliam religionem transeunt. 5. De subditis, qui nullum dicto anno *normali* religionis exercitium habuerunt, aut deinceps diuersam a territorii domino religionem amplexi sunt, cautum est, ut patienter tollerentur, donec vel domini iussu, vel sua sponte emigrauerint.

(a) In I. P. O. Artic. V. §. 31. tanquam *annexa exercitii religionis* recensentur *institutio consisto-
riorum, ministeriorum tam scholasticorum quam
ecclesiasticorum, ius patronatus, aliaque similia
iura.*

§. 251. Nunc cum aliis imperii German. legibus extincta.

Haec aliaque plura, pactionibus illis constituta, in *Recessu imperii nouissimo* an. 1654., in *Ordinationibus iudiciorum imperialium, cameralis et aulici*, in omnibus fere deinceps *pacificationibus et capitulationibus caesareis* identidem repeti-

ta, atque confirmata quin et nouis additionibus ob continuas fere inter status catholicos et protestantes controuersias illustrata et aucta, nunc autem eodem fato, quod imperium Germanicum subiuit, extincta sunt, ipsa pace Westphalica minime obstante, quam veluti Germaniae Palladium, et salutis libertatisque Germanicae fulcrum vanissime celebrare solebant.

§. 252. Ius eccles. German. hodiernum ex legibus principum.

Sicut nunc iura et officia, quae inter ecclesias diuersae religionis intercedunt, non amplius ex pace Westphalica, sed ex principum constitutionibus, ad iuris publici vniuersalis rationes conformatis (a), cognoscenda sunt; ita *iuris ecclesiastici particularis* in Germania partem longe maximam constituunt *leges principum*, de *causis ecclesiasticis* ex eo tempore frequentius latae, ex quo notiones de natura potestatis ecclesiasticae et ciuilis accuratius euolutae et contrariae, quae in Germaniae scholis regnauerant, opiniones profligatae sunt (b).

(a) Exemplo est *Edictum Magni Ducis Badensis*, quod *de ciuili ecclesiarum statu* an. 1807. promulgatum est. (b) Praeclarissima eius rei specimina Principes Austriae ediderunt. Vid. PAVL. IOS. RIEGERI *Corpus Iuris ecclesiastici Bohem. et Austriaci*. Vindobonae 1770. IVL. CAESARS *National Kirchenrecht Oesterreichs*. Graz 1788—1791. IOS. PETZECK, decessoris mei, *Sammlung der Gesetze für die Vorderösterreich. Länder*. VIII. und IX. Band. *Politisch-geistliche Gesetze*. Freyburg 1796. Add. GEORG RECHBERGER *Handbuch des Oesterreichischen Kirchen-*

rechts. Linz 1807. CORBIN. GAERTNER *Oesterreichisches Kirchenrecht in Aphorismen.* Salzburg 1807.

§. 253. Concilia Germaniae et constitutiones dioecese-
sanae.

Praeter principum leges consulendae inprimis sunt *constitutiones*, quas *ecclesiarum Germanicarum* praesules, cum in synodis (a), tum extra illas de causis ecclesiasticis condiderunt. Et si enim plurimae earum exoleuerint, ad eius tamen iuris, quod nunc in usu est, illustrationem plurimum conferunt. Accedit, quod singulae dioeceses praeceptiones, mores et consuetudines peculiare habeant, quae non nisi ex domesticis cuiusque constitutis cognosci possunt (b).

(a) Conciliorum in diuersis Germaniae partibus habitorum collectionem summa diligentia parare coepit IOS. HARTZHEIM, eaque hoc nomine: *Concilia Germaniae*, Tomis X Coloniae 1759—1775. edita est. Canonum in Germania conditorum summam exhibet DOMIN. SCHRAMM *Epitome canon. eccles. ex concil. German. August. Vindel.* 1775. (b) Huius generis sunt *constitutiones synodi dioeceseanae Constantiensis an. 1609. promulgatae; reuisae et praelo commissae.* Constantiae 1761.

C A P V T VII.

DE PRAECIPVIS IVRIS ECCLESIASTICI SCRIPTORIBVS.

§. 254. Iuris canonici materia ecclesiae coeua.

Canones ecclesia semper habuit, iisque mul-

tiplicatis non defuerunt, qui eos colligerent, et ad rudem aliquam artis formam dispositos exhiberent (§. 156.). Sed quamdiu doctrina canonum pars theologiae videbatur, tamdiu ius canonicum, vtpote theologiae nomine inuolutum, nusquam apparebat. Videamus nunc, qua ratione quorumque opera immensus canonum aliorum super alios acervatorum cumulus in peculiaris disciplinae formam redactus, et crudum initio canonum studium magis magisque excultum, ad eumque, quo nunc splendet, perfectionis gradum peruenerit.

§. 255. Eam Gratianus seculo XII in formam artis redegit.

Ea in re primas *GRATIANO*, monacho, deferendas esse, in clara luce est (§. 182.). Etsi enim ante illum plures in congerendis iuris canonici *materiis* elaborauerint; is tamen primus rudi ac indigestae canonum moli scientiae *formam* dedit, eiusque disciplinae ludum primus aperuit, quem idcirco *iuris canonici*, quatenus *systema* vel *scientiam* denotat, conditorem *Canonistarum* ducem ac principem merito appellamus.

§. 256. Inde canonum interpretes et Doctores.

Qui iam inde a Gratiano vsque ad seculum XVI. in interpretando eius *Decreto*, tum vero in mox subsecutis *Decretalium* compilationibus explicandis versati sunt, primo quidem per *Glossas*, hoc est, breuiiores, tum etiam prolixiores annotationes obscura decreti et decretalium loca illustrare, dein alterutrius voluminis modo

Synopses, *Summas*, seu *Breuiaria* conficere, modo pleniores commentarios, quos *Apparatus*, *Lecturas*, aliquando etiam *Summas* aliisque nominibus appellarunt, in illud conscribere solebant.

§. 257. Decretistae.

Hac ratione *Gratiani*, magistri sui, gloriam seculo XII. propagarunt 1. *PAVCAPALEA*, a quo, ut quidam putant, *paleae* (§. 183.) dicuntur, quod is primus eiusmodi addidamenta ad librum *Gratiani* fecerit. 2. *OMNIBONVS*, qui *Gratiano*, an. 1158. vita functo, continuo successit (a), eiusque librum in epitomen redegit, postea episcopus *Veronensis*. 3. *SICARDVS*, episcopus dein *Cremonensis*, qui pariter decreti *Gratiani* synopsis, *summa canonum* inscriptam, confecit. 4. *HVGVTIO*, patria *Pisanus*, tum episcopus *Ferrariensis*, qui *Glossatorum* veluti princeps laudari solet.

(a) Eius fit mentio in inscriptione cap. 2. de *Iuramentum calumn.*

§. 258. Decretalistae.

His aliisque *Decretistis* eodem adhuc seculo XII. se adiunxerunt *Decretalistae*, quorum antesignanus est *BERNARDVS* ille, Circa vulgo dictus (§. 192.), mox *Fauentinus*, tum *Papiensis* episcopus, qui accumulatas pontificum constitutiones in eosdem quinque libros, eosdemque fere titulos, quos *Gregoriana collectio* (§. 195.) exhibet, primus digessit, et hanc suam collectionem, maximo plausu exceptam, non solum *glossis* illustravit, sed pleniorum quoque

commentarium, qui *Summa Bernardi* dicebatur, in eam conscripsit. Praeter hunc inter plures alios claruerunt. 1. *DAMASVS Bohemus*, qui Bernardi compilationem in schola Bononiensi publice exposuit, suisque commentariis ornavit. 2. *RICHARDVS Angelus*, qui idem munus obiuit, editisque in decretum et decretales scriptis, magnum sibi nomen comparavit, Dunelmensis tandem factus episcopus. 3. *LAVRENTIVS Hispanus*, glossarum, siue decretum, siue decretales spectas, auctor locupletissimus. 4. *MELENDVS*, praclarus pariter in schola Bononiensi canonum professor.

§. 259. Eorum celebriores seculo XIII

Seculo XIII. summa prae caeteris celebritate floruerunt 1. *IOANNES*, a patria *Teutonicus*, vulgo *Semeca* dictus, decretorum magister et doctor, deinde *Halberstadiensis* ecclesiae praepositus. Is glossas, a prioribus in decretum editas, collegit, additisque non paucis suas fecit. Inde *Glossa*, ab eo conscripta, *communis* dicta est, a *Bartholomaeo Brixensi* posthac aucta, eoque ordine, quo nunc habetur, disposita. 2. *INNOCENTIVS IV.*, antea *Sinibaldus Fliscus*, cuius commentarii in libros decretalium tam praecleari videbantur, ut *canonistarum dominus*, quin et *pater atque organum veritatis* appellatus fuerit. 3. *BERNARDVS BOTTONVS*, *Parmensis*, academiae Bononiensis cancellarius, Teutonici exemplo ex aliorum in decretales glossis, iisque, quas ipse adiecit, *Glossam decretalium ordi-*

nariam seu *communem* coagmentauit, *Doctor*, seu *Glossator decretalium* propterea appellatus. 4. *HENRICVS* de *Segusio*, vulgo *HOSTIENSIS* dictus, vtpote ad cardinalis et episcopi Ostiensis dignitatem euectus, praeter *Lecturam* in decretales *Summam* quoque decretalium edidit, ea-que tantam famam sibi parauit, vt *iuris vtriusque monarcha* diceretur. 5. *Guilielmus DVRENTIS*, Bononiae, tum Mutinae canonum professor, variisque dein muneribus apud pontifices praecclare gestis, episcopus tandem Mimatensis, ab insigni opere, quod *Speculum iuris* inscripsit, *SPECVLATOR* nominatus (a).

(a) Eiusdem seculi XIII. sunt *Ioan. Galensis*, secundae compilationis auctor, *Petrus Beneuentanus*, cuius opera compilatio tertia confecta est, *Tancredus*, ecclesiae Bononiensis archidiaconus, per quem *Honorius III.* quintam compilationem promulgauit (§. 192.), *Raymundus de penna forte*, qui e schola Bononiensi, vbi ius canonicum magno plausu docuit, Romam euocatus, *Gregorii IX.* de noua decretalium compilatione optatis respondit (§. 194.), *Berengarius Fredoli*, et *Guilielmus de Mandagoto*, canonum apud Bononiam doctores, tum cardinales, quorum ministerio *Bonifacius VIII.* in conficiendo *Sexto* vsus est (§. 197.), *Altigradus de Lendinaria*, ad docendum decretum a Bononiensibus vocatus, et primus, cui cum *Dino Mugellin*, eximio legum interprete, annum ex publico aerario stipendium CL. libr. Bonon. assignatum est.

§. 260. Horum successores seculo XIV. et XV.

Inter illos, qui seculo XIV. et XV. cum *Decretum*, tum *Decretales*, libro *Sexto*, *Clementinis* et *Extrauagantibus* interea auctas, *Glossis*;

Commentariis aliisque huius generis lucubrationibus illustrare enitebantur, praecipui sunt. 1. GUIDO BAISIVS, a dignitate, quam Bononiae tenuit, ARCHIDIACONI nomine insignitus. 2. IOANNES ANDREAE, Archidiaconi discipulus, ab eoque ad doctoris gradum, quem ob inopiam redimere non poterat, gratuito promotus, per quadraginta quinque annos ius pontificium Bononiae docuit, variisque scriptis, commentariis praesertim in Gregorii IX. decretales, quos in honorem matris et filiae Nouellas inscripserat, ita illustravit, ut Tuba et Pater iuris canonici, Lumen mundi, et Rabbi doctorum appellaretur. 3. PETRVS ANCHARANVS, qui collegium pauperum studiosorum Bononiae instituit, ibique in canonum doctrina ita versatus est, ut canonis speculum, ciuilis et anchora iuris dictus fuerit. 4. Franc. Zabarella, Patauii et Florentiae canonum professor, tum archiepiscopus Florentinus, postea CARDINALIS (quo solo nomine etiam laudari solet), et Ioannis XXIII. ad concilium Constantiense legatus. 5. Nicol. Tundischus, iuris canonici in academia Bononiensi interpres praeclarus, dein abbas in Sicilia, post archiepiscopus Panormitanus; unde abbas Siculus, aut PANORMITANVS simpliciter dictus, Eugenii IV. primo quidem, tum vero concilii Basileensis, cui interfuit, defensor strenuus. 6. IOAN. a TVRRECREMATA, qui Gratiani decretum per plures annos Romae non solum interpretatus est, sed in nouum plane ordinem secundum quinque decretalium libros redegit (a),

tum cardinalis episcopi Sabinensis dignitate ornatus, conciliis Constantiensi, Basileensi et Florentino interfuit. 7. *Andreas Barbatia*, qui a patria *ANDREAS SICVLVS* vulgo nominatur. 8. *Ioan. Anton. a S. Georgio*, Referendarius summi pontificis, tum episcopus Alexandrinus, et tandem cardinalis, a munere, quod antea gesserat, *PRAEPOSITVS* appellatus. 9. *PHILIP. DECIVS*, in pluribus scholis Italiae et Galliae modo ius canonicum, modo ciuile ad summam usque aetatem ea nominis sui celebritate professus, vt tandem MD. aureorum stipendio a Pisanis honoratus fuerit (b).

(a) Latuit diu hoc opus, donec cura *Iust. Fontanini* hoc nomine prodiit: *Gratiani Decretorum Libri V. secundum Gregorianos decretalium libros titulosque distincti per IOAN a TVRRECREMATA*. Romae 1727. (b) His annumerandi sunt *Henricus Boich*, *Anton. Butrius*, *Dominic. a S. Geminiano*, *Zenzelinus de Cassanis*, *Ioan. Franc. de Pauinis*, *Ioan. ab Imola*, *Guido Papae*, *Felinus Sandeus*, aliique plures, qui in Italiae et Galliae scholis floruerunt, nouisque identidem *Glossis*, *Commentariis* aliisque in ius canonicum scriptis maximam celebritatem consecuti sunt.

§. 261. Iuris canonici eo tempore facies

Quoniam vero omnes isti decretorum et decretalium siue glossatores, siue commentatores litterarum humaniorum, linguarum puta et historiae, nec non artis criticae praesidiis destituti, praeiudicatis insuper de summa et absoluta vnus Romani pontificis potestate opinionibus (§. 189.) capti erant; non poterant non ab ea ratione,

quam verae iurisprudentiae ecclesiasticae natura postulat, longissime aberrare, ut de inculto, et barbaro dicendi genere, quo vsi sunt, sileamus. Nihilominus illorum sententiae tantam in foris auctoritatem obtinuerunt, ut in proverbium abierit, *quidquid non agnoscit glossa, non agnoscit curia* (a). Vnde et correctores Romani (§. 185.) corrigere omiserunt, ubi correctio impediret, quo minus, quid auctor glossae voluerit, intelligi posset (b).

(a) Inter *Editiones corporis iuris canonici*, quibus glossatorum sententiae subiunctae sunt, seu *glossatas*, ante correctionem Romanam praecipuae sunt, quae *Lugduni* 1559. 1560., et *Paris* 1561., tum vero post correctionem Romanam *Romae* 1582., et *Paris* 1585—87. et rursus 1601. prodierunt. (b) E. g. can. 10. Dist. LIV. can. 1. I. q. V.

§. 262. Eius rectius excolendi seculo XVI. auctores.

Sed omnem fere, quam veteres isti decretorum et decretalium magistri improbo labore consecuti sunt, gloriam inde a seculo XVI. sensim obscurarunt recentiores illi canonum doctores, qui, in litteris humanioribus probe exercitati, antiquas canonum et decretalium collectiones, acta et decreta conciliorum, epistolas et bullas pontificum consulere, et ex ipsis hisce fontibus, rectisque de potestate cum ecclesiastica tum civili notionibus ius canonicum interpretari coeperunt. Hos inter facile princeps est *ANTONIVS AVGVSTINVS*, sacri palatii auditor, dein episcopus Ilerdensis, ac tandem archiepiscopus Tarraconensis. Is enim, *AN-*

TON. DEMOCHARIS, et ANTON. CONTII (§. 185. 205.) vestigia secutus, antiquis decretalium collectionibus, a se editis (§. 192.), et egregiis de emendatione Gratiani libris (§. 186.), aliisque scriptis plurimum ad meliorem iuris canonici culturam contulit (a). Eius autem hac in re quasi socii erant viri illi, elegantioribus litteris imbuti, qui eodem fere tempore, vti ius civile, ita quoque non pauca iuris nostri capita scitius illustrarunt. Atque huc inprimis pertinent. 1. ANDREAE ALCIATI commentationes in aliquot decretalium capitula (b). 2. FRANC. DVA-RENI de sacris ecclesiae ministeriis et beneficiis libri; item Defensio libertatum ecclesiae Gallicanae aduersus Romanam aulam (c). 3. FRANC. BALDVINI Constantinus, seu de legibus eccles. et ciuilibus Constantini Imp. (d). 4. IACOBI CUIACII Recitationes solennes ad Libr. II. III. et IV. decretalium Gregorii IX. 5. BOETII EPONIS libri perrari de Iure sacro. Duaci 1588.

(a) Summi huius viri Opera omnia, quae multa adhibita diligentia colligi potuerunt, Lucae 1765—777. edita sunt. (b) Videlicet in cap. 1. et 10. de offic. iud. ordin. cap. 10. et 13. de Iud. cap. 28. de Iurej. cap. I. de Praescript. (c) Paris 1564. (d) Basileae 1556. Lipsiae et Halae 1727.

§ 263. Seculo XVII. Galliae Doctores cultioris iuris canonici patres.

His seculo XVII. multo plures successerunt, multoque pleniori iam lumine ius ecclesiasticum collustrarunt, Galliae inprimis doctores, quos sane cultioris iurisprudentiae sacrae Patres iu-

re optimo appellaueris. Eorum, qui praeter *VOELLVM* et *IVSTELLVM*, atque *BEVEREGIVM* Anglum (§. 151.), praeter *BALVZIVM* (§. 175.) fratres que *PITHOEOS* (§. 205.) praecipue laudari merentur, nomina et opera sunt haec:

IANI a COSTA, canonum in academia Tolosana et Cadurcensi professoris, *Summaria et commentarii in Decretales Gregorii IX.* Paris 1676. Neapoli et Lipsiae 1778.

FRANC. FLORENTIS, in academia Aurelianiensi et Parisiensi canonum professoris, *Opera omnia*, cura et studio Ioan. Douiat. Paris. 1679. Norimb. 1756. Venetiis 1763. *Eiusd. Dissertationum iuris canonici Libri II.* Paris. 1632. Helmstad. 1748.

IOAN. DARTIS in academia Parisiensi canonum professoris, *Opera canonica in tres partes distributa*, cura Ioan. Douiat. Paris. 1656. — *Libri III. de ordinibus et dignitatibus ecclesiasticis, in quibus breuiter respondetur ad Salmasium de primatu papae.* Paris. 1648.

ANTON. DADIN. ALTESERRAE, in academia Tolosana canonum professoris, *Opera omnia*, accurante Mich. Marotta Neapoli. 1776 — 1780. — *Libri IV. dissertationum iuris canonici.* Tolosae 1651. Halae 1777. — *Commentaria in Decretales Innocentii III.* Paris. 1666. *Commentaria in libros Clementinarum.* Paris. 1680. Halae 1782.

INNOCENT. CIRONII, in eadem academia canonum professoris, *Opera in Ius canonicum.*

Tolosae 1645. cum notis et praefatione Ios. Anton. Rieggeri. Vindobonae 1761.

PETRI de MARCA, archiepiscopi Parisiensis, *Libri VIII. de Concordia sacerdotii et imperii, seu de Libertatibus ecclesiae Gallicanae, una cum Dissertationibus ecclesiasticis varii argumenti*, post obitum illustrissimi auctoris a Steph. Baluzio editi Paris. 1609. Francof. 1708. Roboreti 1742. et 1763., Venetiis 1770., Neapoli 1780.

IOAN. DOVIATII, in academia Parisiensi canonum professoris, *Libri V. Praenotionum canonicarum* Paris. 1687. cum notis Aug. Frid. Schott. Lipsiae 1776 — 79., quos initio huius operis iam laudauimus. *Specimen iuris ecclesiastici apud Gallos recepti* Paris. 1684. *Histoire du droit canonique.* Paris. 1698.

IAC. BENIGNI BOSSVET, episcopi Meldensis, *Defensio declarationis cleri Gallicani an. 1682. de potestate ecclesiastica* (§. 236.). Opus posthumum. Luxenburgi 1730., Lugani 1766., Moguntiae 1788.

§. 264. Celebriores alii canonum doctores.

Sed praeter hos, quos modo tanquam *Classicos* in iure nostro laudauimus, plurimi alii inde quoque a fine seculi XVI. in diuersis ecclesiae catholicae partibus excolendae canonum disciplinae studia sua ac operas dicarunt. Nos eos tantum hoc loco commemoramus, qui cum eruditione, tum scriptorum copia et grauitate alios superasse videntur, videlicet.

MARTINI Azpilcuetae seu, vt ex patria vo-

catur, *NAVARRI*, in academiis Hispaniae et Galliae canonum professoris, *Opera*. Coloniae Agrip 1616.

DIDACI COVARRUVIAS a Leyua, in academia Salmanticensi can. prof., dein episcopi Segquiensis, et Senatus regii praesidis, *Opera omnia*. Antwerpiae 1638. Geneuae 1734.

PETRI GREGORII Tolosani, in acad. Cadurcensi, tum Mussipontana vtriusque iuris professoris, *Opera ad ius pontificium spectantia*, Francof. 1623.

AVGVSTINI BARBOSAE, episcopi Vgentini, *Iuris eccles. vniuersi Libri III. de personis, locis et rebus eccles.* Lugduni 1699. — *Collectanea Doctorum tum veterum, quam recentiorum in Ius pontificium vniuersum*. Lugduni. 1688., et rursus 1716.

EMAN. GONZALEZ Tellez, in acad. Salmant. canonum profess., *Commentaria perpetua in singulos textus quinque librorum Decretalium Gregorii IX.* Romae 1661., Lugduni 1715.

LVD. ELLIES du PIN, facultatis theolog. Parisiens. doctoris, *De antiqua ecclesiae disciplina dissertationes historicae*. Paris. 1686. Colon. Agripp. 1691.

LVD. THOMASSINI, congregat. oratorii presbyteri, *Vetus et noua ecclesiae disciplina*. Paris. 1688. Lucae 1728. (a).

IOAN. PETRI GIBERT, doctoris theologi et canonistae Parisiensis, *Corpus Iuris canonici per regulas naturati ordine digestas, ex eodem iure et*

conciliis, et patribus, atque aliunde desumptas, expositi. Coloniae Allobrog. 1735. Lugduni 1737.

(a) Operis huius epitome: *Thomassinus abbreviatus cura Bened. Oberhauser Salisburgi 1774. 75. prodiit.*

§. 265. Canonistae Germani antiquiores.

Neque vero Germania nostra hoc interim spatio, puta, seculo XVI. et XVII., claris canonum doctoribus caruit. Adhuc certe in maxima existimatione sunt.

HENRICI CANISII, in acad. Ingolstad. can. profess., *Opera, quae de iure canonico reliquit*, studio *Valer. Andreae Desselii* Louanii 1649., *Tolosae* 1651. edita.

PAVL. LAYMANN e sodalitate Iesuitica, canonum in acad. Ingolstad. profess., *Ius canonicum, seu commentarii in libros Decretales*, *Dillingae* 1663.

HENR. WAGNERECK, ex eadem sodalitate, eiusdemque muneris, *Commentarius exegeticus sacrorum canonum, seu Expositio brevis et clara omnium pontificiarum Decretalium*. *Dillingae* 1672.

HENR. PIRHINGI, eiusdem sodalitatis et muneris, *Commentarius in Decretales*. *Dillingae* 1674.

LVD. ENGEL, Benedictini, et in acad. *Salisburg.* canonum profess., *Collegium uniuersi iuris canonici, iuxta triplex iuris obiectum partitum*, *Salisburgi* 1671 — 74., mox autem seruato ordine *Decretalium* translatum. *Salisburgi* 1680. Editio decima quinta 1770.

ROBERT KOENIG, eiusdem ordinis et muneris, *Principia iuris canonici ex libris V. decretalium Gregorii IX. P. M. Salisburgi 1697.*

§. 266. Canonum disciplina ad tria iuris obiecta reuocata.

Speciatim porro laudandi hic sunt, qui aptiorem iuris canonici tradendi *methodum* adhibere coeperunt. Cum enim omnes fere librorum ac titulorum, quos Decretalium compilatio exhibet, seriem sequerentur, etsi nec libri, nec tituli satis apte inter se cohaereant: alii ad ordinem magis *systematicum*, et plerumque a *triplici iuris obiecto* (a) desumptum, singula iuris canonici capita reuocarunt, ad eum nempe ordinem, quem Gratianus (§. 183.) adoptauit, posteaque Lancelottus et Cuchus (§. 206.) seruauerunt. Huc praecipue pertinent.

ANTON. AVGVSTINI, archiepiscopi Tarracon., *Epitome iuris pontificii veteris, in tres partes diuisa, de Personis, Rebus, et Iudiciis. Romae 1614. Paris. 1641.*

HENR. CANISII, canonum in acad. Ingolstad. profess., *Summa iuris canonici in quatuor institutionum libros contracta. Ingolstadii 1629. Herbipoli 1707.*

ARNOLDI CORVINI, canonum apud Moguntinos profess., *Ius canonicum per aphorismos strictim explicatum. Amstelod. 1648. et rursus 1663. Paris. edente Ioan. Douiat. 1671. Augustae Vindel. 1782.*

IOAN. CABASVTII, congregat. oratorii pres-

byteri, *Iuris canonici Theoria et Praxis*. Lugduni 1679., cum notis Petr. Gibert. Pictavii 1738. Venetiis 1757.

FRANC. de ROYE, antecessoris Andegauensis, *Institutionum Iuris canonici libri III*. Paris. 1681. Lipsiae 1684.

CLAVDII FLEVRY, Regi Galliae a confessionibus, *Institution au Droit ecclesiastique*, Paris 1687. (b), revue et augmentée de notes et d'additiones considerables par Boucher d'Argis. Paris. 1767.

(a) *Omne ius, quo utimur, vel ad personas pertinet, vel ad res, vel ad actiones* §. 12. *Instit. de I. N. G. et C.* (b) Latine reddidit, notasque Iust. Henning. Boehmeri adiecit Dan. Gruber, Lipsiae 1743. Omissis his notis, quae acerbius, quam verius scriptae, aut superfluae videbantur, edidit Clem. Becker Monasterii Westphal. 1774.

§. 267. Seculo XVIII. Germani Canonistae praecipui.

Sicut initio Itali, tum Galli, ita inde a seculo XVIII. Germani in canonum studio inter alios omnes eminuerunt. Et primo quidem eius seculi dimidio maiorem prae caeteris celebritatem reportarunt.

IAC. WUESTNER e S. I., canonum in acad. Ingolstad. professoris, *Institutiones canonicae siue Ius ecclesiasticum praelectionibus et exercitationibus academicis ad Decretalium Gregorii IX. libros quinque*. Monachii. 1705.

FRANC. SCHMALZGRUBER, e S. I. canonum in academia Dillingana professoris, *Ius ecclesiasticum uniuersum, seu Lucubrationes canonicae in*

V. libros *Decretalium Gregorii IX.* Ingolstad. 1726. Neapoli 1735.

VITI PICHLER, e S. I. in academia Ingolstad. et Dillingana canonum professoris, *Candidatus Iurisprudentiae sacrae, seu Ius canonicum secundum Gregorii IX. Decretalium titulos explanatum.* Augustae Vindel. 1733. *Candidatus abbreviatus Iurisprudentiae sacrae, seu Iuris canonici compendium.* Ibid. 1752. — *Ius canonicum practice explicatum.* Ingolstadii 1746.

FRANC. SCHMIER, Benedictini, canonum apud Salisburgenses professoris, *Iurisprudentia canonico-ciuilis, seu Ius canonicum uniuersum iuxta libros V. Decretalium.* Salisburgi 1729. Auenione 1738.

PLACIDI BOECKHN, eiusdem ordinis et muneris, *Commentarius in Ius canonicum uniuersum.* Salisburgi 1735. Paris. 1776.

ANACLETI REIFENSTVEL, Franciscani, canonumque apud sodales suos lectoris, *Ius canonicum uniuersum iuxta titulos librorum V. Decretalium.* Ingolstad. 1728. Antwerp. 1743.

FRANC. XAVER. ZECH, e S. I., canonum in academia Ingolstadiensi professoris, opuscula canonica, apto omnino ordine disposita, videlicet: *Praecognita iuris canonici.* Ingolstad. 1749., secundis curis ab auctore recognita 1766. *Hierarchia ecclesiastica.* Ibid. 1774. — *De iure rerum ecclesiasticarum, spiritualium et temporalium.* Ibid. 1758. 1762. — *De iudiciis ecclesiasticis ciuilibus et criminalibus.* Ibid. 1765. 66.

ANTON SCHMIDT e S. I., canonum in academia Heidelbergensi professoris, *Institutiones Iuris ecclesiastici* (in publicum et priuatum dissecti) *Germaniae accommodatae*. Heidelbergae 1771. — *Thesaurus Iuris eccles. potissimum Germaniae, siue Dissertationes selectae in ius eccles., quas iuxta seriem Institutionum eiusdem iuris, a se editarum, in ordinem digessit, illustravit animaduersionibus nouis, adauxit lucubrationibus propriis.* Heidelbergae 1772 — 79.

§. 268. Initio Decretalistae tantum.

Sed hos aliosque huius generis fere omnes *Decretalistas* verius, quam *Canonistas* appellaues. Equidem ius canonicum, quale in corpore iuris habetur, egregie multoque plenius et accuratius, quam recentiores eius interpretes explicant. Sed vltra decretales sapere, earumque sententias momentis suis ponderare, aut in dubium vocare religioni sibi ducebant, haud secus, ac si, quidquid summus pontifex per epistolam constituit, vel cognoscens decreuit, vel edicto praecepit, legem esse constaret (a). Aliter vero cum Galliae doctores libero animo dudum statuissent, Germani tandem altero seculi XVIII. dimidio eadem libertate vti coeperunt. Atque hac semel sumpta, in ea iuris ecclesiastici parte, quam ad publicum referre solent, excolenda aliorum omnium industriam et artem longe superarunt. Et horum quidem tantus est numerus, vt vel praecipuos nominatim laudare nimis longum, et ab instituti nostri ratione alienum foret.

(a) §. 6. *Institut. de I. N. G. et C.*

§. 269. Tum veri iuris eccles. doctores.

Quare eos tantum hic percensemus, qui maximam inter caeteros laudem tulerunt, scilicet.

ZEGERI BERNARDI van ESPEN, canonum in academia Louaniensi professoris, recentiorumque iuris canonici doctorum coryphaei, *Ius ecclesiasticum vniuersum* (a), aliaque eiusdem opera praestantissima, saepius variisque locis recusa, praecipue Louanii 1753.

GEORG CHRISTOPH. NELLERI, canonici et canonum in academia Treuirensi professoris *Principia iuris publici ecclesiastici Catholicorum*. Francof. et Lipsiae 1746.

IOAN. CASP. BARTHELII, canonici et canonum in academia Herbipolensi professoris, *Opuscula iuridica varii argumenti*, Bambergae 1756. *Opuscula recentiora Wirceburgi* 1762. coniunctim recens edita Bamb. et Wirceb. 1780.

GREGORII ZALLWEIN Benedictini et iuris canonici apud Salisburgenses professoris, *Principia Iuris ecclesiastici vniuersalis et particularis Germaniae*. August. Vindel. 1763., et rursus 1781.

BENEDICTI OBERHAVSER, Benedictini et archiepiscopi Salisburgensis consilarii, *Praelectiones canonicae iuxta titulos librorum decretalium*. Antwerp. 1762. — 63. Salisburgi 1783. — 85., earumque *Compendium* Francof. 1773. — 74.

IUSTINI FEBRONII (Ioan. Nicol. ab Hontheim. professoris, dein can. proepiscopi Treuirensis),

Liber singularis de statu ecclesiae et legitima potestate Romani pontificis, Tomis IV. Bullioni et Francof. 1763 — 1774. editus. — *Iustinus Febronius abbreviatus et emendatus*, id est, de statu ecclesiae tractatus, ab auctore ipso in hoc compendium redactus. Colon. et Francof. 1777. (b)

PAVL. IOS. RIEGGERI, iuris ecclesiastici in academia Vindobonensi professoris celeberrimi, *Institutionum Iurisprudentiae eccles. Pars I. Principia iuris ecclesiastici tam communis quam particularis Germaniae continens*. Vindobonae 1765. Accesserunt sensim partes reliquae in libros V. Decretalium, quarum editio noua et emendata Tomis IV. Vindobonae 1774. prodiit.

STEPHANI RAVTENSTRAVCH, abbatis Benedictini, et facultatis theologiae in academia Vindobonensi praesidis, *Prolegomena uniuersi iuris eccles. tum publici tum priuati*, editio auctior Pragae 1774. — *Institutiones iuris ecclesiastici Germaniae accommodatae*. Pragae 1772.

MAVR. SCHENKL, Benedictini, et in lyceo Ambergensi canonum professoris, *Institutiones iuris eccles. Germaniae inprimis et Bauariae accommodatae*. Editio emendatior et auctior. Ingolstadii 1797. (c)

(a) *Epitome* huius operis edita est cura Bened. Oberhauser August. Vindeli. 1782. (b) Vid. cosm. SCHMALFVS *Histor. Eccles.* Tom. V. pag. 311. (c) Hos potissimum aliosque purioris iuris canonici doctores impugnandi, refellendi atque corrigendi provinciam singulari confidentia nouissime suscepit IAC. ZALLINGER, S. I. quondam alumnus, *Institut. Iur.*

Nat. et eccles. publici Libri V. August. Vindel. 1784.
Institut. Iur. Eccles. publici et priuati libri II. subsidiarii. Ibid. 1791. *Institut. Iur. Eccles. maxime priuati ordine Decretalium.* Ibid. 1792 — 93.

§. 270. Protestantium in colendo iure canonico studia.

Etsi *Lutherus*, vt iram omnem in pontificem Romanum euomeret, ipsum *corpus iuris canonici*, rogo extra portam Wittebergae exstructo, an. 1520. publice combusserit, suosque sectatores, vt illud abiicerent, vehementissime hortatus sit (*a*); nihilominus ius canonicum ab iis sedulo conseruatum, et in hunc vsque diem, tanquam *ius commune* eatenus receptum est, quatenus saluis eorum de religione et ecclesia principiis, valere potest. Hinc etiam inter *Protestantes* nunquam defuerunt viri eruditi, qui in eodem, quo nos vtimur, canonum volumine explicando praeclare versati sunt. Sed ii praesertim, qui ius ecclesiasticum Catholicorum simul pertractant, doctrinas catholicas persaepe vel ignorare, vel minus recte intelligere videntur; vt nihil dicam de mordacitate, quam haud raro Catholicorum instituta inciuiliter reprehendunt. Inter eos autem praecipue laudari solent.

IOAN. SCHILTER, in academia Ienensi, tum Argentoratensi iurium doctoris, *Institutiones iuris canonici ad ecclesiae veteris et hodiernae statum accommodatae.* Argentorati 1688. Francof. et Lips. 1749.

IVSTI. HENNING. BOEHMER, iuris cano-

nici in academia Halensi professoris celeberrimi, *Ius ecclesiasticum Protestantium, usum hodiernum iuris canonici iuxta seriem decretalium ostendens.* Halae editio quinta 1756 — 1763 — *Institutiones iuris canonici tum ecclesiastici tum pontificii ad methodum decretalium, nec non ad fora Catholicorum et Protestantium compositae.* Halae editio quarta 1760.

IOAN. GEORGII PERTSCH, Icti Ienensis, *Elementa iuris canonici et Protestantium ecclesiastici.* Francof. 1741.

IOAN. LAVRENT. MOSHEIM, *Allgemeines Kirchenrecht der Protestanten, mit Anmerkung.* von Christ. Windheim. Helmstaed. 1760.

IO. RVDOLPHI ENGAV, in academia Ienensi iurium professoris, *Elementa iuris canonico — pontificio — ecclesiastici.* Ienae 1765.

GEORG. LVD. BOEHMER, iuris canonici in academia Göttingensi professoris, *Principia iuris canonici, speciatim iuris ecclesiastici publici et priuati, quod per Germaniam obtinet.* Editio septima cura Gottl. Schönemann. Göttingae 1802.

GEORG. WIESE, Iurium doctoris, *Grundsätze des gemeinen in Deutschland üblichen Kirchenrechts.* Göttingen 1798. *Handbuch des gemeinen in Deutschland üblichen Kirchenrechtes, als Commentar über seine Grundsätze desselben.* Leipzig 1799 — 1804.

(a) In oratione an. 1543. in templo Wittebergensi ad populum habita. Dura et sordida verba, quae

Lutherus hanc in rem adhibuit, refert CAR. FERD. HOMMEL in *Epitome sacri iuris*. Lipsiae 1777. pag. 48. (b) *Protestantium plerique in hunc errorem incidunt, ut se praeclare egisse putent, si ius canonicum, cuius ne sapientiam quidem peruident, et ipsum pontificem dicteriis insipidis proscindant. Nempe illi saepe naeuos, ubi nulli sunt, videre, aut machinas fraudesque pontificum inuenisse gloriantur, immo si forte quaedam inuenerint, praeter modum exaggerant, nec tamen erudite satis; unde non solum Romanis, verum etiam doctis Protestantibus se derisui praebent, propriamque non raro produnt inscitiam, dum insectantur pontificis. Ita HOMMEL loc. cit. pag. 51. Sed huic quoque merito dixeris: Nosce te ipsum.*

IVRIS ECCLES. CATHOLIC.
PARS III.

NOTIONES IVRIS ECCLES. COMMUNES.

C A P V T I.

DE LEGIBVS HVMANIS, SPECIATIM
ECCLESIASTICIS.

I. 2. *De Constitutionibus.*

§. 271. *Voluntatis humanae natura.*

Ea voluntatis nostrae natura est, vt, quod bonum nobis videtur, non possimus non appetere, et, quod malum putamus, non possimus non auersari (a). Quoad igitur, verum bonum, aut verum malum cum actione quadam libera connexum esse, animo percipimus, eatenus actionem istam vel suscipere, vel omittere omnino necesse habemus.

(a) *Id est infixum in ipsa natura, comprehenditur suis cuiusque sensibus, sic, vt, contra si quis dicere velit, non audiatur. CICERO Tuscul. Quaest. IV. 6. de Fin. IV. 7. V. 9.*

§. 272. *Obligatio actiua et passiva.*

Hypothetica haec agendi vel non agendi

necessitas *Obligatio*, et quidem *passiva* dicitur, cuius causa est *obligatio activa*, seu *connexio* veri boni, aut veri mali, tanquam momenti, cum actione libera. (a)

(a) Eadem obligationis notio illorum animis obuersatur, qui eam *iuris vinculum* vocant, quo *necessitate astringimur alicuius rei soluendae, faciendae vel praestandae*. pr. Instit. de *Obligat.* L. 3. de *O. et A.* Aliud certe, quod necessitatem agendi vel non agendi humanae voluntati afferre queat, vinculum non datur praeter cogitationes boni aut mali, ex iis, quae facimus, prouenturi.

§. 273. Lex moralis eiusque partes.

Lex, scilicet *moralis*, nihil aliud est, quam enuntiatio obligatoria, (a) cuius igitur duae sunt partes, videlicet 1. *Materiale* seu *Edictum*, quod, quid agendum, vel omittendum sit, indicat, 2. *Formale* seu *Sanctio*, momenta addens, bona nimirum (*praemia*), vel mala (*poenas*), quae obligationem efficiunt.

(a) L. 1. 2. de *Legib.*

§. 274. Summa legum ratio voluntas Dei.

Summa, sicut omnis veri boni et veri mali, ita quoque omnis verae iustaeque obligationis ac legis ratio in Deo diuinaque voluntate, hoc est, in cultus diuini et religionis studio (§. 4.) quaerenda est (a).

(a) *Cognitum habeas, quod sit summi rectoris et domini numen, quod consilium, quae voluntas, cuius ad naturam apta ratio vera illa, et summa lex a philosophis dicitur. CICERO de Fin. IV. 5. En rationem satis claram: Et mundus transit, et concupiscentia eius. Qui autem facit voluntatem Dei, manet in aeternum. I. Ioan. II, 17.*

§. 275. Rationis et reuelationis ope cognoscenda.

Hanc autem Dei voluntatem, supremamque adeo legem esse, scimus, vt Deum quam maxime, alios omnes sicut nosmet ipsos diligamus. (a) Leges singulas, summo hoc principio comprehensas, Deus generi humano per rectam *rationem* promulgauit, eaque deficiente (§. 5.), per peculiarem *reuelationem* stabiliiuit (§. 9.), accuratius explicuit, aliisque salutis nostrae subsidiis (§. 22.) auxit.

(a) *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo. — Hoc est maximum et primum mandatum. Secundum autem simile est huic: Diliges proximum tuum, sicut te ipsum. In his duobus mandatis vniuersa lex pendet, et prophetae. Matth. XXII. 37 — 40.*

§. 276. Leges diuinae naturales et positivae.

Inde *leges diuinas* in *naturales* et *positiuas* distinguimus, et cum has, tum illas mente complectimur, cum *fidei morumque dogmata*, et *sacramenta* (§. 19.) appellamus.

§. 277. Imperium humanum diuinitus constitutum.

Ex eadem diuina voluntate et ciuitatum et ecclesiae rectores *imperium* (§. 30. §. 48.), cum eoque leges ferendi auctoritatem eum in finem acceperunt, vt, tanquam ministri Dei, quae diuinitus sancita sunt, tueantur, et praeterea, quidquid boni communis causa pro rerum adiunctarum ratione postulat, constituent. (a)

(a) *Per me reges regnant, et legum conditores iusta decernunt. Prov. VIII. 15. Non est potestas.*

nisi a Deo; quae autem sunt, a Deo ordinatae sunt. Itaque, qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. — Dei enim minister est. Rom. XIII. 1. 2. 4.

§. 278. *Leges humanae ecclesiasticae et ciuiles.*

Hinc *leges*, seu *constitutiones humanae*, cum *ciuiles*, tum *ecclesiasticae* originem ducunt (a).

(a) *Duo sunt, quibus principaliter mundus regitur: auctoritas sacra pontificum, et regalis potestas. Can. 10. Dist. XCVI. Res autem humanae aliter tutae esse non possunt, nisi, quae ad diuinam confessionem pertinent, et regia, et sacerdotalis defendat auctoritas. Can. 21. XXIII. Q. V.*

§. 279. *Leges omnes diuinae, humanae aut mixtae.*

Omnes igitur *leges*, si auctores earum spectamus, vel *diuinae* sunt, vel *humanae*, vel ex utroque genere *mixtae*, quae nimirum diuinitus primum datae, tum humanis quoque sanctionibus munitae, magisque definitae sunt.

§. 280. *Obligatio interna, externa et mixta.*

Obligatio, quae sola lege diuina, metuque offensae apud Deum subeundae nititur, *mere interna*, in foro interno, quae ex sola lege humana, metuque coactus iudicialis est, *mere externa*, in foro externo, quae vtraque, diuina et humana, lege constituta est, *mixta* vocatur.

§. 281. *Leges praecipientes, prohibentes et permittentes.*

Ratione edicti *leges* cum *diuinae*, tum *humanae*, vel *praecipientes* sunt seu *affirmatiuae*, vel *prohibentes* seu *negatiuae*, vel *permittentes*, ea

ex parte obligatoriae, qua, quod permittunt, impedire vetant. (a).

(a) *Legis virtus haec est: imperare, vetare, permittere, punire.* L. 7. de Legib. Can. 4. Dist. III.

§. 282. Leges inuitantes aut cogentes.

Ratione sanctionis vtriusque generis leges vel praemiantes, seu inuitantes sunt, quae bonum quodam, ceu praemium, proponunt, cui impune renuntiare licet (a), vel punientes, seu cogentes, quae secus facientibus malum, tanquam poenam, intentant (b). Et hae quidem proprie et stricte leges sunt, cum illae consiliorum magis nomen mereantur.

(a) Veluti praemium Dauidi propositum, si Goliathum vinceret I. Reg. XVII. 25. 27. Item praemium, a Dauide ei promissum, qui primus arcem Sion scanderet. II. Reg. V. 8. (b) Leges, quae praemium offerunt, cuius iactura poenam infert, re ipsa cogentes sunt. Exemplo est quartum decalogi praeceptum. Exod. XX. 12. Deut. 16.

§. 283. Consilium.

Consilium est significatio momentorum aliquid agendi, vel non agendi. Consilium bonum obligationem quidem et legem exhibet; sed obligatio non ex consilio, vt tali, verum ex lege, per consilium indicata, prouenit (a). Multum vero interest, an inuitantem tantum, an cogentem legem consilium referat (b).

(a) *Nemo ex consilio obligatur, quia liberum est cuique apud se explorare, an expediat sibi consilium.* L. 47. de R. I. L. 2. Mandat. Cap. 62. de R. I. in VI. (b) Consilii legisque inuitantis exemplum

de coelibatu nuptiis praeferendo PAVLVS exhibet: *De virginibus praeceptum Domini non habeo: consilium autem do. I. Cor. VII. 1 — 26. Praecepta Domini non obedire, peccatum est; consilio, si uti nolueris, minus boni adipisceris, non mali aliquid perpetrabis. Can. 3. XIV. Q. I.*

§. 284. Leges humanae poenales et non poenales.

Sicut in foro externo non omnis actio inhonesta, et illicita, sed illa duntaxat, quae tanquam salutis publicae violatio humana lege notata est, *Crimen* seu *Delictum* vocatur (a); ita non quoduis malum et incommodum, ex quavis lege emminens (b), sed illud demum, quod in criminis reum lege humana constitutum est, *poena iudicialis* seu *forensis* dicitur. Quare *leges humanae cogentes in poenales, et non poenales recte distinguuntur.*

(a) *Non omne, quod licet, honestum est. L. 144. de R. I., nec omne peccatum crimen est.* (b) *Veluti nullitas actus, lege non prohibiti, priuatio iuris ob neglectum eius vsum, lege haud praeceptum, negatio dignitatis aut iuris ob defectum a culpa vacuum.*

§. 285. Ius stricte tale et permissium.

Ius hoc loco nobis est facultas agendi, quod legi non repugnat (a), idque vel *stricte tale* dicitur, quod a lege praecipiente aut prohibente pendet, vel *permissium*, quod in lege permittente inest.

(a) *Ius modo legem, modo legum eiusdem generis complexum, earumve vel systema, vel scientiam, modo locum, vbi iudicia habentur, denotat; plerumque autem eo, quem indicauimus, sensu usurpatur.*

§. 286. Ius poli et fori

Ius, quod lex diuina concedit, etsi forte lex humana illud non agnoscat, *internum*, *ius poli*, quod lex humana tribuit, etsi forte lex diuina eius vsum improbet, *externum*, *ius fori* appellatur. (a)

(a) Can. 43. XVII. Q. IV.

§. 287. Ius perfectum et imperfectum.

Ius non patiendi, vt, quod nostrum est, alii nobis eripiant detineantue, *perfectum*, *ius* contra ab aliis petendi, vt opem nobis ferant, statumque nostrum meliorem reddant, *imperfectum* propterea nominatur, quod *illud* in inuitos exequi, et vi tueri liceat (a); ex hoc autem inuitum, opemque recusantem cogere non liceat (b).

(a) In republica bene ordinata per magistratus tantum et iudices publice constitutos, non priuata auctoritate vim adhibere licet: *Non est singulis concedendum, quod per magistratum publice possit fieri, ne occasio sit maioris tumultus faciendi*, L. 176. de R. I., nisi necessitas cogat ante occurrere, quam ad iudicem veniatur. *Quod non est licitum in lege, necessitas facit licitum*. Cap. 4. de R. I.

(b) *Prodesse alteri nemo cogitur; sed tantum obesse vetatur*. L. 2. §. 5. de aqua et aquae plu. L. 16. §. 6. de public. et vectig.

§. 288. Obligatio perfecta et imperfecta.

Pari ratione *obligatio* satisfaciendi iuri alterius perfecto, neminem scilicet laedendi, et suum cuique tribuendi, *perfecta* (a), quae autem iuri alterius imperfecto ex humanitate ac beneficentia respondet, *imperfecta* dicitur (b).

(a) *Iuris praecepta sunt haec: honeste viuere, alterum non laedere, suum cuique tribuere.* §. 3. Instit. de I. et I. (b) *Donari videtur, quod nullo iure cogente conceditur.* L. 82. de R. I.

§. 289. *Leges eccles. seculares et eccles. speciatim.*

Leges ecclesiasticae humanae, ad ecclesiam nempe eiusque membra pertinentes, vel sunt *ecclesiasticae speciatim*, quae vi potestatis ecclesiasticae (§. 34.), vel *seculares*, quae vi imperii civilis (§. 129.) constituuntur. In rogandis illis sacrorum praesules ecclesiae finem respiciunt; in his condendis principes rationem spectant, quam causae ecclesiasticae ad finem ciuitatis habent.

§. 290. *Ius ferendi leges eccles. vniuersales.*

Leges ecclesiasticas, speciatim sic dictas, pro *vniuersa ecclesia* proponere possunt *summus pontifex* (§. 83.), et *concilium generale* (§. 102.) saluo ecclesiarum particularium eas vel acceptandi, vel exceptionem petendi iure.

§. 291. *Ius ferendi particulares.*

Leges ecclesiasticas *particulares* pro assignatis regionibus ferendi potestatem habent 1. *Archiepiscopi et Episcopi* (a), 2. *Cardinales*, presbyteri et diaconi (b), 3. *Capitulum cathedrale* sede vacante (c), 4. *Praelati alii*, iurisdictione quasi episcopali praediti (d).

(a) Can. 2. 5. IX. Q. III. Cap. 2. de M. et O. (b) Cap. 11. de M. et O. (c) Cap. 11. 14. eod. (d) Cap. 3. de in integ. restit. Cap. 15. 18. de Praescript. His minus recte accenseri solent *Legati pontificii* cap. 10. de Off. legat., vtpote qui cum tanta potestate non amplius admittuntur; item *Rectores et Capi-*

tula religiosorum, quorum statuta, et praecepta paterna minus apte leges vocantur.

§ 292. Conditiones, quibus astrictum est.

Sed alibi (§. 69.) iam monuimus, legiferam ecclesiae praesulum potestatem iis conditionibus astrictam esse, ut 1. ex consacerdotum consilio 2. in populum non inuitum, et 3. impetrato principis *placito* (§. 144.) explicanda sit.

§. 293. Eius ratio in negotiis mixtis.

Ecclesiae autem rectores non solum de causis *mere ecclesiasticis*, sed etiam *mixtis*, ex ea scilicet parte, qua ecclesiasticae sunt, suo iure leges proponunt (§. 143). Fit autem haud raro, ut, quod de mixtis eiusmodi negotiis ab alterutra potestate constitutum est, altera approbet, et quasi a se editum (§. 150.) rati habeat.

§. 294. Actus mere interni exempti.

Vtriusque iuris conditores palam fatentur, ius et potestatem suam ad actus *internos*, sua utpote natura iudicio imperioque humano exemptos, haud pertinere (a). Legum certe, ut civilium, ita ecclesiasticarum, est *externos* tantum actus, *liturgiam* nempe ac *disciplinam* (§. 34.), moderari (b). Falluntur ergo, qui, de actibus *mere internis* leges ecclesiasticas dari posse, contendunt (c).

(a) *Cogitationis poenam nemo patitur.* L. 18. de *Poen.* can. 14. Dist. I. de *Poenit.* — *Nobis datum est de manifestis tantummodo iudicare.* Cap. 34. de *Simon.* — *De occultis non iudicat ecclesia.* Conc. Trid. Sess. XXIV. Cap. 1. de *Reform. matrim.* (b)

Cum leges ecclesiasticae piam missae auditionem, annuam confessionem et communionem aliaque huius generis praescribunt, externos tantum actus ex se praecipiant, consentaneam animi affectionem ipsa actionum eiusmodi natura, atque lex diuina exposcit. (c) Nullum quoque exemplum afferri potest, quod siue concilia, siue pontifices de actu mere interno vnquam legem dederint.

§. 295. Promulgationis necessitas et effectus.

Promulgatio est actus, quo efficitur, vt ii, quibus lex datur, certam eius cognitionem habere queant. Itaque, 1. lex, non promulgata, non obligat, et ne legis quidem nomen meretur (a). 2. Leges ecclesiasticae, quae ad plures dioeceses vel prouincias pertinent, in singulis earum (§. 76.) promulgentur, necesse est (b). 3. Vt primum lex promulgata est, statim obligat (c), nisi certum tempus, a quo obligare incipiat, expressum sit (d). 4. Obligat autem ad futuros tantum actus, nisi vel legem priorem explicet, vel de praeteritis nominatim statuatur (e). 5. Legis, publice et solenniter promulgatae, ignorantia in foro externo haud facile quemquam excusat (f).

(a) *Leges sacratissimae, quae constringunt hominum vitas, intelligi ab omnibus debent, vt vniuersi, praescripto earum manifestius cognito, vel inhibita declinent, vel permissa sectentur.* L. 9. *Cod. de Legib.* (b) Dudum explosa est opinio, a multis olim diuulgata, ac si bullae pontificiae satis promulgatae essent, modo Romae publice affixae fuerint. (c) Cap. 1. *§. nec sit de postul. praelat.* (d) Nouell. LXVI. Cap. 1. CXVI. Cap. 1. Cap. 32. *de Praebend.* in VI. Conc. Trid. Sess. XXIV. Cap. 1. *de*

Reform. matrim. (e) L. 7. Cod. de Legib. Cap. 2. 13. h. t. (f) *Regula est, iuris quidem ignorantiam cuique nocere, facti vero ignorantiam non nocere.* L. 9. de I. et F. I. Cap. 13. de R. I. in VI. Excipe leges obscuras iustoque verbosiores, vocibus nouis et ambiguis inuolatas, stilo aspero conscriptas, quarum, vt minus recta intelligentia, ita et sinistra interpretatio ne peritis quidem vitio et culpae dari potest.

§. 296. Leges humanae in foro interno obligatoriae.

Quoniam leges humanae *mediate*, hoc est, ex ea parte diuinae sunt, qua imperium humanum diuina voluntate constitutum est (§. 277.); facile intelligitur, leges humanas, ciuiles aequae ac ecclesiasticas, non tantum in foro externo, sed etiam *interno*, seu *conscientia* (§. 280.) obligatorias esse. (a)

(a) *Ideo necessitati subditi estote non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.* Rom. XIII. 5. *Subiecti estote propter Deum, siue regi, tanquam praecellenti, siue ducibus, tanquam ab eo missis, quia sic est voluntas Dei.* I. Petri II. 13—19. *Lex est, cui omnes obtemperare conuenit: tum ob alia multa, tum vel maxime eo, quod omnis lex inuentum ac munus Dei sit, decretum vero prudentum hominum.* L. 2. de Legib.

§. 297. Quousque obligent, a voluntate legislatoris pendet.

Ad quid vero speciatim, et quousque leges singulae obligent, ex earum cum formula, tum natura, et quam maxime ex probabili legislatoris voluntate desumendum est.

§. 298. Vis legum poenaliū.

Quod ad leges poenales attinet, refert, qua-

lem poenam, et quomodo eam irrogent. Etenim
 1. ad poenam *ferendae sententiae*, cum *positiuam*,
 cuius executio aliquem actum siue ipsius delin-
 quentis, siue alterius exigit, tum *priuatiuam*,
 quae sola cessatione soluitur, nemo obligatur
 ante sententiam iudicis *condemnatoriam*. 2. Poe-
 nam *positiuam*, etsi *latae sententiae* sit, sustine-
 re nemo tenetur ante sententiam iudicis *decla-*
ratoriam (a). 3. Poenam *priuatiuam latae sententiae*
 ferre quis debet ante omnem iudicis sententiam.

(a) Cap. 19. *de Hæret.* in VI.

§. 299. *Leges pure poenales et mixtae.*

Praeterea leges poenales *mere humanas* sic
 solent distinguere, quod sint vel *pure poenales*,
 quae vel solam poenam important, vel poe-
 nam aut actum *disiunctiue* tantum requirunt, vel
mixtae, quae praeter comminationem poenae
 non obscure aliquid iubent, vel vetant. *Illas*
in conscientia non ad actum, sed ad poenam
tantum, ex iudicis sententia suscipiendam, has
vero cum ad actum, tum ad poenam obliga-
torias esse, tradunt.

§. 300. *Dantur leges pure poenales.*

Equidem distinctionem hanc, apud theo-
 logiae et iuris nostri interpretes usu receptam,
 rident nunc, et, ceu absonam atque pernicio-
 sam, traducunt plurimi. Sed immerito et sa-
 tis inconsulte. Cum enim legis humanae vis om-
 nis a voluntate legislatoris pendeat, eiusque vo-
 luntas, imbecillitati humanae indulgens, esse
 possit, vt lex, a se data, culpae apud Deum

reos non faciat; consequens est, minime repugnare, legem aliquam humanam *pure poenalem* esse. Immo talis re ipsa erit, si vel verba legis eam conditionem aperte enuntiant, vel, talem esse legislatoris mentem, ex communi usu et consuetudine, quae optima legum interpret est (a), appareat (b).

(a) L. 37. *de Legib.* (b) Exemplo est CONCIL. TOLET. an. 1355. Can. 1. *Ne onerentur culpaе pondere ex transgressione constitutionum prouincialium Christi fideles; — Sacro approbante concilio ordinamus, quod constitutiones prouinciales praedecessorum nostrorum, et quae in futurum condentur, non ad culpam, sed ad poenam tantum earundem obligent transgressores.* Ap. MANSI Collect. Concil. Tom. XXVI. col. 412. Exemplo pariter sunt ordinum religiosorum, et speciatim ordinis S. Ioannis Hierosolym. equestris statuta, in quibus Cap. 3. *de Regula* haec leguntur: *Contentorum in regula transgressio animam corpusque obligat; statutorum autem et consuetudinum infractio corpus tantum ad poenam obnoxium reddit.*

§. 301. Eiusdem fere generis sunt leges ex praesumptione facti.

Eadem fere illarum legum est ratio, quae praesumptione facti cuiusdam nituntur, quod in casu dato minime subest; at, non subesse, ab eo, cuius interest, probari non potest (a). Is sane non interni, sed externi tantum fori vinculo obstrictus est.

(a) Exempla sunt L. 14. Cod. *de non num. pecun.* Nouell. I. cap. 2. Cap. 13. 15. *de Sent. et re iud.* Conc. Trid. Sess. XXV. Cap. 19. *de Regular.*

§. 302. Lex prohibens actum ex regula irritum facit.

Leges non poenales vario quoque modo vim suam exserunt. Ac primum quidem *lex prohibens* ex se hanc vim habere videtur, ut actum interdictum non modo illicitum, sed etiam nullum ac irritum reddat (a), nisi ex ipsa lege appareat, legislatorem ad euitanda grauiora incommoda voluisse, ut actus, contra legem admissus, sustineatur (b).

(a) L. 5. Cod. *de Legib.* Can. 13. XXV. Q. II. *Quae contra ius fiunt, debent utique pro infectis haberi.* Cap. 64. de R. I. in VI. Excipe actus ordinis (§. 47.), qui quo minus valeant, nihil impedit lex humana. (b) Ita nempe *multa fieri prohibentur, quae, si facta fuerint, roboris habent firmitatem.* Cap. 16. *de Regular.* Diuersa quidem sunt *prohibere*, et *irritum facere*; at connexa: *Separabilia* certe; sed tum demum *separata*, cum lex seiunctionem speciatim indicat.

§. 303. Eadem vis legis, certam formam praescribentis.

Idem plane dicendum est de lege, quae certam *formam* ac *solennitatem*, in actu quodam seruandam, praescribit. Ea enim neglecta, inutile et nullum erit, quod gestum est (a), nisi forte lex ipsa contrarium statuatur (b).

(a) Cap. 42. *de Elect.* (b) Cap. 1. *de Sent. excom.* in VI.

§. 304. Lex actum irritum faciens persaepe est prohibens.

Lex, quae actum quemdam irritum esse, simpliciter declarat, eundem hoc ipso prohibe-

re censenda est (a), nisi actus sit eiusmodi, qui sine cuiusquam incommodo suscipi potest (b). Cum ratione autem iuris congruit (c), actum, in fauorem certae personae irritum, ex illius consensu validum effici (d).

(a) Cap. 2. *de Concess. praeb.* Cap. 4. *de Donat.*

(b) §. 2. *Instit. de Donat.* L. 34. 36. *Cod. eod.* L. 9. 21. *Cod. de Testam.* (c) L. 6. *Cod. de Legib.*

Cap. 61. *de R. l. in VI.* (d) Cap. 4. *Qui matrim. accus.*

§. 305. Actus lege humana nulli in utroque foro irriti.

Actus, vi legis humanae, siue ob non seruatum formam, siue aliam ob causam nulli et irriti, non solum in foro *externo*, sed etiam *interno* plane inefficaces sunt, obligationisque et iuris expertes (a). Male causantur, *leges irritantes iuris naturalis correctorias*, ideoque odiosas et restringendas esse: cum enim actus, alioquin iustos, salutis publicae causa vel penitus reprobant, vel ad certam formam reducunt, ius naturale re ipsa adiuuant et suppleant: tantum abest, ut illud tollere aut corrigere videantur.

(a) Cap. 20. *de Elect.* Cap. vn. *de reb. eccles. alien.* *Extrauag. com.*

§. 306. Legibus eccles. exempti, obstricti, excusatione tecti.

Sicut legibus ecclesiasticis humanis prorsus exempti sunt infideles, infantes, et perpetuo amentes: ita iisdem obstringuntur, quicumque per baptismum ecclesiae adscripti (a), et sufficienti rationis usu praediti sunt (b). Ob ignorantiam

tamen haeretici et schismatici, ob impeditum rationis vsum ebrii, aliique ad tempus mente capti excusantur.

(a) *Conc. Trid. Sess. XIV. Cap. 2. de Sacram. poenit.* (b) *Cap. 12. de poenit. et remiss.*

§. 307. Legibus eccles. vniuersalibus omnes omnino subiecti.

Legibus ecclesiasticis *vniuersalibus* singuli episcopi et archiepiscopi obligantur, ne summo quidem pontifice excepto, etsi ipse fors legem rogasset. Eiusmodi enim leges summa ecclesiae docentis auctoritate (§. 71.) nituntur, cui singuli, quacunque dignitate fungantur (§. 201.), obnoxii sunt.

§. 308. Vis legum particularium ex domicilio.

Leges ecclesiasticae *particulares* ad eos tantum pertinent, qui in dioecesi, vel prouincia, pro qua latae sunt, *verum* (a) vel *quasi domicilium* (b) habent, ex eoque regimini illius ecclesiae subiecti sunt.

(a) L. 7. Cod. *de Incol. et vbi.* (b) L. 19. §. 2. *de Iudic.* Verum domicilium in duobus locis haberi potest. L. 6. §. 2. *ad Municip. Cap. 2. de Sepult. in VI.*

§. 309. Peregrini legibus particularibus ex regula exempti.

Peregrini et viatores neque sui domicili, a quo absunt (a), neque locorum, quae transeunt, legibus *particularibus* tenentur, nisi illis, quae de delictis et forma negotiorum statuunt (b), aut sine malo exemplo negligi non possunt (c).

(a) *Extra territorium ius dicenti impune non paretur.* L. 20. de *Iurisdic.* Cap. 2. de *Constit.* in VI. (b) Vbi enim quis delinquit, aut negotium conficit, eius loci iurisdictioni subiectus censetur. Cap. 14. de *for. compet.* Cap. 1. §. 3. eod. in VI. (c) Can. 11. Dist. XII.

§. 310. Legislator quousque teneatur.

Ipsam *legislatorem* legibus, a se latis, haud teneri, traditur (a). Quodsi vero lex eiusmodi est, ut in auctorem aequae ac in populum conveniat, nec sine huius offensione violari ab illo queat; ea ipsum quoque legislatorem (b), praecipue ecclesiasticum (c), in foro certe interno teneri, dicendum est.

(a) L. 31. de *Legib.* L. 51. de *recept. qui arbit.* (b) L. 23. de *Legat.* III. Can. 2. Dist. IX. *Quod nobis licere non patimur, aliis indicamus.* L. 4. Cod. de *Legib.* Cap. 15. de *Rescript.* in VI. (c) *Cum, quod quisque iuris in alterum statuit, ipse debeat uti eo, et sapientis dicat auctoritas: patere legem, quam tu ipse tuleris.* Cap. 6. de *Constitut.* — *Totius familiae domini status et ordo nutabit, si, quod requiritur in corpore, non inveniatur in capite.* Conc. *Trid.* Sess. XXIV. Cap. 1. de *Reform.*

§. 311. Legum abrogatio.

Leges humanae sicut voluntate imperantis constituuntur, ita eiusdem voluntate, expressa vel tacita, veluti nova lege, priori contraria (a), abrogantur, mutantur (b). Cum vero leges ecclesiasticae non unius nutu et voluntate constituentur (§. 96.); consequens est, earum abrogationem non nisi illorum, a quibus latae, et sancitae sunt, assensu fieri posse (c).

(a) §. 11. Instit. de I. N. G. et C. L. 4. de Constit. princip. (b) L. 102. de V. S. (c) *Nihil tam naturale est, quam eo genere quidue dissolvere, quo colligatum est.* L. 35. de R. I. *Omnis res, per quascunque causas nascitur, per easdem dissolvitur.* Cap. 1. de R. I.

§ 312. Earum cessatio.

Per se autem lex cessat, cum manifestum est, ea omnia cessare, quibus innitebatur, veluti extinctis personis vel rebus, in quas scripta, vel mutata rei personaeue conditione, ob quam lata erat. Sed, caue, idem statuas, si forte ex his, quae legi causam dederunt, vnum alterumue cessauerit (a).

(a) Hoc sensu intelligendum est, quod vulgo aiunt: *Cessante fine legis intrinseco et adaequato respectu totius communitatis, ipsam quoque legem cessare, cum, vti ex Cap. 60. de Appellat. addere solent, cessante causa, cesset effectus.*

CAP V T II.

DE RESCRIPTIS ECCLESIASTICIS.

I. 3. De Rescriptis.

§. 313. Rescripta eccles.

Leges, quae ad vniuersum populum feruntur, et ad omnes pari modo pertinent, *generales seu communes*, quae ad certas tantum personas de rebus forte incidentibus diriguntur, *speciales* audiunt; litterae autem, legem specialem fe-

rentes, siue ad preces, siue *motu proprio* datae fuerint, *Rescripta* vocantur, et quidem *ecclesiastica*, si vi potestatis ecclesiasticae vel a summo pontifice, vel ab aliis ecclesiarum praesulibus edita sunt.

§. 314. Gratiae et iustitiae.

Summa rescriptorum diuisio est, quod sint vel *gratiae*, veluti *dispensationes*, *pruilegia*, et quaeuis *concessiones*, de iure haud dubitae, vel *iustitiae*, vti *decreta*, *epistolae decretales*, aliaque *ad lites*, ex praescripto iuris componendas, emissa. *Illa* vel gratiam iam *factam* exhibent, vel eius *faciendae* potestatem alteri tribuunt.

§. 315. Vis eorum.

Rescripta inter eos, ad quos pertinent, ius facere, palam est. Et *gratiae* rescripta pro alio etiam sine mandato (a), *iustitiae*, non nisi cum mandato impetrari possunt (b). *Illa* a die *datae*, seu *gratiae* factae impetranti prosunt (c); *haec* a die *praesentatae* pendent, hoc est, a die, quo iudici, ad quem spectant, oblata sunt (d).

(a) L. 6. Cod. de prec. imper. offer. (b) Cap. 28. §. 1. h. t. (c) Cap. 7. h. t. Cap. 9. eod. in VI. (d) Cap. 59. de Appellat.

§. 316. Signa falsitatis.

Ita nempe, si *vera* et germana sint rescripta. Falsitatis autem merito arguuntur, quae 1. non seruant stilum curiae in salutatione, filo, charta et sigillo (a); 2. litura aut rasura in loco suspecto laborant (b); 3. grauiter in latinita-

tem peccant (c); 4. insolita, et, quae malo exemplo essent, iniungunt (d); 5. generali iuri, vel vtilitati publicae (e), aut iuri alterius quaesito (f) aduersantur.

(a) Cap. 6. *de crim. fals.* (b) Cap. 6. *de fid. instrum.* Cap. 7. *de relig. dom.* (c) Cap. 11. h. t. (d) Cap. 5. h. t. Cap. 6. *de Praebend.* (e) L. 6. Cod. *si contr. ius.* Can. 15. XXV. q. II. (f) Cap. 6. h. t. Cap. 15. *de off. iud. deleg.* Cap. 8. h. t. in VI.

§. 317. Rescripti ad preces dati partes.

Rescripti, ad preces dati, partes sunt 1. *narratio*, seu brevis expositio eorum, quae a supplicante proposita sunt (a); 2. *petitio*, qua preces oblatae repetuntur; 3. *Conclusio*, quae rescribentis mentem ac sententiam exprimit, ad momenta, a precante exposita, haud dubie accommodatam.

(a) Cap. 5. *de cohabit. cler. et mulier.* Quae ipse rescribens hac occasione fortuito commemorat, nihil probant. Cap. 10. *de Priuileg.* in VI. Cap. vn. *de Probat.* et Cap. 4. *de Sent. excom.* in Clem.

§. 318. Vitium ob - et subreptionis.

Eiusmodi igitur rescripta tum demum valent, si preces veritate nitantur, eaque conditio, etsi expressa non sit, per se intelligitur (a). Hinc irrita omnino sunt rescripta, cum gratiae, tum iustitiae, per *dolosam obreptionem* aut *subreptionem* obtenta (b). Quodsi vitium hoc non dolo, sed per ignorantiam forte, aut simplicitatem admissum est; refert, an rescribentis sententiae causam dederit, an non? si prius, corrumpit rescriptum; si posterius, tamen subsistit (c).

(a) Cap. 2. h. t. Iure Romano conditio haec necessario exprimenda erat. L. 7. Cod. *de diuers. rescript.* (b) L. 2. 5. Cod. *si contr. ius.* Cap. 15. 20. h. t. (c) Cap. 20. cit. Cap. 7. h. t. in VI. Cap. 8. *de Praebend.* in VI.

§. 319. Ratio inter rescriptum prius et posterius.

Hinc porro non valet rescriptum posterius, quod priori contrarium est, eiusque nullam mentionem facit (a), nisi 1., qui prius impetrauit, intra annum ex malitia, aut negligentia eodem vsus non sit (b), aut 2. prius generale, posterius speciale fuerit (c).

(a) Cap. 3. 19. h. t. Cap. 12. *de sent. et re iud.* (b) Cap. 9. 23. h. t. Cap. 11. *de Praebend.* in VI. (c) *In toto iure generi per speciem derogatur, et illud potissimum habetur, quod ad speciem directum est*, L. 80. de R. I. Cap. 34. de R. I. in VI. Cap. 1. h. t.

§. 320. Executoris rescripti partes.

Executio rescriptorum pontificiorum de iure committenda est personis in dignitate ecclesiastica constitutis, vel ecclesiarum cathedralium canonicis (a). Cuicunque autem executio committatur, eius est, in precum veritatem inquirere, et de obreptione vel subreptione ad rescribentem referre (b). Omnibus porro, quorum interest, exceptionem ob-vel subreptionis opponere, eaque probata rescriptum infirmare licet (c).

(a) Cap. 11. h. t. in VI. Cap. 2. *eod.* in Clem. (b) Cap. 5. 10. h. t. Cap. 2. *de off. iud. deleg.* (c) Cap. 19. h. t.

§. 321. Modi, quibus rescripta perimuntur.

Rescripta exspirant non solum *reuocatione*

(a), sed etiam morte concedentis, si nempe sunt gratiae faciendae (b), aut iam factae, sed ad beneplacitum concessae (c), aut iustitiae, et res adhuc est integra (d). Contra vero rescripta gratiae, simpliciter factae (e), nec non iustitiae, re non amplius integra, concedentis morte haud perimuntur.

(a) Cap. 15. h. t. in VI. (b) Cap. 36. de Praebend. in VI. (c) Cap. 5. h. t. in VI. (d) Cap. 20. 30. de Off. iud. deleg. (e) Cap. 9. eod. in VI. Decet concessum a principe beneficium esse mansurum. Cap. 16. de R. I. in VI.

C A P V T III.

DE DISPENSATIONIBVS ET PRIVILEGIIS ECCLESIASTICIS.

V. 33. De Priuilegiis et excessibus priuilegiatorum.

§. 322. Dispensatio.

Dispensatio est, qua certa persona ratione certi actus lege soluitur, siue ab ipso legislatore, siue a magistratu, cuius officio dispensandi potestas indita est (a).

(a) Dispensatio, quae insonti datur, *dispensatio speciatim*, quae criminis suspectum iudicio subtrahit, *abolitio*, quae poenam debitam vel remittit, vel mitigat, *adgratiatio*, dicitur.

§. 323. Ius dispensandi penes episcopos.

In natura autem officii episcopalis inest ius

dispensandi in legibus ecclesiasticis quibuscunque, siue a summo pontifice, siue a conciliis editae fuerint (§. 77.), iis tantum exceptis, quibus soluendi potestas superiori cuidam regimini ecclesiastico expresse reseruata est.

§. 324. Sententiae contrariae refutatio.

Qui, inuersa hac regula, ponunt, episcopos in iis, quae iure communi sancita sunt, dispensare non posse, nisi ex summi pontificis expressa, vel tacita concessione, falsa opinione ducuntur (§. 208.), ac si, quod iuris communis nomine receptum est, a summo pontifice, tanquam legislatore, vim iuris accepisset (a). Huc igitur non quadrat dictum: *Lex superioris per inferiorem tolli non potest* (b). Neque dispensatio, si naturam regiminis episcopalis spectas, ex his est, quae non competunt, nisi concedantur; sed ex illis, quae competunt, si non prohibeantur (c).

(a) Ex ea quidem opinione pontifices non paucas dispensationes sibi reseruarunt, plures porro episcopis speciatim permiserunt. Sed pontificum ea de re sententias, salua regiminis ecclesiastici natura, interpretari oportet. (b) Cap. 16. de M. et O. Cap. 2. de Elect. in Clem. (c) Contra statuit HONORIUS III. in Cap. 15. de Temp. ordin.

§. 325. Consectaria.

Quibus has modo positiones subiungimus:
1. In dubio, an casus reseruatus sit, nec ne, episcopi valet auctoritas. 2. Cordati episcopi non dubitant ex casu papali episcopalem facere, quoties reseruationem pro causae persona-

rumque conditione nimis duram, ac molestam esse, animaduertunt (a). 3. Dispensationes papales in causis, non reseruatis, tanquam violationes iuris episcopalis reiici possunt.

(a) Cap. 4. de R. I.

§. 326. Iusta dispensandi causa.

Dispensationes non temere, et prout libet, sed tum concedendae sunt, cum vel publica utilitas exigit, vel, hac salua, rogator subleuari potest (a).

(a) Can. 2. Dist. XIV. Can. 23. l. q. VII. Cap. 19. *de Elect.* Conc. *Trid.* Sess. XXV. Cap. 18. *de Reform.*

§. 327. Dispensatio eccles in causis mixtis.

Dispensatio *ecclesiastica* in his, quae lege civili quoque sancita sunt, forum civile non afficit (a), nisi forte princeps ei hanc vim concesserit.

(a) Aliter visum est pontifici in Cap. 13. *Qui fil. sint legit.*

§. 328. Dispensatio superiorum in causa propria.

Caeterum quousque episcopi, nec non summus pontifex legibus eccles. obstringuntur (§. 307.), eatenus quoque se ipsos iis soluendi potestatem non habent. Dispensationis igitur indigi vel a superiore regimine eccles. eam petant, vel eius dandae facultatem aliis concedant, necesse est.

§. 329. Priuilegii notio et diuisio.

Priuilegium, proprie sic dictum, est lex specialis, qua certae vel *personae*, vel *rei* ius

stabile et proprium tribuitur (a). Illud *personale*, hoc *reale* vocatur: illud cum persona extinguitur, hoc ad omnes rei possessores transit (b).

(a) Dispensatio stabilis, seu ad omnes actus eiusdem generis priuilegii rationem habet. (b) L. 196. de R. I. Cap. 7. de R. I. in VI.

§. 330. Ius concedendi priuilegia eccles.

De iure concedendi priuilegia sic habeto:
1. Episcopi sicut in iure communi dispensare, ita et contra ius commune priuilegia dare possunt. 2. Summum pontificem non decet in causis, ad regimen episcopale pertinentibus, priuilegia elargiri, insciis ac inuitis episcopis. 3. Priuilegium eccles. ex ea parte, qua in causam ciuitatis incidit, a principis quoque approbatione pendet.

§. 331. Quomodo intelligenda.

Priuilegia sunt declinationes a iure communi; iure autem communi tamdiu standum est, donec de alia legislatoris voluntate manifesto constet. Itaque priuilegium 1. id omne quidem tribuit, quod naturalis et vsitata verborum significatio importat (a), comprehenditque (b); 2. in alias autem res, personas aut causas nunquam protendi potest (c); 3. neque aliter concessum esse intelligitur, quam saluis aliorum iuribus quaesitis (d).

(a) Hoc sensu *beneficia principum sunt interpretanda largissime*, L. 3. de constit. princip. Cap. 16. de V. S., et tum speciatim *plenissima interpretatio in iis adhibenda est*, cum de solius concedentis

iure agitur. Cap. 22. h. t. (b) *Non debet, cui plus licet, quod minus est, non licere. In eo, quod plus sit, semper inest et minus.* L. 21. 110. de R. I. *Cui licet, quod est plus, licet utique, quod est minus. Plus semper in se continet, quod est minus.* Cap. 35. 53. de R. I. in VI. (c) *Quod contra rationem (regulam) iuris receptum est, non est producendum ad consequentia.* L. 141. de R. I. *Quae a iure communi exorbitant, nequaquam ad consequentia sunt trahenda. Quod alicui gratiose conceditur, trahi non debet ab aliis in exemplum.* Cap. 28. 74. de R. I. in VI. (d) *Clausula: Salvo aliorum iure privilegio inesse censetur.* Cap. 9. de Sepult. Cap. 12. de Off. iud. ord.

§. 332. Vis eorum.

Quousque autem privilegium pertinet, illud 1. omnes alios obstringit, ne eius vsum impedian, exigantue contrarium (a); 2. irritum facit actum, contra eius sententiam ab aliis gestum (b); 3. nullam quoque reddit sententiam iudicis contra illud prolatam, siquidem in iudicio exhibitum fuerit (c).

(a) Cap. 5. de Excess. praelat. (b) Cap. 10. de Elect. (c) Cap. 21. de Sent. et re iud.

§. 333. Collisio privilegiorum.

In collisione privilegiorum 1. potentius debiliori, speciale generali, et prius posteriori, nisi hoc expresse illi deroget, praefertur (a). 2. Si par utrinque est ratio, privilegiatus contra aequè privilegiatum non utitur suo privilegio (b).

(a) Cap. 34. de R. I. in VI. Cap. 1. de Constit. in VI. (b) L. 11. §. 6. de Minor. L. 8. pr. de Excusat.

§. 334. Modi, quibus cessan

Priuilegium cessat 1. re penitus deleta, si *reale*, aut extincta persona, si *personale* est (a); 2. renuntiatione *expressa* aut *tacita* (b), eaque ex non usu, vel usu contrario tunc colligitur, si priuilegium alteri molestum est, isque praescriptioni locum fecit (c); 3. reuocatione concedentis iustam ob causam facta (d).

(a) Cap. 2. *de relig. dom.* Cap. 25. in fin. *de V. S.* (b) L. 29. *Cod. de Pact.* Cap. 6. h. t. Cap. 8. *de Constit.* Excipe priuilegium ordini, aut communitati, singulisque eius membris concessum. Cap. 36. *de Sent. excom.* (c) Cap. 6. et 15. h. t. (d) Cap. 16. 17. *de R. I.* in VI.

§. 335. Iustae reuocationis causae.

Iustae autem causae hic sunt 1. si quis priuilegio male utatur (a), 2. si illud per modum precarii et *ad beneplacitum* concessum sit (b); 3. si nimio damno alios afficere incipiat (c); 4. si utilitas publica reuocationem postulet (d).

(a) Cap. 24. h. t. Cap. 45. *de Sent. Excom.* (b) Cap. 5. *de Rescript.* in VI. (c) Cap. 9. *de Decim.* (d) *Ea, quae communiter omnibus prosunt, his, quae specialiter quibusdam utilia sunt, praeponimus.* Auth. ad. L. 3. *Cod. Commun. de Legat.*

§. 336. Iura singularia.

A priuilegiis, de quibus modo disputauimus, differunt *iura singularia* seu *beneficia legum*, cum *realia* pro rerum et causarum, tum *personalia*, pro personarum generibus constituta, quae quidem ex usu loquendi etiam *priuilegia* appellantur; sed, quia legum generalium instar

promulgata sunt, re ipsa iuris communis rationem habent, et in eo tantum cum priuilegiis conueniunt, quod pariter ad alias causas aut personas trahi non possint.

CAPVT IV. DE STATVTIS ECCLESIASTICIS.

§. 337. Collegium seu congregatio eccles.

Collegium, *Vniuersitas* seu *Congregatio eccles.* est societas in ecclesia peculiaris ad finem quemdam religiosum inita, et publica auctoritate probata. Etsi ad collegium constituendum saltem tres requiruntur (a), ad constitutum tamen duo sufficiunt (b), immo illius iura etiam in vno perseuerant (c).

(a) L. 85. de V. S. (b) Cap. 1. de *Elect.* Cap. 40. de R. I. in VI. (c) L. 7. §. 2. *Quod cuiusque Vniuersit. nom.*

§. 338. Ius eiusmodi collegia instituendi.

Ius sodalitia seu collegia in ecclesia instituendi est pars iurisdictionis ecclesiasticae (§. 34.): vt autem in ciuitate quoque valeant, et personarum iure fruantur, principis consensu et approbatione opus est (a).

(a) L. 1. pr. *quod cuiusq. Vniuersit. nom.*

§. 339. Eorum iura et statuta.

Concesso vniuersitatis seu collegii iure, concessum quoque illius membris censetur ius 1. res communes, videlicet *arcam* communem, *sigillum* commune et *syndicum* habendi, 2. vnum pluresue quasi magistratum praeficiendi, 3. peculiare de rebus et negotiis suis regulas, seu *statuta* faciendi (a).

(a) L. I. §. 1. *Quod cuiusque vniuersit. nom.* Cap. 5. *de Probat.* Cap. 48. *de Appellat.* Cap. 14. *de Excess. praelat.*

§. 340. Modus condendi statuta.

Ad statutum recte atque ordine condendum, aliudue negotium *collegialiter* conficiendum requiritur 1. vt omnes sodales, in loco praesentes, rite conuocentur (a); 2. vt duae tertiae vocatorum compareant (b); 3. vt singuli suffragia libere ferant (c). Quidquid ita maior praesentium pars decreuit, quasi sententia totius collegii habetur, nisi pars minor sententiam maioris partis saniozem non esse probauerit (d).

(a) Cap. 42. *de Elect.* Absentes vocari, necesse non est, nisi lex speciatim id exigat. Cap. 33. *de Praebend.* in VI. Si vel vnus eorum, qui vocandi erant, non est vocatus, is de contemptu agere, et, quod gestum est, irritum reddere potest. Cap. 28. 36. *de Elect.* (b) L. 3. 4. *Quod cuiusque vniuers. nom.* L. 3. *de Decret. ab ord. fac.* L. 46. *Cod. de Decurion.* (c) Cap. 43. *de Elect.* (d) L. 19. *ad Municip.* L. 5. *Cod. de Legation* Cap. 1. 4. *de his, quae fi. a maior. part. capit.* Cum vero de iuribus singulorum agitur vnanimia suffragia requiruntur. Cap. 29. *de R. I.* in VI.

~~~~~

§. 341. Eorum vis.

Statuta, rite condita, ex tacito imperantis consensu in causis collegii vim iuris habent, et ne legibus quidem, postea latis, cedunt, nisi hae expresse illis derogent (a).

(a) Cap. 1. *de Constit.* in VI.

§. 342. Condit. iusti statuti.

Hoc autem favore carent, atque irrita sunt statuta, quae iuri communi aduersantur (a), bonum commune ecclesiae impediunt (b), aut iura aliorum impetunt (c). At vero persaepe statuta, regulis his plane contraria, malo primum usu inducta, tum expresse etiam confirmata fuisse, comperimus (d).

(a) Cap. 5. 13. *de Praebend.* (b) Cap. 12. *de Constitut.* (c) Cap. 6. *eod.* (d) Exemplo sunt statuta, contra cap. 37. *de Praebend.* conflata.

§. 343. Ius inspectionis in statuta.

Caeterum statuta, quantumvis confirmata, iuri inspectionis ecclesiasticae et secularis semper obnoxia sunt. Hinc ab episcopo et principe examinari, et, prout boni communis ratio exigit, corrigi et tolli possunt; sine iusta autem causa, tanquam iura collegii iuste quaesita, tolli et mutari non possunt.

—————

CAPUT V.

DE CONSVETVDINE ET OBSERVANTIA ECCLESIASTICA.

I. 4. *De Consuetudine.*

§. 344. Consuetudo eccles.

Quemadmodum norma actionum, prout ab imperante vel per litteras publicas promulgata, vel viua voce proposita, sicque ad posteros propagata est, *ius vel scriptum*, vel *traditum* dicitur (§. 10.): ita norma actionum, a populo sponte suscepta, et accedente legislatoris approbatione firmata, *ius moribus constitutum*, seu *consuetudo* (a), et quidem *ecclesiastica* appellatur, quae ad liturgiam vel disciplinam ecclesiae pertinet.

(a) L. 32. 33. *de Legib.*

§. 345. Moribus introducitur.

Ad introducendam consuetudinem requiruntur 1. actus plures certi generis (a), 2. eodem constanter modo (b), et 3. per longius tempus a populo suscepti (c). Inde enim recte colligitur, populum certam illam agendi rationem quasi praeceptam, vel permissam agnoscere.

(a) L. 1. Cod. *Quae sit long. consuet.* (b) L. 38. *de Legib.* (c) L. 33. 35. *eod.* Can. 6. Dist. XII. Consuetudinem *longam, diuturnam, inueteratam* leges laudant; quanto autem tempore introducatur, non definiunt.

§. 346. Consensu imperantis firmatur.

Eandem vero re ipsa praeceptam vel permissam esse, ex voluntate imperantis prouenit, quatenus is consuetudines, se siue sciente, siue inscio, rite introductas, ab omnibus seruandas esse, legibus scriptis generaliter sancit (a).

(a) *Et ne quid contra longam consuetudinem fiat, ad sollicitudinem suam reuocabit praeses provinciae.* L. 1. Cod. cit. Can. 7. Dist. XII. Cap. 9. h. t.

§. 347. Consuetudines pravae.

Sed imperantis approbatio cum ratione haud poni, itaque nec iusta consuetudo dici potest, quae legi diuinae (a), vel morum honestati ac decentiae (b), vel bonae disciplinae rectoque rerum agendarum ordini (c), vel iuribus, fauore principum ecclesiae concessis (d) aduersatur.

(a) Can. 6. Dist. XI. Cap. 20. *de Praescript.* (b) Cap. 12. *de Vit. et honest. cler.* (c) Cap. 3. 5. h. t. Cap. 13. *de Off. iud. ordin.* (d) Cap. 1. h. t. Cap. 4. *de cens.* in VI.

§. 348. Consuetudo probatione indiget.

Consuetudo, nisi aliunde nota et manifesta sit, probari debet. Eius autem probatio fit cum per *instrumenta*, tum per *testes* (a) de

actibus eo modo, tantoque tempore frequentatis, vt *legitime praescripta*, hoc est, longaeua et constans consuetudo dici ex vero possit (b); quo quidem maxime facit, si contradicto iudicio firmata fuerit (c).

(a) Cap. 10. *de Off. archid.* (b) L. 2. Cod. *Quae sit long. consuet.* Cap. 9. 11. h. t. Cap. 3. *eod.* in VI. Minus recte quidam tempora, praescriptionibus praefinita, huc trahere solent. (c) L. 34. *de Legib.* Cap. 25. *de V. S.*

§. 349. Vis legitimae consuetudinis.

Consuetudo, legitime introducta, 1. legem dubiam interpretatur (a), 2. legem nouam in his, quae iure scripto definita non sunt, constituit (b), quin et 3. legem priorem vel penitus, vel ex parte tollit et abrogat (c).

(a) *Optima enim legum interpret est consuetudo.* L. 37. *de Legib.* Cap. 8. h. t. (b) *Diuturna consuetudo pro iure et lege in his, quae non ex scripto descendunt, obseruari solet.* L. 33. *de Legib.* Can. 5. Dist. I. (c) Non obstat. L. 2. Cod. *Quae sit long. consuet.* Can. 4 Dist. XI. Contra legem nempe consuetudo non valet, *nisi fuerit rationabilis, et legitime praescripta.* Cap. 11. h. t. Add. Cap. 42. *de Simon.*

§. 350. Modi, quib. tollitur.

Sicut lex, ita et consuetudo, vel per legem posteriorem, vel per aliam consuetudinem contrariam tolli potest. Lex autem *generalis* consuetudinem quidem *generalem* contrariam, non vero *particularem*, vnius alteriusue ecclesiae propriam (a), nec *immemoriam* (b) tollere cen-

senda est, nisi clausulam habeat penitus significantiusque derogantem.

(a) Cap. 1. de Constitut. in VI. (b) Cap. 26. de V. S.

§. 351. Stilus Curiae.

Consuetudo, quae modum in iudicio procedendi, actusque iudiciales expediendi definit, *stilus curiae* speciatim dicitur. Hunc igitur, prout in quovis tribunali receptus est, sequi tenentur, quicunque ibidem causas agunt.

§. 352. Praeiudicia.

Decisiones causarum similium, ex iisdem rationibus a tribunalibus factae, *praeiudicia* appellantur, quatenus aliis similiter iudicandi documenta praebent. Ea quidem vim iuris non habent (a), nisi hanc ex rerum perpetuo similiter iudicatarum auctoritate, quasi ex consuetudine, acceperint (b); in rebus tamen plane dubiis maiorum auctoritatem sequi, non sibi soli sapere addecet.

(a) *Non spectandum est, quid Romae factum est, quam quid fieri debeat.* L. 12. de Off. praesid. — *Non enim, si quid non bene dirimatur, hoc et in aliorum iudicum vitium extendi oportet, cum non exemplis, sed legibus iudicandam sit.* L. 13. Cod. de Sent. et interloc. (b) L. 38. de Legib.

§. 353. Observantia eccles.

Observantia ecclesiastica ex recepto nunc loquendi usu est ius, tacito collegii eccles. consensu constitutum. Sicut nempe consuetudo legis, ita observantia statuti rationem habet.

§. 354. Eius ratio.

Hinc 1. quidquid in collegio per statutum, idem per observantiam constitui potest. 2. Ad eam nec lapsus temporis, nec actuum frequentia per se requiritur, cum vnicus quoque actus collegii consensum significare (a), aut certe 3. causam praescriptionis alteri dare possit (b).

(a) Cap. 8. de Constit. (b) Cap. 50. de Elect. Cap. 3. de caus. poss. et propriet.

C A P V T VI.

DE CONFIRMATIONE IUDICIALI.

II. 30. De confirmatione utili vel inutili.

§. 355. Confirmatio.

Confirmatio hoc loco nobis est negotii vel iuris cuiusdam approbatio, vel ab ipso principe, in causis eidem reseruatis, vel a magistratu inferiore, in causis eius iurisdictioni obnoxiiis, facta.

§. 356. Necessaria et voluntaria.

Confirmatio, cuius neglectus actum nullum reddit, vel ius antea habitum extinguit,

necessaria, quae vero ad maiorem tantum securitatem adhiberi solet, *voluntaria* vocatur.

§. 357. In forma communi et speciali.

Confirmatio, quae sine accurata causae cognitione data est, *simplex*, seu *in forma communi*, quae post sollicitam causae cognitionem quasi per sententiam iudicialem decreta est, *in forma speciali* appellatur, eiusque certa argumenta sunt acta publica, non *clausulae*, quantumvis significantes, nec sponsionum formulae, litteris confirmationis insertae (a), utpote quae ex stilo curiae apponi solent.

(a) Cap. 8. h. t.

§. 358. Vtriusque effectus.

Confirmatio *simplex*, etsi rei, legitime gestae, praesumptionem inducit (a); non tamen ius nouum tribuit, sed vetus tantum, si quod subest, conseruat (b). Confirmatio autem *specialis* ius nouum tribuit, quatenus actum, ex defectu formae et solennitatis forte nullum, quasi per dispensationem, validum reddit (c), si modo actus ille nec vitio interno laboret, nec iuri alterius quaesito aduersetur.

(a) Cap. 7. *de Probat.* (b) Cap. 4. 7. h. t. Cap. 5. *de Concess. praebend.* Cap. 2. *Ne sed. vacant.*
(c) Cap. 1. *de Transact.*

§. 359. Confirmatio utilis et inutilis.

Confirmatio ad veram ac sinceram rei gestae expositionem concessa, *utilis*, per falsam

narrationem, aut veritatis occultationem impetrata, *inutilis* in iure nostro vocatur. Hinc etsi iudex inferior litem de confirmatione, a iudice superiore data, cognoscere et decidere non possit (a); potest tamen litteras confirmationis examinare, easque de ob. vel subreptionis vitio arguere (b).

(a) Cap. 1. 2. h. t. Cap. 12. *de Iudic.* (b) Cap. 5. 6. h. t.

C A P V T VII.

DE INTERPRETATIONE LEGVM.

V. 40. *De Verborum significatione.* — 41. *De Regulis Iuris.*

§. 360. Interpretatio grammatica, et iuridica.

Interpretatio legis est explicatio eius, quod in lege, siue verba, siue sensum et sententiam spectas, obscurum aut dubium videtur. Ea, quae verba legis persequitur, *grammatica*, quae sententiam seu *mentem legis*, hoc est, voluntatem legislatoris declarat, *iuridica* appellatur (a).

(a) *Verbum*: ex legibus sic accipiendum est, tam ex legum sententia, quam ex verbis. L. 6. §. 1. de V. S.

§. 361. Illius partes.

Interpretationis grammaticae est, 1. quam vim habuerint voces obsoletae, et nunc inusitatae, ostendere, 2. vocum, quae adhuc in usu sunt, varias pro variis temporibus significationes indicare, 3. usum loquendi *artificialem* a *vulgari* discernere, 4. Lectiones variantes observare, 5. compendia scripturae illustrare, 6. vitia et defecta scriptionis corrigere, et restituere, aliaque huius generis explicare.

§. 362. Huius species.

Interpretatio iuridica, quae ab ipso legislatore fit, *authentica* (a), quae ex usu et consuetudine sumitur, *usualis* (b), quae ex regulis artis hermeneuticae infertur, *doctrinalis* (c) nominatur.

(a) L. 9. Cod. de Legib. Cap. 31. de sent. excom. (b) L. 37. de Legib. Cap. 8. de consuet. (c) *Scire leges non hoc est, verba earum tenere, sed vim ac potestatem.* L. 17. de Legib. — *Certum est, quod is committit in legem, qui, legis verba complexus, contra legis nititur voluntatem.* L. 29. de Legib. Cap. 88. de R. I. in VI.

§. 363. Interpretatio doctrinalis triplex.

Interpretatio doctrinalis, quae sententiam legis cum verbis congruere docet, *declaratiua*, quae, plus voluisse legislatorem, quam verba indicant, legis igitur sententiam verbis latiorrem esse, sumit, *extensiua*, quae minus voluisse auctorem legis, quam verba sonant,

ideoque legis mentem verbis angustiores esse, ostendit, *restrictiua* vocatur.

§. 364. Eius argumenta.

Argumenta, quibus sententia legis recte probatur, haec sunt praecipue: 1. *Antecedentia* et *consequentia* legis, *loca* item *parallela* cum similia, tum *contraria* (a). 2. *Rationes* legis, seu *causae*, quae legislatorem ad legem constituentem permouerunt (b), cum ex ipsius praecepti ad morum honestatem, et commune bonum ratione, tum ex rerum, dum lex dabatur, adiunctarum statu colligendae. 3. *Aequitas naturalis*, quam legislator nunquam non respexisse censendus est (c).

(a) *Inciuile est, nisi tota lege perspecta, una aliqua eius particula proposita, iudicare, vel respondere.* L. 24. de Legib. L. 50. §. 3. de Legat. I.

(b) *Quia non debet intentio verbis deservire, sed verba intentioni.* Can. 11. XXII. Q. V. Cap. 41. de Appellat. Cap. 15. de V. S. (c) *In omnibus quidem, maxime tamen in iure, aequitas spectanda sit.* L. 90. de R. I.

§. 365. Regulae generales.

Regulae autem interpretationis generales sunt hae: 1. Si lex adeo obscura et perplexa est, ut de sententia eius nihil cum ratione statui possit; cessat interpretatio doctrinalis, et authentica requirenda est (a). 2. Si e contrario verba legis clara et plana sunt, idque ipsum, de quo quaeritur, aperte definiunt: non licet a sententia legis adeo manifesta recedere (b),

etsi rationes contrariae videantur (c). 3. Quod si vero lex eiusmodi verbis concepta est, ut merito dubitetur, num species obueniens generali illius edicto comprehensa, an exempta sit, tum quidem interpretatione ex bono et aequo res explicanda est (d).

(a) *Inter aequitatem iusque interpositam interpretationem nobis solis et oportet, et licet inspicere.* L. 1. Cod. de Legib. L. 12. ibid. (b) *Quod quidem perquam durum est; sed ita lex scripta est.* L. 12. §. 1. *Qui, et a quib. manumiss.*—*In istis temporalibus legibus, quanquam de his homines iudicent, cum eas instituunt: tamen, cum fuerint institutae, et firmatae, non licebit iudici de ipsis iudicare, sed secundum ipsas.* Can. 3. Dist. V. (c) *Et ideo rationes eorum, quae constituuntur, inquiri non oportet: alioquin multa ex his, quae certa sunt, subuertuntur.* L. 21. de Legib. (d) *Placuit, in omnibus rebus praecipuam esse iustitiae aequitatisque, quam stricti iuris rationem.* L. 8. Cod. de Iudic.

§. 366. Interpretatio extensiua ob paritatem et similitudinem rationis.

Et *extensiua* quidem interpretatio recte adhibetur 1. *ob paritatem rationis*, si nempe manifestum est, pro data, sed in lege non diserte expressa specie eandem prorsus, maioremue rationem militare (a): 2. *ob similitudinem rationis*, si scilicet in casu obueniente non eadem plane, qua lex nititur, sed similis quaedam ratio apparet (b).

(a) L. 16. de Sponsal. L. 32. Ad leg. aquil. Cap. 3. de Constit. Cap. 2. §. Sicut de Translat. episcop. (b) L. 12. 13. de Legib.

§. 367. Differentia inter vtramque.

Inter vtramque vero interpretationis extensionis causam hoc interest, quod *paritas* rationis consonam legislatoris voluntatem certo declarat; *similitudo* contra, cum similia non sint eadem, eandem esse legislatoris mentem, in dubio relinquat. Hinc illa extensio ad quasvis leges pertinet; haec in iis tantum locum habet, quas *fauorabiles* dicunt, non in *odiosis* (a), quarum nempe extensionem ipsae leges reprobant, cuius generis leges *poenales* (b), nec non ius, hucusque seruatum, *corrigentes* (c) esse constat.

(a) *Odia restringi et fauores conuenit ampliari.* Cap. 15. de R. I. in VI. L. 19. de Liber. et posthum. (b) *In poenalibus causis benignius interpretandum est. Rapienda occasio est, quae praebet benignius responsum.* L. 155 168. de R. I. — *Interpretatione legum poenae molliendae sunt potius, quam asperandae.* L. 42. de Poen. — *In poenis benignior interpretatio est facienda.* Cap. 49. de R. I. in VI. (c) *Quidquid hac lege specialiter non videtur expressum, id veterum legum regulis omnes relictum intelligant.* L. 32 §. 6 Cod. de Appellat. — *Cum expediat, concordare iura iuribus, et eorum correctiones euitari.* Cap. 29. de Elect. in VI.

§ 368. Leges speciales neutram admittunt.

Ita quidem, cum de legibus generalibus sermo est. Leges autem speciales, (§. 313.) quatenus a iure communi declinant, interpretationem extensionem neque ob *similem*, neque ob *parem* maioremue rationem admittunt (§. 331. §. 336.), vtpote ad ea tantum pertinen-

tes, quae verbis earum manifesto comprehensa sunt (a).

(a) *In his, quae contra rationem iuris constituta sunt, non possumus sequi regulam iuris. L. 15. de Legib.*

§. 369. *Vsus interpretationis restrictivae.*

Quanquam lex generalis ad omnes causas, eadem comprehensas ex regula pertinet, etsi in casu obueniente ex rationibus legis una alteraue cessare videatur (a); interpretationem tamen *restrictivam* facere, et casum, verbis legis haud adeo certe comprehensum, pro exemplo habere oportet, 1. si, non facta exceptione, absurdum, et a mente legis plane alienum sequeretur (b), 2. si unica ratione lex nititur, eamque non addesse, luce et palam sit (c), 3. si de lege *speciali*, vel *poenali*, vel ius vetus *corrigente*, utpote ex ipsis regulis iuris restringenda potius, quam extendenda, quaeritur.

(a) *Cap. 22. de Priuileg.* (b) *In ambigua voce legis ea potius accipienda est significatio, quae vitio caret; praesertim cum etiam voluntas legis ex hoc colligi possit. L. 19. de Legib.* (c) *L. 6. §. 2. de Iure patron.*

Sauter, Joseph Anton,

Fundamenta iuris ecclesiastici catholicorum

Bd.: 1 seu pars I, II & III

Rotwilae 1825

Bamberg, Staatsbibliothek -- J.e.o.63#1
urn:nbn:de:bvb:12-bsb11705333-0